Tėv. Viktoras Gidžiūnas, O.F.M.

TREČIASIS ŠV. PRANCIŠKAUS ORDINAS

Tėv. Viktoras Gidžiūnas, O.F.M.

TREČIASIS ŠV. PRANCIŠKAUS ORDINAS

750 METŲ JUBILIEJAUS PROGA

DR. KAZYS PEMKUS
ARCHYVAS

Brooklyn, N. Y.
1971

271.3.04
Gi-53

DE TERTIO ORDINE S. FRANCISCI

Occasione 750 anniversarii ab institutione

NIHIL OBSTAT:

Fr. Cornelius Bučmys, O.F.M.
Censor Deputatus.

Brooklyn, N.Y., die septembris, 1971

IMPRIMI POTEST:

Vincentius Brizgys
Episcopus tit. Bosonensis, A.S.
in servitio pro Lituanis extra Europam.

Chicago, Ill., die 12 septembris, 1971

IMPRIMATUR:

Fr. Georgius Gailiušis, O.F.M.
Vicarius

Kennebunkport, Maine, die 4 octobris, 1971

Išleido Trečiojo ordino Šv. Kazimiero provincija

Viršelį ir vinjetes piešė dail. P. Jurkus

Tiražas 600

Spaudė Pranciškonų spaustuvė
910 Willoughby Ave., Brooklyn, N.Y. 11221

P 3041

Mielam Daktarui
Kaziui Pemkui
Brooklyn N.Y. Tėv. Viktorui Gabrimui O.F.M.
1977. XII. 16

AUTORIAUS ŽODIS

Šios knygos atsiradimo akstinas yra "Lietuvių Enciklopedijoje" patalpintas straipsnis "Trečiasis ordinas". Jį ruošdamas, buvau parašęs gana platų straipsnį apie Trečiąjį šv. Pranciškaus ordiną, kurio tik trumputę santraukėlę įteikiau "Lietuvių Enciklopedijos" redakcijai. Tada dalį plačiojo straipsnio atspausdinau "Šv. Pranciškaus Varpelyje". Vėliau kilo mintis dar jį praplėsti ir išleisti atskira knyga. Šiai minčiai pritarė tuometinis provincijolas Tėv. Leonardas Andriekus, O. F. M., ir Trečiojo ordino provincijos komisarijus Tėv. Kęstutis M. Butkus, O.F.M., kuris parūpino ir lėšas išleidimui. Už tai jam nuoširdus ačiū! Tačiau kiti darbai net kelis metus neleido šio sumanymo įvykdyti. Taip priartėjo ir Trečiojo šv. Pranciškaus ordino įsteigimo 750 m. jubiliejus, kurio proga tau, Mielas šv. Pranciškaus dvasios Sekėjau, noriu šią knygą įteikti į rankas.

Ją skaitydamas suprasi, kad šv. Pranciškaus dvasia visais laikais yra aktuali, kaip tai patvirtino ir pats Kristaus vietininkas, po-

KU biblioteka
09300024884B

piežius Paulius VI savo kalboje Mažesniųjų Brolių viršininkams. Pamatysi taip pat, kad šv. Pranciškaus dvasios vaiku gali būti ir gyvendamas pasaulyje, nes jis tai dvasiai puoselėti yra įkūręs pasauliečių pranciškonų ordiną. Nustebsi, kaip greitai šis ordinas išsiplatino ir tuoj pasiekė vos apsikrikštijusią Lietuvą. Pamatysi, kiek daug jis prisidėjo prie tikėjimo ir lietuvybės išlaikymo rusų carų vergijos laikais, ir kaip jis atgijo, organizavosi ir veikė Nepriklausomoje Lietuvoje, kiek jį vertino Lietuvos hierarchija ir aukštoji dvasininkija. Juk net keli vyskupai buvo tretininkai. Tretininkais buvo taip pat prel. J. Mačiulis-Maironis, prel. A. Jakštas - Dambrauskas, kan. J. Tumas - Vaižgantas ir kt. Sužinosi, kad ir čia Amerikoje pasauliečiai pranciškonai stipriai reiškiasi lietuvių katalikų gyvenime, katalikiškoje akcijoje, pavergtos Tėvynės vadavime ir artimo meilės darbuose. Imk šią knygą į rankas ir skaityk!

Autorius

ŠV. PRANCIŠKAUS AKTUALUMAS

1. Šv. Pranciškus Asyžietis

Šv. Pranciškus Asyžietis, pasiturinčio Asyžiaus audinių pirklio Petro Bernardone sūnus, gimė 1182 m. pradžioje. Motinos pageidavimu pakrikštytas Jonu, vėliau tėvo pramintas Francesco. Lotyniškai skaityti ir rašyti Pranciškų išmokė šv. Jurgio bažnyčios kunigai, o vėliau jis pramoko ir prancūziškai. Jaunystėje Pranciškus mėgo linksmą gyvenimą: kėlė puotas, dainavo, troško pasižymėti karo žygiuose. Kai 1202 m. asyžiečių kovoje su Perugijos miestu pateko nelaisvėn ir po metų buvo išlaisvintas, grįžęs susirgo, tai po ligos pradėjo tolti nuo ankstyvesnių savo įpročių. Norėdamas tapti riteriu, stojo savanoriu į Gualtiero Brienne kariuomenę ir vyko į Pulgia, bet Spoleto mieste sapne įspėtas, kad pasirinkęs tarną

vietoj valdovo, grįžo Asyžiun ir atsidavė maldos ir atgailos gyvenimui.

Šis sapnas ir jo sugrįžimas namo laikomas Pranciškaus atsivertimu. Pranciškaus atsivertimą tačiau negalima suprasti kaip nuodėmingo gyvenimo pakeitimą, bet kaip perėjimą iš paprasto į uolesnį krikščionišką gyvenimą. Šis keitimasis jame vyko pamažu. Jis galbūt jau prasidėjo Perugijos nelaisvėj, bet jam lemiančios reikšmės turėjo Spoleto sapnas. Grįžęs Asyžiun, jis dažnai pasislėpęs melsdavosi kalnų oloje ir tapo dosnesnis vargšams. Paskui jo kelionė Romon, ten pasikeitimas su elgeta drabužiais bei išmaldos prašymas prie šv. Petro bazilikos durų jį užgrūdino nusižeminime, o prisivertimas pamilti raupsuotuosius padėjo jam dar labiau nugalėti save. Kartą jam besimeldžiant šv. Damijono bažnytėlėje, Kristus prabilo iš kryžiaus ir liepė jam atnaujinti griūvančią bažnyčią. Tada jis dar nesuprato tikrosios šios misijos prasmės, dėl to tai bandė padaryti tėvo pinigais, gautais už parduotas gelumbes ir arklį. Kaip tik tuo metu Pranciškus ima tolti nuo namų ir apsigyvena prie šv. Damijano bažnytėlės. Veltui tėvas jo ieškojo mieste, veltui vaikų išjuokiamą sugavęs jį kalino rūsyje pririšęs po laiptais, nes motinos paleistas jis vėl tęsė eremitišką gyvenimą. Tada tėvas, manydamas, kad sūnus išsigąs ir su-

grįš į normalų gyvenimą, kai teismo keliu pagrąsins išskirti iš šeimos. Viskas veltui, nes 1207 m. žiemą Pranciškus vyskupo akivaizdoje grąžino tėvui pinigus ir net drabužius ir nuogas, vyskupo apsiaustu pridengtas, tarė: "Nuo dabar aš nesivadinsiu Petro Bernardone sūnumi, bet į savo tėvą kreipsiuosi — Tėve mūsų, kuris esi danguje". Tai buvo paskutinis Pranciškaus pergalės žingsnis. Nuo tada jis pradėjo tikrojo beturčio atsiskyrėlio gyvenimą. Tuomet jis savo rankomis ir surinktomis aukomis atnaujino šv. Damijano, šv. Petro, Porcinkulės — Angelų Karalienės bažnytėles.

Taip jam besidarbuojant prabėgo du metai, iki 1209 m. vasario 24 d. šv. Motiejaus apaštalo šventėje, klausydamas Mišių Porciunkulės bažnytėlėje, išgirdo Evangelijos žodžius apie apaštalų siuntimą ir pajuto tarsi asmeninį pašaukimą apaštalavimo darbui. Tada viską metęs, išėjo sakyti pamokslų. Netrukus Pranciškaus gyvenimu ir pamokslais ėmė žavėtis jaunuoliai ir pradėjo jį sekti. Pirmieji jo mokiniai buvo Bernardas iš Quaintavalle, aukštos kilmės asyžietis, ir Petras Cattani, mokytas kanauninkas; kiek vėliau prisidėjo ir kiti. Susilaukęs 11 sekėjų, Pranciškus parašė trumpą regulą, kuri susidėjo iš Evangelijos patarimų ir reikalingiausių vienuolinio gyvenimo nuostatų. Tada 1210 m. su savo sekėjais nuvyko Ro-

Šv. Pranciškus Asyžietis — Simone Martini

mon ir iš Inocento III gavo žodinį vienuolijos patvirtinimą. Popiežius Pranciškui ir jo broliams suteikė tonsūras, leido sakyti pamokslus ir pažadėjo savo globą. Po šio patvirtinimo brolių skaičius greitai pradėjo augti, kuriuos Pranciškus pavadino Mažesniaisiais Broliais.

Pranciškaus pamokslais ir gyvenimu sužavėtos, jį panoro sekti ir mergaitės. Pirmoji buvo šv. Klara, aukštos kilmės ir turtingos šeimos asyžietė, kurią 1212 m. Verbų sekmadienio naktį, pabėgusią iš namų, Pranciškus apvilko atgailos drabužiu. Atsiradus daugiau kandidačių, Pranciškus padėjo jai parašyti regulą ir įkurti klarisių vienuoliją, antruoju šv. Pranciškaus ordinu vadinamą.

Jo apaštalavimo išdava buvo ir trečiasis pasauliečių ordinas. Juo ir jo pamokslais žavėjosi visi: jauni ir seni, vedę vyrai ir ištekėjusios moterys, kilmingieji ir paprasti žmonės. Visi norėjo jį sekti, dėl to Pranciškus parašė trečiąją regulą, (kurios turinys randasi jo laiške visiems tikintiesiems), ir, gavęs popiežiaus patvirtinimą, įkūrė pasaulyje gyvenančių žmonių vienuoliją.

Greitas vienuolijos augimas pareikalavo geresnės organizacijos, negu kad ji buvo nustatyta pirmoje reguloje. Dėl to Pranciškus nuo 1217 m. pradėjo šaukti generalines kapitulas, kur buvo nagrinėjamos ordino problemos ir duodami nauji praktiški nurodymai. Lengves-

niam brolių valdymui Pranciškus savo ordiną padalijo į teritorines provincijas ir parašė naują platesnę regulą, 1221 generalinės kapitulos priimtą, vėliau, padedant kardinolui Ugolinui, perredaguotą ir 1223 m. lapkričio 29 d. galutinai popiežiaus Honorijaus III patvirtintą. Trokšdamas visai atsidėti dvasiniam gyvenimui, Pranciškus 1220 m. kapituloje ordinui valdyti paskyrė savo vikarą Petrą Cattani, kuriam mirus išrinko brolį Eliją, o ordinui globoti iš Šv. Sosto išprašė kardinolą protektorių, kurio iki tol neturėjo nė viena vienuolija.

Pranciškus, išgirdęs Evangelijos žodžius šv. Motiejaus Mišiose ir juos supratęs kaip asmeninį pašaukimą apaštalauti, tuoj paprastais žodžiais, itališkai, pradėjo sakyti pamokslus. (Iki tol pamokslai daugiausia buvo sakomi lotyniškai). Jis juos sakė aikštėse, gatvėse, atvirame ore, liaudžiai suprantama kalba, visus ragino daryti atgailą. Sulaukęs pirmųjų brolių, jų neuždarė vienuolyne, kaip kad darydavo ankstesnieji vienuolijų kūrėjai, bet siuntė juos sakyti pamokslų. Paprasta Pranciškaus apaštalavimo forma, pradėta Umbrijoje, jo vaikų greitai buvo paskleista visame pasaulyje. Pats šv. Pranciškus pamokslų sakymu vien Italijoje nepasitenkino, bet vyko ir į kitus kraštus. Antai, 1212 iš Ankonos bandė vykti Syrijon, bet audra laivą nunešė į Dalmatiją ir bu-

vo priverstas grįžti. Sekančiais metais vyko į Maroką, bet liga jį sulaikė Ispanijoje ir 1215 m. turėjo grįžti Italijon. Pagaliau 1219 m. su kryžininkais išplaukė į rytus ir pasiekė Egiptą, kai buvo puolama Damiatos pilis. Čia jis stengėsi sutaikinti nesutariančius kryžininkus. Paskui nuvyko pas mahometonų sultoną Al-Malik al Kamil ir jo akivaizdoje sakė pamokslus, tikėdamasis jį atversti. Sultonas neatsivertė, bet Pranciškui leido savo žemėse sakyti pamokslus. Tada nuvyko į Palestiną, lankė šventas vietas ir vėliau, ordino reikalų verčiamas, grįžo Italijon, kur ligi mirties nenustojo apaštalauti.

Sutvarkęs savo ordiną ir atsisakęs nuo jo valdžios, Pranciškus atsidėjo mistiniam gyvenimui, pilnutiniam Kristaus sekimui taip, kad 1224 m. rugsėjo 17 d. Alvernos kalne buvo pažymėtas Kristaus žaizdomis. Pagaliau jo kūnas, nuvargintas nuolatinių pasninkų ir aštrios atgailos, paliego. Jis kentėjo nuolatinius vidurių ir kepenų skausmus, prisidėjo dar ir akių liga, beveik visiškai atėmusi regėjimą. Veltui brolių patartas ieškojo atsigavimo Rieti lygumoje, Ponte Colombo ir Greccio miške, Sienos mieste ir Cortonos kalne. Jo sveikata tolydžio blogėjo. Tada sugrįžo Asyžiun ir apsigyveno prie šv. Damijano bažnytėlės, vėliau buvo slaugomas vyskupo rūmuose. Čia jis sukū-

rė Saulės giesmę ir parašė savo Testamentą. Matydamas savo gyvenimo galą, panoro mirti prie Porciunkulės, ten brolių nešamas, palaimino gimtąjį miestą ir 1226 m. spalio 3 d. vakare mirė. Sekančią dieną jo kūnas buvo palaidotas Asyžiuje, šv. Jurgio bažnyčioje.

Pranciškaus kanonizacija įvyko po dviejų metų: 1228 m. liepos 15 d. popiežius Grigalius IX atvyko Asyžiun ir šv. Jurgio bažnyčioje paskelbė jį šventuoju, pats pasakė pamokslą, spalio 4 d. paskyrė šv. Pranciškaus šventę ir sekančią dieną padėjo pirmąjį akmenį šv. Pranciškaus bazilikai, kurios statyba rūpintis pavedė broliui Elijui. Užbaigus apatinės bazilikos statybą, buvo sušaukta generalinė kapitula ir 1230 m. gegužės 25 d. jon perneštas šv. Pranciškaus kūnas. Ilgainiui buvo pamiršta vieta, kur jis buvo palaidotas ir tik 1818 m. buvo atrastas ir atpažintas. Vėliau jo garbei buvo pastatyta daug didingų bažnyčių, o jis pats buvo ir tebėra populiariausias šventasis. Jo garbei buvo paskelbti jubiliejai: 1881 m. jo gimimo, 1926 mirties ir 1929 ordino įkūrimo. Liturgiškai yra švenčiamos spalio 4 d. šv. Pranciškaus ir rugsėjo 17 d. jo stigmatų šventės, o ordinas dar mini gegužės 25 d. kūno pernešimą ir balandžio 16 regulos patvirtinimą.

Šv. Pranciškus nebuvo mokslo vyras ir nepaliko didelių ir garsių veikalų. Jo raštai yra

tik vienuolinės regulos, Saulės giesmė, Testamentas ir keli trumpi laiškai. Šv. Pranciškus garsus dvasios revoliucija, kurią jis atnešė į pasaulį ir atnaujino tikinčiųjų gyvenimą tuokart supasaulėjusios Bažnyčios viduje, dėl to jo meilės, neturto ir paklusnumo reforma laikoma pasaulinio masto įvykiu. Nei vienas šventasis nesusilaukė tiek biografijų ir nei vienas tiek nefigūruoja mene ir literatūroje. Tačiau buvo laikų, ypač reformacijos metu ir jos įtakoje, kada šv. Pranciškus buvo klaidingai suprastas ir jo laimėjimai dvasinės reformos srityje suniekinti. To pasėkoje net Goethe, lankydamasis Italijoje, nenorėjo lankyti šv. Pranciškaus bazilikos Asyžiuje. Pagaliau XIX amž. romanticizmas vėl iškėlė šv. Pranciškų, kaip poetą, gamtos mylėtoją ir dainininką. Iš to kilo naujas susidomėjimas juomi, kuris, P. Sabatier dėka, virto moksliniu sąjūdžiu, iki šiol tebesitęsiančiu. Šv.Pranciškaus asmenybė spinduliavusi savo laikų žmonėms, tebėra gyva ir po 750 metų ir spinduliuoja moderniųjų laikų pasauliui savo neturtu ir broliška meile. Šv. Pranciškus, anot popiežiaus Pijaus XI, perėjo per pasaulį kaip **alter Christus** — kaip antras Kristus, savyje nukopijavęs dieviškąjį Išganytoją taip, kaip nė vienam šventajam nėra pavykę.

2. Šv. Pranciškaus laikų dvasia

Laikus, kuriuose gyveno šv. Pranciškus ir kūrėsi Mažesniųjų Brolių, Seserų Klarisių ir Trečiasis ordinas, vieni laiko krikščionybės žydėjimo ir Bažnyčios galybės laikais, kiti moralinio sugedimo ir tamsybės laikotarpiu. Tai priklauso nuo užimamos pozicijos ir rašytojų ar istorikų nusistatymo, kuriuo vadovaudamiesi jie vertina XIII-jį amžių.[1] Mes gi norėdami būti bešališki, turime atkurti jį tokį, koks jis yra buvęs su visomis geromis ir blogomis ypatybėmis, tada ir pranciškonų — jų ordinų — nuveiktus darbus matysime objektyvioje šviesoje.

Bažnyčia, aplink save jungdama krikščioniškas tautas ir atnaujindama Vakarų imperiją, dar viduramžių pradžioje labai sustiprėjo, ir popiežiai įgavo didelį autoritetą. Susiformavo tuomet Bažnyčios ir imperatoriaus santykių sąvokos, kurių pritaikymas labiausiai buvo įsigalėjęs XIII-me amž.

Religija, kaip aukščiausias žmonijos gėris, vedanti prie antgamtinio tikslo, ano meto supratimu, turėjo apimti visas žmogiškojo gyvenimo apraiškas. Jai turėjo būti palenktas ne tik individas, bet ir valstybė. Visos tautos, neprarasdamos savo nepriklausomybės, turėjo sudaryti vieną **Krikščionių Respubliką,** kuri dva-

siniu atžvilgiu būtų **Bažnyčia**, o pasauliniu — **Imperija. Bažnyčios** uždavinys — sielų išganymas, o **imperijos** — laikinasis gerbūvis. Bažnyčią valdo popiežius, o imperiją — imperatorius. Dvi valdžios viena nuo kitos skirtingos, bet pasaulinė tikėjimo ir doros dalykuose palenkta dvasinei, dėl to susikirtimo atžvilgiu pavaldiniai turi klausyti dvasinės valdžios.

Popiežius, kaip Bažnyčios galva, yra **krikščioniškos moralės sargas.** Jis turi prižiūrėti, kad doros dėsniai nebūtų pažeidžiami, dėl to nuodėmės atveju galėjo bausti kaip paprastus tikinčiuosius, taip ir valdovus. Jis galėjo atskirti nuo Bažnyčios karalius ir imperatorių ir jiems nesitaisant turėjo teisę atleisti pavaldiniu nuo ištikimybės priesaikos ryšio ir patį karalių ar imperatorių pašalinti nuo sosto. Imperatorių rinkdavo kunigaikščiai, bet karūnavimas priklausydavo popiežiui, dėl to jis spręsdavo apie išrinktojo tinkamumą. Svarbiausios imperatoriaus pareigos buvo **pasaulio valdymas** ir **Bažnyčios gynimas.**

Pagoniškos tautos į **Krikščionių Respubliką** negalėjo įeiti. Jų laimėjimu Bažnyčiai rūpinosi popiežius, o įjungimu imperijon — imperatorius. Išnykus apaštalų laikų misijoniериškai Kristaus mokslo skelbimo dvasiai, susidarė nuomonė, kad pagonių tautas reikia už-

Šv. Pranciškaus vienuolynas Asyžiuje

kariauti, kolonizuoti, pakrikštyti ir į **Krikščionių Respubliką** įjungti. Taip vokiečių pastangomis buvo užkariauta Vendų kraštas tarp Elbės ir Oderio, paskui Pomeranija, Prūsija ir Livonija. Kitų kraštų tuo metu, iki elgetau-

jančių vienuolijų įsikūrimo, nei Bažnyčia, nei imperija Kristaus mokslu neapšvietė, o ir virš minėtuose užkariautuose kraštuose žmonės mažai jį tepažino.[2]

Po tautų kilnojimosi, barbarai susigyveno ir susiliejo su vietiniais gyventojais, priėmė krikštą ir tapo paklusnūs imperatoriaus vasalų tarnai, tačiau jų charakteryje ir dvasioje pasiliko stiprių barbariškumo ir pagonybės žymių. Popiežiams buvo sunku juos išlaikyti tikėjimo vienybėje, o imperatoriams paklusnybėje. Tarp savęs jie pešėsi, bet buvo vieningi, kai kilo mintis išsivaduoti iš imperatoriaus vasalų valdžios ir įkurti nepriklausomus valsčius (Communi). Savo tikslą pasiekę jie taip pat neturėjo ramybės. Kilus nesutarimui tarp popiežiaus ir imperatoriaus, vieni palaikė vieną, kiti kitą. Taip atsirado gvelfų ir gibelinų partijos, kurių kovoms taip pat nebuvo galo.

Senosios Romos imperijos ženklą, plėšrųjį erelį, jau prieš kelis šimtmečius pakeitė kryžius, kuris reiškė meilę, kančią ir viltį. Roma tapo naujosios krikščioniškos kultūros centru, kuri kūrėsi ant pagoniškosios griuvėsių, iš jų rinkdama ir saugodama, kas gera ir gražu. Bažnyčiai teko sunkus uždavinys perauklėti žmones, panaikinti pagoniškas ydas ir įdiegti krikščioniškų dorybių meilę. Ji buvo visur, kur

P 3041

buvo reikalinga jos motiniška ranka. Ji savo įstaigose gydė ligonius, maitino vargšus, guodė našlaičius ir karingą riterio dvasią palenkė kilniems riterio idealams.

Visur dominavo kryžius. Jis kilo aukštyn bažnyčių bokštų viršūnėse, saugojo vienuolynų ramybę, stovėjo virš pavergėjų, kad primintų žmoniškumą, virš pavergtųjų, kad teiktų paguodos. Jis buvo ant kalavijo rankenos, kad primintų teisingumą ir gailestingumą, lengvintų skausmus ir stiprintų mirties agonijoje. Spindėjo jis laivų stiebuose, kad laimintų ir ramintų audringąją jūrą. Kryžius buvo visur, tačiau jis buvo daugiau išorėje nei viduje, daugiau daiktuose nei širdyse, daugiau ženklas negu gyvenimas. Buvo kryžius, bet nebuvo prikryžiuotojo žmogaus.

Visuotinio analfabetizmo metu viena Bažnyčia rūpinosi švietimu. Kiekviena parapija jau savaime buvo mokykla, kuri savo pamaldomis, pamokslais, giesmėmis ir paveikslais švietė ir kultūrino žmones. Kiekvienas vienuolynas buvo studijų centras, kur buvo išsaugoti klasikų raštai ir sukurti nauji mokslo ir teologijos veikalai. Vienuolynų pastogėje gimė scholastika ir mistika, kurios visame savo gražume suspindėjo XIII-me amž. elgetaujančių ordinų dėka. Vienuolynų paunksmėje išaugų

universitetai tūkstančiais ėmė skaityti studentus ir įsigijo pilnos autonomijos teises. Jų garsas kilo nuo magistrų garso. Tiesa, nevisi studentai rimtai studijavo. Jų tarpe buvo klaidžiojančių padaužų, kurie praradę subsidijas, keliavo iš vieno universiteto į kitą, savo išdaigomis linksmindami kolegas ir jų tarpe pramisdami.[3]

Ankstyvame viduramžyje dvasininkų gyvenimas buvo pakrikęs. Grigalius VII (1073 - 1085) pradėtą kovą dėl investitūros ir simonijos panaikinimo bei celibato grąžinimo dar tebetęsė Inocentas III (1198 - 1216). Atrodo, kad XIII-to šimtmečio pradžioje šios blogybės dar buvo žymios, jei dvasininkų ydas žiauriai plakdavo eretikai[4] ir net šv. Pranciškus pagarbiai kalbėdamas apie kunigus, savo testamente netiesioginiai tai patvirtina, sakydamas: "Ir aš nenoriu kreipti dėmesio į jų nuodėmes, nes juose matau Dievo sūnų".[5]

Vienuolynų šv. Benedikto ir šv. Augustino regulų buvo nemaža, bet jų žydėjimo laikai jau buvo praėję. Didžiumą vienuolių sudarė didikų vaikai, dar kūdikystėje tėvų vienuolynams paaukoti, kurie be pašaukimo, beveik prievarta tapę vienuoliais, nevisuomet vienuoliškai gyveno.[6] Vienuolynų drausmei kenkė ir investitūra, nes abatijos ir prijorijos dažnai

būdavo įgyjamos simonijos keliu net pasauliečių didikų, grynai dėl materijalinių pajamų. Visos ano meto vienuolijos buvo kontempliatyvios, kurių vienuoliai meldėsi, studijavo ar dirbo, bet neapaštalavo už vienuolyno ribų. Būdavo išimčių tik tuomet, kai popiežius pavesdavo jiems kokią specialią misiją — pav. skelbti kryžiaus karus.[7]

Didelėje pagarboje buvo laikomi riteriai, kurie pagal Bažnyčios reikalavimus turėjo pasižymėti nusižeminimu, lojalumu, drausme, pagarba moteriai, silpnųjų ir nuskriaustųjų gynimu. Kiekvieno ano meto bajoraičio ar pasiturinčio miestiečio jaunuolio troškimas buvo tapti riteriu. Didelė pagarba buvo reiškiama ir aukštos kilmės damoms. Tų laikų gyvenimą linksmino riterių turnyrai, dvarų juokdariai, poetai ir trubadūrai. Trubadūrai dažniausiai dainuodavo prancūzų Provensos tarme. Jie apdainavo Karolio didžiojo žygius prieš saracėnus ir jo anūko Rolando didvyrišką kovą ir mirtį, Britanijos karaliaus Artūro apvaliojo stalo riterių darbus, didikų damų grožį ir meilę.[8]

Nesant anuo metu mūsų laikų švietimo, patogumų ir tolerancijos, viduramžių gyvenimas turėjo visai kitokią išvaizdą. Jame buvo daug aštresnių ir grubesnių gyvenimo apraiš-

kų tarpusaviuose žmonių santykiuose. Žmogus buvo daugiau veikiamas gamtos ir savo aistrų. Jis buvo jautresnis gėriui ir blogiui, dėl to tiek daug mums nesuprantamų kontrastų randame jo gyvenime.

Analfabetą veikė kiekvienas pamokslininko žodis, poeto eilėraštis ar juokdario sąmojus, nes tai buvo vienintelis jo dvasios penas ir pramoga. Lengva tada būdavo pravirkdinti minias ir užverbuoti riterius kryžiaus karams. Sekėsi ir eretikams pasėti klaidas ir vienur kitur sukurti katarų, patarėnų, valdiečių ir humiliatų sektas, kurios kaip blogį paneigė šeimą, nuosavybę, bažnytinę ir pasaulinę valdžią, niekino dvasininkus ir griovė visą tuometinę santvarką. Atsirasdavo ir pranašų. Antai, Joakimas de Fiore pranašavo trečiąją Šv. Dvasios epochą, o Uguccione de Lodi antikristo atėjimą ir jo karalystę. Vienas ir kitas turėjo sekėjų.[9]

Visi svarbesnieji žmogaus gyvenimo įvykiai buvo apsupti religinėmis apeigomis ir išorine pompa. Visus didesnius bažnytinius ir pasaulinius įvykius pranešdavo varpai. Visose šventėse būdavo ruošiamos procesijos. Buvo gyvas tikėjimas, didelė pragaro baimė, bet pilnas prietarų ir supersticijos. Iš čia kilo velnio galios veikimo tikėjimas raganose ir dėl to jos

būdavo deginamos. Didelė neapykanta nuodėmei ilgainiui virto neapykanta nusidėjėliui, privedusi prie minių pasitenkinimo iškilmingomis piktadarių mirties egzekucijomis. Ydos ir dorybės, meilė ir kerštas, žiaurumas ir švelnumas, ištikimybė ir išdavimas, skaistybė ir ištvirkimas, perteklius ir neturtas, šykštumas ir dosnumas, nusižeminimas ir išdidumas, vis tai buvo staigūs ano meto žmogaus dvasios lūžiai, kurie įvykdavo staiga ir nepramatytai.

Ano meto žmones dažnai vargindavo marai ir epidemijos, gąsdindavo raupsuotųjų skambučio garsas, kankindavo žiemos šaltis, nakties tamsa ir ilgai trunkančios kelionės. Nebuvo priemonių apsiginti nuo maro, sustabdyti epidemijas ir pagydyti raupsuotus. Nuo žiemos šalčio žmogus gynėsi kailiniu apsiaustu, stikline vyno, židinio ugnimi ir šiltais patalais. Šiandieną mūsų miestai nežino, kas yra tamsa ir nakties glūdumoje pagelbos šaukiantis balsas.[10] Visa tai buvo tikrovė tais laikais, kai gyveno šv. Pranciškus Asyžietis.

Šie aštrių priešingybių laikai susilaukė savo apaštalo, kuris serafiška meile jas sušvelnino ir rado kelią iš tamsos į šviesą, iš šykštumo į dosnumą, iš neapykantos į gailestingumą, iš puikybės į nusižeminimą, iš žemiausių nedorybių į dorybių aukštumas. Jis buvo šv.

Pranciškus. Jam kryžius nebuvo tik išraiška, bet pats gyvenimas. Jis buvo tas gyvas prikryžiuotasis, kuris išpirko savo laikų nuodėmes. Savo įsteigtais trimis ordinais jis pakeitė ne tik anų laikų gyvenimą, bet jį kilnina visais laikais savo dvasios vaikų pavyzdžiais ir darbais.

3. Šv. Pranciškaus dvasia tinka ir mūsų laikams

Šiandien, kai visas gyvenimas alsuoja nauja laikų dvasia, daug kam atrodo, kad senos institucijos jau atgyvenusios savo dienas ir niekam netinka. Daugelis padaro išvadą, kad ir pranciškoniškoji dvasios kryptis ir pranciškonų apaštalavimo būdas yra tik paniekintų viduramžių liekanos. Tretininkai, dabar pasauliečiais pranciškonais vadinami, kam jų reikia, pasenęs dalykas, pasako nevienas kunigas, kai juos norima atgaivinti, ar naujais pagrindais perorganizuoti.

Šiuos laiko balsus girdėdamas, pats popiežius Paulius VI, pirm duodamas gyvo ir klestinčio pranciškoniško aktualumo pateisinimą ir iškeldamas jo tęstinumo reikalą, stato šiuos klausimus: "Ar pranciškoniškumas yra dar aktualus ir galimas gyvenime? Ar pranciškonai ir dabar gali skleisti savo dvasią žmonėms, kurie visai kitaip galvoja ir laiko

šią dvasią jau atgyvenusia ir net priešinga mūsų amžiaus galvosenai bei papročiams? O gal tereikia ją pagerbti kaip praėjusių laikų palikimą? Į šiuos neigiamus klausimus Šv. Tėvas davė teigiamus atsakymus.

Šv. Pranciškus buvo pašauktas atnaujinti savo laikų Bažnyčią. Jis pats tą pašaukimą išgirdo besimelsdamas apgriuvusioje šv. Damijano bažnytėlėje. Popiežius jį matė sapne savo pečiais sulaikiusį Laterano bažnyčią nuo sugriuvimo. Jo dvasinės Bažnyčios atnaujinimo misija buvo pavaizduota materialinių pastatų atnaujinimu ir palaikymu, dėl to ilgai truko, kol Pranciškus suprato tikrąją savo pašaukimo misiją ir iš popiežiaus gavo jai paskyrimą.

Šį Bažnyčios statymo, atnaujinimo ir palaikymo darbą jo dvasios vaikai, tiek vienuoliai, tiek tretininkai dirba jau virš 760 metų. Jų darbas nenustojo reikšmės ir dabar. Tai patvirtino ir Kristaus vietininkas 1967 metų vasarą audiencijos metu, kalbėdamas generalinės kapitulos nariams. Keičiantis laikams, keičiasi tik apaštalavimo forma, bet misija yra ta pati, kuriai pranciškonai buvo pašaukti, ir kurią jiems pavedė Bažnyčios vadovybė.

Jei anuomet šv. Pranciškaus Evangelijoje pažinto Kristaus išgyvenimas ir jo Kristaus į žmones nešimo būdas daug kam šiandien at-

Pranciškonų Generolas Tėv. Konstantinas Koser privačioje audiencijoje pas pop. Paulių VI

rodo keistas, tai jis dabar II Vatikano susirinkimo patvirtintas ir jau daugelio net ne pranciškonų praktikuojamas. Jei anksčiau mokslas apie Kristaus įsikūnijimą ir jo buvimą pirm visa ko visatos centre buvo aštriai teologų

kritikuojamas ir atmetamas, tai šiandien jis įtrauktas į II Vatikano susirinkimo Dogmatinės konstitucijos pirmąjį skyrių.

Šv. Pranciškus toks paprastas, bet kartu toks gilus, kad juo žavėjosi ir tebesižavi didieji protai, ir net klaidatikiai jį myli ir gerbia. Ant dažno mokslininko, menininko, poeto ir muziko stalo rasi tik dvi knygas: Evangeliją ir šv. Pranciškaus gyvenimą. Iš jų, jei taip galima sakyti, jie pažįsta žmoguje įsikūnijusį Kristų ir Kristuje įsikūnijusį žmogų. Kristų meilė žmonėms prikalė ant kryžiaus, o Pranciškų meilė Kristui padarė prikryžiuotuoju. Šis pavyzdys savo aktualumo negali prarasti niekuomet. Sakoma, kad mūsų laikais Kristus išstumtas iš gyvenimo, ir tai — tiesa, bet ir šiandien nevienam šv. Pranciškus padeda pažinti Kristų ir sugrąžinti jį į gyvenimą.

Per Pranciškų pažinę Kristų, savaime įsijungia į mistinį jo kūną — Bažnyčią, o įsigilinę į jo pagarbą ir paklusnumą popiežiui, neranda sunkumų pripažinti jo valdžią ir mokymo neklaidingumą. Pats šv. Pranciškaus gyvenimas jo dvasios vaikus skatina gyventi pilnutiniu krikščionišku gyvenimu, nugalint visus sunkumus, reikalaujančius pasiaukojimo. Nenuostabu, jei ir pop. Paulius VI, minėtoje kalboje, taip įsakmiai pabrėžia pranciškoniškumo aktualumą mūsų dienose.

Jis sako: "Mes pirmieji tuo aktualumu džiaugiamės. Jūsų įprastas mokėjimas prisitaikyti religinėje šeimoje, jūsų veikla kultūriniuose baruose bei dialoge su krikščioniškojo gyvenimo stebėtojais yra tas šv. Pranciškaus aktualumo pateisinimas, kurio negali sugriauti jokie užmetimai".

Neturtas yra visų žmonių siaubas. Socialinis skurdas visais laikais buvo ir yra laikomas visokių blogybių versme, asmeninių nesantaikų, revoliucijų ir karų priežastimi. Neturtingi žmonės visokiais garbingais ir negarbingais būdais stengiasi pagerinti savo būklę. Iš čia klasių kova skelbiama komunizmo, kad turinčius padarytų beturčiais, idant paskui jie vėl kovotų su naujais turtuoliais.

Šv. Pranciškui ir jo dvasios vaikams priešingai — neturtas yra aukščiausia dorybė, išplaukianti iš beturčio Jėzaus meilės, o kartu ir didžiausia Dievo ir artimo meilės priemonė. Beturtis yra laisvas žmogus. Jo niekas netrukdo Dievą garbinti ir artimui tarnauti. Savanoriškas neturtas, iš Dievo meilės pasirinktas, nekelia neapykantos turtuoliams, neruošia revoliucijų ir karų, bet neša ramybę, taiką ir gėrį. Pranciškonai ir elgetauti eidami šv. Pranciškaus įsakymu, įžengę į betkuriuos namus, sako: "Ramybė šiems namams". O daug

kur ir tarp savęs sveikinasi "Taika ir gėris", "Dievas mano viskas".

Pop. Paulius VI pripažįsta, kad neturtas yra charakteringas šv. Pranciškui ir jo sekėjams, dėl to jis juos ragina: "Įrodykite šių dienų žmonėms, perdaug besirūpinantiems ... ekonominiais reikalais, kad Evangelijos paskelbtoji dvasia yra tikras išsilaisvinimas. Neturtingam lengviau siekti aukštesnių idealų, lengviau atpažinti tikrą ir galutinį tikslą ... lengviau įvertinti žemiškas gėrybes jomis naudojantis ... pagaliau išmokykite, kad neturtas, kuriame gyvena nūdien dauguma žmonių, gali būti socialinio solidarumo pradžia, nes egoistinis turtingumas kitus pažemina ir niekina". Šiuose Kristaus vietininko žodžiuose glūdi ne tik neturto dvasios įvertinimas, bet tolimesnės misijos pavedimas.

Paklusnumas, savo valios atsižadėjimas, mūsų laikų nuomone, yra blogas dalykas. Bet iš kitos pusės žinome, kur nuveda laisvė be paklusnumo. Adomą ir Ievą jie išmetė iš rojaus, o jaunuolių ir negrų siautėjimas laisvėje mūsų gyvenimą padarė nesaugų. Šis priešTaravimas dabar vis labiau ima reikštis ir Bažnyčios gyvenime. Popiežiaus paskelbti potvarkiai tikėjimo ir doros dalykuose kritikuojami ir jei neatmetami, tai bent prie abejotinų priskiriami. Ar čia nereikia šv. Pranciškaus

pečių siūbuojančiai Bažnyčiai paremti? Tokios pagalbos popiežius ir prašė pranciškonų viršininkus minėtoje kalboje.

Tvarka tiek valstybės, tiek Bažnyčios gyvenime be paklusnybės, be aukos neįmanoma. Šv. Pranciškui ir jo dvasios vaikams paklusnybė yra besąlyginė, bet nepažeidžia asmens laisvės. Nei viename sename ordine nėra tiek originalių asmenybių ir šventųjų, kaip šv. Pranciškaus įsteigtuose ordinuose. Pranciškoniškoji mokykla neužmuša laisvų individo pasireiškimų ir savo narių neišugdo aptemptų ant vieno kurpalio, net savo kūno laikysena panašių vieno į kitą. Tačiau pranciškonų paklusnybė autoritetui ir meilė bei atsidavimas savo tautos ir visų žmonių tarnybai yra istorinis neužginčijamas faktas.

Pranciškoniškas pašaukimas yra pilnas amžinosios meilės pašaukimas. Jis buvo, yra ir turi palikti tas pats, nors ir atsinaujinęs ekumeninės dvasios šviesoje. Pats popiežius sako: "Nepaniekinkite savo keistai atrodančio pranciškoniško gyvenimo stiliaus. Svarbu, kad savo paprastumu duotumėte iškalbingesnį pavyzdį, negu pasaulio troškimai bei madų pageidavimai".

"Priešingybių išreiškimas - pranciškonams irgi charakteringas — iššaukia patrauk-

lumą. Norėtume, kad jūs įrodytumėte ypač socialinėje plotmėje savo naujais, bet kartu ir jūsų pašaukimui artimais, darbais: meile vargšiams bei užmiesčių neturtingiesiems, bedarbiams ir mažai uždirbantiems, kitur iškeliaujantiems — emigrantams, žemos klasės žmonėms". Toliau popiežius duoda netolimos praeities pranciškono Tėv. Lino iš Parmos pavyzdį, kuris šioje srityje taip uoliai ir sėkmingai apaštalavo. Tai darbas sakytume kairėje, kuriam planą JAV yra paruošęs Tėv. Sergijus Wroblewskis, O.F.M.

Iš viso to seka, kad šv. Pranciškus per savo dvasios vaikus dar turi daug ką pasakyti mūsų laikams tiek teologijoje, tiek dvasiniame gyvenime, tiek apaštalavime. Šv. Pranciškaus dvasios vaikai dar daug turi ką duoti ir lietuviams išeiviams, tik prašo neužskleisti jiems savo durų. Jie nori jums kalbėti savo bažnyčiose ir koplyčiose. Nori prabilti ir tose bažnyčiose, kur jau nesigirdi lietuvių kalba skelbiamo Dievo žodžio. Jie nori į jus kalbėti per "Šv. Pranciškaus Varpelį", "Darbininką" "Aidus". Norėdami palaikyti taip mielą lietuviams šv. Pranciškaus dvasią, jie nori įtraukti jus į III-jį ordiną. Jie labai laukia iš jūsų prieauglio tęsti šiems išganingiems Dievo ir Tėvynės meile pagrįstiems darbams.

TREČIASIS ŠV. PRANČIŠKAUS ORDINAS

1. Kas yra Trečiasis ordinas?

Trečiasis ordinas yra bažnytinė institucija krikščioniškai tobulybei siekti. Dabar jis susideda iš vienuolių, gyvenančių vienuolynuose, ir pasauliečių, gyvenančių pasaulyje. Šiam ordinui priklausą nariai vadinasi tretininkais.

Vienuoliai tretininkai yra kelių rūšių: vieni jų daro amžinuosius iškilmingus įžadus ir vadinasi tretininkais reguliarais, kiti yra broliai ar seserys, darantieji paprastus įžadus. Šios rūšies tretininkai, ypač moterys, turi daug kongregacijų. Tretininkais dar vadinami I-jo šv. Pranciškaus ordino kandidatai į brolius iki naujokyno ir pasauliečiai kunigai ar broliai, gyveną vienuolyne be įžadų, kaip pasiaukoję — oblatai.

Pasauliečiai tretininkai jokių įžadų nedaro, tik pasižada gyventi krikščioniškai. Apie šiuos paskutiniuosius čia ir bus rašoma.

Trečiasis ordinas yra tikinčiųjų draugija, kurie pasižada siekti krikščioniškos tobulybės, pasauliečiams galimu būdu, laikantis Šv. Sosto patvirtintos regulos, parašytos pagal to vienuolinio ordino dvasią, kuriam Trečiasis ordinas priklauso.[1]

Šv. Sosto patvirtinta regula, ribotas juridinis vienetas, pastovus per naujokyną ir profesiją savitarpis ryšys, Trečiąjį ordiną daro panašiu į vienuolinius ordinus, tačiau dėl bendro gyvenimo trūkumo jis nuo jų skiriasi. Jo tikslas — siekti tobulybės — išskiria jį taip pat iš kitų krikščioniškų draugijų, dėl to jis bažnytinės teisės kodekse statomas pirmoje vietoje.[2]

Vadinasi **Trečiuoju** dėl to, kad senieji vienuoliniai ordinai dalijasi į vyrų — I-jį, į moterų — II-jį, ir į pasauliečių — III-jį. Vadinasi **ordinu**, nes ordinų pavyzdžiu turi Šv. Sosto patvirtintą regulą, turi pastovų krikščioniškai tobulybei siekti gyvenimo būdą, pagal to vienuolinio ordino dvasią, kuriam teisiškai priklauso.[3]

2. Trečiojo ordino kilmė

Trečiajam ordinui užuomazgą davė tikinčiųjų spietimasis aplink vienuolius. Dar XII amž. pradžioje įsikūrė šv. Benedikto ir šv. Norberto brolijos, o to paties amžiaus gale atsirado neturtingų katalikų ir nusižeminusiųjų — humiliatų brolijos, tačiau jos paliko vietinio pobūdžio ir didesnės įtakos tikinčiųjų gyvenime nepadarė.[4]

Labiausia į Trečiąjį ordiną savo struktūra buvo panaši humiliatų brolija, kurios regulą Inocentas III, 1201 m. birželio 7 d. patvirtino.[5] Ją palyginę su pirmąja Trečiojo šv. Pranciškaus ordino regula, randame daug panašumo.

Tikrasis Trečiojo ordino įkūrėjas yra šv. Pranciškus. Tai mes žinome iš pirmųjų šv. Pranciškaus gyvenimo šaltinių.[6] Trečiasis ordinas buvo šv. Pranciškaus pamokslų vaisius. Kai Pranciškus, pažinęs Dievo valią, pradėjo atgailauti ir apaštalauti, tai jis susilaukė didžiausio susidomėjimo. Kai jis Asyžiaus apylinkės kaimuose, pilyse ir miesteliuose ėmė sakyti pamokslus, tai vyrai ir moterys panoro viską palikę jį sekti.

Tai matydamas šventasis suprato, kad jis negali priimti tokios daugybės norinčių atgailauti ir tapti vienuoliais. Tada jis jiems pa-

žadėjo duoti tam tikrus nuostatus, kurių laikydamiesi ir pasaulyje gyvendami galės atgailauti ir išganyti savo sielas.[7] Šiose aplinkybėse jis sumanė įkurti Trečiąjį ordiną ir, kardinolo Hugolino padedamas, 1220 ir 1221 m. bėgyje parašė jam regulą, kurią popiežius Honorijus III patvirtino.[8]

3. Pirmoji III-jo ordino regula

Daugelis autorių mano, kad pirmoji III-jo ordino regula buvusi šv. Pranciškaus laiškas tikintiesiems tol, kol buvo parašyta oficiali popiežiaus patvirtinta. Popiežiaus patvirtintos pirmosios III-jo ordino regulos originalas yra žuvęs,[9] bet regulos turinys yra išsilikęs senuose nuorašuose.[10] Senoji, 1221 m. parašytoji regula, turėjo dvylika skyrių, vėliau jai buvęs pridėtas dar trylikas.[11]

Šioje reguloje duodami sekantieji nurodymai: 1. kokiais rūbais turi vilkėti tretininkai; 2. kada turi susilaikyti nuo mėsiškų valgių; 3. kada turi pasninkauti; 4. kaip turi melstis; 5. kada turi dalyvauti Aušrinės maldose; 6. kada turi atlikti išpažintį ir priimti Komuniją, atlikti atsiteisimą už nuodėmes ir prasižengimus, įsakoma nesinešioti ginklų, neprisiekinėti ir žiūrėti, kad šeima tarnautų Dievui; 7.

šv. Mišių klausymas ir mėnesiniai susirinkimai; 8. gailestingumo darbai, testamentai ir nesantaikų naikinimas; 9. mirusieji broliai — pareigos jiems; 10. tretininkų priėmimas; 11. klaidatikių saugojimasis; 12. viršininkų teisės — bausti ir dispensuoti; 13. kalčių prisipažinimas.[12]

Prie šios pirmosios regulos gana anksti pagal vietų reikalavimus buvo pridėti papildymai, kurie, atrodo, atstojo mūsų dienų konstitucijas. Tokius papildymus randame prie labai senų išsilikusių regulos teksto nuorašų.

4. Popiežiaus Mikalojaus IV III-jam ordinui duota regula

Senoji regula galiojo iki pirmasis pranciškonas popiežius Mikalojus IV perorganizavo III-jį šv. Pranciškaus ordiną, 1289 m. rugpiūčio 19 d. duodamas jam naują regulą, parašytą pagal pirmosios dvasią, susidedančią iš 20 skyrių.

Pirmojoje reguloje buvusius įsakymus Mikalojus IV tik naujai pertvarkė ir papildė visai nekeisdamas jos dvasios, kaip tai galima matyti, pažvelgus į regulos turinį.

1-me skyriuje popiežius nurodo, kokie kandidatai turi būti priimami į tretininkus. Jie turi būti geri katalikai ir paklusnūs Bažnyčios

vaikai. Jei per neapsižiūrėjimą būtų priimtas koks klaidatikis, tai kuo greičiausiai jis turi būti atleistas ir apie tai turi būti pranešta atitinkamai Bažnyčios įstaigai.

2-me skyriuje nurodoma, kaip turi būti priimami kandidatai į tretininkus. Jei kas nori į broliją įstoti, viršininkai turi ištirti jo užsiėmimą, luomą ir padėtį. Jei kam yra kaltas, turi atsilyginti, tada apvilktas tretininko rūbu atlieka naujokyną, ir po metų, atrastas tinkamu, prileidžiamas prie profesijos, kurios metu pasižada laikytis Bažnyčios įsakymų ir atsilyginti už skriaudas, ir draudžiama jam iš brolijos išstoti, tačiau leidžiama stoti vienuolynan. Ištekėjusios moterys, stodamos į tretininkes, turi gauti vyro leidimą.

3-me nurodoma, kokius drabužius turi vilkėti vyrai ir moterys, tapę tretininkais.

4-me draudžiama jiems dalyvauti puotose, šokiuose ir vaidinimuose, ir skatinami savo šeimos narius atitraukti nuo tuščių pasilinksminimų.

5-me skyriuje nurodoma, kada tretininkai turi susilaikyti nuo mėsiškų valgių, kada pasninkauti ir kokiose aplinkybėse nuo ilgų pasninkų gali būti atleidžiami.

6-me įsakoma tris kartus metuose: per Kalėdas, Velykas ir Sekmines eiti išpažinties, pri-

imti Komuniją, atlikti atgailą ir atitaisyti skriaudas.

7-me draudžiama tretininkams nešiotis ginklus, išskyrus tuos atvejus, kai reikia ginti Bažnyčią, savo tikėjimą, ar savo žemę tik viršininkams leidžiant.

8-me skyriuje įsakoma kalbėti viešos Bažnyčios maldos, kanoniškos valandos: aušrinė, garbinimai, pirma, trečia, šešta ir devinta valanda, mišparai ir kompletai, ir reikalaujama, kad tos maldos pagal galimybę būtų kalbamos bažnyčioje. Nemokantiems skaityti įsakoma kalbėti už aušrinę 12 poterių, o už kitas valandas po 7.

9-me įsakoma visiems tretininkams trijų mėnesių nuo įstojimo bėgyje padaryti testamentą, kad nė vienas jų nemirtų be testamento.

10-me nurodoma, kaip elgtis, kilus nesantaikai tarp brolių ir seserų ar pašalinių asmenų. Tuo atveju jie turi klausyti savo viršininkų ir, reikalui esant, atsiklausti vietos vyskupo.

11-me nurodoma, kaip elgtis tuo atveju, jei kas laužytų tretininkų teises ir privilegijas. Tada viršininkai su vyskupų pagelba turi rūpintis jų apsauga.

12-me draudžiama tretininkams daryti vie-

šą iškilmingą priesaiką, kurią gali daryti tik Šv. Sostui leidus. Nesišaukia Dievo vardo ir paprastoje kalboje tiesai patvirtinti.

13-me įsakoma visiems pagal galimybes kasdien išklausyti šv. Mišias ir mėnesyje kartą visiems susirinkus bendrai išklausyti šv. Mišias, kuriose turi būti renkamos aukos neturtingiems nariams palaidot ir vargšams sušelpti.

14-me įsakoma lankyti sergančius narius ir paruošti juos paskutinių sakramentų priėmimui. Paskui nurodoma, kaip laidoti mirusius tretininkus ir kokias maldas už juos kalbėti.

15-me kalbama apie patarnavimus ir pareigas ir įspėjama, kad joks tretininkų viršininkas pareigose nebūtų visą amžių.

16-me kalbama apie metinę vizitaciją. Ją turi atlikti kunigas pranciškonas, kuris už prasikaltimus uždeda atgailą ir nepataisomus narius, tris kartus įspėtus, atleidžia iš ordino.

17-me įsakoma broliams ir seserims tretininkams gyventi tarpusavėje meilėje ir taikoje.

18-me nurodoma, kad vietos vyskupai ir vizitatoriai gali dispensuoti narius nuo pasninkų ir kitų regulos įsakymų.

19-me įsakoma viršininkams pranešti vizitatoriui narių prasikaltimus, kuris pagal reikalą juos baudžia.

20-me paaiškinama, kad visi tretininkų prasižengimai, kurie nėra kartu ir Dievo ar Bažnyčios įsakymų laužymas, nėra sunkios nuodėmės, bet už prasižengimus turi priimti atgailą ir ją nuoširdžiai atlikti.[13]

5. Popiežiaus Leono XIII regula

Mikalojaus IV naujos regulos pagrindais persiorganizavęs III-sis ordinas veikė iki 1883 m. Tiesa, popiežiai Julijus II, Klemensas VII, Paulius III, Inocentas XI ir kiti pagal reikalą šalia regulos yra davę naujų nurodymų, bet nė vienas jų iki Leono XIII nedavė naujos regulos. Leonas XIII, norėdamas III-jį ordiną panaudoti savo socialinei reformai, sumanė jį labiau pritaikinti mūsų laikų reikalavimams,[14] dėl to jis paskyrė kardinolų komisiją ir liepė rūpestingai peržiūrėti regulą. Komisija atrado, kad kai kurie regulos skyriai reikėjo pakeisti, o kitus pritaikinti naujųjų laikų gyvenimo aplinkybėms.[15] Kai tai buvo padaryta, Leonas XIII konstitucija "Misericors Dei Filius" 1883 m. gegužės 30 d. paskelbė naują regulą, susidedančią iš trijų skyrių, padalytų į skyrelius.[16]

Ši trečioji Leono XIII duota regula, arba kaip ją popiežius vadina įstatymas, savo esmė-

je yra ta pati, kaip ir Mikalojaus IV duotoji. Dar daugiau, ji savo struktūra yra panašesnė į pirmąją šv. Pranciškaus ir kard. Hugolino parašytąją, nes skyriai dalinami į skyrelius. Joje tik pasenę dalykai išleisti, persunkūs įsakymai sušvelninti ir esamieji trūkumai papildyti. Tai galime pastebėti iš žemiau patiektos reguloss antraukos.

1-mas skyrius, kuriame kalbama apie narių priėmimą, naujokyną ir įžadus, yra padalytas į 4 skyrelius. Jame nauja yra tas, kad į ordiną galima priimti 14 metų jaunuolius, o senieji tretininkų rūbai pakeisti škaplieriais ir juostele.

2-as skyrius, kuriame duodami tretininkų gyvenimo nuostatai, susideda iš 14 skyrelių. Jame sušvelninami pasninkai, sumažinamos maldos; visai panaikintas įsakymas, draudžiąs nešioti ginklus, nes šis paprotys jau išėjęs iš mados. Vietoje trijų kartų įsakytos metuose išpažinties ir Komunijos įsakoma mėnesinė išpažintis ir Komunija.

3-as skyrius liečia valdomuosius organus: tarybą, vizitaciją ir regulos užlaikymą. Jis susideda iš 6 skyrelių. Jame griežčiau nustatoma kas ir kuriam laikui renka tarybą, nurodomos tarybos ir vizitatorių teisės ir pareigos. Kiti nuostatai palikti, kaip pirmosiose regulose.

Ši Leono XIII duotoji regula galioja ir dabar. Jos ištikimai turi laikytis visi tretininkai. Jos lietuvišką vertimą ir aiškinimą paruošė ir kelis kartus Lietuvoje išleido T. Pranciškus Bizauskas, O.F.M. Jo aiškinimą papildęs kartu su regulos tekstu JAV 1946 m. išleido T. Justinas Vaškys, O.F.M.[17] Vienas be aiškinimų regulos tekstas pakartotinai išleistas 1963 m. šv. Kazimiero provincijos III-jo ordino vadovybės rūpesčiu.[18]

Tačiau po Vatikano II susirinkimo norima atnaujinti ir Trečiąjį ordiną, dėl to dabar aukščiausios ordino vadovybės rūpesčiu ruošiama nauja regula. Apie ją buvo paskelbtas vadovybės aplinkraštis "Šv. Pranciškaus Varpelio" 1966 m. 6 nr., 183 - 185 psl. Naujos regulos projektas jau buvo taip pat paskelbtas "Varpelyje" 1969 m. 4 nr., 117 - 119 psl., 6 nr., 182 - 184 psl., 7 nr., 217 - 219 psl., 8 nr., 245 - 246 psl. Galutinis jos tekstas bus paruoštas specialios komisijos.

6. Trečiojo ordino konstitucijos

Reguloje yra tik bendros pagrindinės tretininkų gyvenimo taisyklės. Ji neduoda smulkių praktiškų nurodymų, pritaikintų vietos ir laiko aplinkybėms. Dėl to greitai atsirado rei-

kalas prie regulos dar pridėti priedus, kurie kartais būdavo įtraukiami į pačios regulos tekstą. Taip atsirado tie skirtumai 1221 m. reguloje, kuriuos randame trijuose ligi šiol išlikusiuose regulos kodeksuose.[19]

Negana to, praktiškus nurodymus tretininkų gyvenimui ir veikimui duodavo popiežiai ir pranciškonų ordino generolai savo enciklikose ir laiškuose. Palaimintas popiežius Inocentas XI tam tikslui tretininkams davė net specialų statutą. Vadinasi, jau nuo ordino pradžios buvo jaučiamas smulkesnių tretininkų gyvenimo taisyklių reikalas. Popiežiui Leonui XIII regulą pritaikius moderniesiems laikams dar labiau iškilo konstitucijų reikalingumas ir naudingumas.

Konstitucijų naudingumas pabrėžtas ir jų patvirtinimo rašte, kur sakoma: "Konstitucijos padeda tretininkams geriau suprasti pagrindinius pranciškonų mokslo principus, kurie sudėti trumpoje reguloje. Taip pat konstitucijos pagelbsti tretininkams pritaikyti regulą savo asmeniniame gyvenime. Naudodamiesi tomis apibrėžtomis taisyklėmis, jie gali labiau atsidėti savęs tobulinimui, su geresniu pasisekimu veikti didesnei Bažnyčios ir visuomenės gerovei".[20]

Dabartines konstitucijas paruošė visų

pranciškoniškųjų šeimų generolų paskirtoji komisija, paruoštas dar peržiūrėjo patys generolai ir tada davė Šventam Sostui patvirtinti. Vienuolių kongregacija iš naujo jas atidžiai išstudijavo ir 1957 m. rugpiūčio 25 d., tretininkų globėjo šv. Liudviko šventėje, patvirtino.[21] Šios konstitucijos lotyniškai buvo paskelbtos Apaštalų Sosto darbuose ir visų pranciškonų šeimų oficialiuose žurnaluose.[22] Netrukus jos buvo išverstos įvairiomis kalbomis. Lietuviškąjį konstitucijų vertimą 1963 m. išleido III-jo ordino šv. Kazimiero provincijos vadovybė.[23]

Šios konstitucijos susideda iš penkių skyrių:

1-me skyriuje išaiškinama III-jo ordino sudėtis, prigimtis, tikslas, narių priėmimas, profesija ir pavienių tretininkų gyvenimas.

2-me aprašomas gyvenimo būdas bei drausmė, krikščioniškos tobulybės pranciškoniškoje dvasioje siekimas, privalomas ir privatus pamaldumas, tretininko gyvenimas šeimoje ir bendruomenėje, narių pareigos, liečiansios savitarpius santykius.

3-me skyriuje išdėstoma, kokia yra III-jo ordino vadovybė, išaiškinama jo priklausomybė serafiškoms vyrų vienuolijoms, nurodoma teisinė ordino padėtis, jo padalinimas į kongre-

Asyžiaus Angelų Karalienės bazilika. Jos viduje Porciunkulės bažnytėlė

gacijas ir provincijas, išaiškina, kas bendrai vidiniai ir išoriniai vadovauja tretininkams, kas sudaro kongregacijos tarybą, ir kokios tarybos narių pareigos, gale nustatomos apsileidusiems nariams pataisos ir bausmės.

4-me skyriuje nurodomos tretininkų teisės ir privilegijos. Tretininkų kongregacijos gali turėti savo vėliavą ir su ja organizuotai pirma visų kitų brolijų dalyvauti procesijose; toliau nurodoma, kokias dvasines malones ir atlaidus jie gauna, išpildydami savo pareigas ir gaudami generalinę absoliuciją.

5-me ir paskutiniame skyriuje primenama, kad konstitucijų nesilaikymas nėra nuodėmė, jei jų laužymas nėra kartu prasižengimas Dievo ar Bažnyčios įsakymams, bet kadangi gera ordino veikla bei jos sėkmingumas priklauso nuo įstatymų vykdymo, dėl to įspėjami vizitatoriai ir kiti vadovai, kad jie ragintų tretininkus ištikimai laikytis konstitucijų.

Be konstitucijų kiekvienam kraštui ir provincijai dar leidžiama turėti atskirus savo įstatus, patvirtintus to pranciškonų ordino generolo, kuriam jos priklauso.[24] Tuo remiantis, Šiaurės Amerikoje yra sudaryta Trečiojo Ordino Federacija, apjungianti visas pranciško-

niškųjų šeimų vadovaujamas tretininkų provincijas, kuri turi savo konstitucijas ir veiklos taisykles.[25]

Šios konstitucijos galios iki bus paskelbtos naujos. Naują regulą Šv. Sostui patvirtinus, bus paruoštos naujos konstitucijos ir ritualas, kaip paskelbta aukščiausios vadovybės aplinkraštyje, kuris atspausdintas "Varpelio" 1966 m. 6 nr., 183 psl.

7. Gyvenimo taisyklės kunigams ir klierikams tretininkams

Kadangi popiežių tvirtinimu kunigai ir klierikai daugiau už pasauliečius yra įpareigoti siekti tobulybės, dėl to daugelis dvasininkų, ypač nuo Leono XIII laikų, stoja į III-jį ordiną, nes jis jiems padeda save tobulinti. Tai matydami, visų šakų pranciškonų ordino generolai panoro ateiti jiems į pagelbą, dėl to, bendromis jėgomis paruošę, 1963 m. birželio 12 d. paskelbė kunigams ir klierikams tretininkams gyvenimo taisykles, susidedančias iš trijų dalių.

Pirmoje dalyje iškeliama III-jo šv. Pranciškaus ordino reikšmė dvasiniam kunigų ir klierikų gyvenimui ir nurodoma pranciškoniškos dvasios pagrindas ir linkmė. Primenami

popiežių žodžiai, kuriais jie ragina kunigus ir klierikus sekti šv. Pranciškų ir gyventi Evangelijos dvasioje, o taip gyventi padeda Asyžiečio pavyzdys ir jo įkurtas III-sis ordinas. Primena Pijaus XII rekomenduotą pranciškonų teologiją, "kuri Dievą laiko šventu, bet pirmiau geru, geriausiu aukščiausiame laipsnyje, kuri moko, kad Dievas yra meilė, kuris meile gyvena, meile kuria, iš meilės tampa žmogumi ir iš meilės jį atperka". Nurodo evangeliškus tobulo gyvenimo patarimus, kuriais Serafiškasis Tėvas pagrindė savo gyvenimą, pamilo Kristų kaip brolį ir ragino jį garbinti Švč. Sakramente.

Antroje dalyje duodamos praktiškos kunigiškam gyvenimui taisyklės, atremtos į pranciškonišką dvasią. Tos taisyklės liečia individualų kunigo gyvenimą. Jo meilę Dievui ir artimui, gyvenimą tvarkomą pagal Evangeliją ir III-jo ordino regulą: atliekant mąstymus, kalbant dienos maldas, darant sąžinės sąskaitą, laikant metines ir mėnesines rekolekcijas, darant apsimarinimus, lavinantis neturto, paklusnybės ir skaistybės dorybėse. Savo individualiam dvasiniam gyvenimui ir apaštalavimui tvarkyti patariama susidaryti pastovią dienotvarkę ir griežtai jos laikytis. Kur yra daugiau kunigų tretininkų, ten patariama su-

kurti kunigų tretininkų kongregaciją, pagal regulos nurodymus sudaryti jos vadovybę, rinktis į mėnesinius susirinkimus, ar bent kelis kartus metuose šaukti susirinkimus su atitinkama konferencija ir maldomis. Tretininkams klierikams patariama seminarijose kanoniškai įkurti III-jo ordino kongregacijas.

Trečioje dalyje išvardinta kunigams tretininkams ir kongregacijų direktoriams Švento Sosto duotieji **indultai** ir **facultatės.** Klebonas ar betkuris kunigas, kuris yra tretininkų kongregacijos direktorius, kiton parapijon iškeltas, be naujo paskyrimo gali būti tos parapijos tretininkų direktorium, tik apie tai turi pranešti III-jo ordino provincijos komisarijui, kuriam kongregacija priklauso. Kas liečia **privilegijas** ir **atlaidus,** kunigai tretininkai jais naudojasi, kaip ir kiti III-jo ordino nariai. Jei nori, jie gali naudoti pranciškonišką mišiolą ir brevijorių, kalbėdami **Confiteor** gali pridėti šv. mūsų Tėvo Pranciškaus vardą. Mišias už mirusius tretininkus tiek mėnesinių susirinkimų proga tiek **extra** tretininkams bendrai susirinkus gali laikyti net ir antrosios klasės šventėse (pagal n. 413 Codicis Rubricarum expl. diei 25 Iulii 1960). Visos Mišios už tretininkus yra privilegijuotos. Be to, kunigai tretininkai tris kartus savaitėje turi privilegijuoto altoriaus

indultą, jei jas laikantieji tokio indulto nėra gavę kitu titulu.

Ištisą lotynišką tretininkų kunigų ir klierikų gyvenimo taisyklių tekstą galima rasti šiuo pavadinimu: "Forma vitae pro sacerdotibus et seminariorum alumnis e Tertio Ordine Saeculari Sancti Francisci Assisiensis", in **Acta Ordinis,** 81 (1963), 375 - 384. Tačiau reikia priminti, kad daugelis čia suteiktų privilegijų ir ypač atlaidų po Vatikano II ir ypač po popiežiaus Pauliaus VI "**Indulgentiarum doctrina**" enciklikos, nuo 1969 m. sausio 1 d. negalioja.

9. Trečiojo ordino privilegijos

Trečiasis ordinas viduramžiais, dėl savo vienuolinio gyvenimo išvaizdos, pasaulinių draugijų tarpe užėmė ypatingą vietą. Tretininkas tuomet buvo laikomas pasaulyje gyvenančiu vienuoliu. Dėl to nenuostabu, jei IIIsis ordinas, kaip tikrieji vienuoliniai ordinai, buvo atimtas iš pasaulinės valdžios jurisdikcijos ir atiduotas bažnytinei valdžiai. To pasėkoje jis naudojosi daugeliu privilegijų ir lengvatų. Vienas privilegijas jam buvo suteikusi popiežiaus patvirtinta regula, o kitų pareika-

lavo pats gyvenimas, kurias popiežiai jam vėliau suteikė.

Pirmiausia tretininkai, kaip pasaulyje gyvenantieji vienuoliai, **buvo atleisti nuo priesaikos** miesto ar pilies viršininkui. Pagal feodalinę santvarką pavaldiniai priesaika buvo įpareigoti karo ir taikos metu padėti savo ponui, kuris turėjo juos ginti ir globoti. Tretininkai kaip vienuoliai buvo laisvi nuo šios pareigos. Be to, regulai **draudžiant nešioti ginklus,** jie buvo atleisti ir nuo karo tarnybos, dėl to daugelis tikinčiųjų, trokšdami taikos, kurią drumsdavo ponų nesaitaikos, stodavo į III-jį ordiną.

To pasėkoje pasaulinė valdžia negalėjo skirti tretininkų tokioms pareigoms, kurios nesiderino su regulos įsakymais ir suteiktomis privilegijomis. Tretininkų skaičiui nuostabiai augant, silpnėjo ponų galybė. To jie jau negalėjo pakęsti ir pradėjo tretininkus persekioti. Jie pareikalavo priesaikos ginklu ginti savo valdovus, apdėjo juos dideliais mokesčiais, uždraudė valdyti geradarių skirtus labdarybei turtus, įsakė mokėti svetimas skolas ir vertė juos eiti tokias pareigas, kurios nesiderino su tretininkų profesija.

Nuo šių pasaulinių valdovų užmasčių tretininkus gynė Apaštalų Sostas. Pirmiausia

Faenzos tretininkus nuo prievartos imtis ginklų apgynė popiežius Honorijus III 1221 m. gruodžio 16 d. savo iškilmingu raštu, duotu Rimini vyskupui. Šiuo raštu popiežius įsakė vyskupui, kad jis neleistų ponams varginti tretininkų, verčiant juos nešioti ginklus.[26] Dar energingiau tretininkus gynė, tapęs popiežium Grigalius IX, kard. Ugolino, kuris šv. Pranciškui buvo padėjęs parašyti III-jo ordino regulą. Jis 1227 m. birželio 25 d. visos Italijos vyskupams įsakė neleisti valdovams varginti tretininkų jau minėta priesaika.[27] Be to, jis 1228 m. kovo 30 d. Italijos tretininkams pranešė, kad jie nėra įpareigoti daryti priesaiką, priimti su jų profesija nesuderinamas pareigas ir mokėti valdovų uždėtas pabaudas.[28] Pagaliau 1230 m. birželio 4 d. popiežius vėl įsakė Italijos vyskupams, kad jie neleistų valdovams persekioti tretininkų.[29] Šias tretininkų privilegijas patvirtino ir gynė taip pat ir kiti popiežiai: Inocentas IV[30] ir Aleksandras IV.[31]

Laikui bėgant, III-jam ordinui buvo suteikta ir daugiau privilegijų. Grigalius IX 1228 m. kovo 30 d. leido tretininkams naudotis kongregacijų turto vaisiais,[32] o Celestinas V, atleisdamas Akvilos tretininkus nuo neprastų mokesčių, netiesioginiai nuo jų atleido ir visą ordiną.[33] Negana to, tretininkai buvo

išimti iš pasaulinės valdžios teismų jurisdikcijos. Nuo tada juos galėjo teisti tik bažnytiniai teismai. Pagaliau jiems, kaip vienuoliams, buvo suteikta bažnytinė privilegija — **interdikto neliečiamybė**, dėl to jie galėjo klausyti Mišių, priimti sakramentus ir laidotis su bažnytinėmis apeigomis tuo metu, kai kitiems dėl kurio nors didelio prasikaltimo visa tai buvo uždrausta.[34]

9. Trečiojo ordino ryšiai su pranciškonais

Tamprūs I-jo Mažesniųjų Brolių ordino ryšiai su III-ju ordinu padėjo šiam paskutiniajam greitai išsiplatinti, išlaikyti pirmykštę dvasią ir išvaizdą, apsaugoti teises ir pasižymėti gerais darbais ir dorybėmis. Šie ryšiai iš pranciškonų pusės reiškėsi dvasiniu patarnavimu, o iš tretininkų pusės pagelba pranciškoniškam apaštalavimui.

Pradžioje šie ryšiai buvo labai nepastovūs, nes pirmoje III-jo ordino reguloje nebuvo įsakyta, kad pranciškonai būtų tretininkų dvasios vadai ir juos vizituotų. Anuomet pranciškonams dar neturint savo bažnyčių ir tretininkų susirinkimai buvo daromi parapijių ir kitose bažnyčiose. Tik vėliau, apie 1221 m., kai jie

įsigijo pastovesnius vienuolynus ir bažnyčias, tretininkai pradėjo ten rinktis. Šiuo metu žinomi keli atvejai, kai pranciškonai buvo net tretininkų ministrai — viršininkai.

Šv. Antanas primena, kad šv. Pranciškus pirmuoju vizitatorium paskyrė vieną iš pačių uoliųjų tretininkų, savo draugą Baltramiejų Baro. Šiaip jau tretininkų vizitatoriais kunigus ar pasauliečius skirdavo vyskupas. Tačiau, kai tarp imperatoriaus Fridriko II ir popiežiaus kilo arši kova ir daugelis vyskupų, palaikydami imperatorių per savo skirtus vizitatorius, visokiais būdais pradėjo varginti popiežiui ištikimus tretininkus, tai jie paprašė popiežiaus, kad vizitatoriais būtų skiriami tik pranciškonai. Jų prašymo išklausęs Inocentas IV 1247 m. tretininkų vizitaciją pavedė Mažesniesiems Broliams.[35]

Kai kada vadovavimas tretininkams patiems pranciškonams sudarydavo didelių nemalonumų tiek iš civilinės, tiek iš dvasinės valdžios pusės, ypač kai reikėdavo ginti jų teises ir privilegijas, dėl to jie pamažu nustojo jais rūpinęsi. Kilus dėl to nepasitenkinimui, tuometinis pranciškonų generolas šv. Bonaventūra (1257 - 1274) savo laiškę išdėstė, kodėl Mažesnieji Broliai nesirūpina tretininkais. Iš jo laiš-

ko matome, kad pagrindinės priežastys buvo šios: ordinas turėjo būti laisvas apaštalavime; jis skirtas visiems žmonėms ne tik tretininkams; vadovavimas tretininkams ir jų teisių gynimas prieš civilinę ir dvasinę vyriausybę sudarydavo daug nemalonumų; su jais dirbant buvo taip pat papiktinimų ir net klaidų pavojų. Generolas priminė, kad šioje srityje negalima sekti šv. Pranciškum, nes laikai labai pasikeitę.[36]

Ilgainiui pranciškonų vadovybės nusistatymas III-jo ordino atžvilgiu pasikeitė. Šv. Bonaventūros įpėdinis, generolas Jurgis Massi iš Ascoli (1274 - 1279), tapęs popiežium Mikalojum IV 1289 m. rugp. 19 d. III-jam ordinui davė naują regulą, kurioje įsakė, kad tretininkus vizituotų tik kunigai ir patarė, kad vizitatoriais būtų skiriami kunigai pranciškonai. Nuo tada iki mūsų laikų pranciškonų ryšiai su tretininkais paliko tamprūs. Dar vėliau popiežiai visą tretininkų vadovavimą atidavė Mažesniesiems Broliams. Dabar III-jam ordinui vadovauja Mažesnieji Broliai, Mažesnieji Broliai Konventualai, Mažesnieji Broliai Kapucinai ir Trečiojo ordino reguliarūs vienuoliai, pagal bažnytinės teisės kodekso nuostatus, III-jo ordino regulą ir konstitucijas, rūpindamiesi jį išlaikyti šv. Pranciškaus dvasioje.[37]

10. Religinis tretininkų gyvenimas

Kaip matėme, III-sis šv. Pranciškaus ordinas buvo įkurtas tam, kad pasaulyje gyvenantieji žmonės, laikydamiesi jo parašytos regulos, lengviau ir sėkmingiau galėtų siekti krikščioniškos tobulybės. Pirmųjų tretininkų noras tobulėti, atrodo, buvo didelis, jei netrukus prie 1221 m. regulos reikėjo pridėti atitinkamus papildymus uolesniųjų tretininkų gyvenimui tvarkyti. Senojoje reguloje išpažintis buvo įsakyta tris kartus metuose, bet didėjant tretininkų meilei eucharistiniam Kristui, ilgainiui ji padažnėjo ir tapo mėnesine, sujungta su Komunijos priėmimu.

Tretininkai nebuvo palikti vieni sau, kaip išmano savo gyvenimą tvarkyti. Jų pataisymui ir nusižeminimo dorybės praktikai buvo įvesta kalčių prisipažinimo praktika. Kongregacijose griežtą drausmę palaikė ne tik vietiniai viršininkai, bet ir vizitatoriai. Magistrai turėjo rūpintis, kad vizitacija būtų padaryta tris kartus metuose: advente, gavėnioje ir birželio mėnesį. Laikui bėgant tretininkams vis labiau buvo pabrėžiama artimo meilės darbai ir maldos už mirusius narius.

Tretininkai taip pat pasižymėjo pamaldumu į Dievo Motiną Mariją ir šv. Pranciškų. Žinome, kad Brescia mieste jie jau nuo 1270 m.

iškilmingai šventė Marijos Dangun ėmimo ir šv. Pranciškaus šventes: su pamaldomis bažnyčioje ir bendrais užkandžiais po jų. Generalinės Bolonijos kapitulos statutu tretininkams buvo įsakytas pasninkas šv. Pranciškaus vigilijoje, ir per pirmuosius šventės mišparus ministrai turėdavo pranciškonų bažnyčioms šv. Pranciškaus garbei paaukoti po dvi žvakes ir gabalą vaško.

Kokie buvo ano meto tretininkai, matome iš likusių griežtų kandidatų priėmimo nuostatų. Priimami kandidatai turėjo būti gero vardo ir pavyzdingo gyvenimo žmonės. Eretikai, aktoriai, lengvabūdžiai, girtuokliai, išnaudotojai visai nebuvo priimami, nebent tik po ilgo bandymo jiems pasitaisius. Vėliau tai buvo įsakyta ir popiežiaus Mikalojaus IV duotąja regula. Tuomet tretininkams buvo uždrausta dalyvauti betkokiu būdu dorą pažeidžiančiuose pasilinksminimuose, azartiškai lošti iš pinigų, laikyti smukles ar verstis svaigalų pardavinėjimu.

Kai religinis tretininkų uolumas dėl persekiojimų iš šalies ar apsileidimo sunykdavo, tai patys popiežiai imdavosi jį gaivinti, gindami juos nuo persekiotojų ir ragindami grįžti į pirmykštį uolumą. Taip Bonifacas IX 1397 m. balandžio 8 d. tris Vokietijos vyskupus ragino, kad jie įsakytų savo vyskupijų tretinin-

kams laikyti Mikalojaus IV duotos regulos.[83] Vėliau Martynas V ir Eugenijus IV taip pat rūpinosi dvasine tretininkų pažanga.[39]

Visai tad nenuostabu, jei laikydamiesi regulos, konstitucijų ir popiežių nurodymų, kaip dvasinio gyvenimo normų ir tobulinimosi priemonių, tiek daug tretininkų tapo šventaisiais. Šiandieną III-sis ordinas turi 53 šventuosius ir 76 palaimintuosius,[40] o dar ir užvestų kanonizacijos ir beatifikacijos bylų yra taip pat nemaža.

11. Artimo meilės darbai

Trečiasis ordinas, be savo pagrindinio tikslo — narių tobulinimo, užsiėmė dar ir artimo meilės darbais. Sekdami savo įkūrėją šv. Pranciškų, kuris, užuojautos kenčiančiam paskatintas, pabučiavo raupsuotąjį, tretininkai ėmėsi gailestingumo darbų, kad lengvintų kenčiančios žmonijos skausmus. Jie stengėsi padėti artimui dvasios ir kūno trūkumuose ir ligose, dėl to jie šelpė vargšus, slaugė ligonius, mokė bemokslius ir kėlė nupuolusius doroje.

Kiekviena kongregacija turėdavo pačių tretininkų aukomis išlaikomą ir aptarnaujamą ligoninę. Ligonių slaugytojai, "palaimintaisiais" vadinami, norėdami būti laisvi nuo kitų rūpesčių, sudarydavo lyg vienuolines bendrai

gyvenančių tretininkų šeimas. Šiuo būdu organizuoti tretininkai rūpindavosi ligonių slaugymu ir testamentais tikinčiųjų paliktų ligoninėms išlaikyti turtų valdymu.

Palaimintasis Lukezijas, pirmas žinomas tretininkas, buvo tiesiog artimo meilės didvyris. Jo namai buvo atviri vargšams. Dažnai jis pats pasikinkęs asilą apvažiuodavo visą Maremmos lygumą, kad nuvežtų išmaldą tiems, kurie neateidavo pasibelsti į jo namų duris. Šv. Elzbieta karalienė ne tik įkūrė vargšų vaikams prieglaudą, bet ir pati rūpinosi neturtingais vaikais, kurie ją vadindavo savo motina. Šv. Liudvikas, Prancūzijos karalius, įsteigė daug ligoninių ir labai rūpinosi vargšais.

Romoje tretininkai turėjo 4 gailestingumo namus. Kortonoje nuo šv. Margaritos laikų tretininkai išlaikė ligoninę, o Florencijoje šv. Pauliaus ir šv. Martyno ligonines. Nebuvo didesnio Italijos miesto, kur tretininkai neturėtų prieglaudos ar ligoninės. Gailestingumo darbais tretininkai pasižymėjo Ispanijoje, Belgijoje, Olandijoje, Prancūzijoje, Lietuvoje ir kt. Jų gailestingumo darbai yra tuo reikšmingesni, kad anais laikais civilinė valdžia į juos mažai tekreipė dėmesio.

Pagalba ligoniams ir vargšams tretininkai nesiribojo, jie užsiėmė ir kitais artimo meilės darbais. Belgijoje Monso mieste jie išlaikė mo-

kyklą, kurioje mokėsi 40 neturtingų berniukų. Vienur kitur tretininkai padėdavo neturtingiems jaunuoliams išeiti į kunigus. Piacenzoj ir Neapoly tretininkai rūpinosi doroje puolusių moterų ir mergaičių globa.[41]

Pagaliau XIX amž. gale ir XX-jo pradžioj kai Leonas XIII paskelbė savo socialines reformas ir kelis kartus pabrėžė, kad jo socialinė reforma yra III-sis ordinas, tai tretininkų kongresai Nimes (1897), Romos (1900) ir Pary-le-Monial (1912) padarė išvadą, kad III-jo ordino pagrindinis tikslas, šalia krikščioniškos tobulybės siekimo, yra socialinis mokslas, socialinis darbas ir socialinė reforma. Kadangi tai buvo perdidelis nukrypimas į socialines studijas, tai Pijus X 1912 m. įspėjo, kad III-jo ordino pagrindinis tikslas yra savęs tobulinimas ir, kad ordinas nėra sociologijos institutas.

Popiežiui padarius šį įspėjimą atrodė, kad tretininkai palinko į kitą kraštutinumą ir veiklesnieji nariai neturėjo ką veikti ir Pijui XI įsteigus Katalikiškąją Akciją, apleidę III-jį ordiną, įsijungė jos veiklon. Tai matydamas Pijus XII 1956 m. liepos 1 d., kalbėdamas Italijos tretininkams, pasakė, kad "III-sis ordinas nėra tik krikščioniškos tobulybės šv. Pranciškaus dvasioje mokykla, bet taip pat uolus ir drąsus Kristaus Kūno statytojas".[42]

Vadinasi, dabar pagal Pijaus XII nurodymą tretininkai turi ir save tobulinti ir apaštalauti. Atseit, III-sis ordinas turi būti veiksmingas Katalikiškosios Akcijos vienetas.

12. Trečiojo ordino išsiplatinimas XIII amž.

Šv. Pranciškus, 1226 m. apleisdamas pasaulį, III-jį ordiną paliko gerai suorganizuotą, su Apaštalų Sosto patvirtinta regula ir daugeliu šventu gyvenimu pasižymėjusių tretininkų, kurie garsėjo apaštalavimu ir gailestingumo darbais. Popiežiai, matydami jo naudą Bažnyčiai, ji gynė nuo galingųjų didikų ir pasaulinės valdžios prievartos. Taip suorganizuotas III-sis ordinas greitai išsiplėtė Italijoje ir kitur. Kur tik įsikūrė Mažesnieji Broliai, visur tikintieji matė juose gyvą šv. Pranciškaus pavyzdį, žavėjosi šventojo dorybėmis ir norėjo jį sekti.

Tokie būdavo priimami į III-jį ordiną, suburiami į kongregacijas, iš kurių sudaromos provincijos paskirų provincijolų valdomos. Provincijų reikalams apsvarstyti provincijolai šaukdavo savo provincijų, o kartais net ir visų kurio nors krašto provincijų generalines kapitulas — susirinkimus. Viena tokių generalinių kapitulų buvo sušaukta Bolonijoje 1289

m., o kita dar anksčiau Piacenzoje.[43] Tokiose kapitulose būdavo svarstomi III-jo ordino reikalai, priimamos ir paskelbiamos provincijų ir generalinės konstitucijos.[44]

Dar XIII-me amž. III-sis ordinas išsiplatino visoje krikščioniškoje Europoje. Jis patraukė visų luomų ir visokio išsilavinimo žmones. Nebuvo net karališkos šeimos, kurios vienas ar kitas narys nebūtų buvęs tretininku. Tretininkų šeimai priklausė kard. Ugolino, vėliau popiežius Grigalius IX, teisininkas Baltramiejus iš Romanjos, aukštos kilmės romėnė Jokūba iš Settesoli, didelė šv. Pranciškaus gerbėja, Romos patricijus Matas Orsini, popiežiaus Mikalojaus III tėvas, grafas Orlandas Cattani, šv. Pranciškui padovanojęs Alvernos kalną, Jonas Vileta, Greccio pakrantėje padėjęs šv. Pranciškui paruošti pirmąją Betliejaus prakartėlę.[45] Sau garbe laikė būti tretininkais net poetas Dante Alighieri ir dailininkas Giotto.[46]

Būdami tretininkais altorių garbės pasiekė paprasti vyrai ir moterys, karaliai ir karalienės. Tai matome iš Bažnyčios šventaisiais ir palaimintaisiais paskelbtų XIII-me amž. gyvenusių tretininkų. Štai jie chronologiškoje eilėje: šv. Elzbieta iš Vengrijos, Turingijos kunigaikštienė (1231), pal. mergaitė Veridija Attavanti iš Castelfiorentino (1242), pal. Gerardas

Mecatti iš Villamagna (1245), pal. Umilijana Cerchi, našlė (1246), šv. Ferdinandas III, Kastilijos karalius (1252), šv. Rožė iš Viterbo, paprasta mergaitė (1252), pal. Lukezijus iš Poggibonsi (1260), šv. Liudvikas IX, Prancūzijos karalius (1270), pal. popiežius Grigalius X (1276), šv. Zita iš Luccos (1278), pal. atsiskyrėlis Novelionis iš Faenzos (1280), pal. Torello iš Poppi, atsiskyrėlis (1282), pal. Petras iš Sienos (1289), šv. Margarita Kortonietė, atgailautoja (1297), pal. Gerardas Lund, atsiskyrėlis, (1299) ir pal. Bartolis iš San Gimignano, kunigas (1300). Viso 6 šventieji ir 10 palaimintųjų. [47]

Popiežiams Grigaliui IX ir Inocentui IV III-sis ordinas daug padėjo XIII-me amž. krikščionių vienybę išlaikyti ir išdidaus imperatoriaus Frideriko II užmąsčioms sutramdyti.[48]

13. Sunkūs bandymai XIV amžiuje

Trečiasis ordinas XIV-jo amž. pradžioje buvo stiprus ir skaitlingas, bet netrukus atėjo audra, kuri kesinosi jį sunaikinti. Tretininkai, iki tol laikomi tikėjimo gynėjais, dabar buvo sumaišyti su beginais ir fraticeliais klaidatikiais ir apkaltinti erezija. Šį kaltinimą jie

užsitraukė dėl to, kad kaikurie jų buvo užsikrėtę fraticelių idėjomis ir noru neprotingai reformuoti Bažnyčią. Mažumos klaidos buvo priskirtos visumai, dėl to daugelis vyskupų tuomet pasmerkė III-jį ordiną ir uždraudė daryti susirinkimus.

Šiose liūdnose dienose tretininkai su pasitikėjimu kreipėsi į popiežių Klemensą V, kuris per savo pasiuntinius ištyręs padėtį išleido specialų raštą, kuriuo, pasmerkęs klaidatikius beginus ir fraticelius, įsakė vyskupams su jais nemaišyti nekaltų tretininkų.[49] Be to, 1308 m. rugpiūčio 30 d. išleido bulę, kurioje pabrėžė, kad III-sis ordinas yra Bažnyčios patvirtintas, ir gale pridėjo Mikalojaus IV duotosios regulos tekstą.[50] Kadangi Klemensui V (1314) mirus Bažnyčia du metu buvo be popiežiaus, tai tretininkų priešai vėl pradėjo juos laikyti klaidatikiais. Tik naujasis popiežius Jonas XXII 1318 m. vasario 23 d. pakartotinai uždraudė persekioti tretininkus,[51] tačiau tretininkų persekiojimas dar ilgai nesiliovė.

Nugalėjęs sunkius bandymus III-sis ordinas vėl atsigavo XIV-jo amžiaus gale. Yra žinių, kad tuo metu jis pasižymėjo ne tik savo narių šventumu, bet ir dideliu narių skaičiumi.[52] Iš bendros 1385 m. trijų šv. Pranciškaus ordinų statistikos matome, kad III-sis ordinas tais

metais turėjo 1500 kongregacijų.[53] Sakoma, kad Italijoje tada buvo sunku rasti vyrą ar moterį, kurie nebūtų tretininkai.[54]

Nežiūrint sunkių ir neramių laikų III-sis ordinas XIV-me amž. Bažnyčiai davė 7 šventuosius ir 15 palaimintųjų. Jie yra: šv. Ivonas, kunigas iš Britanijos (1303), pal. Amatas Ronkone, atsiskyrėlis (1304), pal. Jokūbas iš Castelpieve, kankinys (1304), pal. Jonas Pelingotto, atsiskyrėlis (1304), pal. Janina iš Signa, mergelė (1307), šv. Klara iš Montefalco, mergelė (1308), pal. Angelė iš Foligno, našlė (1309), pal. Kristina Makabai iš Valdarno, mergelė (1310), pal. Raimundas Lullo, kankinys (1315), pal. Vivaldas in San Giminiano, atsiskyrėlis (1320), šv. Elezaras iš Sabrano, atsiskyrėlis (1323), pal. Cresci iš Foligno, išpažintojas (1323), šv. Rokas iš Montpellier, išpažintojas (1327), šv. Elzbieta Portugalijos karalienė, našlė (1336), pal. Pranciškus Zanferdini iš Pesaro, atsiskyrėlis (1350), šv. Konradas Confalonieri iš Piacenzos, išpažintojas (1351), pal. Mikelina iš Pesaro, našlė (1356), pal. Delfina iš Glandeves, našlė (1358), pal. Karolis iš Bolois, Britanijos kunigaikštis (1364), šv. Brigita iš Švedijos, našlė (1373), pal. Ugolinas Magolotti iš Camerino, atsiskyrėlis (1373) ir pal. Odonas Baretti iš Fossano, kunigas (1400).[55]

14. Sunkumai ir pažanga XV amžiuje

Tretininkų dvasią XIV amž. gale ir XV pradžioje drumstė Vakarų Schizma (1378-1417). Tuo metu, kai atsirado du ir net trys popiežiai, tretininkai nežinojo, kurio klausyti. Be to, pirmajame ordine išblėsus pirmykščiam uolumui, nebuvo kas rūpintųsi tretininkais, dėl to jie žymiai sumažėjo.

Trečiasis ordinas vėl atsigavo ir sustiprėjo, kai jį pradėjo gaivinti pranciškonai observantai, kurie stengėsi reformuoti visus tris šv. Pranciškaus ordinus. Taip Prancūzijoje III-jį ordiną pradėjo gaivinti šv. Koleta; Vokietijoje, Austrijoje, Vengrijoje, Bohemijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje — šv. Jonas Kapistranas,[56] Italijoje Bernardinas iš Bustis ir kiti.[57]

Apie ano meto Italijos tretininkus turime du garsių žmonių pasisakymus. Antai šv. Antaninas, domininkonas ir Florencijos arkivyskupas, rašo: "Daktarai nekalba apie III-jį šv. Domininko ordiną taip, kaip kalba apie III-jį šv. Pranciškaus ordiną, dėl to, kad mūsuose tretininkai yra negausūs ir jų tarpe beveik nėra vyrų. Gi šv. Pranciškaus III-sis ordinas turi daug abiejų lyčių narių". Tą patį savo pamoksle patvirtina ir Bernardinas iš Bustis, sakydamas: "Šis ordinas yra didelis

savo skaičiumi. Iš tikro, visas krikščioniškas pasaulis yra pilnas vyrų ir moterų, kurie nuoširdžiai laikosi III-jo ordino regulos".[58]

Šis amžius taip pat yra davęs du šventuosius ir aštuonis palaimintus tretininkus. Štai jie: pal. Vilhelmas Cufitella iš Scicli, atsiskyrėlis (1404), pal. Janina Marija Maile, našlė (1414), šv. Janina Arc, mergelė (1431), pal. Jonas Cini iš Pizos, išpažintojas (1433), pal. Petras Gambacorta iš Pizos, atsiskyrėlis (1435), šv. Pranciška Romietė, našlė (1440), pal. Nikolas iš Forcapalena, kunigas (1449), pal. Bernardas iš Badeno, išpažintojas (1458), pal. Vitalis iš Bastijos, atsiskyrėlis (1491), pal. Elzbieta Amodei, mergelė (1498).[59]

15. Trečiasis ordinas protestantizmo verpetuose XVI amž.

Sunki Mažesniųjų Brolių padėtis, reformų sukeltos nesantaikos, doros ir tikėjimo krizė tų dienų pasaulyje, pagoniško humanizmo įsigalėjimas ir ypatingai protestantizmo siautėjimas sudarė tokias sąlygas, kuriose III-sis ordinas beveik visoje Europoje vėl labai sunyko. Nekalbant jau apie protestantizmo nusiaubtus kraštus, pačioje Italijoje antroje XVI amž. pusėje tretininkai beveik visai buvo išnykę.[60]

Išimtį sudarė tik Portugalija ir Ispanija su savo valdomais kraštais ir kolonijomis: Lombardija, Neapolio karalyste, Pietų Amerikos kraštais ir Filipinų salomis. Tada pranciškonų misijonierių raginami į tretininkus stojo Amerikos indėnai ir kolonistai, dėl to čia 1586 m. buvo virš 100.000 tretininkų. Tie patys misijonieriai XVI amž. gale patraukė Filipinų ir Japonijos naujatikius. Japonijoje 1597 m., Nagasaki mieste, kilus persekiojimui, ant kryžių prikalti mirė 26 kankiniai, iš kurių 17 buvo tretininkai.[61] Ispanijoje tuo metu tretininkų eilėse randame garsiuosius rašytojus Mykolą Cervantes ir Lopez de Vega.[62]

Šis neramus protestantizmo siautėjimo amžius, iš Bažnyčios globos išplėšęs milijonus sielų, III-jo ordino dėka padidino šventųjų skaičių, duodamas Katalikų Bažnyčiai 22 šventuosius ir 3 palaimintus tretininkus. Jie yra: pal. Aloyza Albertoni, našlė (1503), šv. Janina Valois, našlė (1505), šv. Kotryna Genuvietė (1510), pal. Morkus Marconi (1510), pal. Paulė Gambara-Costa, našlė (1515), šv. Tomas Moras, kankinys (1535), šv. Angelė Merici, mergelė (1540), šv. Karolis Boromeo, vyskupas kardinolas (1584), 17 Nagasaki kankinių šventųjų Japonijoje.[63]

16. Trečiojo ordino žydėjimas XVII amž.

Po XVI amž. sunaikinimo III-sis ordinas vėl atsigavo ir gražiai ėmė veikti visoje Europoje. Iš ankstyvesnės liūdnos padėties jis pakilo daugiausia dėl to, kad atėjo ramesni laikai ir patys Mažesnieji Broliai, viduje labiau susitvarkę, pradėjo daugiau rūpintis tretininkais. Tuometinės abiejų pranciškonų šakų generalinės kapitulos ir konstitucijos ragina rūpintis tretininkais ir organizuoti juos į kongregacijas. To pasekoje pranciškonai rašo III-jo ordino vadovėlius ir visokiais būdais ragina tikinčiuosius stoti į tretininkus. Šių pastangų dėka net karalių ir didikų šeimose vėl atsiranda uolių tretininkų.

Italijoje vėl visuose miestuose atsirado didelės tretininkų kongregacijos, prie kurių priklausė garsiųjų Ganzagų ir Savojos šeimų nariai. Pranciškonų generolas Jonas Krikštytojas Campana Neapoly į tretininkus įrašė daugelį valdininkų, prelatų, net patį vicekaralių Emanueli Fonseca, grafą Monterey ir jo žmoną Eleonorą Mariją Guzman. Tėv. Ignacas Garcia Ispanijoje ir Portugalijoje taip sėkmingai platino III-jį ordiną, kad 1615 m. septynių mėnesių bėgyje į tretininkus priėmė 700 asmenų, o jo įkurtoji Lisabonos kongregacija 1644 m. priskaitė 11,000 narių. Tuo pa-

čiu metu Madrido mieste pravedus gyventojų surašinėjimą, buvo rasta 25,000 tretininkų. Tretininkai padaugėjo ir Prancūzijoje. Nežiūrint protestantų siautėjimo, III-sis ordinas veikliai reiškėsi Austrijoje, Belgijoje, Irlandijoje, Anglijoje ir Vokietijoje.[64]

Šiame amžiuje tretininkai Bažnyčiai davė vieną šventąjį ir 28 palaimintuosius. Jie yra: pal. Ipolitas Galantini (1619), 27 palaiminti Japonijos kankiniai (1622 - 1628) ir šv. Jėzaus Marija iš Paredes (1645).[65]

17. Persekiojimai XVIII amžiuje

Trečiasis ordinas, žydėjęs XVII amž., savo žydėjimą tęsė iki antrosios XVIII amž. pusės. Tiesa, šiek tiek sumišimo buvo įnešę ginčai, kuriai pranciškonų šakai turi priklausyti tretininkų vadovavimas, bet greitai šį nesklandumą išrišo popiežius Benediktas XII (1724-1730), pripažindamas tą teisę visoms keturioms pranciškonų šakoms: observantams, konventualams, kapucinams ir reguliarams vienuoliams tretininkams.

Antroje XVIII amž. pusėje ramų tretininkų darbą sutrukdė žiaurūs persekiojimai. Pirmiausia persekiojimas prasidėjo Austrų imperijoje, kur Marija Teresė 1776 m. uždraudė priimti naujus narius, o Juozapas II 1782

m. visai panaikino III-jį ordiną. To paties likimo ordinas susilaukė ir Prancūzijoje revoliucijos metu. Tada ten daug tretininkų buvo uždaryta į kalėjimus ir net nužudyta.[66] Šis neramus amžius Katalikų Bažnyčiai tedavė vieną šventą tretininkę mergaitę — šv. Mariją Prancišką Cinque Piage,[67] o pasauliui — didelio garso mokslininką Liudviką Galvani.[68]

18. Trečiasis ordinas paskutiniaisiais laikais

Nuo prancūzų revoliucijos tretininkai buvo palikę be pranciškonų globos ir persekiojami civilinės valdžios labai sunyko. Jie pradėjo atsigauti tik apie XIX amž. vidurį, kai Mažesnieji Broliai, šiek tiek atsigavę nuo persekiojimų, vėl pradėjo jais rūpintis ir iš naujo organizuoti. Tada III-jo ordino veiklai pagyvinti labiausiai padėjo trys veiksniai: periodinė III-jam ordinui propaguoti spauda, nacijonaliniai ir internacijonaliniai tretininkų kongresai ir paskutiniųjų popiežių pagalba.

Dabar III-jam ordinui gaivinti ir plėsti pranciškonai panaudojo galingiausią moderniųjų laikų priemonę — spaudą. Antroje XIX amž. pusėje jie visuose kraštuose, įvairiomis kalbomis, pradėjo leisti periodinius ir neperiodinius leidinius, žurnalus ir laikraščius, kuriuose skleidė pranciškonišką dvasią ir III-jo

ordino reikšmę bei reikalingumą. Tų periodinių leidinių skaičius 1919 m. pasiekė 164,[69] o dabar jų išeina dvigubai daugiau.

Spauda, pažadinusi tretininkų judėjimą, paskatino juos šaukti ir savo kongresus, kuriuose buvo nustatytos tretininkų veiklos gairės. Pirmąjį tretininkų kongresą 1893 m. Valdes Bois sušaukė grafas Leonas Hazmel, vadinamas darbininkų tėvu. Šis kongresas Prancūzijos, Belgijos ir Olandijos tretininkus sudomino prancūziškąja dvasia ir kultūra ir paskatino imtis socialinio darbo. Sekančiais metais panašūs kongresai buvo sušaukti Novaroje ir Paray-le-Monial, 1895 m. Lingomes — Prancūzijoje ir Asyžiuje, 1896 m. Reims, 1897 m. Nimes, 1899 m. Briusely ir Tolozoj. Pagaliau 1900 Romoje buvo sušauktas pirmas tarptautinis tretininkų kongresas. Visi šie kongresai buvo dideli tretininkų veiklos žadintojai, naujų idėjų įkvėpėjai ir popiežiaus Leono XIII socialinės enciklikos "Rerum novarum" vykdytojai. Tokie kongresai yra ruošiami ir dabar.[70] Jie yra tarsi XIII amž. III-jo ordino ministrų Italijoje šauktos generalinės kapitulos.

Tretininkų veikimą sustiprino ir nuolatinis popiežių rūpestis ir globa. Daugiausia iš visų šio meto popiežių III-ju ordinu rūpinosi Leonas XIII, nes jis tikėjo per jį pravesti sa-

vo suplanuotas socialines reformas. Jis dar jaunystėje įstojo į tretininkus, tapęs Perūgijos vyskupu ir kardinolu 1871 m. ragino savo kunigus rūpintis tretininkų veikimu, 1873 m. apsivilkęs tretininko rudine Alvernos kalne daug dienų praleido maldoje. Tapęs popiežium 1878 m., dar uoliau rėmė III-jį ordiną. Savo enciklikoje "Auspicato concessum", paskelbtoje 1882 m. rugs. 17 d., septinto šimtmečio nuo šv. Pranciškaus gimimo proga, iškeldamas Asyžiečio reikšmę XIII amž., kartu iškėlė ir tretininkų nuveiktus darbus Bažnyčios naudai. Norėdamas, kad III-sis ordinas patrauktų daugiau narių, davė jam naują, mūsų laikams pritaikintą regulą. Jis iki mirties nenustojo rūpinęsis III-ju ordinu. Jo pavyzdžiu sekė ir kiti popiežiai: Pijus X, Benediktas XV, Pijus XI, ir ypatingai Pijus XII, kuris 1957 m. patvirtino III-jo ordino konstitucijas ir įvairiomis progomis kalbėdamas tretininkams primindavo pranciškoniškųjų idealų įgyvendinimo reikalą.[71]

Visiems šiems veiksniams veikiant, III-sis ordinas geriau susiorganizavo, sustiprėjo ir išaugo taip, kad dabar turi 2,229,175 narius, kurių Mažesniesiems Broliams priklauso — 1, 198,584, Mažesniesiems Broliams kapucinams — 726,600, Mažesniesiems Broliams konventualams — 187,650, Reguliarams vienuoliams

tretininkams — 46,370. Be to, dar yra pavienių kongregacijoms nepriklausančių — 69,971 tretininkas. Taip bendras tretininkų skaičius dabar yra arti 2,3000.000.[72]

Nežiūrint persekiojimų ir revoliucijos metu paskleistų klaidų XIX amž., III-sis ordinas Katalikų Bažnyčiai davė 12 šventųjų ir 11 palaimintųjų. Jie yra: šv. Marija Baltramieja Capitanio, mergelė (1833), šv. Juozapas Benediktas Cottolengo, kunigas (1842), šv. Marija Magdalena Pastal, mergelė (1846), šv. Vincenta Geroza, mergelė (1847), šv. Vincentas Palotti, kunigas (1850), šv. Joakima de Mas y de Vedruna, mergelė (1854), šv. Jonas Marija Vienney, kunigas (1859), šv. Jonas Cafasso, kunigas (1860), šv. Mykolas Garicoits, kunigas (1863), šv. Petras Julijonas Eymard, kunigas (1868), šv. Marija Juozepa Rossello, mergelė (1880), šv. Jonas Bosco, kunigas (1888) ir 11 palaimintųjų Kinijos kankinių.

Mūsų gyvenamame XX amž. tretininkai jau suspėjo duoti Bažnyčiai du šventuosius ir vieną palaimintąjį. Jie yra: pal. Contardo Ferrini, išpažintojas (1902), šv .Pijus X, popiežius (1914) ir šv. Pranciška Ksavera Cabrini, mergelė (1917). Gi iš viso iki šiandien III-sis šv. Pranciškaus ordinas yra davęs Katalikų Bažnyčiai 53 šventuosius ir 76 palaimintuosius.[73]

TREČIASIS ORDINAS SENOJOJE LIETUVOJE

1. Trečiasis ordinas Lietuvos kaimynystėje

Tais pačiais 1221 m., kai buvo patvirtinta III-jo ordino regula, šv. Pranciškus Asyžiaus kapituloje išrinkęs brolių būrį, pasiuntė juos Vokietijon. Vokietijoje šv. Pranciškaus sūnum gerai sekėsi ir jų skaičius sparčiai didėjo, nes vokiečių tarpe atsirado daug pašaukimų. Visai nenuostabu, jei jie 1230 m. jau veikė pasidaliję į dvi Reino ir Saksonijos provincijas. Greitai pačios Vokietijos jiems neužteko, 1232-1239 m. laikotarpyje jie pasiekė Daniją, Norvegiją, Švediją, Vengriją, Bohemiją, Lenkiją, Livoniją ir Prūsiją. Tada 1236 m. jie įsikūrė Breslave, 1237 Krokuvoje, 1238 Rygoje ir 1239 Torūnėje.[1]

Pranciškonų gyvenimo pavyzdys ir pamokslai visur žavėjo žmones ir visur atsiras-

davo tikinčiųjų, norinčių siekti tobulybės, bet negalinčių tapti vienuoliais. Tokiems pranciškonai patardavo tapti tretininkais ir, gyvenant pasaulyje, siekti krikščioniškos tobulybės, laikantis šv. Pranciškaus III-jo ordino regulos. Taip dar XIII amž. prie visų pranciškonų vienuolynų atsirado tretininkų kongregacijos. Nėra abejonės, kad jos tada veikė Lenkijos, Livonijos ir Prūsijos vienuolynų globoje. Vadinasi, dar tuo metu, kai Mindaugas jungė Lietuvą į vieną valstybę, gretimuose kraštuose, šalia pagoniškos Lietuvos jau veikė tretininkų kongregacijos.

Taip mus verčia manyti ir istoriniai šaltiniai, nes vienas iš trijų iki šiol atrastų šv. Pranciškaus 1221 m. III-jam ordinui parašytos regulos kodeksų rastas Karaliaučiaus archyve. Tas rodo, kad dar prieš pop. Mikalojaus IV 1289 m. duotą antrąją regulą Prūsijoje jau veikė III-sis ordinas. Kitaip šis retas pirmosios regulos tekstas nebūtų čia išsilikęs.[2]

Tuo pat metu atrandame tretininkų Lenkijos kunigaikščių ir karalių šeimose. Antai, kunigaikštienė Grimislava (1207-1259), jos žentas Kaličio karalius Kolomanas (1214-1240) ir pal. Kaličio karalienė Kunigunda (1224-1292) buvo tretininkai. Vėliau, vyrams mirus, Grimislava ir Kunigunda įkūrė seserų klarisių vienuolynus ir pačios tapo klarisėmis.[3]

Spėjama, kad XIII amž. tretininke buvo ir pal. Agnietės Pragietės sesuo Ona, Silezijos kunigaikštienė, Henriko Pamaldžiojo žmona.[4] Manoma, kad ir pal. Jolenta su savo vyru Boleslovu, Kaličo kunigaikščiu, priklausė III-jam šv. Pranciškaus ordinui.[5] Tretininkė buvo ir ponia Marta, gyvenusi prie Krokuvos pranciškonų vienuolyno, su kuria kunigaikštienė Jolenta palaikė artimus ryšius.[6]

2. Pirmieji tretininkai Lietuvoje

Kai Lietuvoje nuo 1245 m. pradėjo lankytis pranciškonai, tai jie, skiepydami Kristaus tikėjimą žmonių širdyse, supažindino juos ir su šv. Pranciškaus gyvenimu. Dėl to nėra abejonės, kad įsikūrus jų vienuolynams Vilniuje (1321), Lydoje (1394), Ašmenoje (1398), Kaune (1400), Drochičine (1409) ir Pinske (1432), aplink juos spietėsi uolesni tikintieji, kurie, trokšdami tobulesnio gyvenimo, stojo į III-jį ordiną.[7]

Sekant seną pranciškonų tradiciją manoma, kad pirmasis lietuvis tretininkas buvęs didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius Jogaila, krikšto metu tapęs pranciškonų draugu, pirmuoju Vilniaus vyskupu nominavęs pranciškoną Andriejų Vasilių, statęs jiems vie-

Lietuvos krikštas

nuolynus ir naudojęsis jų patarnavimu.[8] Ar Jogaila, iš tikro, buvo tretininkas, istoriniai šaltiniai mums nepasako, bet jo nuoširdūs ryšiai su pranciškonais ir gilus pamaldumas leidžia manyti, kad jis galėjo būti šv. Pranciškaus dvasios sūnumi.[9]

Plečiantis katalikų tikėjimui Lietuvoje, plėtėsi ir pranciškonų vienuolynų tinklas, iš kurių 1686 m. buvo sudaryta savystovi Lietuvos pranciškonų konventualų provincija, kuri XVIII amž. gale turėjo 29 vienuolynus su 300 vienuolių.[10] Kiek žinoma, prie visų vienuolynų veikė gerai organizuotos tretininkų kongregacijos. Nėra abejonės, kad pranciškonų konventualų globoje tretininkai veikė ir šiaip jau parapijose. Jų organizuotas veikimas iširo, kai rusų valdžia 1864 m. panaikino visus vienuolynus, palikdama tik seniesiems pranciškonams išmirti ir prasikaltusiems valdžiai kunigams kalinti vieną Gardino vienuolyną.

3. Observantų įsikūrimas Lietuvoje

Kaip paprastų tikinčiųjų, taip ir vienuolių gyvenime yra dvasinio uolumo ir nuosmūkio laikotarpių. Laikui bėgant, ir pranciškonų vienuolijoje išblėso taip uoliai pradžioje puoselėta neturto meilė. Kitų vienuolijų pavyzdžiu

pradėta statyti didelės ir puošnios bažnyčios, erdvūs vienuolynai ir kratantis elgetavimo, įsigyti pastovūs pragyvenimo šaltiniai — dideli ūkiai.

Prieš šį šv. Pranciškaus dvasiai priešingą nuosmūkį stojo į kovą uolesni neturto mylėtojai, pasivadinę observantais. Jie popiežių leidimu Italijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje ir kitur, palikę didžiuosius vienuolynus miestuose, apsigyveno menkučiuose nameliuose. Vėliau, provincijų pavyzdžiu, jie šiuos savo namus sujungę, sudarė vikarijas, kurias valdė vikarai, o visiems observantams valdyti buvo renkami generaliniai vikarai. Pagaliau popiežius Leonas X 1517 m. observantus pripažino uoliaisiais šv. Pranciškaus vaikais ir davė pirmenybę prieš neturto nesilaikančius konventualus.

Lietuvos pranciškonai nesiskubino tapti observantais, nors jie, dirbdami misijų darbą, didelių turtų dar neturėjo, dėl to observantų reforma čia turėjo ateiti iš kitur. Ji Lietuvą pasiekė iš Italijos šv. Jono Kapistrano, Bohemijos popiežiaus legato, pastangomis. Karaliaus Kazimiero Jogailaičio 1453 m. pakviestas į Krokuvą, jis dėjo pastangų Lenkijos ir Lietuvos vienuolynuose grąžinti pirmykštį regulos laikymąsi, bet sutiko nenugalimą pasipriešinimą. Tada jis savo tikslą pasiekė nuostabiais pamokslais, kuriuos sakydamas, be daugelio

Observantų-bernardinų šv. Onos, šv. Pranciškaus ir šv. Bernardino bažnyčios ir vienuolynas Vilniuje

nusidėjėlių atsivertimo, observantams laimėjo 130 kandidatų, kurių tarpe buvo nemaža Krokuvos universiteto studentų, bakalaurų, magistrų ir net profesorių.

Būdamas popiežiaus legatu, jis turėjo teisę įkurti pranciškonų observantų vienuolyną, dėl to, gavęs menkutes patalpas Krokuvos priemiesty ir jose apgyvendinęs pirmuosius kandidatus bei paskyręs jiems viršininkus, įkūrė visai naują observantų vienuolyną. Šis vienuolynas buvo pavadintas vieno observantų kūrėjo šv. Bernardino vardu, dėl to žmonės bernardinais pradėjo vadinti ir jame gyvenančius vienuolius, o vėliau ir visoje Lenkijoje ir Lietuvoje išsiplatinusius observantus.[11]

Netrukus šie reformuoti pranciškonai — bernardinai įsikūrė ir Lietuvoje. Vilniuje juos įkurdino pats didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius Kazimieras. Jis 1468 m. jiems davė žemės ir pasirūpino pastatyti šv. Pranciškaus ir šv. Bernardino bažnyčią ir vienuolyną.[12] Kaune, Neries ir Nemuno santakoje, šalia pilies mūrų, jiems vietą vienuolynui Stanislovas Sandzivojevičius 1471 m. padovanojo,[13] kur netrukus buvo pastatyta šv. Jurgio bažnyčia ir vienuolynas.[14] Po šių tuoj buvo įkurti Tikočino (1479) ir Polocko (1498) vienuolynai.[15]

Pradžioje iš šių vienuolynų buvo sudarytas Lietuvos pranciškonų observantų komisarijatas; vėliau, padaugėjus vienuolių ir vienuolynų skaičiui, buvo įsteigta savystovi šv. Kazimiero provincija, kurios provincijolas gyvendavo Vilniuje. Lietuvos provincija savo žydėjimo laikais yra turėjusi 600 - 700 vienuolių, kelias aukštesnes mokyklas, seminariją ir virš 40 vienuolynų.[16] Šią provinciją net du kartu 1864 ir 1940 m rusų režimas bandė panaikinti, bet laisvame pasaulyje esantiems jos nariams pavyko ją atkurti Amerikoje.[17]

4. Observantų tretininkai iki Lietuvos padalinimo (1469 - 1795)

Rūpindamasis pranciškonų observantų įkūrimu, šv. Jonas Kapistranas, būdamas Krokuvoje, taip pat priėmė daug vyrų ir moterų į III-jį šv. Pranciškaus ordiną. Tada jis 1455 m. observantų globoje veikiantiems tretininkams, Italijos papročiu, Baltramiejų Grybauskį paskyrė ministru.[18]

Tuomet III-jam ordinui priklausė pasauliečiai ir kunigai, didikai ir vargšai. Istoriniuose šaltiniuose randame, kad prel. Tarla, karaliaus Kazimiero Jogailaičio dvasiškis, su savo motina, 1469 m., atsisakęs visokios pasau-

linės garbės, tapo tretininku. Jono Komorovskio kronikoje skaitome, kad Krokuvos bernardinų gvardijonas Leonardas vienai paprastai moterėlei tretininkei savo maldomis išprašęs akių regėjimą, o Margarita Kivinskaitė, aukštos kilmės tretininkė, pal. Ladislovo Gelnoviečio (m. 1505) užtarimu gavusi jai reikalingų malonių.[19]

Pradžioje III-sis šv. Pranciškaus ordinas veikė Krokuvoje, paskui Poznanėje,[20] o vėliau ir prie visų kitų observantų vienuolynų, dėl to nuo 1469 m. jis veikė ir Lietuvoje, nes tais metais buvo įkurtas Vilniaus observantų vienuolynas. Kaip pirmasis pranciškonų tretininkas lietuvis, kaip spėjama, buvo didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius Jogaila, taip dabar pirmasis observantų tretininkas lietuvis buvo, tas pačias pareigas einąs, jo sūnus Kazimieras, šv. Kazimiero tėvas.

Nėra abejonės, kad pirmieji observantų tretininkai buvo jų vienuolynų fundatoriai, geradariai ir gerbėjai. Tai patvirtina ir istoriniai šaltiniai. Antai, kai Trakų kunigaikštis Martynas Goštautas, 1479 m. pastatęs Tikočino vienuolyną, gausiai jį apdovanojo, tai prie dovanojimo prisidėjo ir jo sesuo, vėliau tapusi tretininke.[21] Panašių tretininkų tuo pat metu jau buvo prie Kauno ir Polocko vienuolynų.

Yra žinių, kad Lenkijos - Lietuvos observantų vikarai - provincijolai rūpinosi III-jo ordino platinimu, įvairiais būdais jį garsindami. Antai, T. Marijonas iš Jaziorko, kuris nuo 1467 iki 1487 m. su mažomis pertraukomis ėjo tas pareigas, [22] ir priėmė Vilniaus, Kauno ir Tikocino vienuolynus, garsino III-jį ordiną, iškeldamas jo naudingumą, privilegijas ir malones, kurias jam Apaštalų Sostas buvo suteikęs.[23] Iš tikro, jis būdamas vikaru ir lankydamas Lenkijos vienuolynus, daug tikinčiųjų priėmė į III-jį ordiną. Jei gyvendamas Lenkijoje jis priėminėjo tratininkus, tai, baigęs savo pareigas ir nuo 1487 iki 1491 m. gyvendamas Vilniuje, tą patį darė ir Lietuvoje.

Apie Vilniuje veikusius tretininkus sužinom iš Vilniaus katedros kapitulos aktų. Ten randame, kad 1534 m. spalio 6 d. viena bernardinams priklausanti tretininkė buvo paimta kapitulos globon ir jurisdikcijon ir jai buvo leista skalbti bažnytinius darbužius.

Nuo pirmojo observantų vienuolyno įkūrimo Lietuvoje iki jų vienuolynų panaikinimo 1864 m. pranciškonai observantai visoje Didžiojoje Lietuvos kunigaikštijoje labai uoliai platino III-jį ordiną. Trečiajam ordinui priklausė ne tik paprasti žmonės, bet ir didikai. Dar 1860 m. Lietuvos pranciškonų **Directorium**

tarp mirusiųjų geradarių buvo didikė Emilia Bučynskienė, kuri, gyva būdama, buvo Mokhiliovo vienuolyno tretininkė. Tada tretininkai veikė prie visų jų vienuolynų ir šiaip jau parapijose. Yra net žinių, jog kunigai buvo nepatenkinti, kad jie taip uoliai traukė tikinčiuosius į tretininkus, dėl to 1752 m. birželio 6 d. Žemaičių vyskupijos sinodas uždraudė jiems be vyskupo žinios ir leidimo priimti į III-jį ordiną moteris.[24]

Kaip kitur, taip ir Lietuvoje tretininkai laikėsi tos pačios popiežiaus Mikalojaus IV duotosios regulos ir kitų popiežių dekretų, kuriais jie amžių bėgyje tvarkė tretininkų gyvenimą ir veikimą. Jie ir čia būdami kandidatais ruošdavosi tapti šv. Pranciškaus atgailos gyvenimo sekėjais, priimti į III-jį ordiną nešiojo škaplierius ir juostelę, atlikdavo įsakytą naujokyną, paskui darė profesiją, kalbėjo privalomas maldas, pelnė Bažnyčios teikiamus atlaidus, darė gerus darbus, rėmė pranciškonų apaštalavimą savo testamentiniais užrašais ir patarnavimu vienuolynuose, o pranciškonai jiems vadovavo ir aprūpino dvasine literatūra.[25]

5. Tretininkų veikla šv. Pranciškaus dvasioje

Gilesnis religinis gyvenimas, III-jo ordino regulos tvarkomas, daugelyje uolesnių tretininkų sužadindavo norą siekti aukštesnės tobulybės ir padėti artimui. Taip III-sis ordinas davė užuomazgą daugeliui pašaukimų į dvasininkus ir vienuolius, o kai kuriuos net paskatino kurti naujus vienuolynus ar vienuolines kongregacijas.

Plačiai paplitę tretininkai savo gražiu gyvenimo pavyzdžiu darė įtaką Lietuvos jaunimui, dėl to jis stojo į kunigų seminarijas ir vienuolynus, kurių nuo XVII amž. pradžios jau buvo apsčiai. Kunigų ir vienuolių tuomet pakako ne tik Lietuvai, bet ir plačioms Rusijos misijoms, kuriomis tuo metu uoliai rūpinosi Lietuvos valdovai ir didikai, nes didelė Rusijos dalis buvo Lietuvos valdžioje.

Patys tretininkai, net senyvam amžiuj, panoro stoti į pranciškonus, bet dėl silpnos sveikatos negalėjo tapti I-jo ordino nariais. Tada jie, pranciškonų konstitucijoms leidžiant, gaudavo vienuolinį abitą ir tapę amžinais tretininkais, gyvendavo vienuolyne. Tokie tretininkai, kaip anuomet taip ir dabar nedaro vienuolinių įžadų, bet turi laikytis vienuolinio gyvenimo tvarkos ir už tai gauna visas vienuoliams Baž-

nyčios skirtas malones ir privilegijas. Tokių amžinų tretininkų seniau lietuvių pranciškonų vienuolynuose buvo nemaža. Jais gali būti priimami kunigai ir nevedę vyrai.

Aukštos kilmės tretininkės mergaitės XV amž. gale davė pradžią Nekalto Marijos Prasidėjimo seserų bernardinių vienuolynui Vilniuje. Šio vienuolyno kūrėjos buvo Barbora Radvilaitė, 1-jo Mikalojaus Radvilos duktė, ir seserys Darata ir Ona Aleknavičiūtės, Aleknavičiaus Sudimantaičio, Vilniaus vaivados, dukterys. Ši seserų vienuolių tretininkių kongregacija amžių bėgyje labai daug pasidarbavo Lietuvos mergaičių auklėjime. Seserys bernardinės savo vienuolynus turėjo Vilniuje, Kaune, Gardine, Slonime ir Minske.[26]

Lietuvoje artimo meilės darbais pasižymėję vienuoliai rokitai, irgi XVIII amž. pradžioje buvo įkurti tretininko Jono Jarulavičiaus. Vienuolijos steigimo dokumente sakoma, kad "Jonas, Dievo pašaukimu, prieš 1710 m. marą tapo šv. Pranciškaus tretininku ir Joniškyje, atsiėmęs savo dalį namais, žeme, miškais ir kitu kilnojamu turtu, visa tai pardavęs, pinigus apvertė Vilniaus fundacijai". Jis su kitais pamaldžiais vyrais, greičiausia taip pat tretininkais, įkūrė gailestingųjų brolių vienuoliją. Kadangi didvyriško gailestingumo darbų daugiausia reikėjo marų metais, o marai labiausia

siausdavo Vilniuje, dėl to jie ir pirmąją savo ligoninę įsteigė šiame mieste. Savo patronu jie pasirinko šv. Roką tretininką, ypatingą maro ištiktųjų globėją, užtat jie buvo vadinami rokitais. Vos įsikūrusi vienuolija tuoj buvo 1710-1711 m. maro sunaikinta, nes slaugydami maro ištiktuosius ir laidodami mirusius, išmirė visi rokitai. Aprimus marui, jų vienuolija buvo vėl atgaivinta. Po atgaivinimo rokitai slaugė įvairių rūšių ligonius, bet daugiausia globojo bepročius. Jie turėjo savo ligonines Vilniuje, Kaune, Minske, Varniuose ir Kęstaičiuose.[27]

6. Lietuvos tretininkai rusų valdžioje

Po paskutinio 1795 m. padalinimo Lietuva galutinai pateko ilgon rusų pravoslavų vergijon. Ji greitai pajuto imperialistinės Rusijos priespaudą, nes ji pradėjo persekioti Katalikų Bažnyčią, naikinti vienuolynus ir jų globoje veikiančias brolijas ir draugijas. Dar prieš tai Kotryna II nuo Lietuvos atplėštose žemėse buvo spėjusi sugriauti vienuolynų santvarką ir savaip patvarkiusi tame krašte Katalikų Bažnyčios administraciją.[28]

Užgrobę Lietuvą, rusai sumanė ją surusinti, o tam didžiausia kliūtis buvo tikėjimo skirtumas: rusai schizmatikai, atsiskyrę nuo tikro-

sios Bažnyčios, o lietuviai katalikai, dėl to, kad pasiektų savo tikslą, sumanė lietuvius paversti schizmatikais. Tam didžiausia kliūtis buvo vienuolynai ir jų globoje veikiančios brolijos, dėl to rusų valdžia palaipsniui naikino vienuolynus. Kai lietuviai su lenkais nepakęsdami vergijos 1831 m. sukilo, tai rusai numalšinę sukilimą, uždarė didesnę dalį vienuolynų, o po 1863 m. sukilimo panaikino ir iki tol veikusius vienuolynus ir dar labiau suvaržė bažnytinių brolijų veikimą.

Tokiose aplinkybėse pasunkėjo ir tretininkų padėtis, nes jie neteko savo vadovų pranciškonų, kurie jų gyvenimą ir veikimą pagal regulą kreipė pranciškoniškos dvasios linkme. Laimei tada jiems pradėjo vadovauti vyskupai ir kunigai, panaudodami juos savo apaštalavimo tikslams, ir reikia pasakyti, kad šioje Lietuvos Bažnyčios kovoje su rusų priespauda tretininkai yra labai daug nuveikę, ypač draudžiamosios spaudos platinimo srityje.

7. Tretininkai knygnešiai

Pirmasis tretininkų pagalba naudojosi Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius (1850 - 1875), platindamas blaivybę ir dar prieš "Aušrą" (1880 - 1886) ir "Varpą" (1889 - 1906)

skleisdamas lietuviškas knygas. Tėvas Pranciškus Bizauskas, O.F.M., rašo, kad jis iš senų kunigų patyręs, kaip labai vyskupas Valančius vertinęs šv. Pranciškaus tretininkus: "Jis jiem pavesdavęs svarbiausias pasiuntinybes: pav. į Prūsus nešioti ar parnešti kokie slaptingi raštai; — pranešti kam reikia apie gręsiantį pavojų iš maskolių pusės ir t.t. Nuskriaustus kokioj vietoj — tretininkus apgindavo ir guosdavo".[20] Mums suprantamas toks vyskupo elgesys. Jis pirmas suorganizavo uždraustų knygų spausdinimą Prūsuose ir jų gabenimą į Lietuvą, dėl to jam buvo labai reikalingi patikimi knygnešiai, kokiais buvo tretininkai.

Pastebėję tretininkų sąmoningumą, pasiaukojimą ir paslankumą lietuviškiems reikalams, jų patarnavimu naudojosi ir kiti vyskupo Valančiaus dvasios kunigai: kun. Martynas Sidaravičius, kun. Jonas Žaliauskas, kun. Adomas Grinevičius, kun. Leonardas Tarvydas, kun. Feliksas Rudokas, kun. Antanas Vytartas, kun. Jonas Katelė ir rusų valdžios už lietuvišką veiklą Kretingos vienuolyne kalinami kunigai.

Galbūt daugiausia po Valančiaus tretininkų pagalba lietuviškų knygų platinime yra pasinaudojęs didysis Suvalkijos knygų gamintojas, leidėjas ir knygnešys kun. M. Sidaravičius (1829 - 1907). Jis pats, būdamas tretininkas,

gyveno pranciškoniškojo neturto dvasioje. Norėdamas be pavojaus kuo plačiau paskleisti lietuviškas knygas krašto viduje sumanė suorganizuoti "Neperstojančiai Vaikščiojančias Žygūnes", kurios platintų jo iš Prūsų pargabentas knygas. Gyvendamas Sudarge, į šią vietinių knygnešių organizaciją jis įtraukė visų tos apylinkės parapijų tretininkes. Tada jam šiame darbe padėjo Slavikų, Kaimelio, Gelgaudiškio, Plokščių, Lukšių, Šakių, Griškabūdžio, Sintautų, Naumiesčio, Pilviškių, Garliavos, Marijampolės Kalvarijos, Bartninkų, Lankėliškių, Alvito, Virbalio, Pajavonio ir kitų parapijų tretininkės. Jos ne tik būdavo "žygūnės", bet ir didino kasą, parinkdamos aukų knygoms leisti, dažnai ir savo uždarbį tam tikslui paaukodavo. Taip pat ir artimiausi kun. M. Sidaravičiaus bendradarbiai: knygų rašytojas Serafinas Laurynas Kušeliauskas ir knygnešys Jonas Urbutis buvo tretininkai.[30]

Tokiu pat kun. M. Sidaravičiaus užsidegimu draudžiamąją lietuvišką spaudą, tretininkų padedami, platino Suvalkų Kalvarijos kunigai — dekanas Juozas Žaliauskas ir vikaras Adomas Grinius-Grinevičius. Pirmasis dar vikaraudamas Gelgaudišky ir Griškabūdy tapo uoliu kun. M. Sidaravičiaus padėjėju knygų platinimo darbe. "Daugel metų jis uoliai didino tretininkų ir tretininkių būrius ir per anuos

padėjo leisti į žmones Prūsuose spausdintas knygas". Paskirtas Kalvarijos dekanu ir klebonu, jis čia atrado uolų knygnešį vikarą kun. Grinių - Grinevičių, su kuriuo toliau platino lietuvišką spaudą. Vikaras buvo labai energingas spaudos platintojas visoje Dzūkijoje. Jis, tretininkių padedamas, 1, 2 ir 3 "Varpo"numerį nugabendavo į Simną ir Alytų, o iš čia jau siuntiniais paštu pasiųsdavo kur reikia.

Kalvarijoje anuo metu, prieš pat magistrato namus, Rioglienės namuose, taip vadinamam "davatkyne", buvo lyg ir savotiškas tretininkių vienuolynas, kuriame gyveno 9 tretininkės. Jų viršininkė buvo Agota Zigmantaitė, gimusi 1855 m. Egliabalių kaime, Punsko parapijoje. Ji buvo dešinioji Kalvarijos kunigų ranka platinant draudžiamąją spaudą. Pati Agota išnešiodavusi jai įteiktą literatūrą po Kalvarijos, Liudvinavo, Rudaminos ir Punsko parapijų kaimus.

"Visur tose parapijose ji ir jos įnamės tretininkės turėjo pažįstamus tretininkus ir tretininkes, kurie pristatytas jiems knygas ir laikraščius toliau nešė kunigams arba tretininkams. Nekartą nešdamosi maišelį draudžiamos literatūros Agota įsidėdavo savo katiną gyvulėlį. Sykį žandarai prikibę rengėsi ją kratyti, bet, įgnybtam katinui knaukterėjus ir iškišus galvą iš maišo, paleido ją eiti savais keliais. Ir

nuėjo ji laimingai su knygų ir laikraščių pundeliu paskirton vieton kalbėdama karunkėlę". Dėl to ji vertai šiame krašte vadinama visų knygnešių Motinėle. "Be Agotos Zigmantaitės ir jos draugių tretininkių ir kun. Grinius nebūtų įstengęs taip pasekmingai savo pasiryžimą išpildyti". Už tai Nepriklausomos Lietuvos vyriausybė jai davė pusę aro žemės ir aprūpino pastoge.[31]

Tretininkus organizavo ir jų patarnavimu naudojosi ir Žemaičių vyskupijos kunigai. Knygnešys Vincas Kazlauskas, g. 1863 m. Kaukėnų kaime, Raseinių parapijoje, rašo, kaip jis 1883 m. įstojo į III-jį ordiną. Jis 1884 m. rugsėjo 17 d., šv. Pranciškaus žaizdų šventėje. Tytuvėnų bažnyčioje išgirdęs kun. Leonardo Tarvydo pamokslą, kuriuo jis ragino būti Lietuvos misijonieriais, mokyti vaikus, verstis knygų ir laikraščių platinimu. Čia knygnešys pasisako: "Nepraleidau to balso pro šalį. Tuoj griebiausi šio darbo. Lėšų turėjau tam kartui 5 rublius. Su jais ir pradėjau darbuotis".[32]

Viduklės knygnešys Juozas Sakalauskas rašo, kad 1885 m. į Viduklę buvo atkeltas darbštus vikaras, kun. Feliksas Rudokas, kuris padarė didelę įtaką mano gyvenime. Jis pats buvo tretininkas. Savo pamoksluose ragino jaunimą pirkti ir skaityti knygas. Jis sutvarkė vos begyvuojančius Viduklės tretininkus ir

Tretininkė
- knygnešė

daug gero juos išmokino. Jo paskatinti tretininkai mokė savo vaikus, patys pirko ir platino lietuviškas knygas.[33]

Kan. Tumas Vaižgantas rašo, kad kun. Antanas Vytartas, kilimo panevėžietis, 1886 m. kunigu įšventintas, dirbo Mosėdy, Baisiogaloj, Klovainiuose, Jonišky, Kupišky, Žarėnuose, Latveliuose, klebonavęs Naumiesty ir Leckavoje. Visur uoliai tvarkė tretininkus. "Savo uoliesiems apaštalams (taip jis vadino savo pagelbininkus, padedančius jam platinti rusų uždraustas lietuviškas knygas) Vytartas nesigailėjęs pats savęs; klausydavęs juos per ištisas dienas: brostvas jiems (joms) šventinęs tokiu atsidėjimu, jog jo pašventinta juostelė ar škaplierius buvo tikra devocijonalija".[34]

Tretininkų pagalba naudojosi ir Kretingos vienuolyne už lietuvišką veiklą rusų valdžios kalinami kunigai, tik jie tretininkų vaidmens savo atsiminimuose neišryškino. Vienuolyne spaudos draudimo metu kalėjo kun. S. Stakelė, kun. F. Lalis, kun. K. Kazlauskas, kun. A. Dambrauskas, kun. J. Stakauskas, kun. P. Dogelis ir kiti. Iš čia jie redagavo katalikiškus laikraščius "Tėvynės Sargą" ir "Kryžių", rašė ir vertė knygas. Jų rankraščius į Prūsus nunešdavo ir atspausdintą literatūrą parnešdavo pamaldžios mergaitės Urbšaitė, grafaitė Marija Tiškevičiūtė, kuri net pati rašė "Tėvynės

Sarge", Ona Malakauskaitė ir Petronėlė Gaigalaitė. Tokių pat pamaldžių vyrų ir moterų tretininkų pargabentos knygos būdavo paslepiamos ir paskui visoje Žemaitijoje platinamos.[35]

Yra žinių, kad moterys tretininkės buvo ir rusų uždaromų bažnyčių gynėjos. A. Šil-s, "Pranciškonų Pasaulyje" (1939 m., nr. 11, 322 psl.), rašo: "1893 metais Kražių bažnyčios pirmosios gynėjos vis tik buvo moterys, daugiausiai tretininkės, kaip tai: Marija Marcinkaitė, Emilija Ubavčaitė, Ieva Navickienė, Skolastika Vedeikaitė, Pranciška Jurevičienė, Marijona Klaptauskienė, Skolastika Zajauskienė ir daugybė kitų. Jei jos nebūtų pradėjusios pirmųjų bažnyčios apsaugai žygių, tai ir vyrai nebūtų su tokiu karščiu ir energija Kražių bažnyčios gynę. Pravadninkės buvo Kražių tretininkės".

8. Tretininkų vadovai ir dvasinė literatūra

Kai 1842 m. rusų valdžia panaikino pranciškonų provincijų valdžią ir vienuolius bei tretininkus atidavė tiesioginėn vyskupų valdžion, kurių valdymo galia taip pat buvo labai suvaržyta. Pačios vyskupijos buvo palikę be vyskupų, nes Vilniaus vyskupija nuo 1842

m. iki 1846 m. neturėjo vyskupo, Žemaičių nuo 1842 iki 1850, o Seinų nuo 1847 iki 1860.[36] Suprantama, kad rusų priespaudos slopinamas merdėjo visas katalikų gyvenimas, o tas neigiamai atsiliepė ir III-me ordine. Tiesa, daugelis vienuolynų dar veikė iki 1864 m. ir tų vienuolynų viršininkai ar bažnyčių rektoriai dar tebesirūpino vietinių kongregacijų veikla, bet jiems jau trūko centrinės valdžios. Jų padėtis dar labiau pablogėjo, kai buvo uždaryti visi pranciškonų vienuolynai.

Motiejui Valančiui 1850 m. tapus Žemaičių vyskupu, visi šios vyskupijos vienuoliai ir tretininkai buvo tiesioginėje jo valdžioje. Šis uolus katalikybės ir lietuvybės apaštalas rimtai pradėjo rūpintis ir tretininkais. Pirmiausia jis jiems parūpino pirmą žinomą lietuvišką vadovėlį, pavadintą **"Davatkų kninga arba istatymas ir maldas isirasziusiju i tretii š. Pronciszkaus Zokoną"**. Šiame vadovėlyje buvo patalpinta senoji popiežiaus Mikalojaus IV regula ir tretininkų maldos. Jis buvo išspausdintas Zavackio spaustuvėje Vilniuje 1863 m. ir turi 491 psl. Vėliau dar buvo išleista ir antroji laida.[37] Greičiausia šis vadovėlis bus paruoštas, vyskupo paraginimu, kokio nors pranciškono — bernardino, nes vyskupas Valančius naudojosi kunigų pagalba paruošiant knygas, išleisdamas jas savo vardu. Kan. Tumo Vaiž-

ganto išleistuose vyskupo Valančiaus užrašuose, kur duodamas savo parašytų ir išleistų knygų sąrašą, Valančius nesako, kaip apie kitas knygas — **parašiau**, bet tik pamini, kad **"Davatku kninga"** buvo išleista Zavackio spaustuvėje.[38] Iš kitos pusės Valančius su pranciškonais turėjo artimus ryšius, nes jo paties brolis Mykolas, vienuolyne Tėvas Julijonas Valančius, buvo Kretingos vienuolyne (1820-1859), o su Tėvu Ambrozijum Pabrėža dar prieš tapdamas vyskupu palaikė artimus ryšius ir naudojosi jo raštais.[39]

T. Pranciškus Bizauskas rašo, kad šis vadovėlis turėjo didelės reikšmės, nes jis pasitarnavo III-jo šv. Pranciškaus ordino sutvarkymui ir išsiplatinimui. "Mažai kas priimdavo tą Zokoną arba priėmusieji neturėjo kuo vadovautis. Ta knyga užkirto kelią ištautinimui per tretininkystę. Turint ją, nereikėdavo mokytis svetimos kalbos, kad pažinus šv. Pranciškaus įstatą". Ši knyga mums leidžia žinoti, kad tuo metu tretininkų buvo nemažai ir kad jie buvo organizuoti, nes aprašomos brolijų tarybos ir narių pareigos, o taip pat nurodoma kokiose parapijose veikė kongregacijos.[39a]

Tretininkų ir kitų pamaldžių tikinčiųjų dvasiniam gyvenimui tvarkyti ir jų sieloms tobulinti, vyskupas Valančius išleido T. Ambrozijaus Pabrėžos knygelę **"Parkratimas sauži-**

nės", kurios spaudos draudimo metu išspausdintos trys laidos — 1869, 1877 ir 1893 m., rusams suklaidinti pažymint 1849 m.[40] Tuo pačiu tikslu jis išvertė ar tik išleido **"Tamoszius isz Kempis arba kningos sekiojimo Kristaus"**, 1852 m., **"Žiwatas Jezaus Kristaus"**, 1853 m., **"Žiwataj szwentuju"**, 1858 m., ir kitas.[41]

Sekdamas vyskupu Valančium jo darbą tęsė kun. M. Sidaravičius. Jis pasirūpino, kaip kun. A. Milukas rašo, kad "1879 m. pirmasis Serafino Kuželevskio lietuviškas darbas sulasinėtas iš lietuviškų ir lenkiškų knygų išverstas '**Auksa Altorius arba Szaltinis Dangiszku Skarbu**', 600 p., būtų išleistas. "Didžiausia ano laiko maldaknygė stojos įsteigta ypatingai dėl Lietuvos tretininkų ir tretininkių ne tiktai dėl maldenybės, bet ir dėl visokiariopų pasimokinimų apie trečiąjį įstatymą Šv. Pranciškaus iš Asyžio. Su tąja S. Kuželevskis ir kunigas Sederevičius atsiekė tą, ko jiedu daugiausia troško: idant visoje Lietuvoje, o ypač Žemaičių šalyje patraukti tretininkus ir tretininkes prie platinimo knygelių po kaimus ir miestelius".[42]

Ši maldų knyga turėjo didelį pasisekimą ir buvo greitai išpirkta, dėl to jos išėjo keliolika laidų. Tik reto lietuvio namuose, dar mano kūdikystės dienose, nebuvo šios didelės maldaknygės. Tretininkams, išsisėmus vyskupo

Valančiaus **"Davatku kningai"**, ji buvo naujas vadovėlis ir tikras dangiškų malonių šaltinis. Pirmi jo puslapiai papuošti šv. Pranciškaus paveikslais ir pranciškoniškais ženklais: šv. Pranciškus priima į III-jį ordiną pirmuosius tretininkus pal. Lukezijų ir jo žmoną Boną. Knygos pavadinimo viršelis papuoštas popiežių Mikalojaus IV ir Leono XIII, III-jo ordino regulos davėjų, paveikslais. Viršelio centre šv. Pranciškaus žaizdų gavimas, o viršuj Marija su kūdikėliu, iš šalių tretininkų globėjai šv. Liudvikas ir šv. Elzbieta, toliau Kristaus kančios įrankiai, o žemai kampuose šv. Pranciškus su avimi ir pranciškoniška sukryžiuotų rankų stema. Pačiame maldaknygės tekste taip pat randame pranciškoniškų paveikslų ir ženklų. Kas įdomiausia, kad tuoj po įžangos seka III-jo ordino regula, toliau tretininkų atlaidai, katekizmas, šv. Pranciškaus juostelės nešiotojų aprašymas, tretininkų ritualas — įvilktuvių, profesijos apeigos, generalinė absoliucija ir popiežiškas palaiminimas mirties valandoje.[43] Paskui seka kitos pranciškoniškos maldos ir giesmės: Nekalto Marijos Prasidėjimo valandos, Marijos skausmų ir džiaugsmų karunka, Marijos maldos, maldelės, litanija. Porciunkulės atlaidai, trejos skirtingos kryžiaus kelių maldos, Marijos Angelų Karalienės litanija, šv. Pranciškaus novena ir III-jo ordino giesmė.

Viena iš būdingiausių "**Szaltiny**" patalpintų, tretininkams skirtų, maldų yra "**Malda prie szv. Panelės**", kurios pataisytą tekstą, nežinia iš kurios laidos, duoda Tėv. J. Vaišnora savo knygoje "Marijos garbinimas Lietuvoje". Ji yra šitokia:

"Būk pasveikinta gražiausioji Dievo Tėvo duktė, mieliausioji Dievo Sūnaus Motina, skaisčiausioji Šv. Dvasios sužieduotine, maloniausia visos Švč. Trejybės buveine. Būk pasveikinta dangaus ir žemės Karaliene, mano gimtojo krašto Žemaičių ir Lietuvos valdytoja. Būk pasveikinta nekaltai pradėtoji Švenčiausioji Pana Marija... Ponia ir ypatinga užtarytoja brolių ir seserų šv. Pranciškaus ordino, geradėja visų nelaimėmis ir priepuoliais nuvargintųjų..."[44]

Dvasinį peną tretininkams kun. M. Sidaravičius nenustojo teikti ir toliau. Jo rūpesčiu 1887 m. buvo išleisti S. K. Kušeliausko parašyti "**Gywenimai Szwentųjų Dievo ir tretis zokonas Szw. Pranciszkaus**". Jie buvo atspausdinti Veyrio spaustuvėje Tilžėje ir turėjo 154 psl.[46] Neteko šios knygos matyti, bet greičiautiesiog iš lenkų kalbos išversti H. Juškevičiaus "Trijų šv. Pranciškaus ordinų šventųjų ir palaimintųjų gyvenimų knyga".[46]

9. Trečiojo ordino organizacinė padėtis

Nežiūrint to, kad tretininkai buvo labai vertinami vyskupo M. Valančiaus, kun. M. Sidaravičiaus ir kitų susipratusių lietuvių kunigų, tačiau organizacinė drausmė be centrinės vadovybės buvo iširusi. Daugelis tretininkų net nebuvo pagal Bažnyčios nuostatus reikiamai priimti į III-jį ordiną. Visai nenuostabu, jei tokiose sąlygose tretininkai išsigimė, nes nebuvo kas juos prižiūri, tvarko, įspėja, pamoko, pataiso ir netinkamus pašalina. Reikia atsiminti, kad laikotarpis nuo 1864 m. iki 1905 m. lietuviams buvo sunkiausias, nes rusų valdžia drausia čia bus aprašyti pranciškonų šventieji, ar dė visų bažnytinių brolijų veikimą, dėl to ir vyskupai negalėjo joms oficialiai vadovauti.

Pirmasis Lietuvos tretininkų tvarkytojas ir šv. Kazimiero provincijos komisarijus, T. Pranciškus Bizauskas, O.F.M., viename savo straipsnių rašo, kad nuo vyskupo Valančiaus mirties (1875) iki 1905 m. Lietuvoje tretininkai savo gyvenime turėjo sunkiausias gyvenimo sąlygas. Iš vienos pusės smarkus rusų valdžios persekiojimas, o iš antros stoka literatūros,[47] stoka vadovybės. Kaip kas norėjo, kaip išmanė, taip juos tvarkė, tikriau bus pasakius ardė. Priviso daug pseudo tretininkių, šundavatkių, kurias pašiepdavo patys jų autoriai".[48]

Kiek plačiau sunkią to meto tretininkų padėtį nušvietė prof. P. Dovydaitis 1922 m. sa-

vo paskaitoje Tretininkų kongrese Kretingoje.[49] Pasak jį, tretininkai, dėl rusų valdžios uždraudimo, viešai pasireiškė tik "brostvininkų" išvaizdoje, kurie savo parapijose per atlaidus procesijose nešdavo vėliavas, buldakiną, turėjo "brostvos" Mišias, o savo gyvenime pasižymėjo didesniu maldingumu, dažnesniu sakramentų priėmimu. Jie organizavo maldininkų keliones į Šiluvą, Žemaičių Kalvariją ir kitas šventoves, palaikė krikščioniškus papročius Lietuvoje. Nuo 1905 m., gavus daugiau laisvės, tretininkai pasidaro pirmutiniais dvasiškijos talkininkais kovoje su bedievybe. Šitaip aptaręs ano meto tretininkų veiklos sąlygas, prof. Dovydaitis primena, kad "atsiranda kartais jų tarpe didelių fanatikų, už ką juos nekartą kaltina ne tik pasauliečiai, bet ir dvasiškiai iš kurių rimtesni visuomet pastebi, kad čia ne tiek kaltos taip vadinamos "davatkos", kiek patys kunigai ir jų vadovai".

Tai atsitiko dėl to, kad besirašantieji į tretininkus nebuvo prideramai ištiriami ir pamokomi. Tokie tik didino netikrų tretininkų skaičių, nes nesuprasdami tikro dievotumo prasmės, nemokėjo Dievui tarnauti ir save tobulinti, dėl to savo ydomis erzino žmones. Dažnai jie būdavo priežastimi, kad iškildavo namuose nesusipratimai, šeimose vaidai, o bažnytkaimiuose apkalbos, pasipiktinimai. "Ir ne-

stebėtina, kad tretininkų organizacijai suirus ir palikus be vadovų, neturint jokių pamokinimų nevienas tretininkas skaitė didžiausiu dievotumo laipsniu užsidėti didįjį škaplierių arba persijuosti juostele ir absoliucijos dienoje paklūpoti bažnyčioje ir tobulybė jau pasiekta".[50]

Gavus daugiau laisvės, prieš pirmąjį pasaulinį karą, daug kur parapijose jau buvo pradėta registruoti tretininkus, burti juos į kuopas, šaukti pamokinimams bažnyčioje ir susirinkimams už bažnyčios. Jau tada kongregacijų priešakyje buvo ne tik kunigas direktorius, bet ir išrinkta ar paskirta taryba. Pati dvasinė Lietuvos vadovybė — vyskupai pradeda duoti nurodymus, kaip parapijose steigti tretininkų kongregacijas ir daryti jiems konferencijas. Seinų vyskupijos valdytojas 1906 m., išleisdamas "Katalikų veikimo vadovėlį", patalpino jame ir tretininkų tvarkymo nurodymus. Dvasiniai ano meto žurnalai ir laikraščiai taip pat duodavo informacijų apie III-jį šv. Pranciškaus ordiną. "**Vadovas**" ragino kunigus imtis tretininkų tvarkymo. "**Spindulys**" talpino tretininkams nurodymų ir stengėsi pačius tretininkus sudominti tobulybės siekimu. Tą patį darė ir karo metu pradėjusi eiti "**Žvaigždė**".[51] Pasirodė ir "**Rankvedėlis tretininkams**", kurį parašė ir savo lėšomis 1910 m. išleido kun. A. Bizauskas, dar prieš stodamas į pranciškonus.[52]

TREČIASIS ORDINAS NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

1. Trečiojo ordino gaivintojas

Trečiasis ordinas pradėjo atsigauti ir ėmė kanoniškai, pagal Bažnyčios įstatymus, tvarkytis tik Nepriklausomoje Lietuvoje, kai atsikūrė rusų valdžios panaikinti Mažesnieji Broliai — pranciškonai. Baigiant išmirti paskutiniesiems pranciškonams Kretingoje, parapijai tvarkyti 1900 m. lapkričio 20 d. Žemaičių vyskupo buvo atsiųstas kun. Antanas Bizauskas, kuris čia darbavosi iki 1905 m. Jam pagailo nykstančių pranciškonų ir jis sumanė juos atgaivinti. Gavęs iš Bažnytinės vyriausybės reikiamus leidimus, jis su kun. Indriuliu 1911 m. rugsėjo 13 d. Kretingos vienuolyne pradėjo novicijatą, o 1912 m. balandžio 23 d. Žemaičių vyskupas Gasparas F. Cirtautas apvilko juos vienuoliškais abitais ir leido daryti laikinuosius įžadus.[1] Tuo metu kun. Antanas

Tėv. Pranciškus Bizauskas, Lietuvos pranciškonų ir tretininkų atgaivintojas ir ilgametis viršininkas. Pav. P. Jurkaus ➔

Bizauskas gavo Pranciškaus vardą ir visuomenei buvo daugiau žinomas kaip Tėvas Pranciškus. Tiesa, kun. Jonas Indriulis vėliau išstojo iš vienuolyno, bet Tėv. Pranciškaus pavyzdžiu pasekė kiti pasauliečiai kunigai ir jaunuoliai ir taip pranciškonų atsikūrimas ėjo sparčiu žingsniu pirmyn, iki jie vėl 1940 m. rusų komunistų okupacijos buvo sunaikinti.

Tėvas Pranciškus Bizauskas dar prieš stodamas į pranciškonus sielojosi tretininkų sutvarkymo reikalais. Jo paliktuose "Atsiminimuose" randame, kad jis 1895 m. kanoniškai įkūrė Dvetos ir Lekečių tretininkų kongregacijas, 1907 m. tą patį padarė Kretingoje ir Palangoje.[2] o 1910 m. išleido jau minėtą "Rankvedėlį Tretininkams". Dabar tapęs pranciškonu ir paskirtas vienuolyno viršininku dar uoliau pats ėmėsi ir savo pavaldinius ragino tvarkyti III-jį ordiną. Gaila, tada jo pastangas kuriam laikui nutraukė pirmasis pasaulinis karas.

Karui pasibaigus ir pranciškonams kiek atsigavus, jie vėl norėdami skleisti šv. Pranciškaus dvasią Lietuvoje, pagal Bažnyčios nuostatus pradėjo organizuoti III-jį ordiną. Tėv. Pranciškaus tvirtinimu "nuo 1920 m. tretininkų tvarkymas pas mus pradėjo įeiti į tin-

kamas vėžes".[3] Toliau jis savo "Atsiminimuose" rašo: "Tėv. Jeronimas nuo 1920 iki 1924 įsteigė 80 kongregacijų. Aš nuo 1925 iki 1932 įsteigiau 400 su viršum. Čia minimas Tėv. Jeronimas Pečkaitis buvo taip pat vienas iš uoliausių pranciškonų ir tretininkų gaivintojų Lietuvai atgavus laisvę. Jis vadovaudamas III-jam ordinui (1920 - 1925) sušaukė tris pirmuosius tretininkų kongresus, išleido "Šv. Pranciškaus Varpelį" (1923), parūpino kongregacijų taryboms antspaudus ir narių ženklus ir ant tvirtų pagrindų pastatė III-jo ordino organizavimą.

Nepriklausomos Lietuvos metu (1918 - 1940) tretininkų veiklai stiprinti buvo kuriamos kongregacijos, šaukiami visos Lietuvos III-jo ordino kongresai, konferencijos ir rajoniniai suvažiavimai, kuriuose nustatomos veiklos gairės ir formuojami vadai. Tuo pat metu leidžiama literatūra, ruošiamos tretininkams rekolekcijos, organizuojami jaunieji tretininkai ir pradeda reikštis pavienių narių ir kongregacijų veikla įvairiose srityse.

2. Susiorganizavimo kongresai

Tretininkų dvasios kėlimui ir jų veiklos stiprinimui daug prisidėjo III-jo ordino kongresai ir konferencijos. Juose būdavo gilina-

masi į tretininkų gyvenimo esmę, nagrinėjami veiklos planai, padaromi naudingi nutarimai ir pasiskatinimai. Tokie iškilmingi kongresai sukeldavo entuziazmą ir žadino energiją III-jo ordino veiklos baruose.

Pirmasis visos Lietuvos tretininkų kongresas buvo sušauktas Kretingoje 1922 m. birželio 15-17 d. Jame dalyvavo apie 200 asmenų, iš kurių virš 100 atstovų, kurie atstovavo įvairias kongregacijas. Kongresui pirmininkavo kun. Draugelis, padedamas dek. Jasinskio. Buvo visa eilė paskaitų su diskusijomis. Pagrindines paskaitas skaitė prof. J. Eretas ir prof. P. Dovydaitis. Prof. P. Dovydaičio paskaita — "Šių dienų susidomėjimas šv. Pranciškum", buvo išspausdinta "Varpely".[4]

Tarp daugelio kitų nutarimų buvo nuspręsta leisti tretininkams skirtą laikraštį ir jam parinktas vardas "Šv. Pranciškaus Varpelis", kuris išėjo 1923 m. Kongresas pasiuntė sveikinimus Lietuvos vyskupams, pranciškonų generolui ir provincijolui. Tėv. generolas Bernardinas Klumper, dėkodamas pirmajam lietuvių tretininkų kongresui už sveikinimą, linkėjo jam gausių vaisių ir suteikė serafiškąjį palaiminimą. Baigiant kongresą Kretingos bažnyčioje buvo sugiedotas padėkos himnas — "Te Deum" ir tartas kongreso rengėjo Tėv. Jeronimo Pečkaičio žodis.[5]

Antras panašus tretininkų kongresas įvyko 1923 m. liepos 10 - 11 d. Radvilišky.[6] Šiame kongrese dalyvavo 174 atstovai iš 92 kongregacijų. Susidomėjimas kongresu buvo didelis, nes posėdžiuose, įsijungus svečiams, dalyvavo apie 500 asmenų.

Kongresas padarė sekančius nutarimus: 1) prašo kunigus misijų, rekolekcijų ir 40 valandų adoracijos metu sakyti pamokslus apie šv. Pranciškų ir III-jį ordiną; 2) įpareigoja tretininkus platinti katalikišką spaudą; 3) ragina duoti gerą pavyzdį, aktyviai įsijungiant į katalikiškas draugijas; 4) siekia susivaldymo, gailestingumo, blaivumo ir darbštumo dorybių; 5) prašo Lietuvos vyskupus, kad kunigų seminarijose būtų duodama platesnių žinių apie šv. Pranciškų ir jo įsteigtuosius ordinus; 6.) paaiškėjus, kad tretininkai balsuoja Seimo rinkimuose už nekatalikiškas partijas, juos pasmerkia ir paveda vietos kongregacijoms tokius narius pašalinti iš III-jo ordino. Toliau kongresas prašo Lietuvos valdžią daryti žygių, kad Rusijoje būtų sustabdytas tikinčiųjų persekiojimas ir iš kalėjimų paleisti dvasiškiai. Nepamiršta ir šventų dienų rimtį drumsčiančių veiksnių savame krašte, dėl to reikalauja, kad būtų iškeltos mugės iš šventadienių į paprastas dienas, kad visos prekybos įstaigos,

Tėv. Jeronimas Pečkaitis — antrasis III ordino komisarijus

traktieriai ir aludės šventadieniais būtų uždaros per visą dieną.

Be šių kongrese dar buvo iškelti ir priimti šie sumanymai: sekančiais metais šaukti trečią Lietuvos tretininkų kongresą Kaune; ateinančiais metais visos kongregacijos turi duoti trumpą savo veiklos apyskaitą, naujokai į ordiną priimami ir profesija jiems duodama tik vieną kartą metuose.

Iš kongrso nutarimų matome, kad tretininkai rimtai imasi darbo skelbti šv. Pranciškaus dvasią tikinčiųjų ir būsimųjų kunigų tarpe; rūpinasi save tobulinti, siekdami krikščioniškų dorybių; jungiasi į katalikiškąjį veikimą, atjaučia už tikėjimą persekiojamus ir deda pastangų sustabdyti persekiojimus; stengiasi sudrausminti savo pareigų nesuprantančius narius ir nubrėžia ateities darbų gaires. Visai todėl teisinga kunigų žurnalo **"Ganytojo"** redaktoriaus pastaba, pridėta po kongreso darbų aprašymo. "Iš visko matyti, jog mūsų tretininkai ima rimtai organizuotis. Bus naudinga jėga".

Trečias tretininkų kongresas, pagal antrojo nutarimą, buvo sušauktas Kaune 1924 m. rugsėjo 15 - 17 d. Jo iškilmingas atidarymas įvyko Rotušės salėje, o posėdžiai vyko Liaudies namuose. Įžanginį žodį pasakė Tėv. Jeronimas Pečkaitis, III-jo ordino komisarijus.

Prof. Juozas Eretas — pirmojo tretininkų kongreso paskaitininkas

Sudarius kelių asmenų prezidiumą, sekė sveikinimai, iš kurių jau galima matyti ano meto Lietuvos tretininkų reikšmė.

Kongresą sveikino popiežius Pijus XI per savo delegatą arkivyskupą A. Zecchini; Žemaičių vyskupas P. Karevičius; dvasiškiai — prel. K. Olšauskas; kan. J. Staugaitis — seimo pirmininkas, vėliau Telšių vyskupas; kan. J. Kukta, vėliau Kaišiadorių vyskupas; kun. Mieleška, Katalikų Veikimo Centro Valdybos atstovas; kun. Kripaitis Blaivybės draugijos atstovas, Motina M. Immaculata seserų kazimieriečių vardu; sesuo Gertrūda šv. Kryžiaus seserų vardu; Tėv. Antanas Pliaček, Lietuvos pranciškonų komisarijus (1924 - 1927), Tėv. Kippas jėzuitų vardu; A. Baranauskas Blaivybės draugijos vardu; prof. J. Eretas pavasarininkų vardu ir daug kitų.

Savo veiklos pranešimus, pagal praeito kongreso nutarimą, padarė sekančios kongregacijos: Šiaulių, Kauno — Vytauto bažnyčios ir Švč. Trejybės kongregacijos, Ramygalos, Skaudvilės, Kavarsko, Vabalninko, Korsakiškio, Pakuonio Veviržėnų, Mosėdžio, Nemunaičio, Švėkšnos, Marijampolės, Jurbarko, Panevėžio, Anykščių, Balninkų, Šimonių, Kupiškio, Būdviečio, Viekšnių ir Žemaitkiemio.

Iš pranešimų jau paaiškėja III-jo ordino

stovis ir veikla Lietuvoje, būtent, kad kongregacijos kanoniškai įsteigtos, šaukia mėnesinius susirinkimus, kai kur turi metines rekolekcijas, remia vienuolynus, platina "Šv. Pranciškaus Varpelį" ir kitą katalikišką spaudą, ruošia šventes, lanko ir slaugo ligonius, šelpia vargšus, padeda neturtingiems klierikams siekti kunigystės, narių skaičius auga, kongregacijose yra net gimnazisčių, turi savo iždu ose pinigų, turi savo vėliavas, daug kur yra įtaisę bažnytinius baldus ar rūbus ir suorganizavę kursus moko moteris ir merginas rankdarbių.

Iš III-jo ordino komisarijaus pranešimo matome, kad tuo metu jau buvo vizituojamos kongregacijos ir stengiamasi visas kongregacijas įjungti į pranciškonų vadovaujamą provinciją ir sutvarkyti jų kanonišką įsteigimą. Pranešėjas nusiskundžia, kad daugelis kongregacijų nepasiduoda III-jo ordino viršininko valdžiai. Greičiausia taip buvo dėl to, kad daugelis klebonų nesuprato reikalo ir norėjo savaip, kaip iki tol, bet ne pagal Bažnyčios tvarką tvarkyti tretininkus. Nežiūrint to, tretininkų veikla labiau išvystyta 1918 - 1924 m. laikotarpy. Trečiojo kongreso metu provincijai jau priklausė 160 kongregacijų. "Šv. Pranciškaus Varpelį" pirmaisiais išleidimo metais skaitė 2000, o šio kongreso metu jau 5500 skaitytojų. Kongregacijų kanoniškai įkurtų dau-

giausia veikė Žemaitijoje, nes pranciškonams iš Kretingos lengviausia buvo pasiekiama.

Kongreso programoj buvo penkios paskaitos, kurias dėl savo pobūdžio, atrodo, geriau tiktų vadinti pranešimais. Juos padarė: Tėv. Jeronimas Pečkaitis, O. F. M., tema — Šv. Pranciškaus 700 m. jubiliejus";[7] ponia Em. Gvildienė — "Moteris tretininkė";[8] prel. prof. M. Reinys — "Švč. Jėzaus Širdies garbinimas"; prof. J. Eretas — "Kas yra spauda ir kam ji reikalinga?" prof. Pr. Dovydaitis — Šv. Pranciškaus ordino reikšmė atgimstančiai Lietuvai".

Paskaitų temos tuo metu buvo labai aktualios. Artinosi 700 m. sukaktis nuo šv. Pranciškaus mirties. Tai buvo geriausia proga išgarsinti Lietuvoje jau mažai žinomą šv. Pranciškaus gyvenimą, atskleisti jo dvasios grožį ir nuostabią įtaką žmonių gyvenime amžių bėgyje, kad tuo būdu patraukus kuo daugiau tikinčiųjų stoti į jo įsteigtus ir atgimstančioje Lietuvoje vėl veikiančius ordinus. Jubiliejus turėjo būti minimas 1926 m., dėl to jau reikėjo jam ruoštis. Kur gi geriau, jei ne III-jo ordino kongrese reikėjo kelti šią mintį? Šv. Pranciškus III-jį ordiną įkūrė abiejų lyčių tikintiesiems, bet Lietuvoje jo nariais buvo daugiausia moterys, dėl to paskaita nagrinėjanti moters tretininkės pareigas labai pritiko. Pirmaisiais

Prof. Pranas Dovydaitis — pirmojo tretininkų kongreso pa-
škaitininkas

atsikuriančios Lietuvos metais gana plačiai buvo paskleista bedieviškoji spauda, kuri klaidino tikinčius žmones, dėl to reikėjo su ja kovoti, reikėjo apaštalauti platinant katalikišką spaudą. Į šį darbą reikėjo įtraukti ir tretininkus, užtat visuose trijuose kongresuose šiuo klausimu buvo kalbėta ir padaryta nutarimų.

Kongresas padarė sekančius nutarimus: 1) Lietuvoje III-sis ordinas oficialiai vadinsis: Šv. Pranciškaus Pasaulinių Tretininkų Kongregacija; 2)1925 m. sušaukti tretininkų direktorių suvažiavimą, o 1926 m. visuotinį kongresą; 3) Ruošti regijoninius suvažiavimus; 4.) Tretininkų drabužių klausimas paliktas direktorių suvažiavimui; 5) Platinti "Šv. Pranciškaus Varpelį" ir kitus katalikiškus laikraščius; 6) Aukotis Švč. Jėzaus Širdžiai; 7) Paruošti narių ženklelius ir kongregacijoms antspaudus. Tam tikslui buvo išrinkta komisija, kuri veikė Tėv. Jeronimo Pečkaičio vadovybėje.[9]

Kiek šie nutarimai buvo įvykdyti sunku pasakyti. Žinoma tik tiek, kad kai kongresų rengėjas pusei metų nuo Kauno kongreso praslinkus mirė, tai kongreso nutarimų nebuvo kam pilnai įvykdyti. Jo įpėdinis III-jo ordino komisarijus — Tėv. Pranciškus Bizauskas nei kongresams, nei jų nutarimams didėlės reikšmės neskyrė. Tai matome iš jo pasisakymo,

kai buvo keliama mintis 1933 m. sušaukti naują kongresą.[10] Atrodo, kad nei kongreso oficijaliai priimto vardo nebuvo laikytasi,[11] nei 1925 m. pramatyta direktorių konferencija įvyko, nei 1926 m. visuotinis kongresas sušauktas, o buvo daromos tik rajoninės konferencijos.

Tiesa, Tėv. Jeronimas Pečkaitis dar suspėjo paruošti kongregacijoms antspaudus ir narių ženklelių projektus, kurie buvo pagaminti užsienyje.[12] Žinome taip pat, kad daugelis tretininkų pasiaukojo Švč. Jėzaus Širdžiai ir uoliai platino "Šv. Pranciškaus Varpelį". Pats kongresas buvo tuo naudingas, kad jis Lietuvos visuomenei įrodė, jog tretininkai gyvi ir gerai organizuoti, o pačiuose tretininkuose sukėlė entuziazmą ir norą dirbti.

3. Maldos ir atgimimo kongresai

Tarpkongresinis laikotarpis. Mirus Tėv. Jeronimui Pečkaičiui pramatytas 1926 m. visuotinis tretininkų kongresas neįvyko, dėl to 1932 m. minint 10 metų sukaktį nuo sumanymo leisti "Šv. Pranciškaus Varpelį", buvo įneštas pageidavimas, kad sekančiais metais III-jo ordino komisarijus Tėv. Pranciškus Bizauskas sušauktų didžiulį tretininkų kongresą Kaune.

Tėv. Augustinas Dirvelė — III-jo Ordino komisarijus, miręs Sibire

Sumanytojų nuomone patogiausias kongresui laikas buvo gegužės mėnuo.[13]

Šis sumanymas paskelbtas "Varpely" rado atgarsį taip, kad įvairiuose tretininkų susirinkimuose buvo svarstytas jo reikalas ir prieita bendros išvados, jog kongresą reikia šaukti 1933 metų birželio 20 - 24 d. Tėvas Pranciškus Bizauskas, kuris buvo tretininkų ir pranciškonų vyriausias viršininkas ir ėjo jau 72 m. amžiaus, buvo kitokios nuomonės. Jis visoms kongregacijoms išsiuntinėjo anketą su atsiklausimais kongreso reikalu, nes esą "rezoliucijos buvo padarytos kaip ir pripuolamai, neįsigilinus, vispusiškai dalyko neapsvarsčius". Anketoje buvo klausiama: Ar kongresas yra reikalingas? Koks jo tikslas? Kieno lėšomis atvyks delegatai ir kas padengs kongreso išlaidas? Ką davė trys buvusieji kongresai? Kuo tretininkų kongresas turi skirtis nuo kitų kongresų? Kokiu laiku ir kokioj vietoj jį sušaukti? Ar negeriau šaukti rajonines vyskupijų konferencijas? Kokia turėtų būti kongreso programa?[14]

Kadangi vyriausias tretininkų viršininkas pastatė tokius klausimus, kurie dėl ekonominių to meto priežasčių sudarė sunkumų, o ir jis pats kongreso rengimui nereiškė entuziazmo, tai daugelis kongregacijų atsakė, kad geriau šaukti konferencijas vyskupijose. Į kitus

klausimus aiškaus atsakymo nebuvo. Tada Tėv. Pranciškus Bizauskas nusprendė, kad visos Lietuvos tretininkų kongreso nereikia, ypač kad tais metais buvo šaukiamas Eucharistinis kongresas Panevėžy ir dėl to kad tretininkų kongreso nepatarė šaukti tokie asmenys, nuo kurių priklausė jo pasisekimas.[15]

Ketvirtasis tretininkų kongresas. Kongresai vėl buvo pradėti ruošti, kai 1933 m. gale III-jo ordino komisarijum buvo paskirtas jaunas ir energingas Tėv. Augustinas Dirvelė.[16] Jis tuoj įvedė tretininkų uniformą, su kuria jie organizuotai ir labai drausmingai dalyvavo 1934 m. vasarą Kaune Eucharistinio kongreso procesijoje.[17] Tėv. Augustinas Dirvelė viską darydavo didingai ir norėjo būti originalus, dėl to buvusius tris tretininkų kongresus palaikė tik mažomis konferencijomis, o pats sumanė ketvirtąjį iš eilės tretininkų kongresą pavadinti Pirmuoju Lietuvos Tretininkų Kongresu. Jis jį šaukė 1935 m. birželio 15 - 17 d. Kretingoje.

Iš tikro, Tėv. Augustinas Dirvelė norėjo atnaujinti tretininkų dvasią ir pakelti jų prestižą bei parodyti jiems savo ir kitų pranciškonų nuveiktus darbus ir atidengti ateities planus, kad tretininkai juos pamatę paremtų savo aukomis ir maldomis. Tai matyti jau iš jo kvietimo į kongresą, kur jis nurodo, ką atvykusieji matys, ko nematė per 1922 m. kongre-

są. Jie pamatys padidintą vienuolyną, kur gyvena klierikai, šv. Antano kolegiją, kur ruošiasi daug kandidatų į pranciškonus, šv. Antano namus, iš kurių eina "Šv. Pranciškaus Varpelis", atnaujintą stebuklingą šv. Antano paveikslą ir ant garsiojo malonėmis Tėv. Ambrozijaus Pabrėžos kapo pastatytą koplytėlę. Jam rūpėjo, kad į kongresą atvyktų kuo daugiausia atstovų ir svečių, dėl to jis iš Geležinkelių valdybos išrūpino didelę nuolaidą tiems, kurie vyko į kongresą.[18]

Koks buvo tas kongresas ir kas jame nutarta neturime pakankamai žinių, nes mus tepasiekė tik paviršutinis aprašymas "Šv. Pranciškaus Varpelyje", kuris neduoda tikro ir pilno vaizdo, o paremtas tik įspūdžiais bei pergyvenimais. Aišku, jis turėjo būti gausus, nes buvo sušauktas šv. Antano atlaidų proga, kada ir taip į Kretingą suplaukdavo dešimtimis tūkstančių maldininkų. Iš aprašymo sužinome, kad žmonės vyko pėsti, važiavo arkliais, autobusais ir traukiniais. Iš Kauno į Klaipėdą garlaiviais atvyko gausiausias kongreso dalyvių būrys, kuris vienuolių iškilmingai buvo sutiktas Kretingos stoty ir su procesija atlydėtas į bažnyčią.

Remiantis registracijos duomenimis kongrese buvo atstovaujama 401 kongregacija, bet nėra pasakyta kiek kuri kongregacija buvo at-

siuntusi atstovų. Viena yra tikra, kad atstovų konferencijoje birželio 16 d. galėjo dalyvauti 1000 tretininkų, nes jos posėdžio metu, kaip iš nuotraukos matyti, buvo užpildyta, man žinoma tarp vienuolyno ir kolegijos aikštė. Gi naktinėje procesijoje su žvakėmis, kuri nuo Liurdo grotos per miestą apsukusi rinką grįžo atgal,galėjo dalyvauti virš 2000 uniformuotų tretininkų. Nėra abejonės, kad šis kongresas dalyvių gausumo atžvilgiu viršijo visus tris anksčiau buvusius.

Iškilmingas kongreso atidarymas įvyko birželio 15 d. vakare Liurdo aikštėje, kurį atidarė Tėv. Augustinas Dirvelė, ragindamas, kad šis kongresas praeitų maldos dvasioje. Antrą kongreso dieną, sekmadienį, Rygos vyskupas Rancans atlaikė pontifikalines Mišias, o Tėv. Aloyzas Janušaitis, O. F. M., pasakė progai pritaikintą pamokslą. Apie 3 val. po pietų vienuolyno — kolegijos kieme prasidėjo iškilmingas atstovų posėdis, kurį atidarė III-jo ordino komisarijus — Tėv. Augustinas Dirvelė. Jis garbės prezidiuman pakvietė vysk. Rancaną, Tėlšių vyskupijos atstovą — prel. J. Narjauską, Lietuvos pranciškonų provincialį komisarijų — Tėv. Kazimierą Čepulį, O. F. M., kapucinų agstovą — Tėv. Eimaną, marijonų — Tėv. Hubertą, JAV atstovą — kun. J. Valantiejų ir kelis didesnių miestų tretininkų atsto-

Uniformuotos tretininkės Kaune Eucharistinio Kongreso procesijoje 1934 metais

vus. Darbo prezidiume pirmininku pasiliko pats Tėv. Augustinas Dirvelė, o sekretorium pakvietė dijakoną A. Viskantą.

Kongresas sveikino Mažesniųjų Brolių ordino generolą ir Lietuvos vyskupus. Kongresą sveikino Telšių vyskupo vardu prel. J. Narjauskas, Latvijos tretininkų vardu prel. Navickas, Rusijos tretininkų vardu kun. Bugenis, Lietuvos pranciškonų vardu Tėv. Kazimieras Čepulis, Latvijos ir Lietuvos kapucinai ir marijonai, Lawrence, Mass., tretininkai iš JAV, studentų ateitininkų sąjunga ir kiti.

Po sveikinimų Tėv. Pranciškus Bizauskas skaitė paskaitą — "Trumpa Lietuvos tretininkų istorijos apžvalga". Paskui Tėv. Aloyzas Janušaitis ir Tėv. Augustinas Dirvelė kalbėjo apie tuometinį tretininkų stovį. Tėv. Aloyzas pabrėžė, kad tretininkai tyliai darbuodamiesi daug nuveikė, o Tėv. Augustinas veiklos apyskaitoje pažymėjo, kad veikliausios buvo Kauno, Marijampolės ir Šiaulių kongregacijos. Tada jis sustojo prie sekančių reikalų: 1. Iškėlė reikalą reformuoti kongregacijas ir apvalyti jas nuo netikusių narių; 2. Sucentralizuoti Lietuvos tretininkus visas kongregacijas įjungiant į provinciją; 3. Įnešti į tretininkus daugiau aktyvumo, šventumo ir meilės dvasios; 4. Pageidavo, kad tarybos būtų renkamos be jokių agitacijų trims metams;

5. Pažadėjo lankyti kongregacijas, siųsdamas vizitatorius; 6. Ragino stoti į šv. Antano kolegijos rėmėjus. Iš šio komisarijaus pranešimo galima matyti bendras tuometinis Lietuvos tretininkų stovis ir jų viršininko ateities darbo planai.

Kongrese buvo iškelti sumanymai: 1. Pakeisti "Šv. Pranciškaus Varpelio" vardą ir pavadinti jį "Pranciškonų Pasauliu". (Šis pasiūlymas, atrodo, buvo priimtas, nes jau nuo 1935 m. spalio mėnesio numerio jis tuo vardu pradėjo eiti). 2. Ruošti pirmininkams ir naujokų mokytojams kursus; 3. Kitą kongresą šaukti už trijų metų.

Penktasis tretininkų kongresas. Pagal ketvirtojo kongreso nutarimą sekantis turėjo būti sušauktas 1938 m. Jį sušaukė Kretingoje birželio 12 - 13 d. Tėv. Augustinas Dirvelė, tuo metu visų Lietuvos pranciškonų ir tretininkų vyriausias viršininkas. Šį kongresą jis pavadino atgimimo kongresu, o vėliau šis paskutinis Lietuvos tretininkų kongresas dar buvo vadinamas jubiliejiniu, nes tais metais buvo minima 550 m. nuo Lietuvos krikšto, 20 metų nuo Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo ir 15 metų nuo pirmojo tretininkų kongreso.

Jei jau 1935 m. kongresas buvo daugiau maldos ir tretininkų pasirodymo dienos, kaip

tretininkų veiklos reikalų svarstymas, tai šis charakteris dar labiau buvo iškeltas 1938 m. kongrese. Pats kongresas buvo sušauktas šv. Antano atlaidų proga, kurie dargi sutapo su 40 valandų Švč. Sakramento adoracija. Tretininkai, aišku, čia suvažiavę atliko išpažintį, priėmė Komuniją, adoravo, meldėsi, išklausė nemaža pamokslų, vėl dalyvavo naktinėje procesijoje su žvakėmis, Liurdo šventovėje pasiaukojo Nekaltajai Marijai[19] ir ta proga jiems buvo duotas Marijos karžygių vardas, kuris taip pat neprigijo, nes tretininkai savo vardą yra gavę 1221 m. iš savo kūrėjo šv. Pranciškaus ir jis turi būti tas pats viso pasaulio tretininkams. Šiame kongrese visai nebuvo atstovų posėdžio ir tretininkai ar jų vadai negalėjo savo reikalų pasisakyti ir kokių nors nutarimų padaryti. Jiems specialiai skirtos konferencijos metu viską pasiūlė III-jo ordino komisarijus.

Savo dalyvių skaičiumi šis paskutinis kongresas buvo gausus kaip ir ketvirtas. Pagal kongreso aprašymą naktinėje procesijoje dalyvavo virš 2000 uniformuotų tretininkų, dėl to skaitant neuniformuotus jų galėjo būti arti 3000. Kiek buvo atstovų ir kiek kongregacijų jie atstovavo nebuvo pasakyta. Žinoma tik, kad buvo autobusu atvykusi Latvijos tretininkų ekskursija, o iš aukštesniųjų svečių buvo

vysk. T. Matulionis ir tuo metu Lietuvos pranciškonus lankęs generalinis vizitatorius — Tėv. Odilo Schmidt, O. F. M. Visas šis kongresas buvo tarsi atlaidai. Jis uždegė religinius dalyvių jausmus, paskatino juos dirbti, bet konkrečių darbų jiems nedavė, išskyrus gal tik paraginimą remti pranciškonų darbus.[20]

Šių tretininkų kongresų skirtumas nuo pirmųjų priklauso nuo jų rengėjų charakterio skirtumo, skirtingų aplinkybių ir pasikeitusių laikų sąlygų. Tiek Tėv. Jeronimas Pečkaitis, tiek Tėv. Augustinas Dirvelė buvo didžių užsimojimų pranciškonai. Jiems rūpėjo kaip galint greičiau atgavinti rusų sunaikintus pranciškonus ir tretininkus. Tėv. Jeronimas, atrodo, buvo daugiau intelektualios dvasios formuotojas, o Tėv. Augustinas dinamiškas vadas, kuriam visi turėjo paklusti. Tretininkų kongresais Tėv. Jeronimas pralaužė pirmuosius ledus susiorganizavimo srityje ir norėjo III-jį ordiną įstatyti į katalikiškosios akcijos darbą. Tėv. Augustinas kongresus šaukė, kai jie Lietuvoje jau buvo ne naujiena ir buvo virtę daugiau demonstracinio pobūdžio. Išsiplėtus katalikiškajai akcijai Lietuvoje ir padidėjus darbams ir kataliką inteligentą netaip buvo lengva prisiprašyti į tretininkų kongresus. Jų reikėjo išsiauginti iš savo narių tarpo, ko mūsų tretininkai dar nebuvo suspėję pa-

daryti. Kaip mes dabar bevertintume, kongresai buvo labai reikšmingi Lietuvos tretininkų susiorganizavime ir jų dvasios bei rekšmės pakėlime.

4. Rajoninės tretininkų konferencijos

Trečiame kongrese 1924 m. buvo nutarta šaukti rajonines tretininkų konferencijas. Pirmasis tokios konferencijos bandymas, atrodo, buvo padarytas 1926 m. balandžio 12 - 24 d. Kaune, Zitiečių salėje. Tai buvo rimtai pravesti tretininkų naujokų mokytojų kursai. Į kursus iš provincijos buvo atvykę 80 asmenų, o iš Kauno juos lankė 130 - 180 svečių. Kursų programoje buvo šios paskaitos: Katalikų Bažnyčios įtaka — skaitė kun. P. Maželis; Katalikų Bažnyčios apologetika — kun. Kapočius; socializmas, antireliginės srovės, katalikų spauda — kun. prof. Maliauskas; valstybingumas ir sveikas patriotizmas — dr. Masiulionis; tretininkų istorija ir jos reikšmė — kun. prof. Penkauskas; labdarybė — prel. Jenuševičius; metodika, pedagogika — ponia Gvildienė; blaivybė — kun. Stakauskas; organizacija — susirinkimai ir posėdžiai, veikimas — prof. Eretas; tretininkų regula ir jos dvasia, apaštalavimas — Tėv. Bizauskas. Šuos kursus kasdieną lankiusiems buvo išduotas pažymėji-

mas su III-jo ordino komisarijaus Tėv. Pranciškaus Bizausko parašu.[20]

Vėliau buvo pradėtos ruošti rajoninės tarybų konferencijos. Mums yra žinomos 1930 m. Tėv. Pranciškaus Bizausko sušauktos šios konferencijos: Kretingoje birželio 14 d., Panevėžy liepos 5-6 d., Telšiuose liepos 16, Jurbarke rugpiūčio 12, Marijampolėj rugpiūčio 25 - 26 ir Kaišiadoryse rugsėjo 7 - 8. Šiomis konferencijomis norėta išmokyti tarybų narius, kaip vadovauti kongregacijoms ir kaip duoti veiklos apyskaitą centrui. Tai pastebime jau ir iš reikalavimo, kad į konferencijas atvykstantieji tarybų nariai atsivežtų raštų: "kokios parapijos, ar buvo vizitatorius, ar kongregacija kanoniškai įkurta, kas direktorius, ar daromi mėnesiniai susirinkimai bažnyčioje, už bažnyčios, kiek yra profesų ir naujokų — vyrų ir moterų, jaunų mergaičių iki 27 metų, kiek jūsų kongregacijoje skaitoma "Varpelio"? Pirmininko pilnas adresas.[21]

Šios konferencijos susidėjo iš dviejų dalių; privačios — tik tarybų nariams ir viešos — visiems nariams ir svečiams. Privačioje dalyje, kaip matome iš Panevėžio konferencijos atstovų posėdžio protokolo, buvo nagrinėta III-jo ordino sudėtis ir tarybos pareigos, išaiškinta taip pat vizitatoriaus ir komisarijaus teisės ir galios.[22] Tai buvo labai reikšmingi ir

naudingi pamokinimai, norint rimtai perorganizuoti tretininkus. Viešoji dalis susidėdavo iš šv. Mišių su pritaikintu pamokslu ir bendra Komunija, pusryčių, kuriuose aukšti svečiai pasakydavo savo sveikinimus ir kalbas[23] ir paskaitų bei pramogų suruoštų salėse.[24]

Panašios konferencijos buvo vėl sušauktos 1932 m. Kretingoje,[25] Tauragėje, Raseiniuose, Šiauliuose, Panevėžy, Rokišky, Mažeikiuose, Kedainiuose ir Marijampolėj. Šių konferencijų metu daugiausia rūpintasi gerai suorganizuoti "Šv. Pranciškaus Varpelio" ir "Šv. Antano kalendoriaus" platinimą, o iš dalyvių pusės buvo pareikšti pageidavimai, kad būtų sušauktas tretininkų kongresas ir tretininkai įsigytų savo uniformą.[26]

Be šių konferencijų yra dar žinomi Kauno miesto kongregacijų pasitarimai. Vienas toks pasitarimas įvyko 1931 m. spalio 16 d. "Varpelio" administracijoje, kuriame dalyvavo III-jo ordino komisarijus Tėv. Pranciškus Bizauskas ir "Varpelio" redaktorius Tėv. Aloyzas Janušaitis. Jame buvo nutarta: bendrai ruošti šv. Elzbietos jubiliejų su pamaldomis bazilikoje ir iškilmingu minėjimu Zitiečių salėje; pasiskirstytas miesto vargšų ir ligonių lankymas, surengiant jiems pietus su paskaitomis, kurias pasižadėjo laikyti tėvai pranciškonai; įsteigti gailestingų darbų sekciją, kuri

rūpintųsi rinkti drabužius ir juos dalytų vargšams; įsigyti bendrą Kauno miesto tretininkų vėliavą su šv. Pranciškaus ir šv. Klaros paveikslais; vieningai veikti; suruošti Kūčias kalėjimo ligoninėje. Kūčioms ruošti buvo išrinkta ir komisija.[27] Gaila neturime žinių, kaip toliau šis gražiai pradėtas darbas buvo dirbamas.

5. Lietuvos tretininkų vadovybė

Romos popiežius yra viso pasaulio tikinčiųjų ir visų Bažnyčios organizacijų vyriausias mokytojas ir valdytojas, dėl to jis yra ir III-jo ordino vyriausias viršininkas. Tai pabrėžia ir III-jo ordino steigėjas šv. Pranciškaus. Jis iš visų dvasios vaikų reikalauja paklusnybės popiežiui. "Todėl visi tretininkai turi parodyti didžiausią pagarbą ir atsidavimą popiežiui, Kristaus Vikarui šioje žemėje, ir turi jam visiškai paklusti.[28]

Vietos vyskupas taip pat yra tretininkų viršininkas. Kanonų teise jam suteikta galia: duoti leidimą steigti kongregacijas jo vyskupijoje, leisti tikintiesiems lankyti tretininkų koplyčias ir bažnyčias, patikrinti administracijos knygas ir šv. Mišių įsipareigojimus, duoti leidimą nešioti abitą iškilmingų apeigų me-

tu, pašalinti netinkamus tretininkus ir dėl rimtos priežasties uždaryti kongregacijas. Vyskupui tretininkai turi reikšti pagarbą ir paklusnybę.[29]

Pagal dabartines konstitucijas III-jo ordino viršininkai yra šie: pranciškonų ordino generolas — visame pasaulyje, provincijolas — savo provincijos ribose, vietos viršininkas — savo apylinkės ribose. Jų nuolatiniai įgaliotiniai yra: generaliniai, krašto, provicijos ir apylinkės komisarijai.[30]

Lietuvoje aukščiausias III-jo ordino viršininkas buvo pranciškonų vadovybės paskirtas komisarijus. Atgimstant pranciškonams iš sunaikinimo, jų gaivintojas — Tėv. Pranciškus Bizauskas (1912 - 1920) buvo vyriausias, pilnateisis viršininkas — krašto ir provincijos komisarijus. Ant jo pečių gulėjo sunkūs uždaviniai: reikėjo suorganizuoti pabirusius tretininkus, supažindinti juos su pranciškoniška dvasia ir tretininkų pareigomis, kanoniškai įkurti kongregacijas, kad tretininkai gautų jiems skiriamus Bažnyčios atlaidus, ir jungti juos centrinėn provincijos komisarijaus valdžion, bent kiek paruošti direktorius, sudaryti tarybas ir vizituoti visos Lietuvos kongregacijas. Pradžioje jo pastangų nesuprato nei kunigai, nei patys tretininkai. Klebonai, per daugel metų kaip išmanydami tvarkę tretininkus,

nenorėjo pasiduoti naujai, nors ir Bažnyčios įsakytai tvarkai, daug kur neleido tretininkų kongregacijoms įsijungti į provincijos centrą.

Nebuvo lengva ir pačius tretininkus, daugumoje beraštes moteris, perauklėti, kad jie savo gyvenimą ir veikimą tvarkytų pagal regulą ir Bažnyčios nuostatus. Nebuvo priemonių ir prie jų prieiti: trūko pranciškonų kunigų ir reikiamos literatūros. Nepajėgdamas greitai paruošti platesnės literatūros, Tėv. Pranciškus Bizauskas 1919 m. pradėjo leisti "Tretininkų Kalendorių". Šiame kalendoriuje be įprasto kalendoriumo su pridėtais trijų pranciškonų ordinų šventaisiais ir tretininkiams skiriamų atlaidų kalendorėlio buvo talpinama jiems skirtų pamokinimų, dvasinio turinio straipsnelių ir nurodoma skaitytinos knygos ir laikraščiai. Ne gana to, šiuo metu jis pradėjo ruošti III-jo ordino vadovėlį ir ritualą. Savo nenuilstamo darbo dėka Tėv. Bizauskas pasiekė tiek, kad perduodamas komisarijaus pareigas Tėv. Jeronimui Pečkaičiui galėjo sakyti, jog "nuo 1920 m. tretininkų tvarkymas pas mus pradėjo įeiti į tinkamas vėžes".

Naujasis komisarijus — Tėv. Jeronimas Pečkaitis (1920-1925) tretininkų organizavimo darbą atrado jau gerokai pastūmėtą pirmyn, dėl to reikėjo tik energijos ir ištvermės išmintingai jį tęsti, o to jam netrūko. Perėmęs

vyriausio Lietuvos tretininkų viršininko pareigas Tėv. Pečkaitis rūpinosi tvirtai suorganizuoti, kanoniškai įkurti ir savo valdžion paimti galimai daugiau kongregacijų, ir jo pastangos nenuėjo veltui, nes Tėv. Bizausko liudijimu jam pavykę sutvarkyti ir kanoniškai įkurti 80 kongregacijų. Susiorganizavimo, įsisąmoninimo ir pasirodymo tikslu jis sušaukė tris, jau aprašytus, kongresus, kurie tiek dvasiškijos, tiek visuomenės akyse iškėlė tretininkus.

Per paskutiniuosius metus į pranciškonus įstojus keliems naujiems kunigams, ir tretininkų tvarkymo darbai pasidarė žymiai lengvesni.[31] Jie dažniau galėjo išvykti į parapijas su misijomis ir rekolekcijomis ir ta proga būdami parapijose galėjo sutvarkyti kongregacijas kanoniškai jas įsteigdami ir vizituodami, paprašydami kunigų jomis rūpintis ir pamoksluose paragindami tikinčiuosius stoti į tretininkus. Pranciškonų kunigų padidėjimas buvo didelė pagalba tretininkų sutvarkymo darbe.

Pranciškoniškoji literatūra taip pat žymiai pagausėjo. "Tretininkų Kalendorius" buvo ir toliau kasmet išleidžiamas.[32] Prelatas A. Dambrauskas, šv. Kazimiero draugijos pirmininkas, 1922 m. tretininkų draugijos įsteigimo 700 metų sukaktuvėms paminėti, labai rimtai paruošė ir išleido "Šv. Pranciškaus Dvasią arba naują tretininkų vadovėlį ir maldų rin-

Prel. Adomas Jakštas-Dambrauskas — parašęs tretininkams maldaknygę

kinį". Pirmojo kongreso nutarimu 1923 m. pradėjo eiti tretininkams skirtas mėnesinis laikraštis — "Šv. Pranciškaus Varpelis". Tais pačiais metais išleidžiamas ir didžiojo pranciškonų šventojo Antano Paduviečio gyvenimas. Pagaliau 1925 m. išeina ir Tėv. Pranciškaus Bizausko suredaguotas "Naujas vadovėlis šv. Pranciškaus tretininkams".[33] Paskleidus šią literatūrą, tretininkai jau turėjo pakankamai žinių apie pranciškonišką dvasią, savo ordiną, regulą, pareigas, atlaidus ir kitą kongregacijų veiklą.

Žinodamas, kad geram kongregacijos veikimui pirmiausia reikia su III-ju ordinu susipažinusių direktorių, dėl to jis jau 1923 m. kunigam skirtame laikraštyje "Ganytojas" duoda "Šv. Pranciškaus III-jo ordino kunigams direktoriams instrukcijas",[34] kad jie žinotų kaip vadovauti tretininkams. Greičiausia, Tėv. J. Pečkaičio paprašytas kun. prof. P. Malakauskas 1924 m. tame pačiame laikraštyje parašė staipsnį apie tretininkus ir kitas brolijas bažnytinėje teisėje, tuo būdu Lietuvos dvasiškijai atidengdamas juridinę III-jo ordino padėtį.[35] Tuo pat klausimu 1925 m. "Tiesos Kelyje" rašė Tėv. P. Bizauskas, straipsnyje — "Reikalingos žinios III-jo šv. Pranciškaus ordino A. G. Direktoriams".[36] Tėv. J. Pečkaitis meta žvilgsnį ir į ateities kunigų direktorių

paruošimą. Jis nori, kad ir jaunieji kunigai, baigę seminarijas, turėtų pakankamai žinių, kaip vadovauti tretininkams. Dėl to neatsitiktinai jau antrame kongrese, Radvilišky, padaromas nutarimas — "prašyti Lietuvos vyskupus, kad kunigų seminarijose būtų duodama platesnių žinių apie šv. Pranciškų ir jo įsteigtuosius ordinus".

Antrajam komisarijui vadovaujant, III-sis ordinas Lietuvoje jau buvo sustiprėjęs ir pradėjo aktyviai reikštis ir įgyti gerą vardą, nes į savo veiklą buvo įtraukęs intelektualines jėgas, dėl to atrodė, kad jis tuojau tikrai pradės reikštis dideliais apaštalavimo darbais. Deja, nelaukta komisarijaus — Tėv. J. Pečkaičio mirtis, kuri jį ištiko 1925 m. balandžio 3 d., šia linkme nukreiptą III-jo ordino veikimą sustabdė ir kitiems komisarijams vadovaujant, tretininkiškoji veikla reiškėsi tik paprastos liaudies sferose.

Po Tėv. Jeronimo Pečkaičio mirties Lietuvos tretininkų provincijai vėl vadovavo Tėv. Pranciškus Bizauskas (1925 - 1933). Jis stengėsi visas kongregacijas kanoniškai sutvarkyti ir į šv. Kazimiero provinciją įjungti. Vadų paruošimui jis ruošė rajoninius vadų kursus ir konferencijas dvasios vadams — direktoriams. Pats ir pasitelkęs seminarijų profesorius ir kitus kunigus gamino informacinę ir dvasinę li-

teratūrą. Būsimųjų direktorių paruošimui kunigų seminarijose įsteigė tretininkų kongregacijas. Nors jis tuomet buvo ir Lietuvos pranciškonų vyriausias viršininkas, bet jis, vienuolinius darbus atlikti pavedęs kitiems, visas atsidavė III-jam ordinui gaivinti ir ugdyti. Tai darė iki mirties, nors nuo 1933 m. rudens tretininkų komisarijum nebuvo.

Keičiantis pranciškonų vadovybei, 1933 m. gale III-jo ordino komisarijum buvo paskirtas Tėv. Augustinas Dirvelė (1933 - 1939), labai energingas ir dinamiškos dvasios žmogus. Kadangi jis buvo šv. Antano kolegijos rektorius, ant kurio pečių gulėjo jos išlaikymo našta, ir 'Šv. Pranciškaus Varpelio' redagavimas, dėl to jis, negalėdamas pats vizituoti kongregacijas, 1934 m. kovo mėn. paskyrė vizitatorius: Kauno arkivyskupijai, Vilkaviškio ir Kaišiadorių vyskupijoms Kauno vienuolyno viršininką Tėv. Pranciškų Bizauską, Panevėžio vyskupijai Troškūnų vienuol. viršininką Tėv. Martinijoną Bučnį, sau pasilikdamas Telšių vyskupiją.

Naujas komisarijus tuoj paragino kongregacijų tarybas kviesti vizitatorių ir atsiųsti žinias apie kongregacijų stovį. Dideliu uolumu rūpinosi visas kongregacijas įjungti į šv. Kazimiero provinciją, atgaivinti jų dvasią ir pagyvinti jų veiklą. Tam tikslui "Varpelyje" jis į-

vedė specialiai tretininkams skirtas konferencijas, sušaukė du minėtus kongresus Kretingoje, moterims įvedė uniformą ir stengėsi patraukti kiek galint daugiau jaunimo.

Laikams pasikeitus, nebuvo jam lengva tikinčiuosius, ypač jaunimą, sužavėti šv. Pranciškaus dvasia ir patraukti į tretininkus, nes jiems buvo patrauklesnės kitos katalikų organizacijos. Tada T. Augustinas Dirvelė sumanė duoti naują kryptį ir naują pavadinimą, kad III-sis ordinas taip senoviškai neatrodytų. Tretininkams skirtą "Šv. Pranciškaus Varpelį" jis pavadino platesnės apimties vardu—"Pranciškonų Pasauliu", tretininkus suskirstė į dvi rūšis: senojo stiliaus tretininkus ir veikliuosius — Marijos Karžygius. Mat, jis tikėjo tuo būdu galėsiąs perorganizuoti III-jį ordiną, kad jo narius panaudotų naudingam katalikiškosios akcijos darbui.

Deja, tai įvykdyti jam nepavyko dėl daugelio priežasčių. Pirmiausia jis buvo perkrautas darbais ir pareigomis, nes šalia rektoriaus, redaktoriaus pareigų, nuo 1936 m. rudens jis buvo ir pranciškonų provincijolas. Sunkiais krizės metais ant jo pečių gulėjo gimnazijos ir klierikų išlaikymo našta. Nebuvo dar jaunų kunigų pranciškonų, kurie jam būtų šioj srity padėję. Tiesa, klierikai savo straipsneliais padėjo užpildyti "Pranciškonų Pasaulį", bet tai

buvo pirmi jų bandymai. Jo planus visai sugriovė II-sis pasaulinis karas, nes kai po jo 1939 m. rudenį pranciškonams ir tretininkams pradėjo vadovauti naujas viršininkas Tėv. Kazimieras Čepulis, tai jis jau negalėjo tęsti pradėtojo darbo, nes 1940 m. bolševikų okupacija pačius pranciškonus išvaikė iš savų pastogių.[36a]

6. Trečiojo ordino direktorių paruošimas

Kaip kiekvienos katalikiškos akcijos vieneto darbo našumas, taip ir tretininkų veiklos puoselėjimas daug priklauso nuo vadų uolumo ir sąmoningumo. Šis jų uolumas ir sąmoningumas atsiranda tuomet, kai jie supranta organizacijos naudingumą ir susižavi jos idealais. Tai, kaip jau minėjome, iš pat pradžios puikiai suprato centrinė III-jo ordino vadovybė, dėl to ji teikė reikiamas informacijas direktoriams kunigų laikraščiuose ir jiems skirtose konferencijose.

Direktorių paruošimas per spaudą. Pirmiausia, žinoma, reikėjo išaiškinti III-jo ordino vietą kitų religinių draugijų tarpe, jo naudą tretininku tapusiam krikščioniui ir parapijai. Visa tai giliais ir išsamiais straipsniais "Tiesos Kelyje" atidengė kun. V. Borisevičius

(vėliau Telšių vyskupas, bolševikų nužudytas), ir T. Rokas Kožukauskas, O.F.M.

Kun. V. Borisevičius savo straipsnyje "Tretininkų organizacija parapijose",[37] tiesiog panaudodamas bažnytinės teisės kanonus, suteikia pagrindines žinias apie III-jį ordiną. Jis sako, kad "pirmą vietą tikybinėse draugijose pasauliečių tarpe užima III-sis ordinas arba tretininkai. Pagal Bažnyčios teises pasauliečiai tretininkai, kurie, gyvendami pasaulyje ir globojami kokio nors ordino, laikydamiesi apaštališkojo sosto jiems patvirtintų įstatų, stengiasi žengti krikščioniškoje tobulybėje". (can. 702, far. 1).

Paskui trumpai atpasakojęs III-jo ordino istoriją, nagrinėja jo sąrangą, išvardija Bažnyčios tretininkams teikiamus atlaidus ir nurodo tretininkų naudą parapijoms. Autorius teigia, kad III-sis ordinas pastoracijoje yra labai svarbus, nes jis savo narius veda į tobulybę. Didelis skaičius šventųjų parodo, kokią naudą teikia III-sis šv. Pranciškaus ordinas.

"Jeigu parapijoje randasi didesnis narių skaičius, kaip daug gero gali jie padaryti sau ir kitiems! Tretininkai eidami savo šv. Steigėjo pėdomis, labai daug gali padaryti meilės srityj, nepamainomi gali būti pasauliečiai -

apaštalai. Jie galės tenai pasirodyti, kur kunigui nedera eiti. Jie gali duoti patarimų vaikų auklėjime, gali gelbėti pavojun atsidūrusius vaikus, suklydusias merginas, nupuolusius žmones, platinti katalikiškas knygas ir laikraščius".

"Šv. Tėvas Leonas XIII, suprasdamas III-jo ordino naudą, skatino jį platinti, sakydamas: "Rūpinkitės, kad III-jį ordiną žmonės pažintų ir tikrai mokėtų gerbti; rūpinkitės, kad dvasiškija su visu uolumu aiškintų, kaip jis yra sukurtas, kaip nesunku į jį įstoti, kaip dideli palengvinimai savo sielai išganyti, kaip didelę naudą žada III-sis ordinas atskiriems žmonėms ir visuomenei". Baigdamas straipsnį, autorius sako: "Supratę mes III-jo ordino naudą taip, kaip šv. Tėvas Leonas XIII ją suprato, ar, manau, pasigailėsim savo jėgų uoliai jį platinti".

Tėv. Rokas Kožukauskas, O.F.M., savo straipsnyje "Tretininkų reikalas"[38] nagrinėja tretininkų naudą parapijoje ir direktorių veiklą tretininkų kongregacijoje. Jis sako: "Nepakanka turėti tretininkų kongregaciją įsteigtą parapijoje, net gausingą nariais, bet reikia, kad jinai būtų uoli, tai yra, karštai persiėmusi šv. Pranciškaus dvasia, ir veikli, jei norima, kad jinai pasiektų savo tikslą". Jis, kaip ir kun. V. Borisevičius, išaiškinęs, kas yra III-sis

ordinas pastebi, kad mūsų parapijose dėl tretininkystės mintys pasidalija; vieni į ją žiūri su simpatija, dar kiti neprietelingi, o daugelis nesijaučia turį savyje pakankamai drąsos ją priimti.

Toliau autorius daro išvadas ir sako: jei norime, kad tretininkai būtų naudingi, negalime į juos be atodairos visus priimti, o ir patys stojantieji turi rimtai suprasti, kokias pareigas jie prisiima. Tiek tretininkai, tiek jų vadovai turi žinoti, kad jie privalo gyventi šv. Pranciškaus dvasia, kuri formuojama meilės ir aukos dvasioje. Jie turi serafiška meile mylėti žmogumi tapusį Dievo Sūnų, visame ypač kančioje jį sekti, kaip šv. Pranciškus garbinti jį Eucharistijoje, mylėti Nekaltai Pradėtąją jo Motiną, savo artimą ir visą Dievo sukurtą pasaulį. Tos dvasios tretininkai neįsigys be auklėjimo ir mokymo. Šiam reikalui ir yra skirtas naujokynas, mėnesiniai susirinkimai, vizitatoriai, direktoriai ir pačių tretininkų rinkta taryba.

Toliau autorius ypatingą dėmesį skiria direktoriams, nuo kurių priklauso tretininkų sąmoningumas ir veiklumas. Nedaug tretininkai iš savo direktoriaus turės naudos, jei jis pats nieko arba nedaug ką žinos apie III-jį ordiną, nedegs serafiška šv. Pranciškaus dvasia, nesirūpins ją įdiegti tretininkams, neprižiūrės,

kad būtų šaukiami mėnesiniai susirinkimai, ir kad visi tretininkai į juos lankytųsi ir atliktų kitas savo pareigas. Direktoriai turi žinoti, kad šv. Pranciškus, sukurdamas III-jį ordiną davė į jų rankas gerą apaštalavimo ir žmonių tobulinimo priemonę.

"Kongregacija uoli ir gerai sutvarkyta būtinai padarys daug gero parapijoje. Jinai bus klebonui gera parama blogumų išnaikinime parapijoje, suteiks pagalbos gailestingumo darbuose, palaikys jį jo geruose užmanymuose. Tretininkai yra klebono pranešėjais parapijoje, per juos jo pageidavimai yra parapijoje paskelbiami, paaiškinami, pataisomi, apginami. Namų židiniuose, net užeigose, klebonas atranda balsą, kuris jį gina prieš neteisingą kritiką. Ir tai yra gerai; labai dažnai blogas užviešpatauja, kadangi jisai yra drąsus ir išdidus; pritinka, kad geras pergalėtų savo bailumą ir drąsiai pasisakytų. Tretysis ordinas suteiks savo nariams tą vyrišką krikščionišką drąsą, uždegdamas žmonių širdyse apaštalavimo ugnį, uolumą Dievo garbei ir įtemptą troškimą prisidėti prie sielų išganymo".

Supažindinus kunigus su III-jo ordino nauda ir gero kongregacijos direktoriaus pareigomis, reikėjo duoti jiems praktiškų nurodymų, kaip tretininkams vadovauti. Tokių pa-

tarimų davė T. Pranciškus Bizauskas savo nuolat naujai išleidžiamuose "Tretininkų vadovėliuose" ir kunigų žurnale "Tiesos Kelyje".

Jis 1928 m. savo straipsnyje "Reikalingos žinios III-jo šv. Pranciškaus ordino A. G. Direktoriams"[39] nurodo, kad iš pranciškonų ordino pusės Kauno arkivyskupijoje, Vilkaviškio ir Kaišiadorių vyskupijose kongregacijoms direktorius skiria III-jo ordino komisarijus T. Pranciškus Bizauskas, o Panevėžio ir Telšių vyskupijoms — Kretingos gvardijonas T. Kazimieras Čepulis, o juos patvirtina vyskupai. Toliau nurodo direktoriaus, tarybos ir jos narių pareigas ir teises, kandidatų priėmimo būdą, jų auklėjimą, naujokyną, profesiją ar pašalinimą bei vizitatoriaus reikalingumą.

Kai atsikūrusioje Lietuvoje ilgainiui nauja Katalikiškosios Akcijos forma pradėjo nustelbti tretininkų reikšmę, tai T. Pranciškus Bizauskas 1931 m. "Tiesos Kelyje" parašė straipsnį "Katalikiškoji Akcija ir tretininkai",[40] iškeldamas tai, kaip tretininkai nuo pat pradžios buvo ir yra tobuliausi pasauliečiai apaštalai ir kaip tokie visuomet buvo ir yra popiežių pripažinti ir propaguojami. Čia jis ypač iškelia paskutiniųjų popiežių Leono XIII ir Pijaus XI laiškus, kuriuose jie paliečia tretininkų apaštalavimo tinkamumą mūsų laikams.

Direktorių paruošimas per konferencijas. Geresniam direktorių paruošimui trečiojo tretininkų kongreso nutarimu buvo pradėtos ruošti direktorių konferencijos. Pirmoji tokia konferencija Lietuvoje įvyko Radvilišky 1925 m. spalio 4 d.[41] Joje dalyvavo 16 kunigų ir nagrinėjo sekančius dalykus: 1. 700 metų nuo šv. Pranciškaus mirties minėjimas; 2. Tretininkų kelionė į Asyžių ir Romą; 3. Tretininkų organizavimas parapijoje; 4. Tretininkų auklėjimas ir jiems vadovavimas; 5. III-jo ordino platinimas jaunimo, vyrų ir inteligentų tarpe; 6. "Naujas tretininkų vadovėlis" ir "Šv. Pranciškaus Varpelis"; 7. Tretininkams mokytojų parengimas; 8. Tretininkų rekolekcijos; 9. Krikščioniškos Meilės labdaros draugija.

Šv. Pranciškaus 700 m. jubiliejaus paminėjimui šiaurinėje Lietuvoje nutarta sudaryti 10 rajonų, skiriant vienam rajonui tris dekanatus. Kur atskirai nebus galima daryti minėjimų, ten šv. Pranciškaus jubiliejaus pamaldas sujungti kartu su Didžiuoju Šventųjų Metų jubiliejum.

Į Asyžių ir Romą nutarta maldininkų kelionės neorganizuoti, o siųsti tik tretininkų delegaciją. Šios delegacijos išvykai organizuoti buvo sudaryta komisija, susidedanti iš prel. J. Narjausko, Šeduvos dek. St. Sarapo ir Šėtos kleb. K. Norvaišos.

Tretininkų organizavimo reikalu buvo nutarta tinkamai, pagal visus reikalavimus, juos sutvarkyti, sudaryti tikslius vienodus sąrašus, į naujokyną priimti tik tinkamus kandidatus ir naujokams mokyti specialiuose kursuose paruošti magistrus. Tokius kursus organizuoti buvo pavesta T. Pranciškui Bizauskui, kuris, kaip matėme, juos 1926 m. balandžio 12-24 d. buvo rimtai suorganizavęs. Dvasios pažangai stiprinti, nutarta sekti Panevėžio tretininkų pavyzdį, prieš pirmąsias Mišias bažnyčioje atliekant mąstymą.

Gilesniam pranciškoniškos dvasios ir savo pareigų pažinimui "Naujas tretininkų vadovėlis ir "Šv. Pranciškaus Varpelis" yra visiems privalomas, dėl to visi turi juos užsisakyti, skaityti, platinti ir remti.

Kalbant apie teisinį kongregacijų stovį, kad jos būtų pripažintos, kaip juridiniai asmenys, ir galėtų paveldėti testamentais ar kitu būdu įgyjamus turtus, buvo siūloma jas įregistruoti, kaip "Krikščioniškos Meilės labdaros draugijos" skyrius.

Antra panaši direktorių konferencija buvo sušaukta 1926 m. sausio 5 d. Kaune, zitiečių salėje. Konferencijai pirmininkavo kun. Tumas - Vaižgantas ir sekretoriavo kun. J. Valaitis ir kun. A. Grauslys. Joje dalyvavo 24 kunigai.

Konferencijos turinį sudarė ir diskusijoms temas pateikė dvi rimtos būsimųjų vyskupų kun. V. Borisevičiaus ir prel. J. Staugaičio paskaitos. Kun. V. Borisevičius savo paskaitoje "Tretininkų organizacija Lietuvoje" nurodė: 1) tretininkų organizavimo būdus, 2) jų svarbą visuomeniniame ir dvasiniame gyvenime ir 3) jų naudą parapijose. Prel. J. Staugaitis savo paskaitoje "Tretininkų vyrų organizavimas" atskleidė: 1) Lietuvos tretininkystės ypatybes, 2) iškėlė vyrų reikšmę III-me ordine ir ragino direktorius uoliau rūpintis vyrų patraukimu į tretininkus.

Po paskaitose iškeltais klausimais diskusijų, kaip ir Radviliškyje, iškeliama "Šv. Pranciškaus Varpelio" reikšmė, raginama jame bendradarbiauti, įvairinti jo turinį, per jį skelbti tretininkystę ir jį platinti.

Šioje konferencijoje taip pat buvo paliesta 700 m. šv. Pranciškaus mirties sukaktuvių minėjimas, maldininkų kelionės Asyžiun ir Romon organizavimas, naujokų magistrų kursų ruošimas ir kongregacijų "Krikščioniškos Meilės labdaringos draugijos" vardu oficialus įregistravimas.

Po šių pirmųjų konferencijų praėjo ilgokas laiko tarpas, kol vėl buvo sušauktos kitos panašios tretininkų direktorių konferencijos.

Taip buvo gal būt dėl to, kad jas atstojo šiaip jau šaukiamos kunigų konferencijos, kuriose buvo suteikta galimybė nagrinėti ir tretininkų reikalus. Taip 1929 m. sausio 30 d. T. Pranciškus Bizauskas Kauno kunigų konferencijoje skaitė paskaitą tretininkų sutvarkymo reikalu, kurią paskui išspausdino "Tiesos Kelyje".[42]

Tuo pačiu tikslu, kitų kraštų pavyzdžiu, T. Bizauskas norėjo ruošti ir Lietuvos kunigų tretininkų susirinkimus su rekolekcijomis, nes jis 1929 m. balandžio mėnesį tuo reikalu kreipėsi į kunigus, atsiklausdamas jų, ar jie gali atvykti į kunigų tretininkų susirinkimą ir koks būtų tam patogiausias laikas.[43] Tik nėra žinių, ar tas kunigų tretininkų susirinkimas su dvasiniu susikaupimu įvyko.

Šios III-jo ordino vadovybės pastangos, iškeliant tretininkų reikšmę, juos gerai tvarkant ir paruošiant direktorius, rado atgarsį, nes 1929 m. lapkričio 29 d. Vilkaviškio vyskupijos dekanų posėdyje buvo nutarta stiprinti parapijose religines draugijas tarp jų ir tretininkus.[44] Tą patį pakartojo 1930 m. liepos 22 d. tos pačios vyskupijos kunigų konferencija.[45] T. Pranciškus Bizauskas, norėdamas padėti kunigams direktoriams greičiau paruošti mėnesines konferencijas, 1930 m. paruošė ir "Tiesos Kelyje" išspausdino jų škicus. Jis palietė ke-

turias temas: nusižeminimą, paklusnybę, neturtą ir skaistybę.[46]

Pagaliau 1933 m. vėl buvo sušauktos dvi tretininkų direktorių konferencijos: balandžio 26 Kaune ir geguž. 2 Šiauliuose. Kaune dalyvavo 40 direktorių, o Šiauliuose 28. Abi konferencijas organizavo T. Pr. Bizauskas, Kauno konferencijoje paskaitas skaitė: kan. Dogelis tema "Tretininkai katalikiškame veikime parapijose", kun. Kapočius — "Tretininkai ir katalikiškos organizacijos", T. Antanas Butkevičius, O.F.M. — "Tretininkų ydos ir priemonės jas pataisyti", kan. Penkauskas — "Tretininkų pradžia ir jų išsivystymas" ir vysk. Reinys — "Trečiasis ordinas Bažnyčios organizme".

Po paskaitų T. Pr. Bizauskas referavo apie tuometinį III-jo ordino stovį ir aiškino direktorių teises ir pareigas, kongregacijų veiklą, jų tarybų sudėtį ir pareigas, sekcijas, drausmę, susirinkimus, regulą ir literatūrą.

Šiauliuose buvo gvildentos tos pačios temos, tik kitų paskaitininkų. Be to, dar buvo T. Eimono, O.F.M. Cap., paskaita — "Tretininkų vyrų organizavimas", kurioje paskaitininkas išnagrinėjo klausimus: kodėl į tretininkus vyrai stoja nenoromis ir kokias reikia vartoti priemones juos patraukti?

Konferencijose buvo išreikštas pageidavimas, kad tokias konferencijas ruošiant daugiau būtų paliesti praktiški klausimai pasikalbėjimo formoje ir nutarta remti III-jį ordiną ir panaudoti jį katalikiškai akcijai, jam vadovaujant laikytis regulos ir dabartinių instrukcijų, smerkiant tretininkų klaidas nesmerkti paties ordino, prisidėti prie "Šv. Pranciškaus Varpelio" palaikymo ir tobulinimo, klausant Pijaus XI paraginimo pirmosios Komunijos vaikus įrašyti į šv. Pranciškaus juostelės draugiją, kad paskui užaugę stotų į tretininkus.

Konferencijoms pasibaigus, jų rengėjas gavo įspūdį, kad, nežiūrint jo pastangų, III-ju ordinu susidomėjimas nedidelis, jei iš 412 direktorių konferencijose dalyvavo 68. Kai konferencijų tarybos silpnos ir nesąmoningos, tai visas vadovavimas tenka direktoriams, jei ir jie su tretininkais mažai susipažinę, tai visas veikimas merdi. Tai matydamas T. Pranciškus su skausmu šaukė: "Į tretininkystę metas pradėt kitaip žiūrėti!"[47]

Visi žinome, kad gerų norų pastangos dažnai apvilia lūkesčius, bet nereikia manyti, kad III-jo ordino stovis Lietuvoje negerėjo. Veiklių direktorių skaičius kilo, nes kunigų seminarijose įkurtos tretininkų kongregacijos išugdė daug jaunų kunigų tretininkų, kurie, dirbdami parapijose, sugebėjo patraukti dau-

giau narių ir net įkurti jaunųjų tretininkų sekcijas.

7. Dvasiškijos ryšiai su tretininkais

Nežiūrint to, kad daugelis III-jo ordino direktorių, pripratę patys vieni tvarkyti tretininkus, sunkiai pasidavė naujiems Bažnyčios potvarkiams, bet jie, nors ir savotiškai, vistiek jiems vadovavo, ir, manau, sunku būtų buvę rasti parapiją, kurioje nebūtų veikusi tretininkų kongregacija. Tiesa, jie ilgai nekreipė dėmesio į III-jo ordino provincijos viršininko raginimą, kad kongregacijas kanoniškai įsteigtų ir įjungtų į provinciją, nepriėmė naujo vadovėlio, kur buvo Leono XIII regula, bet iš tretininkų reikalavo pavyzdingo gyvenimo ir senos, jau negaliojančios, kun. Sidaravičiaus rūpesčiu "Šaltiny" patalpintos regulos, laikymosi.

Kyla klausimas, kodėl ano meto kunigai taip rūpinosi tretininkais? Į šį klausimą išsamiai atsako du autoritetingi skirtingų vyskupijų dvasiškiai: kan. M. Vaitkus ir prel. F. Bartkus. Kan. M. Vaitkus sako, jog jie rūpinosi dėl to, "kad senovinė, garbinga ir vaisinga tradicija šaukte šaukė tęsiama bei stiprinama, moderniems pavojams gresiant religi-

jai ir dorai. O ir paprastoji praktinė sielovada to reikalavo".[48] Be abejonės, kalbėdamas apie praeities tradiciją, kanauninkas čia turi mintyje anuos netolimus knygnešių laikus, kai kun. Sidaravičiaus ir kitų kunigų paraginti tretininkai buvo lietuviškos kultūros nešėjai ir religijos saugotojai.

Platesnį ir išsamesnį į šį klausimą atsakymą duoda prel. F. Bartkus. Jis sako: "Kunigai teikė daug pagalbos tretininkams, mano įsitikinimu, ne dėl to, kad patys jau būdami seminarijoje būtų buvę tretininkais, bet dėl to, kad dirbdami parapijoje, negalėjo nepastebėti, koki naudingi parapijai tretininkai. Kitaip sakant, kunigai teikė pagalbos tretininkams dėl to, kad tretininkai teikė pagalbos kunigams. Vyko čia pagal posakį Ranka ranką mazgoja, kad abi būtų baltos. Ir nežinia, kas čia buvo pirmesnis: tretininkai, ar kunigai? — Atrodo, kad tretininkai. Juk jie kiekvienam geram darbui buvo uolūs, užsidegę: ar palaikyti bažnyčiai, ar jai puošti, ar lankyti ligonius, ar mokyti katekizmo, ar platinti gerai spaudai, ar maldoms už nusidėjėlius ir t.t. Reikėjo tik, kad kas nors jų gerus norus ir jėgas panaudotų ir pakreiptų į atitinkamą tikslą. Tai ir darė parapijoje dirbantieji kunigai, ypač klebonai, nes kone išimtinai jie ir vadovavo tretininkams".[49]

Suprantamas todėl kunigų, ypač klebonų, rūpestis tretininkais, nes jie buvo artimiausi jų pagelbininkai apaštalavimo darbe. Nenuostabu, kad buvo susidariusi pažiūra, jog tretininkai yra tik parapinio pobūdžio katalikiškosios akcijos veikėjai, dėl to niekam kitam be klebono nevalia juos tvarkyti. Šio nusistatymo daugelis klebonų stipriai laikėsi, bet ilgainiui, nuolat raginant III-jo ordino komisarijui ir vyskupams, savo parapijų kongregacijoms leido įsijungti į pranciškonų vadovaujamą Lietuvos tretininkų provinciją. Taip 1940 m., bolševikams užgrobiant Lietuvą, šiai provincijai jau priklausė 381 kongregacija su 49,800 tretininkų.[50] Tai buvo daugiau, kaip pusė Lietuvos tretininkų kongregacijų įjungtų į provinciją, nes tuo metu Lietuvoje buvo virš 550 parapijų.[51]

Tretininkų reikšmę Bažnyčioje suprato ir aukštoji Lietuvos dvasininkija: seminarijų profesoriai, prelatai ir vyskupai. Jau matėme su kokiu uolumu jie padėjo pranciškonams kongresuose, konferencijose, direktorių ir vadų paruošimo kursuose, skaitydami rimtai paruoštas paskaitas, duodami išmintingus patarimus ir rašydami kunigams skirtame "Tiesos Kelyje" apie III-jo ordino naudą parapijoje, juridinę jo struktūrą ir Bažnyčios reikalavimus. Tuomet paskaitas skaitė būsimieji

Prel. Jonas Mačiulis-Maironis — tretininkas

vyskupai: M. Reinys, J. Staugaitis, V. Borisevičius ir P. Maželis, kurie vėliau tapę vyskupais Lietuvos tretininkų perorganizavimui turėjo lemiamos reikšmės.

8. Kunigai tretininkai

Rusams išnaikinus vienuolius pranciškonus, šv. Pranciškaus dvasią Lietuvoje palaikė ir skelbė pasauliniai tretininkai. Gi paprasta šv. Pranciškaus dvasia lietuviams visuomet buvo labai patraukli. Kūdikiškai atvira Dievo ir jo kūrinių meilė. Priėjimas prie Dievo per kūrinius ir įsijungimas jų giesmėn Kūrėjo garbei lietuviui, gamtos vaikui, yra tiesiog įgimta. Asyžiečio neturtas lietuviui buvo paveldėtas. Skaistus gyvenimas jaunystėje ir tvarkingas šeimoje retai kur aistrų buvo sužalotas. Serafiškas paklusnumas Bažnyčiai buvo pilnutinis. Už tai lietuviai jau pačiu gyvenimu sutapo su šv. Pranciškaus dvasios spinduliavimu, ir dėl to noriai stojo į tretininkus.

Šv. Pranciškaus pavyzdžiu jie labai vertino ir gerbė kunigus, kaip teikiančius dvasią ir gyvybę. Jie troško, kad jų sūnūs taptų kunigais, dėl to ir dabar vargu ar berastume kunigą, kurio motina nebūtų buvusi tretininkė.

Įstojusius į seminariją neturtingus savo parapijos jaunuolius tretininkai remdavo ir organizuotai, sukeldami savo tarpe mokslui išeiti reikalingas lėšas. Tas darė didžios įtakos klierikams ir jie imdavo domėtis tretininkais. Paskui dažnas jų jau įšventintas kunigu pats tapdavo tretininku.

Kiti, ypač uolesnieji kunigai, vadovaudami tretininkams susipažindavo su šv. Pranciškaus gyvenimu ir juo susižavėję tapdavo jo dvasios vaikais, kad lengviau galėtų siekti tobulybės ir gauti Bažnyčios teikiamus atlaidus ir privilegijas. Prisidėjo dar ir popiežių paraginimas, nes nuo Leono XIII iki Pauliaus VI visi popiežiai buvo tretininkais ir, labai vertindami III-jį ordiną, ragino kunigus būti tretininkais ir savo parapijose juos organizuoti ir globoti.[52] Negana to, bestudijuodami šv. Pranciškų ir vadovaudami tretininkams, kai kurie kunigai, net klebonai, stojo į pranciškonus ir atgaivino Lietuvoje rusų valdžios sunaikintą I-jį šv. Pranciškaus ordiną.

Nors dažnas Lietuvos kunigas buvo tretininkas, bet dabartinėse sąlygose negalima nei sudaryti jų statistiką, nei nustatyti jų nuošimtį kunigų tarpe. Iš korespondencijų, tilpusių "Šv. Pranciškaus Varpely" (1923-40), matosi, kad tretininkų kunigų buvo nemaža. Antai, 1932 m. "Žiniose iš kongregacijų" randa-

me, kad Kaišiadorių katedros kongregacijoje buvo keli kunigai.[53]

Daugelis mūsų žymiųjų dvasininkų laikė sau garbe būti tretininkais. Didysis mūsų atgimimo dainius, prel. Mačiulis - Maironis, T. Pranciškui Bizauskui prisipažino, kad esąs tretininku nuo seminarijos laikų. Kan. K. Prapuolenis du kartu III-jo ordino komisarijų prašęs, kad būtų palaidotas šv. Pranciškaus rūbuose, nes esąs tretininkas.[54]

Tumas - Vaižgantas kiekviena proga prisipažindavo esąs tretininkas. Jis ir savo testamentą pasirašydamas pasisakė, kas jis esąs: "Žemaičių Katedros Garbės Kanauninkas, Lietuvos Universiteto Lietuvių Literatūros Garbės Daktaras, Vytauto Didžiojo bažnyčios rektorius, o šiaip jau Tretininkas, kun. Juozas Tumas - Vaižgantas".[55]

9. Tretininkai kunigų seminarijose

Trečiuoju šv. Pranciškaus ordinu domėjosi ir į kunigus besiruošiantieji klierikai, nors organizuotų tretininkų kongregacijų kunigų seminarijose iki Nepriklausomos Lietuvos laikų, atrodo, nebuvo. Buvo tik pavienių klierikų tretininkų, bet apie juos maža tepaliko žinių. Žinoma, kad Kauno, tuomet Žemaičių,

seminarijoje tretininku buvo klier. Jonas Mačiulis - Maironis (1862-1932), vėliau didysis mūsų poetas, o Seinų klier. Martynas Sidaravičius (1822-1907), didysis Suvalkijos knygnešių organizatorius.

Vėlesniais laikais, prel. F. Bartkaus liudijimu, Seinų kunigų seminarijoje tretininku buvęs 5-to kurso klier. Jurgis Baltrušaitis. Jis 1912 m., tuoj po Kalėdų, "ėmė steigti seminarijoje tretininkų kuopelę. Sušaukęs visus auklėtinius ir trumpai supažindinęs su tretininkų pareigomis ir privilegijomis, ėmė surašinėti tuos, kurie panoro įstoti. Tokių atsirado apie 20 (viso auklėtinių tada buvo apie 90). Tarp jų buvau ir aš", — rašo prel. F. Bartkus. "Bene visi buvome iš žemesnių kursų. Prisirašiusiems davė po juostelę su škaplierium ir pareiškė, kad dabar esame kandidatai į tretininkus ir turėsime per tam tikrą laiką atlikti bandymą. Praslinkus jam vėl būsime sušaukti ir tada kas norėsiąs, galėsiąs galutinai tapti tretininku. Deja, niekada nebuvome sušaukti. Klier. Jurgis Baltrušaitis tuoj buvo įšventintas dijakonu, o 1913 m. kunigu ir greitai paskirtas vikaru į grynai lenkišką parapiją, prieš išvykdamas mumis nepasirūpino. Taip ir likome, kol pakrikome, kaip avys be piemens."[56] Įdomu, kaip ir kodėl klier. J. Baltrušaitis ir kiti į jį panašūs klierikai

Kauno Metropolijos kunigų seminarijos klierikai tretininkai su
Tėv. Aloyzu Janušaičiu, O.F.M.

tapdavo tretininkais. Prel. F. Bartkus mano, kad jis tapo tretininku dar prieš stodamas į seminariją savo gimtojoje Griškabūdžio parapijoje. "Mat, jis būdamas labai neturtingas ir siekdamas kunigystės, nekartą naudojosi Griškabūdžio tretininkų parama. O tretininkų Griškabūdyje buvo tada labai daug, gerai organizuotų ir pavyzdingai vadovaujamų. Tad jis ir galėjo prisirašyti prie jų, dar prieš stodamas į seminariją ar tuoj po įstojimo į ją". Dėl tų pačių motyvų tretininkais susidomėjo ir jais tapo ir kiti to meto klierikai.

Susiorganizavusi III-jo ordino vadovybė gerai suprato, kad naujaisiais laikais uolių tretininkų direktorių bus galima susilaukti tik tuomet, jei seminarijose klierikai bus supažindinti su III-ju ordinu, patys taps tretininkais ir veiks gerai tvarkomoje kongregacijoje. Tuo tikslu jau 1933 m. Radviliškio tretininkų kongrese buvo įnešta rezoliucija: "Prašyti Lietuvos vyskupus, kad seminarijose būtų duodama auklėtiniams platesnių žinių apie šv. Pranciškų ir jo įstatus".[57]

Kiek šia rezoliucija buvo laimėta nežinia. Viena yra žinoma, kad tuo metu Seinų ir Žemaičių seminarijose dėstė keli šv. Pranciškaus dvasią pamilę profesoriai. Jie, kaip jau anksčiau matėme, savo raštais ir paskaitomis kėlė šv. Pranciškaus idealų aktualumą, III-jo ordino

Telšių kunigų seminarijos klierikai tretininkai su vadovybe

naudą ir jo perorganizavimo reikalingumą. Tai neliko nepastebėta veržlių atgimstančios Lietuvos klierikų. Nežiūrint to, kunigų seminarijose tretininkų kongregacijos įsisteigė tik po Lietuvos bažnytinės provincijos sutvarkymo.

Kunigų seminarijose tretininkus pradėjo organizuoti Tėv. Pranciškus Bizauskas, O.F.M., šv. Kazimiro provincijos III-jo ordino komisarijus. Pirmiausia jis 1926 m. gruodžio 18 d. tretininkų kongregaciją įkūrė Kauno Metropolijos kunigų seminarijoje. Steigiamasis susirinkimas įvyko seminarijos rūmuose, kuriame Tėv. Pranciškus paaiškino III-jo ordino regulą ir to ordino svarbą kunigui, kaip žmonių dvasios vadui. Tuomet į tretininkus įsirašė 25 klierikai, ir buvo išrinkta taryba. Kongregacijos direktorium sutiko būti pats jos steigėjas Tėv. P. Bizauskas. Nuo tada Kauno kunigų seminarijoje tretininkai veikė jau reguliariai: šaukė mėnesinius susirinkimus ir tarybos posėdžius.[58] Iškilmingus susirinkimus dažniausiai ruošdavo, išleisdami iš seminarijos kunigais įšventintus narius. Tada būdavo atsisveikinami išeinantieji apaštalauti konfratrai, priimama naujokyną baigusių profesija ir įvelkami kandidatai.[59] Kartais įvilktuvės ir profesija būdavo daroma ir mokslo metų pradžioje.[60]

Seminarijoje, kuri turėjo virš 200 klieri-

kų, tretininkų skaičius kasmet didėjo: 1926 m., kongregacijai kuriantis, įsirašė 25 klierikai,[61] 1929 m. buvo 39 nariai — 30 profesų ir 9 naujokai,[62] o 1933 buvo 68, iš kurių 27 naujokai.[63] Kasmet į kunigus įšventindavo 10 - 15 tretininkų, dėl to į Kauno, Kaišiadorių ir Panevėžio vyskupijas nuo 1926 iki 1940 m. išėjo apaštalauti apie 150 jaunų su šv. Pranciškaus dvasia susipažinusių kunigų. Daugumoje tai buvo uolūs ir didelių gabumų kunigai, kurių tarpe randame msgnr. P. Jatulį, msgnr. Z. Iganativių, kun. A. Sušinską ir kt.

Kauno Metropolijos kunigų seminarijos tretininkų kongregacijai vadovavo patys pranciškonai, nes iš "Varpelyje" tilpusių korespondencijų matome, kad 1926 m., po kongregacijos įsteigimo, direktorium buvo Tėv. Pranciškus Bizauskas, 1929 m. lapkričio 17 d. paskirtas Tėv. Aloyzas Janušaitis,[64] o 1933 m. direktoriavo Tėv. Martinijonas Bučnys.[65] Aišku, kad be šių direktorių pareigas ėjo ir kiti Kauno vienuolynų pranciškonai, kurių vardai mums nežinomi.

Netrukus tretininkai buvo suorganizuoti ir Telšių kunigų seminarijoje. Telšių seminarijos klierikų tretininkų kongregaciją įkūrė Tav. Martinijonas Bučnys, O.F.M., 1929 m. kovo 15 d. Tą pačią dieną įsirašė 30 tretininkų. Pirmasis kongregacijos direktorius buvo kan.

J. Juodaitis, o pirmininkas klier. P. Tamašauskas. 1935 m. kongregacija turėjo 57 narius: 37 profesus ir 20 naujokų. Iki 1936 m. Telšių kunigų seminariją baigė 35 tretininkai, užtat reikia manyti, kad per sekančius 5 metus jų buvo įšventinta antra tiek, dėl to Telšių seminarijos tretininkų kongregacija vyskupijai iki Lietuvos Nepriklausomybės galo davė 70 su šv. Pranciškaus dvasia susipažinusių kunigų.[66]

Telšių seminarijos tretininkų kongregacija taip pat ruošė iškilmingus susirinkimus ir minėjimus. Įspūdingas buvo jos suruoštas popiežiaus Pijaus XI vainikavimo minėjimas 1930 m. vasario 12 d., kuriame dalyvavo vysk. Staugaitis, generalvikaras Urbanavičius, seminarijos rektorius prel. Borisevičius ir profesoriai, o paskaitą vokiškai skaitė Tėv. Gerardas, kapucinas.[67] Tų pačių metų kovo 19 d. buvo suruoštos profesijos, įvilktuvių šventės ir šv. Kazimiero minėjimas su įdomia programa.[68] Ta proga profesiją priėmė ir paskaitą skaitė viršminėtasis kapucinas, tema "Trečiasis ordinas ir mūsų laikai".[69] Iškilmingai būdavo minimos šv. Pranciškaus šventės ir kiekvienos naujos grupės profesija ir įvilktuvės.[70]

Telšių kunigų seminarijos klierikai tretininkai pasižymėjo dar ir tuo, kad jie padėjo pranciškonams gaminti dvasinę literatūrą. Jie 1933 m. paruošė ir išleido tretininkams skir-

tus trumpus mąstymus,[71] o jų naujas direktorius kan. A. Stonys 1935 m. parašė ir išleido tretininkams Kristaus gyvenimo skaitymus.[72]

Vilkaviško kunigų seminarijoje tretininkų kongregaciją įkūrė Tėv. Pranciškus Bizauskas, O.F.M., 1931 m. žiemą. "Vedė jis tada Vilkaviškio parapijos tretininkams rekolekcijas. Pakviestas iš čia į seminariją, supažindino auklėtinius su tretininkų uždaviniais ir pareigomis ir norinčius įrašė į tretininkus. Įsirašiusiųjų buvo apie 20 auklėtinių ir iš profesorių — aš", — rašo prel. F. Bartkus. Vėliau narių skaičius didėjo: 1933 m. tretininkais buvo didesnė pusė seminarijos auklėtinių,[73] o 1938 visi klierikai buvo tretininkai. Taip atsitiko dėl to, kad kongregacijos direktorium buvo uolus seminarijos dvasios vadas kun. F. Bartkus.[74] Ši Vilkaviškio seminarijos tretininkų kongregacija per 10 savo veikimo metų taip pat galėjo duoti apie 60 su šv. Pranciškaus idealais susipažinusių kunigų.

Vilkaviškio kunigų seminarijos tretininkai taip pat šaukė mėnesinius susirinkimus ir ruošė iškilmingus minėjimus. Jų mėnesiniuose susirinkimuose paskaitas skaitydavo kan. F. Bartkus, kun. prof. V. Padolskis (vėliau vyskupas), ir kun. A. Šilingas.[75] Patys Vilkaviškio seminarijos tretininkai savo koresponden-

Vilkaviškio kunigų seminarijos klierikai tretininkai su Tėv. Alfonsu Masaičiu, O.F.M.

cijose "Varpelyje" prisipažįsta, kad jie esą labai nuotaikingos pranciškoniškos dvasios sekėjai. Tą pranciškonišką, kartais net išdaigingą nuotaiką, jiems palaikyti padėjo ir toje seminarijoje kunigystei besiruošiantieji pranciškonai klierikai, kurių vienas kitas beveik visuomet ten būdavo.

Iš to, kas čia pasakyta, aiškiai matome, kad susidomėjimas šv. Pranciškaus dvasia ir III-ju ordinu Nepriklausomos Lietuvos laikais buvo labai didelis, jei visose seminarijose veikė tretininkų kongregacijos ir didesnė pusė klierikų buvo tretininkai. Šis gausus jaunų tretininkų kunigų būrys III-jam ordinui teikė naujo atgimimo viltį. Deja, komunistų okupacija, sugriovusi visą organizuotą religinį gyvenimą, neleido tai vilčiai realizuotis.

10. Bendro gyvenimo tretininkai

Kaip praeityje taip ir atsikuriant Nepriklausomai Lietuvai atsirado šv. Pranciškaus dvasios žmonių, kurie troško siekti tobulybės ir apaštalauti serafiškojo tėvo nurodytu būdu. Jauni vyrai, moksleiviai ir net kunigai stojo į atgaivintąjį I-jį ordiną, mergaitės stengėsi kurti vienuolijas ar pamaldžių tretininkių bendro gyvenimo namus. Taip atsirado III-jo

ordino seserys pranciškonės ir III-jo ordino visuomenės seserys.

Dieviškosios Jėzaus Širdies seserys pranciškonės. Pranciškonams globojant, arkivyskupo P. Karevičiaus paraginta, vienuoliją įkūrė sesuo Augustina (Ona Galdikaitė), kuri 1928 m. gale paliko pranciškonių vienuolyną Vokietijoje ir, Lietuvos episkopato leidžiama, pasiskelbė kurianti lietuvių seserų pranciškonių kongregaciją. Susidomėjimas buvo didelis, nes per du mėnesiu ji gavo 150 prašymų, bet, Kaune išsinuomavusi kuklią patalpą, tegalėjo priimti tik 7 kandidates. Seseris labai rėmė Kauno tretininkės, aprūpindamos jas gyvenimo reikmenimis.

Vienuolijai augant, 1929 m. balandžio mėnesį pranciškonės persikėlė į Padvarius, prie Kretingos, į Placidos Pauliukauskaitės padovanotą ūkį su trobėsiais ir 40 ha žemės. Čia 1929 m. spalio 25 d. Tėv. Martinijonas Bučnys, O.F.M., Kretingos pranciškonų vienuolyno gvardijonas, pašventino laikiną seserų koplyčią, Telšių vyskupo suteiktomis oratorii semipublici teisėmis. Padvariuose seserims pranciškonėms gerai sekėsi; jos jau 1932 m. pasistatė ir įrengė savo vienuolyną ir kitas patalpas, kur tuoj atidarė bažnytinių drabužių dirbtuvę ir vaikų darželį ir katekizmo mokyklą, kurią

lankė 30 vaikučių. Nuo 1930 m. Padvariuose veikė ir novicijatas. 1935 m. vienuolyne jau buvo 8 seserys, 7 naujokės ir 14 kandidačių.

Nuo 1932 m. pranciškonės pradėjo plėsti savo veiklą. Tais metais jos perėmė Valteriškių vaikų prieglaudą prie Palangos, kur buvo 30 vaikų ir dirbo 3 seserys. Netrukus pranciškonės įsikūrė ir Kaune (Žemaičių gatvėje 59), kur laikė uždarų rekolekcijų namus, studenčių bendrabutį su valgykla ir du vaikų darželius. Čia 1935 m. dirbo 5 seserys, o 1940 jau 10 seserų. Jos buvo paėmusios ir pranciškonų geradarių (daugiausia amerikiečių) senelių globą šv. Antano namuose Kretingoje, kur dirbo 3 seserys ir 2 kandidatės. Motiniškuose Padvarių namuose tuomet buvo 3 seserys, 5 naujokės ir 8 kandidatės. Pranciškonių tikslas, pagal steigėjos mintį — siekti tobulybės šv. Pranciškaus dvasioje ir dirbti socialinį darbą. Gaila, kad ši vienuolių tretininkių kongregacija, kaip ir visos kitos vienuolijos, buvo sovietinių okupantų sunaikinta.[76]

Visuomenės seserys. Visuomenės seserys išsivystė iš Miroslave kun. J. Lelešiaus suorganizuotų šv. Agnietės seserų tretininkių. Įsikūrus Kretingos pranciškonų gimnazijai jos buvo pakviestos bendrabučio virtuvės ir skalbimo darbams. Jos buvo apgyvendintos prie

Akmenės upės mūriniame name. Tėv. Augustino Dirvelės, tuomet pranciškonų provincijolo, pastangomis 1936 m., Telšių vyskupui leidžiant, jos buvo atskirtos nuo šv. Agnietės seserų ir pavadintos — Visuomenės seserų kongregacija. Jų novicijatas taip pat veikė Kretingoje. Seserys buvo paprastos ir mažai mokytos, siekė tobulybės ir dirbo paprastus kasdieninius darbus. Prieš bolševikų okupaciją jų buvo apie 30.[77]

Dievotų tretininkių sambūriai. Iš seno Lietuvoje prie daugelio parapijų buvo taip vadinami "davatkynai", kur netekėjusios vyresnio amžiaus mergaitės ir našlės gyveno bendru į vienuolinį panašiu gyvenimu. Jos, atsiėmusios savo dalis iš namų, pasistatydavo netoli bažnyčios namus, klebonui vadovaujant, išsirinkdavo viršininkę, gavusios vyskupo bendram gyvenimui patvirtinimą, laikėsi nustatytos gyvenimo tvarkos, turėjo mąstymus ir bendras maldas, puošdavo ir valydavo bažnyčią, o kai kur jos dar mokydavo vaikus katekizmo ir dažniausia, klebonui patariant, vadovavo kitoms bažnytinėms draugijoms, platino katalikišką spaudą ir lankė ligonius. Tai buvo tikras šv. Pranciškaus dvasioje apaštalavimo darbas, nors jo niekas ir nevadino katalikišką ja akcija.

11. Jaunieji tretininkai

Trečiojo ordino vadovybei labai rūpėjo į tretininkų eiles patraukti ir jaunimą. Šis klausimas buvo keliamas ir rajoninėse direktorių konferencijose ir spaudoje ir per pamokslus. Užtinkame žinių, kad kaikur buvo bandoma vaikučius įrašyti į juostelės — kordigerų broliją. Bet šis sumanymas nerado didesnio pritarimo. Žinoma, kad Tėv. Augustinas Dirvelė, 1933 m. vesdamas misijas Jurbarke, į juostelės broliją buvo įrašęs būrelį mergaičių,[78] o Šiauliuose tais pačiais metais į juostelės broliją buvo įrašyta 11 berniukų ir 45 mergaitės. Viso 56 vaikučiai.[79]

Jaunųjų tretininkų organizavimas sunkiai sekėsi, nes pranciškonai dar neturėjo jaunų kunigų, sugebančių dirbti su jaunimu ir rašyti jaunimo spaudoje. Tuo metu jie dar mokėsi seminarijose. Nežiūrint to, tiek "Varpelyje", tiek "Tretininkų kalendoriuje" tuo klausimu buvo rašoma. Nuostabu, kad gilesnio dvasinio gyvenimo reikalą pradėjo jausti mokslo siekiantis jaunimas. Tada Parušaitis parašė straipsnį — "Tretysis ordinas ir jaunuomenė",[80] Liūdnutė — "Jaunuoliai-ės inteligentai eikime prie mokytojo Asyžiečio",[81] o stud. Alf. Lipnickas (vėliau kun. Lipniūnas — didelis jaunimo organizatorius) parašė — "Tretysis ordinas (tretininkai) ir jaunuomenė"[82]

Pačiame "Šv. Pranciškaus Varpelyje" 1929 m. buvo įvestas jaunimo skyrius—"Jaunas tretininkas",[83] kuris 1932 m. buvo pavadintas — "Jaunųjų tretininkų skyrius",[84] o 1937 m. "Pranciškonų Pasaulyje" jis vadinamas "Jaunoms sieloms".[85] Tiesa, šis skyrius nebuvo pastoviai ir planingai vedamas, nes yra spragų, kurios parodo, kad per kelis numerius ar net per ištisus metus jo nebuvo.

Trečiojo ordino vadovybės pastangos tačiau neliko be vaisių, nes keliolikoje parapijų buvo įkurtos jaunųjų tretininkų sekcijos ar net kongregacijos. Bene pirmoji, 1929 m. gruodžio 29 d., įsikūrė Kauno bazilikos jaunųjų tretininkų sekcija. Sekciją sudarė pradžios mokyklą baigusios, gimnazistės ir valdininkės mergaitės. Sekcijoje buvo 40 narių. Ji buvo gana veikli be savęs auklėjimosi, užsiėmė vaikučių religijos mokymu, ligonių ir prieglaudų lankymu, bendruose susirinkimuose užpildydavo programą savo dainomis, deklamacijomis ir vaidinimais. Sekcijai sumaniai vadovavo didelis šv. Pranciškaus dvasios mylėtojas kan. P. Dogelis.[86] Kaune veikli buvo ir Vytauto Didž. bažnyčios jaunųjų tretininkų sekcija.[87]

Jaunųjų tretininkų sekcijos veikė ir provincijoje. Antai Ilakiuose 1930 m. jaunieji tretininkai buvo suruošę bendras Kūčias su kalėdinėmis giesmėmis ir paskaitomis.[88] Ta pati sek-

cija 1933 m. nutarė remti misijonierius ir misijų intencija melstis kalbant "Sveika Marija,[89] o 1934 m. suruošė šv. Agnietės šventę su bendra Komunija ir arbatėle. Sekcija turėjo apie 30 narių.[90]

Jaunųjų tretininkų sekcija veikė ir Jurbarke, nes ji 1931 m. surengė kun. Korsakui išleistuves ir už jį užprašė šv. Mišias.[91] Gi 1932 m. sutikdamos jaunosios tretininkės aplankė senelių prieglaudą ir kartu su seneliais turėjo bendrą vakarienę, dainavo, giedojo ir išdalijo jiems atgabentas dovanas.[92]

Šiaulių šv. Petro ir Pauliaus parapijos jaunųjų tretininkų sekcija įsisteigė 1932 m. Ji savo globėju buvo pasirinkusi šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresę ir turėjo jos vėliavą. Sekcijoje buvo 40 narių.[93] Jaunieji tretininkai 1932 m. suvaidino Teresės Naumanaitės gyvenimą ir tretininkės pasikalbėjimą su šių dienų panele. Sumanus direktorius kan. S. Saparas savo paskaitose ragino narius apaštalauti plačioje visuomenėje.[94] Sekcijos valdyba 1933 m. paskelbė atsišaukimą į jaunimą, pavadintą "Žodis į Lietuvos jaunimą", kuriame atidengiama, kaip mūsų laikais jaunimas šv. Pranciškaus globoje gali išvengti blogos įtakos ir kaip daug dvasinės naudos teikia jaunimui tretininkystė.[95]

Kelmės jaunųjų tretininkų sekcija buvo įkurta 1931 m.,[96] bet ji buvo tokia veikli, kad

jau 1932 m. pajėgė sušaukti tretininkų kongresėlį, į kurį buvo atvykę ir Šiaulių jaunieji tretininkai. Kongresėlis truko dvi dienas, liep. 23 ir 24 d. Iškilmingon eisenon įsijungė pavasarininkai ir angelaičiai. Iš pranciškonų kongresėly dalyvavo Tėv. Pranciškus Bizauskas, kaip vizitatotrius, ir Tėv. Alfonsas Macaitis, kaip paskaitininkas. Iš sveikinimų atrodė, kad kongresėlis susilaukė dėmesio, nes jį sveikino apylinkės klebonai, katalikiškos organizacijos ir Telšių kunigų seminarijos tretininkai.[97] Ši sekcija rengė ekskursijas į kitas parapijas ir eucharistinius kongresus. Ji buvo pasidalijusi į šeimų ir ligonių lankymo, spaudos platinimo ir choristų būrelius. Prieaugliui paruošti buvo įkurta juostelės brolija vaikučiams.[98] Sekcijos globėja buvo šv. Agnietė, o jos dvasios vadas kun. K. Šablevičius.[99]

Jaunieji tretininkai 1933 m. buvo įkurti ir Kretingos pranciškonų gimnazijoje. Atrodo, tais pačiais metais jie pradėjo savo veiklą ir Švėkšnoje,[100] o sekančiais metais įsisteigė ir Panevėžio sekcija, į kurią įstojo 40 mergaičių.[101] Vilkijos tretininkų kongregacija 1934 m. buvo padalyta į tris sekcijas. Jaunųjų tretininkų sekcija tada turėjo 42 narius.[102] Telšiuose kongregacijos direktoriaus pastangomis 1935 m. taip pat buvo įkurta jaunųjų tretininkų sekcija.[103] Vėliau dar buvo įsikūrę jaunųjų sekcijos

Anykščiuose[104] ir Biržuose,[105] Paluobiuose[106] ir Gelgaudišky.[107]

Pastebėtina, kad ir jaunųjų tretininkų sekcijose buvo beveik vien tik mergaitės. Jaunieji tretininkai rodė didesnį veiklumą už senuosius. Jie daug skyrė dėmesio savęs auklėjimui ir tobulinimui. Bendruose susirinkimuose jie jau skaitydavo paskaitas, dainavo, deklamavo ir vaidino, o viešai ruošė šventes, lankė ligonius, kalinius ir senelių prieglaudas, suteikdami jiems valandėlę džiaugsmo. Gaila, nebuvo laiko šiam jaunųjų tretininkų veikimui išsivystyti, nes 1940 m. Rusijos bolševikų okupacija visą viešą organizuotą veiklą uždraudė. Nežiūrint to, reikia manyti, kad anuo metu išugdyta tretininkų širdyse Dievo ir artimo meilė šv. Pranciškaus dvasioje tebėra gyva ir šiandien.

12. Tretininkų rekolekcijos

Trečiojo ordino vadovybė rūpinosi ir dvasinio tretininkų gyvenimo atnaujinimu ir pagilinimu, dėl to daugelyje kanoniškai suorganizuotų kongregacijų kasmet būdavo ruošiamos rekolekcijos. Jos būdavo atliekamos per tris dienas. Jų tvarka buvo tokia: ryte šv. Mišios ir pamokslas, o po valandos pertraukos pamokslas ir pamaldos. Rekolekcijas baigiant

suteikimas popiežiškas palaiminimas su visuotiniais atlaidais.[108]

Iš Kaune įvykusio kongreso protokolo sužinome, kad Švėkšnoje jau 1924 m. būdavo atliekamos mėnesinės rekolekcijos, o Marijampolėje kasmet buvo ruošiamos metinės rekolekcijos.[109] Kasmet buvo ruošiamos rekolekcijos ir Kupišky, kur iki 1925 m. mąstymai buvo skaitomi iš knygos, o vėliau buvo sakomi pamokslai.[110] Šioje srityje pirmuosius ledus pralaužė Tėv. Pranciškus Bizauskas. Jis 1925 m. pirmąsias tokias rekolekcijas laikė Panevėžy;[111] 1926 — Viekšniuose ir vėl Panevėžy;[112] 1927 — Ukmergėje;[113] 1928 — Kelmėje.[114] Kretingoje gi nuo pat pranciškonų atsikūrimo tokios rekolekcijos buvo laikomos kasmet.

Pralaužus pirmuosius ledus, rekolekcijas pradėjo vesti ir patys kongregacijų direktoriai. Taip 1928 m. Žasliuose tretininkams rekolekcijas pravedė kun. M. Cijunaitis;[115] 1929 m. Kauno bazilikos tretininkams rekolekcijas laikė kan. P. Dogelis.[116] Vietos dvasios vadų pastangomis 1929 m. tokios rekolekcijos dar buvo surengtos ir Švėkšnoje.[117]

Nuo 1930 m. vis daugiau tretininkams rekolekcijų ruošiama. Jas veda tiek vietos kunigai, tiek pakviesti pranciškonai. Antai, 1930 m. tokios rekolekcijos buvo Dusėtose, Žem.

Kalvarijoje, Tytuvėnuose, Plungėje, Barstyčiuose ir Krinčyne; 1931 — Juosvainiuose, Šumskuose, Žagarėj, Viduklėje; 1932 — Vabalninke, Kartenoj, Kaune, Leliūnuose ir Viekšniuose; 1933 — Šančiuose. Alytuj, Plungėj, Anykščiuose, Vabalninke, Šeduvoj, Pumpėnuose, Vilkavišky, Mosėdy, Ukmergėj; 1934 — Ž. Kalvarijoje, Šakiuose, Telšiuose, Šeduvoj, Pagiriuose, Raseiniuose, Mažeikiuose, Alsėdžiuose, Kontaučiuose, Šilalėj, Vyžuonoj, Prienuose ir Troškūnuose. Vėliau iki 1940 m. metinės tretininkų rekolekcijos kasmet vis labiau plito ir buvo vilties, kad ilgainiui jos bus ruošiamos visų kongregacijų tretininkams.[118]

Dvasinio susikaupimo nauda buvo didelė. Pirmiausia tretininkai dvasiniai atsinaujindavo, pasiryždavo siekti krikščioniškos tobulybės ir energingiau pradėdavo veikti. Rekolekcijų metu jie prisimindavo tikėjimo tiesas ir įsakymus, giliau susipažindavo su III-jo ordino regula, pareigomis, privilegijomis ir atlaidais. Kadangi tretininkų rekolekcijose dalyvaudavo ir kiti pamaldesni tikintieji, dėl to daugelis jų baigiantis rekolekcijoms įstodavo į III-jį ordiną. Tuo būdu rekolekcijos padėjo skleisti šv. Pranciškaus dvasią ir ugdyti tretininkų eiles.

Be metinių rekolekcijų daug kur būdavo ir mėnesinių susikaupimų dienos, kurių metu

tretininkai išklausydavo konferenciją, atlikdavo išpažintį ir priimdavo šv. Komuniją. Daugelis tretininkų, ypač arčiau bažnyčios gyvenančių, eidavo kasdien prie šv. Komunijos.

13. Dvasinis gyvenimas

Lietuvoje, kaip ir Amerikoje, tretininkės dažnai būdavo kaltinamos apkalbėjimu, nesantaikų kėlimu, bet tai būdavo daroma dažniausia pamaldžių žmonių suniekinimui iš neapykantos. Tai buvo tik gražus priminimas, kad kiekvieną krikščionį žemėje lydi žmogiškas silpnumas, nuodėmės, kurias mažina noras šventai gyventi, o jas galutinai sunaikina dieviškasis gailestingumas atgailos sakramente.[119] Iš kitos pusės vėl reikia atsiminti, kad tretininkai, kaip ir vienuoliai, nėra jau tobulybę pasiekusieji, o tik jos siekiantieji.

Iš tikro, tretininkų tikėjimas, pagal tuometinį jų išsilavinimą buvo gilus ir nuoširdus. Savo dvasinį peną beraščiai sėmėsi iš bažnyčioje skelbiamo Dievo žodžio, kurio anuomet kunigai jiems teikti nepagailėdavo. Mokantieji skaityti skaitė "Šv. Pranciškaus Varpelį" ir religinio turinio knygas. Buvo praktikuojama net minties malda — mąstymas. Tas jiems padėjo geriau pažinti tikėjimo tiesas, do-

ros mokslą ir davė nurodymų kaip save tobulinti.

Maldingumas buvo nepaprastai didelis ir nėra pagrindo manyti, kad jis būtų buvęs nenuoširdus. Jie ne tik atkalbėdavo Regulos įsakytus 12 poterių, bet kalbėdavo rytmetines ir vakarines maldas. Dažnas atlikdavo mąstymus ir skaitydavo dvasinį skaitymą. Daugelis jų taip pat priklausė Rožančiaus ir Maldos Apaštalavimo brolijoms ir savo namuose turėjo intronizavę Švč. Jėzaus ir Marijos Širdžių paveikslus, prie kurių kas vakarą kalbėdavo atitinkamas maldas. Arčiau bažnyčios gyvenantieji kas rytą išklausydavo šv. Mišias ir dalyvaudavo vakarinėse pamaldose. Daug kur ne tik patys savo šeimose kalbėdavo gegužės mėnesiui skirtas maldas, bet net ruošdavo visam kaimui bendras pamaldas.[120]

Vidinė Dievo ir jo šventųjų meilė juose netilpo. Ji veržėsi į išorę, kad kitiems apsireikštų darbais. Savo ir kitų maldingumui žadinti ir serafiškajai dvasiai pažinti, jie šv. Pranciškaus, šv. Antano ir šv. Elzbietos 700 metų jubiliejų proga ruošė dvasinius susikaupimus, pamaldas ir minėjimus su pamokslais ir paskaitomis. Ta proga šių šventųjų garbei daugelyje bažnyčių tretininkai įtaisė altorius, statulas, paveikslus ir vėliavas.[121] Tuo pačiu tikslu 1927 m. apie 40 Lietuvos tretininkų ap-

lankė ir šv. Pranciškaus karstą Asyžiuje.[122] Serafiško maldingumo skatinami, jie kasmet ruošdavo maldininkų ekskursijas į eucharistinius kongresus, Šiluvos šventovę, šv. Antano ir Porciunkulės atlaidus Kretingon ir kitur.[123]

Tretininkai daug prisidėjo ir prie viešojo Dievo garbinimo. Jie gausiai dalyvaudavo Švč. Sakramento adoracijose ir procesijose. Daug kur giedodavo lietuviškai bažnyčiose Rožančių, Marijos valandas, karunką ir Viešpaties Angelas dar tada, kai lenkai Lietuvos bažnyčiose buvo išstūmę lietuvių kalbą. Lenkų okupuotoje Lietuvos dalyje daugelyje parapijų jie stengėsi palaikyti gyvą lietuvių kalbą. Antai 1923 m. kovo 4 d. lenkai jėga išvaikė Rodunės bažnyčioje lietuviškai giedančias tretininkes.[124]

14. Medžiaginė parama bažnyčioms, dvasininkams ir vienuolynams

Šv. Pranciškaus pavyzdžiu Lietuvos tretininkai padėjo statyti naujas ir taisyti griūvančias bažnyčias, išpuošti jų vidų ir aprūpinti jas kulto reikmenimis. Užtinkame, kad Tauragnų tretininkas Justinas Udra 1933 m. savo testamente statomai Daunorų bažnyčiai užrašė 300 litų, o savo parapijai 100 litų.[125] Plungės tretininkai įtaisė bažnyčios langą.[126]

Kauno Karmelitų kongregacija savo bažnyčiai papuošti ir liturginiams drabužiams pirkti kasmet išleisdavo tūkstantines sumas. Taip pavyzdžiui 1932 m. jie įtaisė šv. Pranciškaus vėliavą už 1400 litų, kapą — 1500 litų, kitą kapą —1000 litų, katafelį — 900 litų, arnotą — 800 litų, du veliumu — 330 litų, 12 albų — 1080 litų, baldakimą — 2300 litų.[127]

Kitose vietose tretininkai įtaisė altorius, procesijų altorėlius, Betliejaus prakartėles, Kristaus karstą, Mergelės Marijos, šv. Teresėlės ir kitų šventųjų statulas ar paveikslus. Daugelyje bažnyčių tretininkai puošdavo altorius, skalbė bažnytinius drabužius, valė ir šlavė bažnyčias.[128] Obelių ir Pasvalio tretininkai Šventiesiems Metams atminti 1934 m. pastatė kryžius. Buvo ir pavienių tretininkų, kurie savo sodybas papuošė kryžiais.[129]

Lietuvos tretininkai visuomet pasižymėjo savo dosnumu Bažnyčios reikalams, kunigams ir vienuolynams. Jie net 1929 m. popiežiui Pijui XI švenčiant 50 metų kunigystės jubiliejų pasiuntė dovaną.[130] Jie pirmieji paremdavo savo klebonų darbų planus, dažnai užprašydavo šv. Mišias ir rėmė kunigystės siekiančius klierikus.

Kai Lietuvos tretininkų provincijos viršininkas Tėv. Pranciškus Bizauskas 1926 m.

paragino paremti Kauno Metropolijos kunigų seminariją,[131] tai tais pačiais metais Kauno Vytauto bažnyčios tretininkai paskyrė jai 450 litų.[132] Jų pavyzdžiu pasekė ir kitos kongregacijos, siųsdamos bendras ir asmenines aukas.[133] Statant Vilkaviškio ir Telšių kunigų seminarijas, tretininkai taip pat gausiai prisidėjo savo aukomis. Jie siuntė aukas ne tik seminarijos išlaikymui, bet dažnai ir patys išleisdavo į kunigus savo parapijų klierikus.[134]

Jei tretininkai rėmė kitus tai dar labiau jie rėmė pranciškonus. Jie padėjo atremontuoti apleistus Kretingos ir Troškūnų vienuolynus. Padėjo pastatyti ir įrengti Kauno Žaliojo Kalno vienuolyną, įsikurti Nemuno gatvėje ir prie Vytauto bažnyčios. Pranciškonams įsikūrus Pajūryje, jie ir čia juos aprūpino būtiniausiais dalykais. Tretininkų kongregacijos ar net paskiri asmenys įsipareigodavo ir apsimdavo išleisti į kunigus po vieną pranciškoną. Kilus sumanymui įkurti Kretingoje šv. Antano gimnaziją, kuri ruošė pranciškonams kandidatus, Lietuvos ir Amerikos tretininkai prie jos pastatymo ir išlaikymo labai daug prisidėjo.[135] Šv. Antano gimnazijai remti, tretininkai net buvo įkūrę Tėv. Pranciškaus Bizausko paminklo fondą.[136]

Šioje srityje ypatingai pasižymėjo didelis pranciškonų draugas ir jų darbų rėmėjas, tre-

tininkas, kun. Pranciškus M. Juras, Lawrence, Mass., lietuvių parapijos klebonas, dabar prelatas ir apaštališkas protonotaras. Jis savo įtaka daug padėjo ir Tėv. Augustinui Dirvelei JAV renkant aukas gimnazijos statybai. Pats pastatė klierikų namus Kretingoje, įtaisė mašinas spaustuvei, gimnazijos kino teatrui atsiuntė amerikoniškus aparatus. Pajūrio vienuolyno koplyčioje įtaisė altorių ir suolus.[187]

15. Apaštalavimo darbai

Šv. Pranciškus ne tik atnaujino apleistas bažnyčias ir rūpinosi jų švara, bet ir savo pavyzdžiu bei žodžiu stengėsi palaikyti gyvą Kristaus Bažnyčią žmonių širdyse ir gyvenime. Lietuvos tretininkai, sekdami savo Serafiškąjį Tėvą, taip pat apaštalavo pavyzdžiu, žodžiu ir darbu.

Po pirmojo pasaulinio karo ir Lietuvos liaudyje buvo pradėta skleisti bedievybė ir neapykanta kunigams. Ji plačiai buvo skleidžiama žodžiu ir per spaudą. Tada tretininkai išėjo ginti atmesto Dievo ir paniekintos Bažnyčios. Jie privačiuose pasikalbėjimuose atidengdavo suklaidintiems žmonėms Bažnyčios priešų šmeižtus ir melus ir kaip sugebėjo stengėsi skleisti tikrąjį Kristaus mokslą.

Senu papročiu, ypač Žemaitijoje ir rytų Aukštaitijoje, tretininkės padėdavo kunigams vaikučius paruošti prie pirmosios išpažinties ir šv. Komunijos, išmokydamos juos poterių ir išeidamos su jais katekizmą. Kunigams reikėjo tik patikrinti ir papildyti vaikučių tikėjimo ir doros dalykų žinias.[138]

Kadangi mūsų laikais viena iš veiksmingiausių priemonių geram ir blogam skleisti yra spauda ir kadangi Dievo ir Bažnyčios priešai ją taip pat naudojo, kad per ją paskleistų savo klaidingą mokslą, dėl to ta pačia priemone reikėjo atidengti jų klaidas ir parodyti tikrąją tiesą. Reikėjo tat plačiai paskleisti katalikiškąją spaudą. Šio darbo, kunigų paraginti, ėmėsi tretininkai. Daugely kongregacijų tam tikslui buvo įkurtos spaudos platinimo sekcijos, kurių nariai ėjo iš namų į namus, iš kaimo į kaimą, ragindami ir užrašydami katalikiškus laikraščius, kalendorius ir knygas.

Savo ir kitų krikščioniškam išsilavinimui plėsti daugelis kongregacijų buvo įsteigę didesnius ar mažesnius knygynėlius. Tokius knygynėlius, kaip iš "Varpelio" korespondencijų sužinome, turėjo Simno, Panevėžio, Stačiūnų ir Varnių kongregacijos.[139] Kai kur tretininkai net religiniais vaidinimais bandė žmones patraukti prie gero. Taip Kupiškio tretininkai

1925 m. per Kalėdas suvaidino "Betliejaus stainelę", o Šiaulių 1933 m. "Gamta vargdienė".[140]

16. Gailestingumo darbai

Šv. Pranciškus labai mylėjo ligonis, vargšus ir nuskriaustuosius. Jis jų asmenyje įžvelgė patį Kristų, dėl to tarnavo raupsuotiems ir siųsdavo pas juos savo brolius. Vargšams jis atiduodavo paskutinį duonos kąsnį ir savo apsiaustą. Kartą jis tiesiog išvarė vieną brolį pavalgydinti išalkusių plėšikų, nes, jiems prašant, jis anksčiau nedavė duonos. Šv. Pranciškaus pavyzdžiu seka ir jo dvasios vaikai tretininkai. Kaip kitur, taip ir Lietuvoje jie pasižymėjo gailestingumo darbais.

Jie mielai priimdavo elgetaujančius senelius ir duodavo jiems išmaldos. Varnių tretininkė Barbora Kentraitė, "turėdama erdvų, su daugeliu kambarių butą, glaudė prie savęs neturto ir senatvės prislėgtas vargšes, negalinčias užsimokėti nuomos, neturėdama iš to ne tik jokios naudos, bet patirdama net nepatogumų, nes norint pas ją užeiti, turėdavai pirma pereiti eilę pasieniais išstatytų vargšių lovų. Sušelpdavo ji vargšes ir maistu". Mirdama 1925 m. toms pačioms vargšėms paliko ir sa-

vo namus.[141] Švėkšnoje buvo kita į pirmąją panaši gailestinga tretininkė — Barbora Jušaitė. Ji kurį laiką gyveno Brooklyne, JAV. Grįžusi iš Amerikos augino ir auklėjo neturtingų giminių mergaitę, o mirdama 1925 m. savo namus užrašė neturtingom Švėkšnos tretininkėm.[142] O kiek buvo daugiau panašių geraširdžių tretininkių, kurių labdaros darbai liko neužrašyti?

Kiekviena kongregacija iš savo iždo skirdavo atitinkamą sumą pinigų gailestingiems darbams: vaikučių ir senelių prieglaudoms, ligoniams, pavargėliams ir nelaimių ištiktiesiems.[143] Iš taip sudarytų lėšų Panevėžio tretininkai 1930 m., per Sekmines, pavaišino 100 prieglaudos vaikų, 80 ligonių ir 70 senelių.[100] Tais pačiais metais Linkuvos tretininkai surengė loteriją ir pelną, 900 litų, paskyrė senelių prieglaudai.[145] Raseinių tretininkai 1933 m. padėjo šv. Vincento Pauliečio draugijai pastatyti senelių prieglaudą.[146] Anykščių kongregacijos labdarybės sekcija padėjo šv. Vincento Pauliečio draugijai aprūpinti vargšus, rinkti aukas, prižiūrėti ligonius ir pagelbėti neturtingoms motinoms.[147] Kauno Vytauto bažnyčios tretininkai, Tėv. Aloyzo Janušaičio, O.F.M., paraginti, 1938 m. Palangos padegėliams pasiuntė 100 litų.[148]

Tretininkai vargšams, ligoniams ir kali-

niams teikė ir dvasinės paguodos. Jie lankė senelių ir vaikučių prieglaudas, rengė jiems Kūčias ir Kalėdų eglutes, lankė ligoninėse sergančius ir kalėjime uždarytus. Tokias Kūčias nuo 1925 m. rengė Kauno Vytauto bažnyčios tretininkai, į kurias, kol buvo gyvas, atsilankydavo kan. Tumas - Vaižgantas ir Kalėdų nuotaikai sukelti pats giedodavo "Sveikas Jėzau, gimusis".[149] Panašias Kūčias senelių prieglaudose rengė Viekšnių, Linkuvos, Telšių, Jurbarko, Skirsnemunės ir Vabalninko kongregacijos.[150]

Savo labdaringą veiklą, galbūt labiausia, buvo išvystę Kauno tretininkų kongregacijos. Antai, 1929 m. Kauno Bazilikos tretininkai 85 kartus lankė ligonis ligoninėse, 45 kartus — privačiuose namuose sergančius, 33 kartus lankė neturtingas šeimas barakuose gyvenančias. Jų šelpimui išleido 355 litus. Ta pati kongregacija per 10 mėnesių maitino vieną neturtingą senutę. Per Tėv. Aloyzą Janušaitį barakų gyventojams įteikė 10 porų baltinių. Be to, rinko ir taisė senus drabužius ir dalijo juos vargšams. Vienai neturtingai senutei mirus, įtaisė įkapes.[151]

Kauno kongregacijos buvo sudariusios lyg ir rajoną. Jų vadovybė išdirbdavo bendrą veiklos planą ir veikė kartu. Taip 1931 m. spalio 16 d. "Šv. Pranciškaus Varpelio" administra-

cijoje susirinkusios Kauno kong. tarybos nutarė aplankyti visas miesto ligonines ir senelių prieglaudas, surengti jiems užkandžius su paskaitomis. Šiame posėdyje jų lankymas taip buvo paskirstytas: Bazilikos kongregacija aplankys miesto ligoninę, Karmelitų — karo ligoninę, Švč. Trejybės — senelių prieglaudą Muziejaus gatvėje, Vytauto bažnyčios — senelių prieglaudą Gardino gatvėje, Šančių — senelių prieglaudą Šančiuose, A. Panemunės — savo parapijos vargšus, Žaliojo Kalno — šv. Luko ligoninę. Paskaitas sutiko skaityti: Tėv. Aloyzas Janušaitis, O.F.M., Tėv. Domininkas Kaubrė, O.F.M., Tėv. Benediktas Bagdonas, O.F.M. ir kun. Jareckas.[152]

Tėv. Aloyzo Janušaičio iniciatyva nuo 1930 m. tretininkai su studentais eucharistininkais lankė Kauno miesto ir 9-to forto sunkių darbų kalėjimų kalinius. Kunigai laikydavo jiems pamaldas, sakydavo pamokslus ir klausydavo išpažinčių, o studentai skaitydavo įvairias paskaitas, tuo prablaivindami niūrų kalinių gyvenimą.[153] Kauno tretininkai 1930 m. sunkių darbų kalėjimo ligoniams suruošė ir Kūčias.[154]

Vaikučiams Kalėdų eglutes su programėlėmis ir dovanėlių įteikimą surengė, kiek žinoma, Raseinių ir Krekenavos tretininkų kongregacijos.[155]

17. Šv. Luko ligoninė ir Labdaringos Krikščioniškos Meilės draugija

Lietuvos tretininkai kitų kraštų tretininkų pavyzdžiu sumanė įsteigti savo ligoninę. Kada ir kur šis sumanymas kilo žinių nepavyko surasti. Iš Kaune 1924 m. įvykusio tretininkų kongreso protokolo atrodo, jog ligoninę steigti buvo nutarta dar prieš šį kongresą. Jos steigimui jau buvo gautas vyskupų pritarimas, jai statyti ir administruoti buvo įsteigta Labdaringa Krikščioniškosios Meilės draugija, parašyti jai įstatai ir valdžios įstaigos patvirtinti. Dar prieš kongresą tam tikslui buvo renkamos aukos, nes kongrese buvo pranešta, kad daugiausia aukų prisiuntusi Kauno Vytauto bažnyčios kongregacija.[156]

Pačiame kongrese buvo pranešta, kad Lietuvon yra atvykusių gailestingų seserų vienuolių, kurioms reikėtų pavesti ligoninės tvarkymą, kad vyriausybė žada remti ligoninę, bet jai patalpų neduoda, dėl to visi buvo raginami gausiomis aukomis paremti jos statybą. Taip pat buvo nutarta kreiptis į vyskupus, kad jie paragintų klebonus padaryti rinkliavas savo parapijose. Statybos reikalais rūpintis pavesta Labd. Krikšč. Meilės draugijos centro valdybai, kuri buvo išrinkta kongrese. Ją sudarė pirmininkė — S. Smetonienė, prel. Ol-

šauskas, Gvildienė, kun. Mieleška, kan. Tumas, Baniulis, Baranauskas ir Zakutauskaitė.[157]

Labd. Krikšč. Meilės draugijos susiorganizavimas užtruko visus metus. Jos centro valdyba aktyviai ėmė reikštis tik 1926 m. Pirmasis jos atsišaukimas į visus tretininkus paskelbtas 1926 m. vasario mėn., iš kurio paaiškėja plati draugijos veiklos apimtis. Jis yra toks:

"Jau nuo daugelio metų Lietuvos Tretininkų Draugija nutarė statyti Kaune ir svarbesniuose Lietuvos centruose savo ligonines.

Tam tikslui per paskutinį Kongresą Kaune buvo įsteigta Labdaringoji Krikščioniškos Meilės D-ja.

Tos Draugijos tikslas — steigti ligonynus, prieglaudas. Centre, Kaune, ligonyno pastatymu rūpinasi Centro Valdyba.

Dabar, kaip yra nusavinami dvarai, galima gauti kiekvienoj parapijoj nors nedidelis žemės sklypas su trobesiais.

Tretininkų organizacija (arba draugija) turėtų kuogreičiausiai įkurt kiekvienoj parapijoj "Labdaringosios Krikščioniškos Meilės" Drjos skyrių, nužiūrėt atitinkamą savo parapijoj žemės sklypą su trobesiais ir atsiųst į Centro Valdybą tikslų aprašymą, kur randasi nužiūrėtasai žemės sklypas ir įsikūrusios "Lab-

daringosios Krikščioniškos Meilės" Dr-jos valdybos sąstatą, kad galima būtų įregistruoti.

Jei Tretininkų Dr-ja nori gauti savo ligonynui ar prieglaudai atitinkamą žemės sklypą, turi kuogreičiausiai atsiųst į Centrą aukščiau minėtus raštus, nes parceliavimas dvarų baigiamas ir palaukus gali būti per vėlu.

Einamais įstatymais tik Centras gali išrūpint skyriams žemės, bet Centrui reikalingi nurodymai, dėl to siųskite ir siųskite kuogreičiausiai reikalingų žinių į Centrą.

Labdaringosios Krikščioniškos Meilės Dr-jos Centro Valdyba

Prierašas: Aukščiau išdėstytam Krikšč. Meilės Dr-jos Centro Valdybos atsišaukimui pilnai pritariu ir pavedu jį prielankiai Gerb. klebonų atidai.

Žem. Vysk. Pr. Karevičius"[158]

Sekantis centro valdybos veiksmas buvo visuotinio draugijos susirinkimo sušaukimas, kuris įvyko Kaune Liaudies namuose 1926 m. baland. 18 d. Susirinkimą atidarė ir veiklos pranešimą padarė pirmininkė S. Smetonienė. Iš pranešimų paaiškėjo, kad ligoninei statyti iš valdžios prie 7-to forto gauta 6 ha. žemės

ir sargui bei darbininkams jau nupirktas namas. Greit tikimasi atidaryti ambulatoriją. Iki tol pinigų surinkta 9,000 litų, išlaidų padaryta virš 3,000, kasoje buvo virš 6,000. Buvo pastebėta, kad ligoninei reikia žymiai daugiau lėšų. Susirinkime pranešimus padarė Tytuvėnų, Skuodo, Miežiškių, Vytauto bažnyčios ir Kauno bazilikos skyriai. Gelgaudiškio skyrius labdarybės tikslams jau buvo gavęs 6 ha. žemės su sodu ir trobesiais. Senai atsisakius, buvo išrinkta nauja centro valdyba: pirmininkas — kun. F. Kapočius, vicepirmininkė — E. Gvildienė, iždininkas — kun. J. Vailokaitis ir sekretorė — M. Tamošauskaitė.[159]

Sekantis visuotinis susirinkimas buvo sušauktas Kaune Zitiečių salėje 1927 m. balandžio 13 d., bet apie jo darbus neturime žinių.[160] Centro valdyba turėjo daug rūpesčio, nes aukos ligoninės statybai plaukė labai pamažu. Metiniame 1928 m. gruodžio 30 d. susirinkime buvo pranešta, kad ligoninės statyta dar nebaigta, bet padėtis žymiai pagerėjusi, nes iš valdžios gauta 100,000 litų. Ši suma gauta prezidentienei S. Smetonienei tarpininkaujant, už tai ją susirinkimas išrinko garbės pirmininke. Naujon valdybon išrinkta: pirmininku — Tėv. Augustinas Dirvelė, O.F.M., vicepirmininku — kun. Žilinskas, sekretore — stud. A. Čeilytkaitė ir iždininku — stud. P. Pociejus. Nutarta

pakeisti kai kuriuos draugijos įstatų punktus.[161] Naują įstatų projektą paruošė V. Bankaus, kurį jau kovo 15 d. centro valdyba patvirtino.[162]

Tuo tarpu aukos plaukė labai pamažu, nes per visus 1928 m. buvo surinkta tik 3,751 litas.[163] Ligoninės statybai aukojo tiek kongregacijos, tiek pavieniai asmenys. Atsirado geradarių ir iš Amerikos. Jų vardai buvo skelbiami "Varpely".[164]

Pagaliau dalis ligoninės 1929 m. buvo pastatyta ir spalio 28 d. pašventinta. Šventinimo apeigas atliko, pamokslą pasakė ir Šv. Tėvo palaiminimą suteikė Šv. Sosto atstovas prel. Faidutti. "Pamaldose dalyvavo diplomatinio korpuso kai kurie nariai, medicinos draugijų ir organizacijų atstovai, tėvai pranciškonai, seserys elzbietietės, dvasininkų ir žmonių būrys". Kalbas pasakė prezidentienė S. Smetonienė, centro valdybos pirmininkas Baniulis, dr. R. Šliupas, dr. P. Kairiūkštis, dr. Nasvytis, prof. Avižonis ir prel. Šaulys.[165]

Metinis 1930 m. suvažiavimas buvo sušauktas kovo 1-2 d. Jame dalyvavo Šv. Sosto atstovas prel. Faidutti ir garbės pirmininkė S. Smetonienė. Iš valdybos pranešimų paaiškėjo, kad šv. Luko ligoninė buvo pavesta administruoti seserims elzbietietėms ir kad sudaryta sutartis su Ligonių Kasa. Išrinkta nauja val-

dyba: pirmininkas — kun. Bielskus, vicepirmininkė — Korsakaitė, iždininkė — Liaudanskaitė ir sekretorius — Baniulis. Naujoji valdyba įpareigota sužadinti didesnį susidomėjimą tolimesne šv. Luko ligoninės statyba ir rūpintis ne tik nario mokestį surinkti, bet ir aukų surasti.[166]

Vykdydama suvažiavimo nutarimą centro valdyba tuoj išleido aplinkraštį, ragindama skyrių pirmininkus sušaukti susirinkimus, surinkti nario mokestį ir tuoj atsiųsti centrui.[167] Valdyba parūpino ir ligoninei kapelioną. Pirmasis šv. Luko ligononės kapelionas kun. J. Blutis buvo paskirtas 1930 m. lapkričio 14 d.[168] Aukų rinkimo reikalu centro valdyba kreipėsi į visus Lietuvos vyskupus, kad jie paremtų ligoninės statybą, paragindami klebonus rinkti aukas parapijose. Visi vyskupai atkreipė dėmesį ir valdybos prašymą išpildė. Tada valdyba dar atskirai visiems klebonams ir bažnyčių rektoriams išsiuntinėjo prašymus, kad jie padarytų rinkliavą.[169] Ta pati valdyba pasirūpino ir naujų įstatų patvirtinimu.[170]

Ligoninėje tuo tarpu jau buvo gydomi ligoniai, teikiamas dvasinis patarnavimas ir paguoda.[171] Apie ligoninės padėtį daugiau sužinome iš 1931 m. gegužės 3 d. suvažiavimo. Ten pranešama, kad statant ligoninę buvo

padaryta skolų iš didelių nuošimčių, dėl to centro valdyba gavusi iš Taupomųjų Kasų 200,000 litų paskolą iš 6 proc. išmokėjo kitur užtrauktas skolas. Ligoninės turtas tada jau siekė 450,000 litų. Gi ligoninės vedėjas dr. A. Petreikis pranešė, kad ligoninė pastatyta tik 20 lovų talpumui, bet joje visuomet yra 35 - 44 ligoniai. Ligoninė pelno neduoda, nes ji permaža. 1931 m. pajamų ir išlaidų sąmata buvo 106,280 litų. Būtinai reikia praplėsti jos patalpas, nes jai reikia dezinterijos skyriaus ir lavoninės. Tolimesnei statybai planus jau buvo padaręs inž. Frikas. Naujoji valdyba buvo išrinkta trims metams: dr. P. Bielskus, K. Petrauskas, J. Strimaitis, V. Korsakaitė, Liaudanskaitė ir kit. Nutarta nario mokestį pakelti 2 lit. ir visais galimais būdais telkti lėšas ligoninės statybai.[172]

Nežiūrint visų valdybos pastangų ligoninėje buvo didelių trūkumų. Tai matyti iš 1931 m. spalio 16 d. Kauno kongregacijų tarybų pasitarime iškeltų valdybai reikalavimų: kad būtų sutvarkytas vidinės administracijos ir gydytojo klausimas, kad geriau būtų tvarkomas sodas ir įrengta žmoniškesnė lavoninė.[173]

Ūžėjus ekonominės krizės metams ligoninė dar sunkiau vertėsi. Valdyba nepajėgė užtrauktas skolas mokėti. Visuotinis susirinkimas 1933 m. gegužės 29 d. nutarė, seserims

elzbietietėms pasitraukus, ligoninę 10-čiai metų išnuomuoti seserims kotrynietėms, kurios ligoninę administruoti perėmė nuo naujų 1934 m. Tas pats susirinkimas ragino, kad visi nariai kasmet ligoninės reikalams aukotų bent 1 litą.[174]

Centro valdyba vėl kreipėsi į vyskupus, kurie įsakė klebonams pravesti rinkliavą parapijose, bet sunkiais laikais aukų nedaug buvo surinkta. Nuo 1933.I.1 iki XI.1 Kauno arkivyskupijoje buvo surinkta 1,735,95, Telšių vyskupijoje — 527,26, Panevėžio — 473,80, Vilkaviškio — 2,213,87 ir Kaišiadorių — 376 litai.[175]

Apie tolimesnį šv. Luko ligoninės ir Labd. Krikš. Meilės draugijos veikimą neturime žinių. Tik žinome, kad 1937 m. balandžio 30 d. vėl buvo valdžios patvirtinti nauji draugijos įstatai,[176] ir kad 1940 m. ligoninę administravo tos pačios seserys kotrynietės. Tada ligoninėje dirbo 4 seserys. Viršininkė buvo M. Inocenta Paškevičiūtė.[177] Bolševikams 1940 m. Lietuvą okupavus, ligoninė buvo atimta ir perėjo į komunistų rankas.

TREČIASIS ORDINAS AMERIKOJE

1. Amerikos atradimas ir pranciškonai Naujame Pasaulyje

Kai Kristupas Kolumbas jau buvo praradęs viltį suruošti ekspediciją, kad atrastų trumpesnį kelią į Indiją, ir atsidūrė dideliame skurde, tai jis pasibeldė į Robida pranciškonų vienuolyno duris ir buvo su sūneliu to vienuolyno gvardijono Tėv. Jono Perez priimtas, paguostas ir aprūpintas. Ne gana to, Tėv. Jonas Perez, kaip karalienės Izabelės nuodėmklausis, ją paveikė ir Kristupui Kolumbui buvo duota galimybė ieškoti Indijos. Kai pagaliau Kolumbas 1492 m. rugpiūčio 3 d. trim laivais išplaukė ieškoti Indijos, tai Tėv. Perez jį palaimino. Tad nenuostabu, jei vėliau susikūrė legenda, kad Kolumbui atradus Ameriką ir antrą kartą 1493 m. leidžiantis kelionėn, su juo vykęs dviejų pranciškonų lydimas ir Tėv.

Perez, kuris Naujajame Pasaulyje, Hayti saloje, atlaikęs pirmas šv. Mišias. Net ir gilioje senatvėje, visų puolamas ir paniekintas, Kolumbas buvo pranciškonų gerbiamas ir miręs pradžioje jų Valedolido vienuolyne buvo palaidotas.[1]

Per sekančius 26 metus 50 pranciškonų skelbė Evangeliją Hayti, Kubos, Santo Domingo ir Puerto Rico salose. Jų vienuolynų skaičiui padidėjus, 1505 m. buvo įkurta šv. Kryžiaus provincija. Kai 1512 m. buvo įsteigta Santo Domingo vyskupija, pirmuoju jos vyskupu buvo konsekruotas pranciškonas Tėv. Garcia de Padilla. Kai po dviejų metų pranciškonai pasiekė vidurinės Amerikos žemyną, tai ir ten pirmasis naujai įkurtos Darien vyskupijos ganytojas buvo paskirtas pranciškonas, Tėv Jonas de Quededo. Naujame pasauly skelbti Evangeliją nebuvo taip lengva, nes 1516 m. trys pranciškonai savo krauju aplaistė pirmuosius krikščionybės daigus šiame žemyne.

Greitai pranciškonų misijos išsiplėtė ir kituose kraštuose. Meksikoje Kristaus mokslą jie pradėjo skelbti 1523 m. ir turėjo didelį pasisekimą indijonų tarpe. Padidėjus pranciškonų misijonierių skaičiui, čia buvo įkurta šv. Evangelijos provincija. Kai buvo įsteigta Meksikos vyskupija, tai pirmuoju jos ganytoju ir čia buvo parinktas pranciškonas, Tėv. Jonas de

Kristupas Kolumbas atranda Ameriką

Zumarraga. Jis rūpinosi indijonų švietimu, per savo brolius mokė skaityti ir rašyti, įkūrė spaustuvę, kur buvo spausdinamos knygos vietos indijonų kalba, parašytos pranciškonų. Pranciškonai mokė indijonus, globojo ir gynė juos nuo ispanų valdžios valdininkų priespaudos ir išnaudojimo. Jų rūpesčiu buvo įkurta ir indijonų mergaitėms auklėti ispanių moterų draugija.

Iš Meksikos pranciškonų misijos plėtėsi vidurinėje ir pietinėje Amerikoje. Apie XVI-to amž. vidurį jie jau darbavosi pietinėje Kalifornijoj, Yokatane, Peru, Bolivijoj, Venezueloje, Kolumbijoj, Ecuadore, Panamoje, Čilėje, Uraguajuje, Brazilijoje ir Argentinoje. Visur jie indijonų švietimui kūrė pradžios ir aukštesnes mokyklas. Indijonų sukilimų metu pietinėje Amerikoje jie turėjo daug kankinių. Vien tik Ukayali krašte prie Amazonės upės buvo nukankinti 129 kunigai pranciškonai neskaitant paprastų broliukų.

Šiaurės Amerikoje, dabartinėse JAV ir Kanadoje, ankstyvoji pranciškonų misijonierių veikla dar neištirta, bet yra žinoma, kad jie tarp indijonų dirbo Marylando, Pennsylvanijos, Ohio, Illinois valstybėse ir abiejose Mississipi upės pusėse.

Jau 1521 m. pranciškonai pasiekė Floridą ir 1528 m. pirmuoju šio krašto vyskupu bu-

vo paskirtas Tėv. Jonas Zuarez, pranciškonas. Tiesa, jis su kitais savo broliais kelyje žuvo, bet vistiek jį galima laikyti pirmuoju JAV vyskupu. Iš Floridos pranciškonai misijonieriai greitai pasiekė Georgia, kur 1634 m. 34 misijonieriai 44 misijose aptarnavo 30,000 katalikų indijonų.

Dabartinių Texas, N. Mexikos, Arizonos ir Kalifornijos valstybių teritorija buvo pavadinta "Naujoji šv. Pranciškaus karalystė". Tėv. Damijonas Nazanet 1689 m. Texas valstybėje įkūrė pirmąją pastovią misiją, kur XVIII-me amž. jau buvo 21 misija. New Mexiko ir Arizoną 1539 m. aplankė pirmasis baltas žmogus, kuris buvo Morkus de Neza, pranciškonas. Tačiau pastovios pranciškonų misijos čia buvo įkurtos tik 1598 m., kur 30 metų praslinkus jau buvo 43 bažnyčios ir apie 30,000 indijonų katalikų. Iš New Mexiko pranciškonai atvyko ir į Arizoną, kur taip pat sėkmingai skelbė Evangeliją.

Neištirtą Kaliforniją manė sau pasiglemžti Rusijos carienė Kotryna, dėl to jos ištirti 1764 m. buvo ispanų suorganizuota pirmoji ekspedicija, kuriai vadovavo Tėv. Juniperas Serra su kitais pranciškonais. Tais pačiais metais jis įkūrė pirmąją Kalifornijoje San Diego misiją, prie kurios ilgainiui išaugo miestas. Vėliau tam pačiam Juniperiui Serra vadovau-

jant buvo įkurta dar 20 pranciškonų misijų, tarp jų Santa Barbara, Los Angeles ir San Francisco. Dabartinėje Kalifornijos valstybėje tarp 1769 ir 1854 m. dirbo 144 pranciškonai, kurie aptarnavo 80,000 indijonų katalikų.

Protestantiškose Anglijos kolonijose Amerikoje pranciškonų misijoms sąlygos buvo labai nepalankios. Anglų naujakuriai sugriovė pranciškonų misijas Floridoje ir neleido jiems darbuotis jų valdžioje esančiose indijonų kolonijose. Nežiūrint to, 1672 ir 1699 m. anglai pranciškonai atvyko ir darbavosi Marylande. Kiti šv. Pranciškaus sūnūs tuo metu ėmė darbuotis N. Yorko, Pennsylvanijos, Kentucky, Michigan, Minnesotos ir Illinois valstybėse. Tačiau jiems čia nepavyko įkurti pastovių misijų išskyrus Detroit, Mich., kur jie pasiliko ilgesnį laiką. Čia 1706 m. indijonų sukilimo metu buvo nužudytas Tėv. Konstantinas Dehalle. Kitas pranciškonas misijonierius Tėv. Gabrielis de la Ribaude buvo indijonų nužudytas 1681 m. prie Illinois upės, netoli Joliet, Ill. Pagaliau XVIII-me amž. gale airis pranciškonas, Tėv. Mykolas Egan darbavosi Philadelphijoje, kuris 1810 m. buvo konsekruotas pirmuoju Philadelphijos vyskupu.

Kanadoje arba N. Prancūzijoje pirmieji prancūzai pranciškonai į Quebec atvyko 1615 m. ir dirbo misijų darbą prie šv. Lawrenco

upės ir Didžiųjų ežerų (Great Lakes). Tėv. Mikalojus Viel buvo pirmasis Kanados kankinys už tikėjimą. Ši misija neturėjo didelio pasisekimo, nes anglai 1629 m. uždraudė pranciškonams skelbti katalikų tikėjimą. Tada jie persikėlė į Nova Scotia ir iki 1633 m. darbavosi indijonų tarpe. Apie 1650 m. į Kanadą atvyko naujas pranciškonų būrys. Tarp jų buvo ir Tėv. Liudvikas Hennepin, kuris praėjo pro Niagaros krioklį ir Mississipi upe nuplaukė iki jos deltos, prieš tai aptiktą krioklį pavadinęs šv. Antano kriokliu. Pagaliau 1726 m. Tėv. Emanuelis Crespel, paskutinis Kanados misijonierius, pranciškonas, buvo nuvykęs iki Fox River dabartinėje Wisconsin valstybėje.[2]

Kai pietinėje ir vidurinėje Amerikoje ispanų ir portugalų kolonijos išsivadavę sukūrė savo valstybes, tai dėl nepalankių jose sąlygų pranciškonų veikla sunyko ir tik kelios jų provincijos šiaip taip beišsilaikė, kurios tik XX-me amž. pradeda atsigauti. Tuo pačiu metu Šiaurės Amerikai išsivadavus iš anglų valdžios ir sudarius JAV ir pačia Konstitucija užtikrinus religijos laisvę, katalikų gyvenimas ėmė klestėti ir sudarė sąlygas iš įvairių Europos kraštų atvykusiems pranciškonams čia įsikurti ir darbuotis.[3]

Pirmiausia į JAV atvyko ir savo provincijas įkūrė vokiečiai pranciškonai, nes tuo metu Vo-

kietijoje siautė Kulturkampfo sukeltas vienuolių persekiojimas. Gal dar 1857 m. Alton, Ill., vysk. Damijonas Juncker pakvietė Saksonijos šv. Kryžiaus provincijos pranciškonus, nes 1858 m. vasaros gale atvyko būrelis pranciškonų, kuriems tas pats vyskupas pavedė Teutopolio misiją. Jiems čia įsikūrus atvyko vis nauji būriai tos pačios provincijos narių, dėl to greitai kūrėsi naujos misijos, parapijos, vienuolynai ir tuojau ėmė stoti į pranciškonus vokiečių ateivių vaikai, dėl to 1879 m. buvo įkurta Švč. Jėzaus Širdies provincija, kurios teritorija apima Michigan, Illinois, Wisconsin, Indiana, Missouri ir toliau į pietus esančias valstybes iki Meksikos sienos. Anksčiau kol nebuvo įkurta šv. Barboros provincija, ji apėmė ir vakarines valstybes su Kalifornija. Dabar ši provincija turi 773 narius.[4]

Panaši pradžia buvo ir šv. Jono Krikštytojo vokiečių prov. JAV. Cincinnati, Ohio, arkivysk. Jonas Baptistas Purcell 1844 m. kreipėsi į vokiečius kunigus prašydamas, kad jie atvyktų apaštalauti tarp vokiečių emigrantų. Į jo prašymą atsiliepdama Austrijos šv. Leopoldo pranciškonų provincija tais pačiais metais pasiuntė vieną kunigą, o vėliau dar 27 kunigus ir 14 brolių. Jie ir davė pradžią būsimajai provincijai JAV, kuri kanoniškai buvo įkurta 1886 m. Jos vienuolynai yra Ohio, Ken-

tucky, Indiana, Illinois, Michigan, Missouri, Kansas, Texas, Louisiana, Arizona ir New Mexico valstybėse. Dabar ši provincija turi 686 narius.[5]

Kai Prūsijos valdžia 1873 - 1875 m. specialiu įstatymu panaikino vienuolynus, tai Prūsijos pranciškonai manė galėsią išsilaikyti persikėlę į Fuldos kraštą, bet ir tuo apsivylė, dėl to nemažas jų būrys 1875 m. be bažnytinės vyriausybės pakvietimo atvyko į JAV ir kelis mėnesius buvo be vietos. Tik 1876 m. pavasarį Ogdensburgo vyskupas pavedė jiems šv. Stepono parapiją Croghan, N. Y., o ordino vadovybė priskyrė juos prie italų Nekalto Prasidėjimo kustodijos, kurios centriniai namai buvo Buffalo vyskupijoje, kur dabar yra šv. Bonaventūros universitetas Allegany, N. Y. Patyrę apie pirmųjų pabėgėlių pasisekimą, netrukus atvyko ir daugiau Prūsijos pranciškonų, kurie įsikūrė Paterson, N. J., ir sudarė savo nuo italų nepriklausomą kustodiją, kuri 1901 m. buvo pakelta į provincijos rangą ir pavadinta Švč. Jėzaus Vardo provincija. Jos teritorija apima visą rytinį JAV pakraštį ir savo narių skaičiumi yra didžiausia JAV pranciškonų provincija. Ji turi 969 narius.[6]

Kai kolonistai pradėjo spausti Kalifornijos indijonus, tai jie greitai pradėjo nykti, o likusieji pabėgo į negyvenamą krašto gilumą,

dėl to čia pradėjo nykti ir pranciškonų misijos. Ilgainiui beliko tik Santa Barbara, kur dar gyveno keli pranciškonai. Romos dekretu 1885 m. ši misija ir visa Kalifornija buvo pavesta Švč. Jėzaus Širdies provincijai. Perėmus Santa Barbara misiją šiai provincijai, pranciškonai Kalifornijoje pradėjo atsigauti taip, kad 1896 m. buvo įkurtas Vakarų komisarijatas, o 1915 m. įkurta šv. Barboros provincija, kuri turi 412 narių.[7]

Visos keturios iki šiol aprašytos JAV pranciškonų provincijos buvo sukurtos vokiečių išeivių, kurių nariai būdami vokiečiai daugiausia aptarnaudavo vokiečius emigrantus. Ilgainiui padėtis keitėsi. Vokiečiams nutautus, suamerikonėjo ir pranciškonai. Dabar šiose provincijose vokiečių kilmės pranciškonų tėra tik mažuma. Šios keturios provincijos JAV pranciškonų gyvenime ir veikime turi pirmaujantį vaidmenį.[8]

Šalia vokiečių JAV kūrėsi ir kitų tautybių pranciškonai. Buffalo, N. Y., vyskupas oficialiai per ordino generolą pakvietė keturis italus pranciškonus, kurie 1855 m. atvyko į JAV ir pradžioje buvo įkurdinti Ellivotville, N.Y. Atvykusieji italai, norėdami išsiauklėti vietinių pranciškonų, Allegany, N. Y., įkūrė šv. Bonaventūros kolegiją. Taip padidėjus pranciškonų skaičiui, 1861 m. buvo įkurta Nekalto

Prasidėjimo kustodija, kuriai iki šv. Elzbietos kustodijos įkūrimo (1901) priklausė ir kitų tautybių pranciškonai. Kai įsikūrė daugiau vienuolynų, tai 1911 m. buvo kanoniškai įsteigta JAV italų provincija, kuri šiuo metu turi 319 narių.[9]

Gausesnė lietuvių ir lenkų emigracija į JAV prasidėjo po 1863 m. sukilimo. Tada veng dami bausmių lietuviai pasauliečiai, kunigai ir vienuoliai po vienuolynų uždarymo vyko į Ameriką. Čia 1872 m. atvyko ir vienas Smolėnų pranciškonų vienuolyno Brol. Augustinas Zaicas. Jis aktyviai reiškėsi lietuvių ir lenkų gyvenime Shenandoah, Pa., apylinkėje. Jam kilo mintis JAV lietuviams ir lenkams įkurti pranciškonų vienuolyną. Tuo tikslu jis grįžo į Krokuvą ir Galicijos provincijolo padedamas gavo reikalingus Romos leidimus.

Sugrįžęs į JAV 1887 m. jis įkūrė Pulaski, Wis., pranciškonų vienuolyną. Tada ordine generolo 1888 m. siunčiami į šį vienuolyną atvyko trys pranciškonai: du kunigai ir vienas brolis. Pradžioje į šį vienuolyną stojo lietuviai ir lenkai, bet vėliau, turbūt dėl tautinių nesutarimų, pats vienuolyno įkūrėjas brolis Augustinas Zaicas su 11 brolių pasitraukė iš šio vienuolyno ir perėjo į vokiečių Švč. Jėzaus Širdies provinciją, kur 1914 m. mirė. Tačiau jo pradėtas darbas nežuvo. Iš jo įkurto vie-

nuolyno išaugo dabartinė JAV lenkų pranciškonų provincija, įkurta 1939 m., dabar turinti 427 narius.[10]

Šalia šių kūrėsi ir mažesnių tautų pranciškonai, kad aptarnautų savo tautiečių dvasinius reikalus. Pirmiausia 1839 m. į JAV atvyko slovėnų šv. Kryžiaus provincijos narys Tėv. Ivonas Levic, vėliau atvyko kiti, ir jie 1912 m. įkūrė šv. Kryžiaus komisarijatą, priklausantį savo motiniškai Slovėnų provincijai. Šis komisarijatas susidėjo iš slovėnų, slovakų ir kroatų. Slovakai ir kroatai vėliau įkūrė savo atskirus komisarijatus, priklausančius savo tautų provincijoms. Šalia šių dar įsikūrė du vengrų komisariatai.[11]

Vėliausiai JAV pradėjo kurtis lietuviai pranciškonai. Jie tik komunistų išvaryti iš savo vienuolynų atvyko į šį kraštą. Pirmasis buvo Tėv. Justinas Vaškys, kuris 1941 m. pradžioje pasiekė New Yorką ir pradėjo burti po pasaulį išblaškytus lietuvius pranciškonus. Laikiną vienuolyną jis dar tais pačiais metais įkūrė Pittsburghe, o pastovų 1944 m. Greene, Me. Čia atvykus daugiau pranciškonų, 1946 m. buvo įkurtas nuo Lietuvos Provincijos priklausąs komisarijatas. Vėliau įkūrus Kennebunkport, Me., St. Catharine, Ont., Bridgeville, Pa., Brooklyn, N. Y. ir Toronto, Ont., vienuolynus, o Lietuvoje dėl komunistų siautėjimo ne-

likus vadovybės, Lietuvos provincijolo rezidencija buvo perkelta į Kennebunkport, Me., vienuolyną, o komisariatas pagal naujas konstitucijas tapo kustodija, 1971 m. pakelta į vikarijos rangą, kurios narių darbai lietuvių tarpe visiems gerai žinomi.[12]

Šalia Mažesniųjų Brolių šeimos pranciškonų, kūrėsi Mažesnieji Broliai konventualai, Mažesnieji Broliai kapucinai ir Trečiojo Ordino Reguliarai vienuoliai. Visų šie pranciškoniškųjų šeimų vienuoliai vėliau prie savo vienuolynų ir parapijų suorganizavo tretininkus.

2. Pirmieji tretininkai Amerikoje ir jų susiorganizavimas

Kristupui Kolumbui atradus Ameriką, tuoj į ją pradėjo vykti ispanai, o vėliau ir kitų tautybių kolonistai. Jų tarpe buvo daug avantiūristų, bet nemaža ir uolių katalikų, dėl to tikriausia jų tarpe buvo ir tretininkų. Kai į naują Pasaulį, Naująją Ispaniją, pradžioje vanamą, atvyko pranciškonai misijonieriai, tai jie prie savo misijų stočių ir vienuolynų subūrė ateivius tretininkus, kurių eiles papildė taip pat ir uolesni indijonai konvertitai. Taip ilgainiui pranciškonų misijoms plečiantis Vidurinėje ir Pietų Amerikoje, plėtėsi ir III-sis ordinas, kuris daug padėjo misijonieriams.

Vėlesniais laikais, XIX amž. gale, į JAV

ir į Kanadą atvyko labai daug įvairių tautų emigrantų katalikų, tarp kurių buvo nemaža ir tretininkų, nes tai buvo Leono XIII laikai, kurio plane tretininkai buvo katalikiškosios akcijos pijonieriai, dėl to jo įsakymu visame pasaulyje buvo pagyvinta tretininkų veikla ir labai išaugęs jų skaičius. Tuo pat metu čia įsikūrus vokiečiams, italams, lenkams ir kitų tautybių pranciškonams, JAV tretininkai buvo suburti pagal tautybes prie visų pranciškonų vienuolynų ir prie daugelio tautinių ir teritorinių parapijų. Netrukus čia įsikūrus pranciškonų provincijoms, jų ribose veikiančios tretininkų kongregacijos taip pat buvo sujungtos į provincijas, kurių veikla rūpinosi provincijolų paskirti provincijų komisarijai, vizitatoriai ir kongregacijų direktoriai.

Pradžioje tretininkų kongregacijos, suburtos iš įvairių tautų ateivių, buvo daugiausia tautinės, kaip ir pačių pranciškonų provincijos. Užtat dėl silpno vietinės JAV naudojamos anglų kalbos mokėjimo, apjungti juos vienon centro valdžion, kuri visiems JAV ir Kanados tretininkams paruoštų bendrą veiklos planą, anuomet dar buvo neįmanoma. Sunku Šiaurės Amerikos tretininkus apjungti buvo dar ir todėl, kad juos čia savo globoje buvo suorganizavę net keturios pranciškoniškos šeimos: Mažesnieji Broliai, Mažesnieji Broliai

Konventualai, Mažesnieji Broliai Kapucinai ir Regularai Pranciškonai Tretininkai.

Mintis apjungti šio krašto tretininkus kilo Mažesniųjų Brolių šeimoje. Ją 1911 m. iškėlė Tėv. Hilarijonas Durek, O.F.M. Ši apsijungimo mintis rado pritarimą ir ji toliau buvo vystoma prenciškonų leidžiamam "The Franciscan Herald" žurnale. Apjungimo reikalui buvo sumanyta sušaukti bendrą visų pranciškoniškųjų šeimų III-jo ordino kongresą. Iniciatyvą pirmiausia parodė Švč. Jėzaus Širdies, anuomet dar vokiškos provincijos provincijolas Tėv. Samuelis Mache, O.F.M. Jis 1917 m. Teutopolin sušaukė savo provincijos III-jo ordino direktorių konferenciją. Šioje konferencijoje Švč. Jėzaus Širdies provincijos III-jo ordino komisarijum buvo paskirtas energingas Tėv. Rugerijus Middendorf, O.F.M., kuris stipriai suorganizavo jam pavestą tretininkų provinciją ir taip paveikė kitų šeimų III-jo ordino vadovus, kad ir jie jo pavyzdžiu pasekė. "The Franciscan Herald" jau ėmė kelti minti, kad JAV reikia sudaryti III-jo ordino federaciją ir tam tikslui 1921 m. sušaukti visų pranciškoniškųjų šeimų kongresą.[13]

Iš tikro, toks tretininkų kongresas 1921 m. buvo sušauktas 700 metų nuo III-jo ordino įsteigimo paminėti, kad jame iškeltų ir apie jį painformuotų JAV tikinčiuosius, o ta pačia

proga apjungtų ir visus Šiaurinės Amerikos tretininkus. Kongresas buvo sušauktas Chicagoje spalio 2-4 d. d., į kurį susirinkę delegatai nutarė III-jį ordiną apjungti federacijon ir išrinko pirmąją tos federacijos centro valdybą. Nuo to laiko ši centro valdyba tvarko visos Šiaurinės Amerikos III-jo ordino veiklą, nepažeisdama skirtingų pranciškoniškųjų šeimų III-jo ordino provincijų veiklos planų. Ji šaukia III-jo ordino provincijų vadovybių konferencijas, ruošia direktorių kursus ir šaukia visos Šiaurės Amerikos tretininkų kongresus. Tokie generaliniai kongresai jau buvo sušaukti 1926 m. New Yorke,[14] 1931 m. San Francisco,[15] 1941 m. Pittsburghe,[16] 1947 m. Cincinati, Ohio,[17] 1952 m. Milwaukee, Wis.,[18] 1962 m. Detroit, Mich.,[19] 1967 m. Philadelphia.[20] Didžiausias Amerikos tretininkų apsijungimo nuopelnas yra tas, kad jis skleidžia šv. Pranciškaus dvasią Šv. Pranciškaus radio valandomis ir atitinkamomis televizijos programomis.

Laikui bėgant, JAV tretininkų veidas keitėsi, seniesiems ateiviams išmirus, tautinės provincijos sunyko. Kadangi tretininkų daugumą sudarė tautinėse parapijose veikusios kongregacijos, joms nykstant, daug kur tretininkai beliko tik prie veikiančių pranciškonų vienuolynų.

3. Lietuviai tretininkai Amerikoje prieš pranciškonų įsikūrimą

Gausesnė lietuvių emigracija Šiaur. Amerikon prasidėjo po 1863 m. sukilimo ir kasmet vis didėjo iki I-sis pasaulinis karas ją sulaikė. Kadangi Lietuvoje, kaip matėme, tretininkai išaugo ir sustiprėjo spaudos draudimo metu (1864 - 1904), tai daugelis jų atvyko ir į Ameriką. Nors pradžioje ir neorganizuoti, jie daug prisidėjo prie lietuviškų parapijų įkūrimo, kurios jau pradėjo kurtis XIX amž. gale. Tuo metu atvyko ir lietuviai kunigai. Vieni vengdami rusų bausmių už lietuvišką veiklą, kiti norėdami savo tautiečiams teikti dvasinį patarnavimą. Įsikūrus parapijoms, jie Lietuvos papročiu subūrė ir atvykusius tretininkus ir patraukė į juos uolesnius tikinčiuosius. Taip į kongregacijas suburti tretininkai daugelyje lietuviškų parapijų pradėjo veikti. Daugelio kongregacijų įsikūrimas sutampa su pačios parapijos kūrimosi pradžia. Taip pavyzdžiui iš protokolų knygos žinome, kad Waterburio šv. Juozapo parapijos tretininkų kongregacija kun. P. Saurusaičio buvo įkurta 1898 m. spalio 4 d., šv. Pranciškaus šventėje.[21]

Kadangi Lietuvoje pranciškonai buvo rusų valdžios panaikinti, o ir paliktas Kretingos

vienuolynas senelių vienuolių išmirimui neturėjo galios tretininkams vadovauti, tai lietuviai vyskupai ir kunigai, išgirdę popiežiaus Leono XIII raginimą organizuoti tretininkus, kaip išmanė, taip juos organizavo ir jiems vadovavo. Dėl to ir atvykę į JAV tokiu pat būdu lietuviškose parapijose tretininkus suorganizavę, nesirūpino jų pavesti pranciškonų vadovavimui, ypač dėl to, kad čia net iki 1941 m. lietuvių pranciškonų nebuvo. Tačiau vis dėlto buvo klebonų, kurie vienokiu ar kitokiu būdu dėl tretininkų buvo susirišę su vietiniais pranciškonais, nes iš jų šaltinių žinome, kad 1935 m. tretininkų kongregacijos veikė 28 lietuvių parapijose, kurių tik 13 buvo pilnai atsidavusios pranciškonų vadovybei. Iš tų pačių šaltinių žinome, kad tada buvo 1474 tretininkai, bet jų buvo žymiai daugiau, nes kelių kongregacijų narių skaičius nepažymėtas

Tada lietuvių parapijose veikė šios kongregacijos: Švč. Marijos gimimo parapijoj, Chicago, Ill, turėjo 150 narių, kongregacija buvo švč. Jėzaus Širdies provincijos jurisdikcijoje; šv. Petro ir Povilo parapijoje, Chicago, Ill., turėjo 35 narius ir nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; Marijonų kolegijoje, Hinsdale, Ill., buvo 17 tretininkų, kuriems vadovavo patys marijonai; šv. Jono Krikštytojo parapijoje, West Frankfort, Ill., turėjo 13 narių ir buvo

Švč. Jėzaus Širdies provincijos jurisdikcijoje; šv. Antano parapijoje, Kiwanee, Ill., turėjo 22 narius ir buvo Švč. Jėzaus Širdies provincijos jurisdikcijoje; šv. Petro ir Povilo parapijoje, Westville, Ill., turėjo 33 narius ir nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; šv. Kazimiero parapijoje Gary, Indiana, turėjo 25 narius, nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; šv. Alfonso parapijoje, Baltimore, Md., turėjo 100 narių, nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; Nekalto Prasidėjimo parapijoje, Cambridge, Mass., turėjo 68 narius, nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; šv. Pranciškaus parapijoje, Lawrence, Mass., turėjo 75 narius ir buvo italų Nekalto Prasidėjimo provincijos jurisdikcijoje; šv. Petro parapijoje, So. Boston, Mass., turėjo 100 narių ir buvo italų Nekalto Prasidėjimo provincijos jurisdikcijoje; šv. Kazimiero parapijoje, Nashua, N. H., turėjo 32 narius, nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; šv. Petro ir Povilo parapijoje, Elizabeth, N. J., turėjo 85 narius ir buvo kapucinų šv. Juozapo provincijos jurisdikcijoje; Skausmingosios Dievo Motinos parapijoje Harrison - Kearny, N. J., turėjo 30 narių, nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; Švč. Trejybės parapijoje Newark, N. J., turėjo 50 narių, nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; Aušros Vartų parapijoje, New York, N. Y., turėjo 36 narius, nebuvo pranciškonų jurisdik-

cijoje; šv. Jurgio, Brooklyn, N.Y., turėjo 40 narių ir buvo šv. Vardo provincijos jurisdikcijoje; Apreiškimo parapijoje, Brooklyn, N. Y., turėjo 60 narių, nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; šv. Jurgio parapijoje, Niagara Falls, N. Y., turėjo 40 narių ir buvo lenkų Dangun Ėmimo komisarijato jurisdikcijoje; šv. Juozapo parapijoje, Mahanoy City, Pa., turėjo 125 narius, nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; šv. Pranciškaus parapijoje, Minersville, Pa., turėjo 103 narius ir buvo konventualų šv. Antano provincijos jurisdikcijoje; šv. Kazimiero parapijoje, Philadelphia, Pa., turėjo 130 narių, nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; šv. Jurgio parapijoje, Philadelphia, Pa., turėjo 25 narius ir buvo šv. Vardo provincijos jurisdikcijoje; šv. Juozapo parapijoje, Du Bois, Pa., turėjo 50 narių, nebuvo pranciškonų jurisdikcijoje; Švč. Trejybės parapijoje, Wilkes - Barre, Pa., nepažymėtas narių skaičius, bet buvo šv. Vardo provincijos jurisdikcijoje; šv. Petro parapijoje, Kenosha, Wis., nepažymėtas narių skaičius, bet buvo lenkų Dangun Ėmimo komisarijato jurisdikcijoje; Nekalto Prasidėjimo parapijoje, Sheboygan, Wis., turėjo 26 narius ir buvo lenkų Dangun Ėmimo komisarijato jurisdikcijoje.[22] Atrodo, kad lietuviškose parapijose veikė žymiai daugiau tretininkų kongregacijų, kurios 1935 m. dar nebuvo žinomos JAV III-

jo ordino centrui, nes vėliau po 1941 m. jų buvo kelis kartus daugiau.

Kai Lietuvoje atsikūrę pranciškonai pradėjo prideramai organizuoti III-jį ordiną, tai jie nors netiesioginiai padėjo ir JAV lietuviams tretininkams. Jie bent galėjo naudotis lietuviškai išleistais Tėv. Pranciškaus Bizausko III-jo ordino vadovėliais, kuriuose buvo regula, ritualas ir kiti naudingi nurodymai. Be to, kai 1923 m. tretininkams buvo išleistas "Šv. Pranciškaus Varpelis", tai jį skaitė ir JAV tretininkai. Negana to, į JAV gimnazijos statybai aukų rinkti atvykęs Tėv. Augustinas Dirvelė, dar artimiau susirišo su Amerikos tretininkais, aplankydamas daugelį kongregacijų ir iš jų gaudamas didelę paramą Lietuvos pranciškonų prieaugliui ugdyti. Tada Amerikos tretininkai savo gausiomis aukomis padėjo pastatyti šv. Antano kolegiją, parėmė joje besimokančius kandidatus, vėliau tapusius klierikais, nežinodami, kad tuo būdu sau išsiaugins būsimuosius Lietuvos pranciškonus dabar Amerikoje besidarbuojančius.

4. Lietuvių tretininkų provincijos suorganizavimas

Lietuvių tretininkų provincijos organizavimu pradėjo rūpintis JAV įsikūrę lietuviai pranciškonai. Vos atvykęs į Ameriką, Tėv.

Justinas Vaškys tuoj užmezgė ryšius su lietuviais tretininkais, kurie nuo pat pradžios stipriai rėmė jo pastangas ir darbus. Tačiau, kol neturėjo savo kanoniškai įkurto pranciškonų vienuolyno JAV, jis neturėjo teisinio pagrindo lietuvių kongregacijas jungti nepriklausomon provincijon. Gi įkurti vienuolyną nebuvo taip lengva; JAV vyskupai nedavė vienuolynui kurti reikiamo leidimo, trūko pinigų namams įsigyti, o, be to, tebuvo tik vienas vienuolis — Tėv. Justinas Vaškys. Tėv. Juvenalis Liauba iš Italijos atvyko tik 1941 m. vasaros gale. Nežiūrint visų sunkumų, Tėv. J. Vaškiui pavyko gauti Pittsburgho vyskupo leidimą laikinai kurtis jo vyskupijoje, dėl to jau 1941 m. rugpiūčio 2 d. buvo įkurtas laikinas lietuvių pranciškonų vienuolynas Pittsburgh, Pa.[23]

Tėv. J. Vaškys, apsigyvenęs šiame vienuolyne, gavo Švč. Jėzaus vardo provincijos provincijolo paskyrimą vizituoti jo provincijai priklausančias lietuvių tretininkų kongregacijas. Gavęs šį paskyrimą, Tėv. J. Vaškys ėmėsi darbo. Jis tų pačių metų rugsėjo 21 d. vizitavo šv. Juozapo parapijos tretininkus Waterbury, Conn., spalio 14 šv. Antano parap., Ansonia, Conn., kanoniškai įkūrė kongregaciją, spalio 25 vizitavo šv. Alfonso kongregaciją, Baltimore, Md., o spalio 30 aplankė Atsi-

mainymo parapijos tretininkus, Maspeth, N. Y.[24]

Suprantama, kad tada jis kitoms pranciškonų provincijoms priklausančių lietuvių tretininkų kongregacijų kanoniškai vizituoti negalėjo, bet lietuviams klebonams prašant, vedė tretininkams rekolekcijas Lawrence, Mass., Brockton, Mass., Newark, N. J., ir kt. Tėv. J. Vaškio ir Tėv. J. Liaubos pamokslai patiko žmonėms, dėl to daugelis klebonų juos kvietė pravesti misijas, rekolekcijas ir novenas. Taip jie 1942 m. sakė pamokslus šiose lietuvių parapijose: Pittsburgh, Pa., New Haven, Conn., Wandergrift, Pa., Chicago, Ill., keliose parapijose, Cicero, Ill. Kingston, Pa., Brooklyn, N. Y., Amsterdam, N. Y., Waterbury, Conn., Boston, Mass., Ansonia, Conn. New Britain, Conn., Kewanee, Ill. ir kt.[25] Savo pamoksluose jie garsino III-jį ordiną ir jo dvasinę naudą, tuo būdu sukeldami susidomėjimą ne tik tapti tretininkais, bet ir jungtis lietuvių tretininkų provincijon. Kanoniškos vizitacijos 1942 m. buvo padarytos Ansonijoj, Amsterdam, Baltimorėj, Brooklyne — šv. Jurgio ir Angelų Karalienės parapijose ir Chicagoj, šv. Petro ir Povilo parapijoje, Maspethe ir New Havene.[26]

Kai lietuvio pranciškono vizitatoriaus paskyrimas buvo paskelbtas 1941 m. gale atgaivintame "Šv. Pranciškaus Varpely", ir kai jis

pradėjo lankyti tretininkus ir stiprinti jų dvasią, tai daugelis klebonų direktorių prašė jų kongregacijas perimti lietuvių pranciškonų jurisdikcijon. Tada vizitatorius kukliai jiems paaiškino, kad jis tai galės padaryti, jei JAV pranciškonų provincijolai, kuriems priklauso kongregacijos, jas perleis. Iš tikro, keli klebonai tuo reikalu kreipėsi į įvairius provincijolus, bet, kaip teisingai Tėv. J. Vaškys 1945 m. rugsėjo 6 d. generaliniam JAV III-jo ordino federacijos sekretoriui rašydamas pastebi, 1941 - 1943 m. laikotarpy, nesant kanoniškai įkurto pastovaus lietuvių pranciškonų vienuolyno, dar nebuvo įkurta lietuvių tretininkų provincija.[27]

Tik Portlando vysk. J. McCarty 1943 m. lapkričio 4 d. leidus jo vyskupijoje, Maine valstybėje, įkurti pastovų vienuolyną,[28] buvo gautas Apaštališko Delegato sutikimas ir ordino vadovybės leidimas jį kurti.[29] Tada įsigijus tinkamas patalpas Greene, Me., vietovėje ir ordino vadovybei Tėv. J. Vaškį 1944 m. liepos 20 d. paskyrus jo viršininku,[30] lietuvių tretininkų provincijos įsteigimas pajudėjo.[31] Tada Tėv. J. Vaškys 1944 m. lapkričio 9 d. Amerikos pranciškonų generaliniam delegatui Tėv. M. Faust padavė prašymą, kad jis savo autoritetu visas lietuvių tretininkų kongregacijas perleistų lietuviams pranciškonams. Tačiau de-

Tėv. Justinas Vaškys — pirmasis JAV lietuvių tretininkų komisarijus

legatas, atsakydamas į prašymą, Tėv. J. Vaškiui patarė kreiptis į visų pranciškoniškųjų šeimų provincijolus, kad jie patys perleistų savo jurisdikcijoje esančias lietuvių kongregacijas.[32]

Gavęs tokį patarimą, Tėv. J. Vaškys pirmiausia tuo reikalu kreipėsi į Švč. Jėzaus vardo provincijos provincijolą Tėv. J. Campbell. Provincijolas šį reikalą svarstė su savo taryba ir 1944 m. lapkričio 13 d. nutarė lietuvių kongregacijas perleisti. Tėv. J. Vaškiui lapkričio 16 d. savo raštu jis pranešė, kad lietuvių pranciškonų jurisdikcijon perleidžiamos sekančios lietuvių tretininkų kongregacijos: šv. Kazimiero, Amsterdam, N. Y., šv. Antano, Ansonia, Conn., šv. Alfonso, Baltimore, Md., šv. Mykolo, Bayonne, N. J., Angelų Karalienės, Apreiškino ir šv. Jurgio, Brooklyn, N. Y., šv. Andriejaus New Britain, Conn., šv. Kazimiero, New Haven, Conn., Aušros Vartų, New York, N. Y., šv. Juozapo, Waterbury, Conn., šv. Juozapo, Scranton, Pa., Atsimainymo, Maspeth, N. Y., šv. Kazimiero Paterson, N. J., šv. Jurgio, Philadelphia, Pa., ir Švč. Trejybės, Wilkes-Barre, Pa. Šios kongregacijos ir sudarė lietuvių tretininkų šv. Kazimiero provincijos užuomazgą.[33]

Apie tai Tėv. J. Vaškys tuoj pranešė Amerikos III-jo ordino federacijos centro valdy-

bai, kuri šv. Kazimiero provinciją priėmė federacijon, kaip 25 provinciją, o Tėv. J. Vaškį pripažino jos pirmuoju komisarijum. Jau anksčiau "Šv. Pranciškaus Varpely" buvo paskelbta, kad visais III-jo ordino reikalais reikia kreiptis į Amerikos Lietuvių Tretininkų centrą, Greene, Me., vienuolynan, o dabar minėtom kongregacijom buvo pranešta ir raštu, kad jos yra lietuvių pranciškonų valdžioje.[34]

Sekantieji 1945 m. buvo lietuvių tretininkų susiorganizavimo metai. Jų bėgyje buvo perimtos arba kanoniškai įsteigtos sekančios kongregacijos: Dangun Žengimo, šv. Kazimiero ir šv. Vincento parapijose Pittsburgh, Pa., šv. Jurgio, Detroit, Mich., šv. Jurgio, Bridgeport, Conn., šv. Kazimiero, Montreal, Kanadoje ir Nekalto Prasidėjimo, East St. Louis, Ill. veikiančios kongregacijos. Šiais metais pirmą kartą Šiaurės Amerikos III-jo ordino centrui buvo sumokėtas mokestis — 35 dol., aplankyta 11 kongregacijų, Pittsburghe suruošta tos apylinkės tretininkų konferencija ir spaudai paruoštas Tretininkų vadovėlis — "Šv. Pranciškaus pėdomis".[35]

Naujų kongregacijų steigimu ir rūpesčiu atgauti svetimtaučių provincijoms priklausančių buvo paženklinta ir 1946 m. šv. Kazimiero provincijos komisarijaus veikla. Labai

lengvai 9 lietuvių kongregacijas perleido lenkų provincijolas Tėv. I. Cwiklinski.[36] Į kitus provincijolus, klebonams direktoriams prašant, reikėjo kreiptis dėl kiekvienos kongregacijos atskirai. Kadangi tos kongregacijos buvo suburtos iš lietuvių tretininkų, dėl to provincijolai nedarė sunkumų joms pereiti lietuvių pranciškonų jurisdikcijon.[37]

Nemalonią išimtį sudarė tik konventualai. Tiesa, kai kada konventualų Nekalto Prasidėjimo provincijos provincijolas leisdavo lietuviams tretininkams įsijungti šv. Kazimiero provincijon. Tai padarė jų provincijolas Tėv. D. Lutz, kleb. kun. F. E. Norbutui prašant, 1947 m. spalio 20 d. perleisdamas Norwood, Mass., kongregaciją.[38] Nežiūrint to, tos pačios provincijos III-jo ordino komisarijus Tėv. Tomas Grassmann pranešė konventualų generolui Romoje, kad lietuviai pranciškonai užgrobė jo provincijos Norwood, Mass., ir Kingston, Pa., kongregacijas. Tada konventualų generolas kreipėsi į Mažesniųjų Brolių generolą, kuriam nesant kūrijoje, jo pareigas ėjo generalinis prokuratorius, buvęs JAV pranciškonų delegatas Tėv. M. Faust. Jis 1948 m. sausio 12 parašė Tėv. J. Vaškiui įspėjantį laišką, kad nei jis, nei kiti lietuviai pranciškonai nesistengtų paveržti kitoms provincijoms priklausančių kongregacijų.[39]

Į šį Tėv. M. Faust laišką Tėv. J. Vaškys, Lietuvos pranciškonų komisarijus provincijolas, pasitaręs su tuo metu III-jo ordino provincijos komisarijaus pareigose esančiu Tėv. V. Gidžiūnu, 1948 m. vasario 4 d. atsakė, kad nei šv. Kazimiero provincijos komisarijus, nei kiti lietuviai pranciškonai nedėjo pastangų savo jurisdikcijon patraukti konventualų Nekalto Prasidėjimo provincijai priklausančių III-jo ordino lietuvių kongregacijų, bet patys tretininkai per kunigus direktorius tuo reikalu į mus kreipiasi. Mes jiems patariame kreiptis į minėtos provincijos provincijolą, kad jis leistų jiems šv. Kazimiero provincijon įsijungti. Du lietuviai klebonai: kun. P. Strakauskas iš Lowell, Mass., ir kun. F. E. Norbutas iš Norwood, Mass., tokius leidimus gavo.Gi apie Kingston, Pa., kongregaciją mes nieko nežinome. Gale Tėv. J. Vaškys dar paklausė: Ką daryti, kai provincijolas leidžia tretininkų kongregacijom į mūsų provinciją įsijungti, o jo III-jo ordino komisarijus tam prieštarauja?[40]

Gavęs šį laišką, Tėv. M. Faust jo nuorašą persiuntė konventualų generolui. Gi į klausimą Tėv. J. Vaškiui atsakė, kad provincijolui perleidžiant tretininkų kongregacijas mūsų provincijos jurisdikcijon, III-jo ordino komisarijaus prieštaravimo nereikia paisyti.[41]

Kadangi Nekalto Prasidėjimo provincijos provincijolas Tėv. D. Lutz jau 1947 m. spalio 20 d. Norwood, Mass., lietuvių kongregacijai leido pereiti lietuvių pranciškonų jurisdikcijon,[42] o klebonas direktorius kun. F. E. Norbutas pakartotinai 1948 m. kovo 7 d. prašė kongregaciją perimti,[43] dėl to dabar ji buvo įjungta šv. Kazimiero provincijon. Įdomu, kad po kanoniškos minėtos provincijos vizitacijos, kurią atliko pats konventualų generolas visos 8 tai provincijai priklausančios kongregacijos buvo perleistos lietuviam pranciškonam.[44] Pats III-jo ordino komisarijus Tėv. T. Grassmann, kleb. direktoriui kun. J. Bucevičiui, M. S., prašant, Nashua, N. H., kongregacijai 1949 m. liepos 25 d. leido įsijungti į šv. Kazimiero provinciją.[45] Taip visos lietuvių tretininkų kongregacijos 1949 m. perėjo lietuvių pranciškonų jurisdikcijon.

Lietuvių tretininkų šv. Kazimiero provincija pilnai susiorganizavo 1946 m. Nuo tada turime visos provincijos kongregacijų sąrašą ir narių skaičių. Tada ji turėjo 58 kongregacijas su 2,100 narių.[46] Gi 1947 m. — 63 kongregacijos su 2,800 narių,[47] 1948 m. jau — 70 kongregacijų su 3,060 narių.[48] Sekančiais metais iki 1955 m. kongregacijos vis auga iki pasiekia 92 su 3,621 nariu.[49] Pagal komisarijų raportus provincija daugiausia narių turėjo

Tėv. Juvenalis Liauba — šv. Kazimiero provincijos III-jo ordino komisarijus (1952-1954)

1950 m., nes tada jų buvo 4,691. Atrodo, kad šis skaičius yra perdėtas, nes 1949 m. pranešime jų buvę 3,011, o 1951 m. — 3,608. Gi pranciškonų ordino oficioze "Acta Ordinis" pažymėta, kad 1950 m. jų buvo 3,011. Vėliau kongregacijos ir nariai palaipsniui mažėja. Paskutinėje paskelbtoje statistikoje 1967 m. jau buvo tik 43 kongregacijos su 1,660 narių.[50] Tiek pat kongregacijų buvo ir 1968 m., kurios turėjo 1,665 profesus ir 57 naujokus.[51] Šiuo metu kongregacijos ir nariai dar labiau sumažėję.

Kurį laiką provincijoje buvo gana didelių kongregacijų. Mūsų turimais daviniais didžiausios kongregacijos buvo šios: šv. Jurgio, Chicago, Ill., turėjo 202 narių, Marijos Gimimo, Chicago, Ill. — 156, Apreiškimo, Brooklyn N. Y. — 150, Waterbury, Conn., — 140, šv. Roko, Brockton, Mass. — 105, šv. Pranciškaus, Lawrence, Mass. — 102 ir šv. Kazimiero, Philadelphia, Pa. — 100. Vidutinio dydžio kongregacijos buvo 70 - 30 narių. Tokių buvo daugiausia. Tačiau narių skaičius dar neišreiškia kongregacijos veiklumo. Mažosios kongregacijos kartais savo veikla viršydavo didžiąsias, kaip tai matome iš Harrison - Kearny, N. J., kuri turėjo 19 narių ir St. Louis, Ill., kurioje buvo tik 15 tretininkų.

Pramatant vyresniojo amžiaus narių iš-

mirimą, iš pat pradžios buvo rūpintasi jaunųjų tretininkų kongregacijų ir sekcijų organizavimu. Kai kur tokios jaunimo grupės jau veikė prieš lietuvių pranciškonų įsikūrimą JAV. Jau pirmame JAV atgaivintame "Šv. Pranciškaus Varpelio" numeryje aprašoma, kaip Tėv. Rupertas, O.F.M. Cap., tretininkystėn patraukė Pittsburgh, Pa., Seserų Pranciškiečių šv. Pranciškaus akademijos studentes, kurių net 120 įstojo į III-jį ordiną, ir ši studenčių kongregacija gana energingai veikė. Ji net savo atstovę Stasę Juodvaitę buvo pasiuntusi į 1941 m. Chicagoje sušauktą pirmąjį JAV Jaunųjų Tretininkų kongresą.[52] Tuo pat metu Lawrence, Mass., veikė jaunųjų tretininkų sekcija, kuri turėjo 40 narių.[53] Jaunieji tretininkai arba angliškai kalbančiųjų sekcija gerai veikia Mainzeville, Pa., kuriai priklauso ir pirmasis šv. Kazimiero provincijos ministras prefektas dr. R. Scicchitano,[54] veikli taip pat yra angliškai kalbančių kongregacija New Haven, Conn. ir Ansonia, Conn.[55] Vėliau buvo įkurtos angliškai kalbančiųjų kongregacijos prie Kennebunkport, Me., ir Greene, Me., vienuolynų,[56] o 1957 m. jaunųjų kongregacija įsisteigė ir Pranciškonų šv. Antano gimnazijoje, kuriai priklausė didesnė pusė mokinių.[57] Kongregacija veikė iki gimnazijos uždarymo.

Baigiant šį skyrių reikia ieškoti atsakymo į klausimą, kodėl taip staigiai pradėjo mažėti III-jo ordino kongregacijos ir jų nariai? Tai yra bendras Amerikos emigrantų likiminis reiškinys, kuris skaudžiai palietė ir lietuvius. Išmirus seniesiems emigrantams, o jauniesiems nutaustant, nyksta lietuvių parapijos, nyksta jų tautinės ir bažnytinės draugijos. Tas pats atsitiko ir su tretininkais. Mirus ar iš pareigų pasitraukus seniesiems klebonams direktoriams, jų įpėdiniai tik retas kuris tretininkais besirūpina. Niekas nešaukia susirinkimų, nerenka tarybos, nekviečia vizitatoriaus, nerenka nario mokesčio, dėl to kongregacijos išsisklaido ir taip seniesiems nariams išmirus, o naujiems neįstojus, savaime miršta kongregacijos. Kartais čia prisideda ir III-jo ordino komisarijų, dabar provincijų direktoriais vadinamų, apsileidimas ar nesugebėjimas mirštančių kongregacijų atgaivinti, bet dažnai ir jų nuoširdžios pastangos reikiamo atgarsio dvasiškių ir pasauliečių tarpe neranda.

5. Vadovavimas šv. Kazimiero provincijai

Iki lietuvių pranciškonų įsikūrimo Amerikos tretininkams vadovavo patys klebonai arba jų paskirti vikarai, nes svetimtaučiai pranciškonai net vizitacijų metu nemokėdami

Tėv. Kęstutis M. Butkus — šv. Kazimiero provincijos III-jo ordino komisarijus (1964-1968)

lietuviškai, nedaug ką galėjo padėti anglų kabos nemokantiems tretininkams. Reikia pasakyti, kad buvo visa eilė labai uolių pranciškoniškos dvasios kunigų, kurie, patys būdami tretininkai, sumaniai vadovavo savo kongregacijoms. Jų tarpe paminėtini prel. P. Juras, P. A., (1963 m. žymiausias Amerikos tretininkas),[58] prel. M. Urbonas (apsivilkęs pranciškonišku abitu vizituodavo tretininkus), a. a. prel. Ig. Albavičius, a. a. prel. Ig. Valančiūnas, a. a. prel. J. Paškauskas, prel. J. Balkūnas, a. a. kun. J. Valantiejus, a. a. kun. J. Švagždys, a. a. kun. K. Jankus, a. a. kun. J. Skalandis, kun. S. Raila ir daugelis kt.[59]

Kai į JAV atvyko pirmieji lietuviai pranciškonai, tai jų vadovavimas tretininkams iki provincijos suorganizavimo buvo daugiau dvasinio pobūdžio. Jis ribojosi tik dvasinėmis konferencijomis, rekolekcijų pravedimu, ir pranciškoniškos dvasios literatūra aprūpinimu. Šiuo sunkiausiu provincijos organizavimosi laikotarpiu (1941 - 1946) tretininkams vadovavo Tėv. J. Vaškys, padedamas Tėv. J. Liaubos. Kai atvyko daugiau pranciškonų, tai Tėv. J. Vaškys, būdamas užimtas vienuolynų kūrimo reikalais, tretininkų vadovavimą perdavė Tėv. Viktoriui Gidžiūnui (1946 - 1948). Po jo trumpą laiko komisarijum buvo Tėv. Jurgis Gailiušis (1949). Tada tretininkų valdymą vėl

perėmė Tėv. J. Vaškys (1950 - 1951).[60] Vėliau III-jo ordino šv. Kazimiero provincijos komisarijum buvo Tėv. Juvenalis Liauba (1952 - 1954),[61] paskui Tėv. Modestas Stepaitis (1955-1956),[62] Tėv. Barnabas Mikalauskas (1957 - 1958),[63] Tėv. Ambrozijus Prakapas (1958 - 1959)[64] Tėv. Gediminas Jočys (1959 - 1961),[65] Tėv. Justinas Vaškys (1961 - 1964),[66] Tėv. Kęstutis M. Butkus (1964 - 1968),[67] Tėv. Kazimieras Venclovas (1968 - 1970),[68] Tėv. Tadas Degutis (1969 - 1970) buvo tik lietuvių tretininkų direktorius, o Tėv. K. Venclovas paliko tik angliškai kalbančių.[69] Gi 1970 m. buvo paskirti du direktoriai: angliškai kalbančioms kongregacijoms — Tėv. Gabrielis Baltrušaitis, o lietuviškai — Tėv. Eugenijus Jurgutis.[70]

Oficialiai III-jo ordino šv. Kazimiero provincijos komisarijaus rezidencija pradžioje buvo Greene, Me., (1944 - 1947), nuo 1947 m. rudens —Kennebunkport, Me., vienuolyne, bet komisarijai, kartais eidami ir kitas atsakingas pareigas, yra gyvenę ir kituose vienuolynuose ir iš jų tvarkę tretininkų reikalus.[71]

Nutrūkus ryšiams su Lietuva, tretininkams labiausiai trūko jų dvasią formuojančios literatūros. Šiai spragai užpildyti Tėv. J. Vaškys 1941 m. gale pasiryžo atgaivinti bolševikų Lietuvoje sustabdytą "Šv. Pranciškaus

Varpelį". Jame nuo pat pradžios labai daug vietos skiriama III-jam ordinui. Jame nurodomos tretininkų pareigos iš regulos ir Bažnyčios įsakymų išplaukiančios, nurodomi šventų tretininkų pavyzdžiai, atidengiama III-jo ordino nauda kiekvienam tikinčiajam, spausdinamas tretininkų kalendorius, nurodoma, kada suteikiama generalinė absoliucija ir kiti atlaidai, Vėliau tam tikslui buvo kasmet spausdinami atskiri lapeliai. Nuo pat pirmųjų metų "Varpelyje" duodamos žinios apie III-jo ordino veiklą tiek Amerikoje, tiek visame pasaulyje. Jauniesiems tretininkams buvo net specialus skyrius — "Jaunoms sieloms". "Varpelyje" buvo nurodyta, kaip švęsti šv. Pranciškaus šventę. Klausimų forma nagrinėjama krikščioniškosios tobulybės esmė, III-jo ordino regula, duodama nurodymų, kaip vadovauti kongregacijai, pravesti tarybos posėdžius ir mėnesinius susirinkimus.

Vėliau "Varpelyje" įvedami net specialūs skyriai atitinkamoms temoms nagrinėti. Būdamas komisarijum, Tėv. V. Gidžiūnas buvo įvedęs skyrių "Trečiojo ordino pašaukimas". Vėliau jis tapęs redaktorium per kelis metus rašė III-jo šv. Pranciškaus ordino istoriją, o dabar veda skyrių "Šv. Pranciškaus dvasios mokykloje". Tėv. J. Vaškys trečią kartą paskirtas komisarijum užpildė skyrių "Tre-

čiasis šv. Pranciškaus ordinas". "Varpelio" bendradarbis Tėv. Benvenutas Ramanauskas aprašė visus popiežius tretininkus. Tėv. Kęstutis M. Butkus dar prieš tapdamas III-jo ordino šv. Kazimiero provincijos direktorium, aprašė daug pranciškonų šventųjų, iš kurių šv. Pranciškaus sekėjai gali pasimokyti serafiškos dvasios. Be to, jis nuolat kėlė pranciškoniškosios dvasios išorinės maldos išraiškas. Apie kryžiaus kelius paruošė net vieną specialų "Varpelio" numerį.

Kitas bendradarbis — Tėv. Bernardinas Grauslys teologiškai nagrinėjo pranciškoniškosios dvasios aktualumą mūsų laikams, giliau įžvelgdamas svarbesnius pranciškoniškosios teologijos punktus. Tėv. Juvenalis Liauba, būdamas komisarijum, pateikdavo žinių iš III-jo ordino veiklos ir gyvenimo plačiame pasaulyje. Tėv. Tarcizijus Garbukas be eilės vertingų straipsnių, išvertė ir "Varpelyje" atspausdino šv. Pranciškaus **Gėlelės - Fioretti** , o paskutiniais metais, gyvendamas Šv. Žemėje, aprašė pranciškonų saugojamas šv. vietas. Be to, jis išvertė šv. Pranciškaus laišką visiems tikintiesiems, kuriame yra visi pirmosios III-jo ordino regulos pagrindai.

A. a. Tėv. Modestas Stepaitis, būdamas tretininkų komisarijum ir redaguodamas "Varpelį", rūpinosi, kad jame būtų gyva pranciš-

koniškoji dvasia. Jis pirmas išvertė ir per kelis numerius atspausdino III-jo ordino konstitucijas. Kai kurie komisarijai - direktoriai "Varpelyje" skelbė ir savo pranešimus direktoriams ir taryboms ir aplinkraščius visiems tretininkams. Sukakčių proga buvo prisiminti ir didieji tretininkai. Taip 100 m. gimimo sukakties proga buvo paminėtas kan. Juozas Tumas - Vaižgantas.

Kai po II Vatikano susirinkimo daug kas ėmė keistis, "Varpelis" tuoj paaiškino apie pakeistą tretininkams atlaidų laimėjimo tvarką. Atspausdino net dviejų naujų regulos projektų pavyzdžius. Kai buvo imta teigti, kad tretininkai daugiau nereikalingi, o pranciškonizmas jau atgyvenęs, tai į šiuos užmetimus "Varpelis" reagavo redaktoriaus straipsniu "Ar pranciškoniškumas atgyvenęs", o pats lietuvių pranciškonų kustodas - provincijolas Tėv. Leonardas Andriekus iškėlė III-jo ordino reikšmę ir ragino jį atgaivinti. Šiandieną yra aišku, kad "Varpelis" daug padėjo tretininkams susiorganizuoti, palaikė su jais ryšį, kėlė jų dvasią ir entuziazmą veiklai ir savęs tobulinimui. Jis ir dabar stiprina pavienius ir organizuotus tretininkus, dėl to visi tretininkai turi jį skaityti.

Tretininkų provincijai susiorganizavus, vieno "Šv. Pranciškaus Varpelio" nepakako.

Reikėjo vadovėlio, kuriame būtų regula, jos paaiškinimas ir ritualas. Tuo pasirūpino pirmasis provincijos komisarijus Tėv. Justinas Vaškys. Jis papildė ir pataisė Tėv. Pranciškaus Bizausko vadovėlį ir pavadinęs jį "Šv. Pranciškaus pėdomis", jį išleido. Šis vadovėlis tretininkams tarnavo net iki 1963, kai trečią kartą tapęs tretininkų provincijos direktorium, Tėv. J. Vaškys pasirūpino išleisti atskiromis knygelėmis "Šv. Pranciškaus trečiojo ordino regula ir konstitucijos" ir "Šv. Pranciškaus III-jo ordino ritualas". Šalia šių buvo išleista šv. Pranciškaus ir šv. Antano gyvenimai ir dr. A. Maceinos "Saulės Giesmė", gilus filosofinis šv. Pranciškaus gyvenimą nagrinėjąs, veikalas, kurį išleido prel. P. Juras, P. A. Bendrai informacijai buvo leidžiami specialūs aplinkraščiai, kurių vieni komisarijai išleido daugiau, kiti mažiau. Angliškai kalbančiųjų kongregacijų informacijai nuo 1963 m. yra leidžiamas specialus biuletenis.[72]

Daug kongregacijų sustiprinimui ir dvasios pakėlimui padėjo ir pranciškonų pamokslai, pasakyti rekolekcijų, 40 valandų, novenų ir švenčių progomis. Po tokių pamokslų įstodavo naujų narių ir pačių kongregacijų veikla pagyvėdavo. Buvo nemaža tokių parapijų, kuriose kasmet būdavo ruošiamos tretininkams skirtos susikaupimo dienos arba no-

venos prieš šv. Pranciškaus šventes. Kiek yra žinoma, tokios rekolekcijos būdavo ruošiamos New Haven, Conn., Brockton, Mass., Philadelphia, Pa. ir St. Louis, Ill.[73] Kitur, kaip Waterbury, Conn., būdavo laikoma novena preš šv. Pranciškaus žaizdų šventę.[74] Gi Maspeth, N. Y., Lawrence, Mass., ir Scranton, Pa., ji būdavo vedama prieš šv. Pranciškaus šventę.[75] Be to, rekolekcijos paprastai būdavo ruošiamos ir prieš rajonines tretininkų konferencijas. Tokie dvasiniai atsinaujinimai dažniausia baigdavosi iškilmingu susirinkimu su serafiškais užkandžiais.

Dvasiniam pakilimui ir veiklai sustiprinti labai daug padėjo ir rajoninės konferencijos arba kongresėliai, šaukiami su tos apylinkės Kunigų Vienybės pritarimu. Pirmosios tokios konferencijos buvo suruoštos dar 1941 m. Pirmoji įvyko šv. Kazimiero parapijoje Philadelphia, Pa., spalio 4 d., kurios vadovaujamoji tema buvo: "Kur šv. Pranciškus, ten ir taika". Antrasis kongresėlis buvo sušauktas Apreiškimo parapijoje Brooklyn, N. Y., spalio 25 d., kurio tema buvo "Šv. Pranciškus — didžiojo karaliaus šauklys".[76] Sekančiais 1943 m. buvo surengtos dvi rajoninės konferencijos: Chicagos rajonui šv. Jurgio parapijoje balandžio 4 d., kurios pagrindinė tema buvo "Trečiasis ordinas ir Katalikų Akcija",[77] ir Con-

necticut valstybės rajonui Waterbury, kurios tema — ta pati kaip ir Chicagoje.[78] Tais pačiais metais buvo paskelbta ir Pittsburgh, Pa., apylinkės konferencija,[79] bet atrodo, kad ji neįvyko, nes 1944 m. lapkričio 26 d. sušauktoji vadinama pirmąja šio rajono konferencija.[80]

Tėv. J. Vaškys, rūpindamasis Greene, Me., vienuolyno įkūrimu, įrengimu ir Europoje esančių pranciškonų atkvietimu, 1945 m. nesušaukė rajoninių konferencijų, dėl to sekančiais metais jo paskirtas III-jam ordinui komisarijus Tėv. V. Gidžiūnas suruošė dvi apylinkių konferencijas: šv. Andriejaus parapijoje New Britain, Conn., spalio 27 d. ir Pittsburgh, Pa., gruodžio 1 d. Abiejų konferencijų tema buvo "Šių dienų tretininkų uždaviniai pagal pop. Pijaus XII nurodymus".[81] Jo dar 1947 m. buvo sušauktos konferencijos šv. Andriejaus parapijoje Philadelphia, Pa., ir Angelų Karalienės parapijoje Brooklyn, N. Y.,[82] sekančiais metais Marijos gimimo parapijoje Chicago, Ill., ir šv. Juozapo parapijoje Scranton, Pa., o 1949 m. Elizabeth, N. J.[83]

Tėv. J. Vaškys 1950 m. vėl paėmęs III-jo ordino vadovavimą, tais pačiais metais sušaukė tretininkų konferencijas Waterbury, Conn.[84] ir Philadelphia, Pa.[85] Gi 1951 m., vizituodamas Chicagos kongregacijas, Tėv. Kęstutis M. Butkus šv. Jurgio parapijoje suruošė

šios apylinkės tretininkų konferenciją.[86] Tėv. J. Liauba, būdamas komisarijum, 1954 Marijos jubiliejiniais metais suruošė net tris rajoninius kongresėlius: Apreiškimo parapijoje Brooklyn, N. Y.,[87] Dievo Apvaizdos parapijoje Chicago, Ill.[88] ir šv. Petro parapijoje Boston, Mass.[89] Tėv. M. Stepaitis, būdamas komisarijum, 1956 m. sušaukė konferenciją šv. Antano parapijoje Cicero, Ill.[90] o Tėv. B. Mikalauskas 1957 m. Angelų Karalienės parapijoje Brooklyn, N. Y.[91] Dvi paskutinės konferencijos dar buvo sušauktos 1960 m. Viena Nekalto Prasidėjimo parapijoje Chicago, Ill.[92] o kita Apreiškimo parapijoje Brooklyn, N. Y.[93] Po 1960 m. rajoninės konferencijos arba kongresėliai nustota ruošti, nes pasak provincijos direktoriaus Tėv. Kęstučio M. Butkaus 1964 - 1968 m. veiklos apyskaitą, tokius kongresus dėl per didelio vietovių nuotolio ir senyvo narių amžiaus sunku sušaukti.[94] Pastebėtina, kad šioms konferencijoms didelį dėmesį skyrė Chicagos ir New Yorko ir New Jersey kunigai. Tai pastebime iš jų gausaus atsilankymo.

Jau matėme, kad JAV tretininkų susijungimui vienon federacijon ir jų veiklos pagyvinimui labai daug reikšmės turėjo visos Amerikos III-jo ordino kongresai. Toks Pittsburgh, Pa., 1941 m. sušauktas visuotinis treti-

ninkų kongresas sutapo su lietuvių pranciškonų įsikūrimu Amerikoje, dar gi tame pačiame mieste ir tuo pačiu laiku, nes vienuolynas įsteigtas generolo raštu spalio 10 d., o kongresas vyko spalio 11 - 13 d.[95] Kongrese dalyvavo ir Pittsburgho lietuviai tretininkai. Šalia bendros programos, jie turėjo ir savo pamaldas Dangun Žengimo parapijoje ir susirinkimą salėje. Tos parapijos kleb. kun. J. Misius atlaikė iškilmingas šv. Mišias, kurių metu kun. P. Juras pasakė pamokslą. Vakare susirinkime Tėv. J. Liauba pasakė tretininkams pritaikintą konferenciją.[96] Kuo lietuviai tame kongrese pasireiškė ir kiek delegatų jame dalyvavo, žinių neišliko.

Sekantis visos Amerikos III-jo ordino kongresas buvo sušauktas Cincinnati, Ohio, 1947 m. rugpiūčio 10 - 12 d. Tuometinis provincijos komisarijus Tėv. V. Gidžiūnas specialiu aplinkraščiu kreipėsi į kongregacijų direktorius ir tarybas, ragindamas, kad kiekviena kongregacija į kongresą siųstų bent vieną delegatą.[97] Tačiau delegatų iš jau nemažos lietuvių tremtinių provincijos nuvyko tik du. Kongrese komisarijui atstovavo jo deleguotas Tėv. J. Liauba.[98] Vedamoji kongreso mintis — "Grąžinti pasauliui Kristų per šeimą". Tema nagrinėta įvairiais atžvilgiais net 20 paskaitininkų.[99]

Kitas visuotinis Amerikos III-jo ordino kongresas įvyko Milwaukee, Wis., 1952 m. spalio 24 - 26 d. Jo vedamoji mintis buvo "Trečiojo ordino apaštalavimas". Jame po svarstymų buvo nutarta tą apaštalavimą pagyvinti per radio tam tikslui skirtoje "Šv. Pranciškaus valandoje". Tėv. J. Liauba, aprašydamas kongresą, kaip tuometinis provincijos komisarijus, apgailestauja, kad, nežiūrint raginimų, lietuviai į šį kongresą neatsiuntė savo atstovų.[100]

Sekantis Amerikos tretininkų kongresas įvyko Detroit, Mich., 1962 m. spalio 24 - 28 d. Jo pagrindinė tema buvo "III-jo ordino apaštalavimas moderniajame pasaulyje". Daugiausia dėmesio kreipta į socialinę sritį tuomet išleistos pop. Jono XXIII enciklikos "Mater et Magistra" šviesoje. Šiame kongrese dalyvavo net 31 šv. Kazimiero provincijos delegatas, 25 pasauliečiai ir 6 kunigai direktoriai, būtent: prel. P. Juras, Tėv. G. Baltrušaitis, O.F.M., kun. V. Stanevičius, kun. M. Kundrotas, kun. A. Račaitis ir provincijos direktorius Tėv. J. Vaškys, O.F.M.

Šiame kongrese lietuviai turėjo savo atskirą posėdį, kuriame pagal naujas III-jo ordino konstitucijas išsirinko provincijos tarybą, kurią sudarė: provincijos direktorius — Tėv. J. Vaškys, kunigas patarėjas — prel. P.

PREL. PRANCIŠKUS JURAS, Apaštališkas Protonotaras— tretininkas, Šv. Kazimiero provincijos vadovybės kunigas patarėjas, JAV III-jo ordino Federacijos CV 1962 m., kaip spaudos apaštalas, atžymėtas Dievui ir Bažnyčiai nusipelnusio tretininko atžymėjimu

Juras, provincijos ministras prefektas — dr. R. Scicchitano, sekretorė — Miss M. Hamilton, iždininkas E. R. Mailhot ir patarėjas pasaulietis –- Tamulevičius. Naujoji taryba ten pat padarė posėdį, kuriame nutarė paruošti provincijos statutą ir išleisti biuletenį lietuvių ir anglų kalba. Kitame lietuvių provincijos delegatų susirinkime Tėv. J. Vaškys padarė pranešimą apie provincijos stovį ir ateities veiklos planus, primindamas, kad netrukus bus išleista lietuviškai naujosios III-jo ordino konstitucijos ir ritualas.[101]

Paskutinis visuotinis Amerikos III-jo ordino federacijos kongresas įvyko Philadelphia, Pa., 1967 m. birželio 22 - 25 d. Jo pagrindinė tema buvo "Pranciškoniškas atsinaujinimas šiandien". Šis kongresas buvo labai reikšmingas lietuviams tretininkams, nors juos jame atstovavo nedidelis būrelis lietuvių su kiek gausesniais angliškai kalbančių kongregacijų atstovais. Šalia jų dalyvavo dar šie dvasininkai: prel. P. Juras — provincijos tarybos kunigas patarėjas, Tėv. K. M. Butkus — provincijos direktorius, kun. V. Stanevičius ir Tėv. G. Baltrušaitis, O.F.M.

Šio kongreso metu Tėv. Kęstučiui M. Butkui vadovaujant buvo sušauktas šv. Kazimiero provincijos posėdis, išrinkta nauja provincijos taryba, paruoštas naujos III-jo ordino

Pirmoji Trečiojo ordino šv. Kazimiero provincijos taryba: iš kairės į dešinę sekretorė M. Hamilton, patarėjas kunigas prel. P. Juras, provincijos ministras prefektas dr. R. Scicchitano, provincijos komisarijus T. J. Vaškys, O.F.M.; stovi iždininkas E. R. Mailhot ir pasaulietis patarėjas P. Tamulevičius.

regulos projektas ir suruoštas lietuviškas skyrius bendroje III-jo ordino parodoje.

Provincijos delegatų posėdyje buvo išrinkta nauja taryba, susidedanti iš: kunigo patarėjo — prel. P. Juro, P. A., provincijos ministro prefekto — adv. P. Talmage, viceministro prefekto — Florence Schumacher, sekretoriaus — Russell J. Fontaine, pasaulietės patarėjos — Onos Sungailaitės ir iždo globėjos — Marijos N. Sungailaitės. Savaime suprantama, kad vyriausias Šv. Kazimiero III-jo ordino provincijos viršininkas buvo lietuvių pranciškonų provincijolas — kustodas Tėv. Leonardas Andriekus ir jo su taryba paskirtas provincijos direktorius Tėv. Kęstutis M. Butkus.

Tame pačiame posėdyje buvo nagrinėta, priimta ir parašais patvirtinta Tėv. Kęstučio M. Butkaus paruošta Pasauliečiams Pranciškonams Regula. **"The Suggested Rule for the Layman's Order of St. Francis — Evolving into the Whole Triumphant Christ."** Ji buvo įteikta III-jo ordino federacijos valdybai, kuri ją pripažino, kaip vieną iš geriausių gautų regulos projektų. Ji buvo pasiųsta Romon, kur iš visų gautų projektų bus paruošta viena galutinė šiems laikams pritaikinta regula.

Kitas įsidėmėtinas dalykas, tai bendroje

kongreso parodoje šv. Kazimiero provincijos direktoriaus rūpesčiu suruoštas lietuviškas skyrius, kuriame buvo parodyti Kennebunkport, Me., vienuolyno meno kūriniai: Šv. Antano, Pragos Kūdikėlio, Liurdo ir Kryžiaus kelių šventovės bei naujoji koplyčia. Buvo išstatyta ir lietuvių pranciškonų spauda: "Šv. Pranciškaus Varpelis", "Aidai" ir "Darbininkas". Taip pat ir jų išleistos knygos "Serafiškuoju keliu" I ir II tomas (mąstymai), dr. A. Maceinos "Saulės Giesmė", Tėv. Kęstučio M. Butkaus išversta ir išleista knyga "Pilnutinis Kristus" ir kt. Klasikų autorių paveikslais parodoje buvo iliustruoti ir minėtosios III-jo ordino regulos projekto skyriai. Šia paroda daugelis domėjosi, fotografavo ir aprašė amerikiečių spaudoje.[102]

Šie kongresai smulkiai aprašyti "Šv. Pranciškaus Varpelyje" turėjo didelės įtakos lietuvių tretininkų veiklai, nes jie pakreipdavo jų veiklą atitinkamomis kongresuose svarstytomis kryptimis, ypač "Šv. Pranciškaus radio ir televizijos valanda" susilaukdavo materialinės paramos.

Norėdami pažinti JAV III-jo ordino federacijos organizaciją ir veikimą šv. Kazimiero provincijos komisarijai - direktoriai iš pat pradžios dalyvaudavo jos šaukiamuose provincijų vadovų ir direktorių suvažiavimuose

šv. Kazimiero III-jo ordino komisarijai: Iš kairės į deš. T. Eugenijus Jurgutis, T. Jurgis Gailiušis, T. Gabrielis Baltrušaitis, T. Viktoras Gidžiūnas, T. Justinas Vaškys, T. Juvenalis Liauba, T.T. Kęstutis M. Butkus, T. Antanas Venslovas.

ir studijų dienose. Viename 1946 m. rugpiūčio 23 d. laiške Tėv. J. Vaškys centro valdybos sekretoriui praneša, kad jis dalyvaus Cincinnati, Ohio, spalio 9-10 d. šaukiamame III-jo ordino komisarijų suvažiavime.[103] Kitame tų pačių metų spalio 5 d. tam pačiam sekretoriui laiške praneša, kad dėl rimtų priežasčių negalįs atvykti į minėtąjį suvažiavimą.[104] Sekančiais 1947 m. jis tame suvažiavime jau dalyvavo.[105] Nebuvo apleisti ir direktorių kursai. Antai 1948 m. liepos 6 - 8 d. Westmont, Ill., tokiuose kursuose dalyvavo tuometinis komisarijus Tėv. V. Gidžiūnas.[106] Gi 1950 m. komisarijų suvažiavime Brookline, Mass., komisarijaus įgaliotas dalyvavo Tėv. Placidas Barius.[107] Vėliau beveik visuose suvažiavimuose ir studijų dienose dalyvaudavo patys komisarijai, kaip tai matome iš jau minėto Tėv. Kęstučio M. Butkaus veiklos apyskaitos.

Nežiūrint vadovybės pastangų, tretininkų veiklumas priklausė nuo vietinių kongregacijų direktorių, tarybų ir pavienių narių veiklumo. Uoliausi komisarijai - direktoriai ir vizitatoriai negalėjo išjudinti tų kongregacijų, kurios nepaisė jų nurodymų, neskaitė jų aplinkraščių ir jiems skirto "Varpelio", nesirūpino naujų narių patraukimu. Šiandien tokios kongregacijos jau mirusios arba dar

šiaip taip vegetuoja. Kad išliktume gyvi, reikia visų nuoširdaus bendradarbiavimo!

6. Amerikos lietuvių tretininkų veikla

Visų šv. Pranciškaus dvasios vaikų veikla apima tris sritis: savęs tobulinimą, apaštalavimą ir artimo meilės darbus. Amerikos lietuviai tretininkai veikliai reiškės ir tebesireiškia visose srityse.

Jie, laikydamiesi regulos, kalbėjo įsakytus poterius, darė sąžinės sąskaitą, stengėsi, kada tik galėjo, ir šiokiomis dienomis išklausyti šv. Mišias, dažnai eidavo išpažinties, daugelis kasdien priimdavo šv. Komuniją, lankėsi į parapijos rengiamas rekolekcijas ir pamaldas ir stengėsi naikindami ydas įsigyti dorybių. Gilesniam krikščioniškos ir pranciškoniškos dvasios pažinimui skaitė "Šv. Pranciškaus Varpelį" ir religinio turinio knygas, atlikdavo mąstymus, lankė tretininkams skirtas rekolekcijas ir studijų dienas, kur jos buvo ruošiamos.[108]

Tretininkai taip pat apaštalauja savo parapijose ir savo apylinkėje, kur jie gyvena. Antai, Rochester, N. Y., tretininkai 1943 m. padarė nutarimą melstis ir aukoti šv. Komuniją ir kas mėnesį užprašyti šv. Mišias už sa-

vo parapijos kareivius ir pasaulio taiką.[109] Waterbury, Conn., kongregacija kas mėnesį aukoja Švč. Sakramento adoracijos valandą už nusidėjėlių atsivertimą ir ta intencija užprašo šv. Mišias.[110] Gi Worcester, Mass., šv. Kazimiero kongregacija atitinkamomis progomis meldžiasi už savo dvasios vadus, ligonius ir mirusius narius.[111] Daugelis tretininkų taip pat priklauso Maldos Apaštalavimui ir šv. Rožančiaus brolijoms.

Lietuvoje tretininkai buvo uolūs lietuviškos katalikiškos spaudos skaitytojai, knygnešiai, platintojai ir rėmėjai. Tuo jie pasižymėjo ir Amerikoje. Jie dėjosi prie lietuviškųjų katalikiškų draugijų, kurios kūrė spaustuves ir leido katalikiškus laikraščius ir knygas. Daugelis jų lietuviškai spaudai palaikyti įdėjo nemaža pinigo, kurio niekuomet neatgavo. Įdomu, kad net tuomet, kai pranciškonai perėmė susibankrutavusias "Lietuvių Žinias", "Ameriką" ir "Darbininką", kai net kai kurie klebonai atsiėmė savo įnašus aukotus tiems laikraščiams leisti, tretininkai prel. P. Juras iš Lawrence, Mass., ir Ona Šarkaitė iš Brooklyn, Mass., savo įdėtų nemažų sumų atsisakė, kad tuo būdu palengvintų pranciškonams tęsti spaudos apaštalavimo darbą. Jie skaitė ir platino ir net patys kitiems užsakinėdavo lietuviškus katalikiškus laikraščius ir knygas.

Pranciškonams atgaivinus "Šv. Pranciškaus Varpelį", kai kurios kongregacijos jo išplatino po 100 ar 200 egz. Dar ir dabar dažnos kongregacijos korespondencijose užtinkame, kad skaito ir platina lietuvišką spaudą.[112]

Sekdami serafiškojo savo Tėvo šv. Pranciškaus pavyzdžiu, Amerikos lietuviai tretininkai gerbė ir rėmė savo kunigus ir bažnyčias. Savo dvasios vadų darbą įvertindami jubiliejų ar vardinių progomis, jie ne tik prisimena juos savo maldose, bet ir dovanų jiems įteikia. Savo ir vienuolynų bažnyčias aprūpina liturginiais drabužiais ir indais. Kur nėra altoriaus draugijos, ten tretininkės puošia altorius ir bažnyčias. Statant ar atnaujinant bažnyčias ar parapijos namus tiek pavieniai nariai, tiek kongregacijos gausiai aukoja. Tam tikslui net rengia parengimus ir jų pelną atiduoda bažnyčios reikalams. Nėra įmanoma čia visų tų kongregacijų išvardyti ir aprašyti, kiek kuri savo parapijai padėjo, nes apie daugelį neliko mums prieinamų žinių. Žinoma, kad Waterbury, Conn., kongregacija 1942 m. surengusi vakarienę, jos pelną 1,000 dol. paskyrė parapijos skoloms mokėti ir nuo to laiko kas metai panašių parengimų pelną atiduodavo parapijai.[113] Parengimus ruošdavo ir jų pelną statomoms bažnyčioms skirdavo Maspeth N. Y., Kearny, N. J., Cicero, Ill.,

Pittston, Pa. Worcester, Mass., ir kt. kongregacijos.[114] Gi Rochester, N. Y., tretininkai prisidėjo prie lietuviškio kryžiaus statybos.[115]

Lietuviai tretininkai pasižymi ir artimo meilės darbais: ligonių lankymu ir pagalba vargšams ir nuskriaustiesiems. Ligonių lankymui kiekviena kongregacija turi net specialiai išrinktus narius. Pagalba vargšams jie pasižymėjo ypač tuomet, kai Lietuvą užgrobus komunistams daugelis mūsų brolių atsidūrė tremtyje. Tuomet jie pradėjo remti BALFo labdaringą veiklą, aukodami drabužius ir pinigus, arba patys siuntė į Vakarus pasitraukusiems lietuviams drabužių, maisto ir spaudos, o ten esantiems kunigams liturginių rūbų ir indų. Maža Wandergrift, Pa., kongregacija tuomet išsiuntė 12 siuntinių.[116] Maspeth, N. Y., tretininkės su dėžutėmis gatvėse rinko aukas lietuvių našlaičių fondui ir iš savo iždo tam pačiam tikslui paaukojo 25 dol.[117] Waterbury tretininkai 1944 m. visą birželio mėnesį meldėsi už Lietuvą, kad ji taptų nepriklausoma.[118] Daugelis kongregacijų Vasario 16 minėjimuose ar kitomis progomis Lietuvos laisvinimui įteikia savo aukas. Daugelis narių sudarė sąlygas tremtiniams atvykti ir padėjo įsikurti Amerikoje. Kas gali ir besuskaityti visus lietuvių tretininkų artimo meilės darbus?

Amerikos lietuviai tretininkai ypatingu būdu rėmė savo dvasios brolių pranciškonų įsikūrimą ir apaštalavimo darbus Amerikoje. Dievo Apvaizdos lėmimu, prel. P. Juras iš Lawrence, Mass., ir Magdalena Kleitonienė iš Baltimore, Md., buvo tie tretininkai, kurių dėka pranciškonai galėjo atgaivinti "Šv. Pranciškaus Varpelį", o pastaroji padėjo įkurti ir Greene, Me., vienuolyną.[119] O kas suskaitys, kiek tretininkai yra prisidėję prie Kennebunkport, Me., vienuolyno įsigijimo ir įrengimo, jo šv. Antano, Pragos Kūdikėlio, Liurdo ir Kryžiaus kelių šventovių įrengimo ar pastatymo. Kennebunkport, Me., vienuolynui ypatingą auką šv. Kazimiero prov. tretininkai padarė provincijos direktoriaus Tėv. Kęstučio M. Butkaus paraginti, naujoje koplyčioje įtaisydami didžiulį visą sieną užimantį vitražinį langą, atsiėjusį virš 30,000 dol.[120] Tretininkai daugiau ar mažiau yra prisidėję prie visų pranciškonų vienuolynų statybų ar įrengimo tiek Kanadoje, St. Catharines ir Toronte, tiek JAV, Bridgeville, Pa., ir Brooklyne, N. Y. Brooklyno vienuolynui ruošiantis statyti Kultūros Židinį, kuriame bus vienuolynas, koplyčia, spaustuvė, laikraščių redakcijos ir administracijos, bei visuomeninei veiklai skirtos patalpos, tretininkai ir šį pranciškonų užsimojimą remia. Jie per savo komisarių Tėv.

Kęstutį M. Butkų provincijos vardu jau yra įteikę 1,000 dol., Chicagos Marijos Gimimo k gregacija jau tapo fundatore, paaukodama 100 dol., o Brooklyno Angelų Karalienės kongregacija yra pasižadėjusi tapti Kultūros Židinio fundatore, aukodama 100 dol.[121] Panašių pažadų yra ir daugiau.

Amerikos lietuviai tretininkai šelpė ir tebešelpia ir kitas lietuvių vyrų ir moterų vienuolijas: marijonus ir jėzuitus, kazimierietes, pranciškietes, Nukryžiuotojo Jėzaus ir Nekalto Prasidėjimo seseris. Jie daug yra prisidėję prie lietuvių Šiluvos šventovės Washingtone ir Lietuvių Kankinių koplyčios Romoje statybos. Jie savo aukomis parėmė ir bendrus III-jo ordino ir pranciškonų reikalus. Jie daug prisideda prie "Šv. Pranciškaus Varpelio" išlaikymo. Aukojo taip pat tretininkų namams statyti Asyžiuje ir Romoje, ir pranciškonų koplyčios įrengimui Paminklinėje Amerikos bazilikoje Washingtone.

Tai yra mažos tautos ir dar mažesnės III-jo ordino šv. Kazimiero provincijos tretininkų darbai Dievo garbei, Lietuvos naudai ir artimo gerovei.

IŠNAŠOS

I. ŠV. PRANCIŠKUS IR JO LAIKŲ DVASIA

1. G. K. CHESTERTON, **St. Francis of Assisi**, Garden City, New York, 1950, 25 psl. ir sek.

2. J. MARX, **Manuale di storia ecclesiastica**, I,[4] Firenze (be metų), 268 psl. ir sek., 319 psl. ir sek.

3. M. STICCO, **St. Francesco d'Assisi**, Milano 1944, 1 psl. ir sek.

4. J. MARX, **op. cit.**, 277 psl. ir sek.

5. **Regula et Constitutiones Generales Ordinis Fratrum Minorum**, Romae 1969, XV psl. Lietuviškas vertimas patalpintas **Oremus** maldyne, parengtame L. ANDRIEKAUS, Brooklyn, N.Y. 1955, 274 psl.

6. V. GIDŽIŪNAS, **Oblatai** / **Lietuvių Enciklopedija**, XX, So. Boston, Mass., 1960, 529 psl. ir sek.

7. J. MARX, **op. cit.**, 257 psl. ir sek., 325 psl. ir sek.; FLICHE-MARTIN , **Storia ecclesiastica**, VII, versta iš prancūzų kalbos, Torino 1953, 311-389 psl.

8. M. STICCO, **op. cit.**, 13 psl. ir sek.

9. **Ten pat**, 20-22 psl.; 26-29 psl.; 32-34 psl.

10. J. HUIZINGA, **Autumno del medioevo**, itališkas vertimas iš olandų kalbos, Firenze 1942, 1-34 psl.

II. TREČIASIS ŠV. PRANCIŠKAUS ORDINAS

1. **Codex iuris canonici**, can. 685, 702; P. ANTONINO DA SANT'ELIA A PIANISI, **Manuale storico-giuridico-practico sul Terz'Ordine Francescano**, Roma 1947, 5 psl.; **Enciclopedia Cattolica**, XI, Città del Vaticano 1953, 2044 skil.

2. **Codex**, can. 701; **Enciclopedia Cattolica**, XI, 2044 skil.

3. P. ANTONINO, **op. cit.**, 7 psl. ir sek.

4. **Enciclopedia Cattolica**, XI, 2044 skil.

5. G. TIRABOSCHI, **Vetera humiliatorum monumenta**, II, Mediolani 1767, 128-134 psl.

6. FR. THOMAS DE CELANO, **Vita prima S. Francisci**, p. I, c. XV, n. 37 (AF, X, 30 psl.); S. BONAVENTURA, **Legenda maior S. Francisci Assiensis**, cap. IV, n. 6 (AF, X, 573 psl.); FR. JULIANI DE SPIRA, **Officium**

rhythmicum S. Francisci, Ad Laudes antiphona 3-a: "Tres ordines hic ordinat..." (AF, X. 383 psl.).

7. Actus S. Francisci, ed. P. SABATIER, Paris 1902, 16 psl.; I Fioretti di Santo Francesco, cap. 16.

8. A. VAN DEN WYAGAERT, De Tertio Ordine S. Francisci iuxta Marianum Florentinum (AFH, XII, 1920, 42-48 psl.).

9. Kai kurie autoriai mano, kad pagrindiniai pirmosios regulos nuostatai randasi šv. Pranciškaus laiške visiems tikintiesiems. Opuscula S. P. Francisci Assisiensis, Quaracchi 1941, 87-98 psl. Kiti, kaip A. VAN DEN WYANGAERT, op. cit., 59 psl., neigia. Tačiau palyginus senosios regulos tekstus, tas panašumas labai didelis ir vistiek peršasi mintis, ar tik šis laiškas nebus ta pirmoji regula, kurią Pranciškus pažadėjo Asyžiaus lygumos tikintiesiems cf. I Fioretti cap. 16, kuria remdamasis kard. Hugolino parašė popiežiaus Honorijaus III patvirtintą regulą.

10. Seniau buvo manoma, kad pirmoji Trečiojo ordino regula buvo išsilikusi tik Nikalojaus IV bulėje "Supra montem", išleistoje 1289. VIII, 19., išleista P. C. EUBEL, Bullarii Franciscani Epitome, Suppl., LI n., 302 psl., bet P. SABATIER, Capistrano vienuolyno bibliotekoje rado dar senesnę regulą, kurią išleido L'Ancienne règle du Tiers Ordre, Paris 1901 (Opuscules critique historique, I, fasc. I, 1903, 17-30 psl.). Vėliau P. L. LEMMENS Karaliaučiaus archyve atrado kitą trumpesnę regulą ir išleido, pavadindamas ją Regula antiqua Ordinis de Poenitentia (1221) iuxta novum codicem (AFH, VI, 1913, 242-250 psl.). Abi šios regulos gale turi skirtingus priedus, atrodo, yra pritaikintos vietos aplinkybėms, tarsi būtų šių dienų konstitucijos. Pagaliau P.B. BUGHETTI, Landau bibliotekoje rado, jo manymu, dar senesnį už pirmuosius regulos tekstą be jokių priedų, kurį išleido pavadindamas Prima regula Tertii Ordinis iuxta novum codicem (AFH, XIV, 1921, 109-121 psl.). Yra taip pat du kritiški šios regulos komentarai: P. L. OLIGER, Expositio brevis regulae antiquae III Ordinis S. Francisci (AFH, XIV, 1921, 122-129 ir P. A. VAN DEN WYANGAERT, De Tertio Ordine S. Francisci iuxta Marianum Florentinum (AFH, XIII, 3-77 psl.).

11. Enciclopedia Cattolica, XI, 2044 skil.

12. Žiūrėk virš minėtas regulų laidas 10 notoje.

13. C. EUBEL, **Bullarii Franciscani Epitome**, Suppl. LI nr., 304 psl. ir sek.

14. **Enciclopedia Cattolica**, XI, 2045 skil.

15. P. ANTONINO, **op. cit.**, 17 psl. ir sek.

16. **Acta Ordinis Minorum**, ed. altera, Quaracchi 1890, 89-93 psl. Yra ir dvi lietuviškos regulos laidos, išleistos JAV. T. P. BIZAUSKAS, **Šv. Pranciškaus pėdomis**, Trečiojo ordino vadovėlis, 5 laid., pataisė ir papildė T. J. VAŠKYS, Greene, Me., 1946, 9-23 psl., ir **Šv. Pranciškaus Trečiojo ordino regula ir konstitucijos**, vertimas iš anglų kalbos, Brooklyn, N.Y., 1963, 12-16 psl.

17. **Šv. Pranciškaus pėdomis**, 24-147 psl.

18. **Šv. Pranciškaus Trečiojo ordino regula ir konstitucijos**, Brooklyn, N.Y. 1963.

19. Žiūrėk 10 notą.

20. **Šv. Pranciškaus Trečiojo ordino regula ir konstitucijos**, 8 psl.

21 **Ten pat**, 9 psl.

22. **Novae Constitutiones Tertii Ordinis Saecularis S. Francisci / Acta Ordinis Minorum**, LXXVII, 1957, 315-337 psl.).

23. **Šv. Pranciškaus Trečiojo ordino regula ir konstitucijos**, Brooklyn, N.Y., 1963.

24. **Novae Constitutiones Tertii Orsinis, ten pat**, 315 psl. ir sek.

25. **Šv. Pranciškaus Trečiojo ordino regula ir konstitucijos**, 92-105 psl.

26. P. ANTONINO, **op. cit.**, 100 psl. ir sek.; L. WADDINGUS, **Annales Minorum**, ad an. 1227, II, Reg. Pont., n. 1, 673 psl., ir n. 2, 675 psl. ir sek. ir n. 4, 678 psl. ir ad. an. 1255 n. 15, 601 psl. ir sek.

27. J. H. SBARALEA, **Bullarium Franciscanum**, I, Romae 1759, 39-40 psl.

28. **Ten pat** ir L. WADDINGUS, ad an. 1228, II, n. 2, 675 psl. ir sek.

29. J. H. SBARALEA, **op. cit.**, I, 63 n., 65 psl.

30. C. EUBEL, **Bullarii Franciscani Epitome**, 609 n., 65 psl.

31. L. WADDINGUS, ad an. 1255, n. 15, 601 psl.

32. **Ten pat** ad an. 1228, II, n. 2, 676 psl.

33 **Ten pat** ad an. 1294, V, n. 1. 627 psl.

34 **Ten pat** ad an. 1230, II, n. 5, 677 psl. ir sek.

35. J. H. SBARALEA, **op. cit.**, I, 210 n., 464 psl.; P. ANTONINO, **op. cit.**, 109 psl. ir sek.

36. S. BONAVENTURA, **Determinationes quaestionum**, pars II, q. XVI, in **Opera omnia**, VIII, Quaracchi 1898, 368 psl.; P. ANTONINO, **op. cit.**, 110 psl. ir sek.

37. P. ANTONINO, **op. cit.**, 112-118 psl. **A Short History of the Third Order** by M. A. HABIG and M. HEGENER, Chicago, Ill. 1963, 26 psl. ir sek.

38. C. EUBEL, **Bullarium Franciscanum**, VII, 154 n., 47 psl.

39. P. ANTONINO, **op. cit.**, 121 psl. ir sek.

40. **A Short History of the Third Order**, 81-85 psl.

41. P. ANTONINO, **op. cit.**, 126-133 psl.

42. **Ten pat**, 62-67 psl.

43. D. CRESI, **San Francesco e i suoi ordini**, Firenze 1955, 291 psl.

44. **Ten pat.**

45. **A short history of the Third Order**, 28 ir 81 psl.

46. D. CRESI, **op. cit.**, 292 psl.

47. **A Short History of the Third Order**, 81 psl. ir sek.

48. P. H. HOLZAPFEL, **Manuale Historiae Ordinis Fratrum Minorum**, Friburgi Brisgoviae 1909, 601 psl.

49. P. ANTONINO, **op. cit.**, 135 psl.

50. L. WADDINGUS, ad an. 1308, VI, n. 462, 620 psl. ir sek.

51. **Ten pat** ad an. 1919, VI, n. 57, 588-590 psl.

52. P. ANTONINO, **op. cit.**, 137.

53. U. D'ALENÇON, **Statistique Franciscaine de 1385 / Etudes Franciscaines**, X, 1903, 93 psl.

54. D. CRESI, **op. cit.**, 293 psl.

55. **A Short History of the Third Order**, 82 psl. ir sek.

56. Jis parašė tretininkų teisėms ginti Italijoje ir už Alpių: **Defensorium Tertii Ordinis B. Francisci**, B. Joanne a Capistrano auctore, Venezia 1580. Vėlesnę laidą paruošė P. ILARIO DA PARIGI, in **Liber Tertii Ordinis**, Genève-Paris 1888.

57. P. ANTONINO, **op. cit.**, 138 psl. ir sek.

58. **Summa theologica**, Verona 1740, III, tit. 23, cap. 5, p. 1291.

59. **A Short History of the Third Order**, 83 psl.

60. D. CRESI, **op. cit.**, 293 psl.
61. P. ANTONINO, **op. cit.**, 139 psl.
62. D. CRESI, **op. cit.**, 293 psl.
63. **A Short History of the Third Order**, 83 psl.
64. P. ANTONINO, **op. cit.**, 139 psl. ir sek.
65. **A Short History of the Third Order**, 83 psl.
66. P. ANTONINO, **op. cit.**, 141 psl. ir sek.
67. **A Short History of the Third Order**, 83 psl.
68. D. CRESI, **op. cit.**, 293 psl.
69. Juos visus išvardija ir aprašo BASILIO DA BOLOGNA, **Elenco della stampa periodica dedicata ai Terziari Francescani / Annali Francescani**, 1919, 69 psl. ir sek.
70. P. ANTONINO, **op. cit.**, 144-149 psl.
71. **Ten pat**, 149-153 psl.
72. **Ten pat**, 153 psl. ir sek.; **A Short History of the Third Order**, 44-46 psl. **Acta Ordinis Fratrum Minorum**, 1968 m. fasc. I-II, paskelbta statistika Mažesniųjų Brolių šeimai priklauso 1,040,022 tretininkai.
73. P. ANTONINO, **op. cit.**, 155 psl. ir sek.; **A Short History of the Third Order**, 84 psl.

III. TREČIASIS ORDINAS SENOJOJE LIETUVOJE IR RUSŲ VERGIJOJE

1. V. GIDŽIŪNAS, O.F.M., **De Fratribus Minoribus in Lituania**, pars I, Romae 1950, 1-11 psl.
2. P. L. LEMMENS, **Regula antiqua de poenitentia** (AFH, VI, 1913, 242-250 psl.).
3. **Podręczna Encyklopedya Koscielna**, V-VI, 123 psl.
4. K. KANTAK, **Franciszkanie Polscy**, I, Kraków 1937, 50 psl.
5. **Ten pat**, 34 psl.
6. **Monumenta Poloniae Historica** (MPH), IV, Lwów 1884 (perspausdinta Warszawa 1961), 698, 790 psl.
7. V. GIDŽIŪNAS, **De Fratribus Minoribus**, 39-51 psl. Yra vienas 1483 m. Jurgio Goštauto dovanojimo aktas, kuriame jis pasisako, kad jis, jo motina Liudmila ir žmona Margarita priklauso Mažesniųjų Brolių brolijai, tačiau šis dokumentas yra vėliau apie 1595 m. padirbtas. Jis tačiau įrodo, kad bent jo padirbimo metu tokia brolija Vilniuje prie šv. Marijos vienuolyno veikė. **Codex diplomati-**

cus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vilnensis, I, W Krakowie 1932, 335 n., 390 psl. ir sek.

8. PIETRO ANTONIO DI VENEZIA, Giardino Serafico istorico, I, Venezia 1710, 712 psl.; F. HUEBER, Menelogium seu brevis et compendiosa illuminatio in splendoribus sanctorum, beatorum ex triplici Ordine Fratrum Minorum, Monachi 1698, 747 psl.

9. V. GIDŽIŪNAS, De Fratribus Minoribus, 62 psl.

10. Ten pat, 36s. psl.; Lietuvių Enciklopedija, XII, 407 psl. Šiek tiek žinių apie anuomet pranciškonų konventualų priežiūroje veikusius tretininkus duoda K. KANTAK, Franciszkanie Polscy, I, 93, 199, 222, 442 psl.; II, 421 psl.

11. K. KANTAK, Bernardyni Polscy, I, Lwów 1933, 1 psl. ir sek.

12. Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vilnensis, 264, n., 303 psl. ir sek.

13. Ten pat, n. 269, 310 psl. ir sek.

14. Chronologia Ordinis Fratrum Minorum de Observantia provinciae Minoris Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae..., collecta et conscripta anno Domini 1656 per Patrem Thoma Digon (Senosios Lietuvos provincijos archyvo rankraštis), 49-56 psl.

15. V. GIDŽIŪNAS, Lietuvių Pranciškonų sukaktys (Aidai 1956, 20 psl.).

16. SADOK BARĄCZ, Pamiętnik zakonu WW. OO. Bernardynów w Poscze, Lwów 1874, 328-352 psl.

17. Lietuvių Enciklopedija, II, 427 psl.; XXIII, 423-425 psl.

18. K. KANTAK, Bernardyni, I, 12, 155 psl.; C. BOGDALSKI, Bernardyni w Polsce, I, Kraków 1933, 246 psl.

19. MPH, V, 204, 231, 292 psl.

20. Ten pat, 367; K. KANTAK, Bernardyni, II, 177, 401 psl.; C. BOGDALSKI, Bernardyni, I, 284, 328 psl.

21. MPH, V, 225 psl.; K. KANTAK, Bernardyni, II, 171 psl.

22. Iki mūsų dienų Krokuvos Bernardinų archyve yra išsilikęs Marijono iš Jaziorkos raštas, kuriuo jis 1485 m. į III-jį ordiną priėmė vaistininką Teodoriką iš Dancigo. O. H. E. WYCZEWSKI, Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie, Częsč 1, Dokumenty, Lublin

1961, 7 n., 42 psl.; N. GOLICHOWSKI, **Przed nową epoką**, Kraków 1899, 151 psl. ir sek.

23. C. BOGDALSKI, **Bernardyni**, I, 301 psl. ir sek.

23a. J. KURCZEWSKI, **Kościół Zamkowy**, III, Wilno 1916, 35 psl.

24. K. MOTIEJUS WOLONCZEWSKIS, **Žemajtiu Wiskupiste**, Vilniuj 1848, 166 psl.

25. H. JUSZKIEWIZ, **Żywoty świętych i błogosłowionych trzech zakonów św. Franciszka Braci Mneijszych**, Wilno 1845.

26. THOMAS DIGON, **Chronologia Ordinis Fratrum Minorum Observantium Provintiae Minoris Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae**, Manuscrip. archivi provinciae antiquae, 40-45; S. RARĄCZ, **Pamiętnik zakonu**, 45; J. VAIŠNORA, MIC, **Marijos garbinimas Lietuvoje**, Roma 1958, 312 psl. ir sek.

27. J. VAIŠNORA, MIC, **Rokitai** (**Varpelis**, 1965, nr. 8, 9, 10).

28. A. ALEKNA, **Katalikų Bažnyčia Lietuvoje**, Kaunas 1936, 112 psl.

29. T. PR., **Vyskupas Motiejus Valančius** (**Varpelis**, 1925, nr. 7, 171 psl.).

30. Jo pavardė rašoma taip, kaip ją rašo **Lietuvių Enciklopedija**, XXVII, 378 psl.; J. ŠVAISTAS, **Žiobriai plaukia**, Chicago 1962, 143-147;

32. P. RUSECKAS, **Knygnešys**, I, (1864-1904), Kaunas 1938, 153 psl.

33. P. RUSECKAS, **op. cit.**, 128 psl.

34. E. DOC. P. J. TUMO, **Lietuvių literatūros paskaitos**, Draudžiamasis laikas, - Šviesos grupė, - (**Kosmos** 1924, 24 psl.; A. MILUKAS, **Spaudos laisvės**, 83-88 psl.

35. A. MILUKAS, **op. cit.**, 241-253 psl.; Kan. P. DOGELIS, **Mano gyvenimo prisiminimai**, Kaunas 1934, 78-110 psl.

36. A. ALEKNA, **Bažnyčios istorija**, 2 laida, Tilžėje 1920, 222-226 psl.

37. **Bibliografijos žinios**, Kaunas 1926, 350 psl.; A. ALEKNA, **Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius**, Klaipėda 1922, 175 psl.;

38. MOTIEJUS VALANČIUS, **Pastabos pačiam sau**, spaudai paruošė J. TUMAS, Klaipėda 1929, 126 psl.

39. **Pastabos pačiam sau**, 8 psl., **Žemajtiu Wiskupiste**, I, 71-75 psl.

39a. T. PR., **Vyskupas Motiejus Valančius**, (**Varpelis** 1925, 171 psl.).

40. V. BIRŽIŠKA, **Aleksandrynas**, II, Čikaga 1963, 312 psl.

41. **Pastabos pačiam sau**, 126 psl. ir sek.

42. A. MILUKAS, **Spaudos laisvės**, 74 psl.

43. Ritualas paimtas ištisai iš NORBERT GOLICHOWSKI, O.F.M., **Ceremonial Trzeciego Zakon św. Franciszka z Assyżu**, Leopolis 1894.

44. J. VAIŠNORA, MIC, **Marijos garbinimas Lietuvoje**, 169 psl.

45. A. MILUKAS, **Spaudos laisvės**, 76 psl.

46. H. JUSZKIEWICZ, **żywoty świętych i błogosłowionych trzech zakonów św. Franciszka**, Wilno 1845.

47. Čia ne visai tiesa, nes buvo jiems kun. M. Sidaravičiaus išleistas "Szaltinis", tik gal nevisi tretininkai pajėgė jį įsigyti, ar gal iš viso nemokėjo skaityti.

48. T. PRANCIŠKUS. **Tretininkų sutvarkymas**, (Paskaita, skaityta Kauno kunigų konferencijoje 1929 m. sausio 30 d.), **Tiesos Kelias**, 1929, 183-187.

49. **Tretininkų veikimas ligi šiol Lietuvoje**, (Iš paskaitos prof. Pr. DOVYDAIČIO Tretininkų kongrese Kretingoje 15-17.VI.1922), **Varpelis** 1923, nr. 5.

50. Pr. DOVYDAITIS, **op. cit.**, 6 psl.

51. T. PRANCIŠKUS, **op. cit.**, **Tiesos Kelias**, 1929, 185 psl.; P. DOVYDAITIS, **op. cit.**, 6 psl. ir sek. Buvo išleista ir **Įstatai svietiškųjų tretininkų šv. Pranciškaus zokono**, 31 psl., Seinai 1907.

52. **Rankvedėlis Tretininkams**. Parašė kun. A. BIZAUSKAS, Vilnius M. Kuktos spaustuvė 1910, 30+40+1, nr. p. Kaina 15 kap. 16. 5×10,5 m. Approbatur Vilnae 2.XII, 1909a., Michalkiewicz, 300 egz. Cf. V. BIRŽIŠKA. Bibliografija, II, Kaunas 1939.

IV. TREČIASIS ORDINAS NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

1. **Lietuvių Enciklopedija**, III, 59 psl.; J. VAŠKYS, **T. Pranciškus Bizauskas Lietuvos pranciškonų ir tretininkų tėvas** (**Varpelis**, 1938, nr. 2, 48 psl.).

2. Atsiminimų nuotrupos dabar yra pas mane (Aut.).

3. T. PRANCIŠKUS, **Tretininkų sutvarkymas** (**Tiesos Kelias**, 1929, I, 185 psl.).

4. P. DOVYDAITIS, **šių dienų susidomėjimas šventuoju Pranciškum** (**Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1923, nr. 1, 4-15 psl.).

5. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1923, nr. 1, 4 psl.

6. **Žvaigždė**, 1923, nr. 6, 192 psl.; **Ganytojas**, nr. 7, 237 psl. ir sek.

7. Atspausdinta **Šv. Pranciškaus Varpely**, 1924, nr. 10, 336 psl. ir sek.

8. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1924, nr. 11, 374-378 psl.

9. **Kongreso protokolai, ten pat**, 379-385 psl.;**Kongreso rezoliucijos, ten pat**, 1925, nr. 1, 20 psl. ir sek.; **Ganytojas**, 1924, nr. 10, 284 psl.

10. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1932, nr. 7, 275 psl.; 1932, nr. 11, 386 psl.; 1933, nr. 1, 42 psl. ir sek.

11. Po tėv. Jeronimo Peškaičio mirties visą laiką vadinama III-sis ordinas.

12. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1925, nr. 1, 27 psl.

13. **Ten pat**, nr. 7, 275 psl.

14. **Ten pat**, 1932, nr. 11, 386 psl.

15. **Ten pat**, 1933, nr. 2, 42 psl. ir sek.

16. Trečiojo ordino komisarijum paskirtas 1933 m. gale. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1934, nr. 3, 87 psl. ir sek.

17. **Ten pat**, 1934, nr. 4, 117 psl.; nr. 5, 148 psl.; nr. 8, 252 psl. Pirmojo tautinio Eucharistinio kongreso metu Kauno vasaros teatro salėje tretininkai turėjo savo posėdį, kuriame dalyvavo apie 5,000 tretininkų. Posėdyje buvo nutarta 1935 metais šaukti didžiulį III-jo ordino kongresą. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1934, nr. 8, 252 psl.

18. **Ten pat**, 1935, nr. 6, 174-176 psl.

19. **Pranciškonų Pasaulis**, 1938, nr. 7-8, 193-196 psl.

20. **Ten pat**, nr. 6, 192 psl.; nr. 7-8, 207-209 psl.

20a. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1926, nr. 2, viršelių 3 psl.; nr. 6, 182 psl.

21. **Ten pat**, 1930, nr. 7, 247 psl.; nr. 9, 324-328 psl.; 336 psl.; nr. 10, 372 psl., 409 psl.; nr. 12, 444 psl.

22. **Ten pat**, 1930, nr. 9, 324-328 psl.

23. **Ten pat**, 336 psl.

24. **Ten pat**, nr. 10, 372 psl.

25. **Ten pat**, 1932, nr. 8-9, 335 psl.

26. **Ten pat**, nr. 11, 409 psl., 387 psl.

27. **Ten pat**, nr. 12, 396 psl.

28. **Šv. Pranciškaus Trečiojo ordino Regula ir Konstitucijos: Regula**, I skyrius, 1 n., 12 psl.; **Konstitucijos**, II perskyrimas, 95 pastraipa, 56 psl.

29. **Ten pat, Konstitucijos**, II persk., 96 pastraipa, 56 psl.

30. **Ten pat**, II persk., 97 pastr. ir sek., 57 psl. ir sek.

31. Tuo metu atgyjanti Lietuvos pranciškonų provincija jau turėjo 6 kunigus. **Elenchus Ordinis Fratrum Minorum Commissariatus S. Casimiri**, status diei 31 Decembris 1938, 8 ir 23 psl.

32. Vėliau šis kalendorius nuo 1933 m. kitų pranciškonų redaguojamas buvo vadinamas Šv. Antano kalendorium ar Misijų metraščiu iki 1940 m.

33. Vėliau šio vadovėlio buvo išleista kelios laidos.

34. **Ganytojas**, Kaunas 1923, 349 psl. ir sek.

35. **Ten pat**, (1924), 33 psl. ir sek.

36. **Tiesos Kelias**, Kaunas 1925, 157 psl. ir sek. Visi šiame žurnale ctiuojami straipsniai, buvo atspausdinti straipsnių skyriuje

36a. Apie Tėv. Augustino Dirvelės tretininkams vadovavimą žiūrėk "Šv. Pranciškaus Varpelis", 1933-1935 komplektai ir "Pranciškonų Pasaulis", 1936-40 komplekt.

37. **Tiesos Kelias**, (1926), nr. 2, 99-105 psl.

38. **Ten pat**, (1927), nr. 10, 585-592 psl.

39. **Ten pat**, (1928), nr. 3, 157-161 psl.

40. **Ten pat**, (1931), nr. 4, 203-207 psl.

41. **Ten pat**, (1926), nr. 1, 46-49 psl.

42. **Ten pat**, (1929), nr. 3, 183-187 psl.

43. **Ten pat**, (1929), nr. 4, 250 psl.

44. **Ten pat**, (1929), nr. 1, 8 psl.

45, **Ten pat**, (1930), nr. 9, 168 psl.

46. **Ten pat**, (1930), nr. 12, 421-424 psl.

47. **Ten pat**, (1933), nr. 6, 372 psl. ir sek.

48. Kan. Mykolo Vaitkaus laiškas Tėv. Viktorui Gidžiūnui, rašytas 1964 m. balandžio 27 d.

49. Prel. F. Bartkaus atsakymas į Tėv. Viktoro Gidžiūno klausimus, duotus 1964 m. gegužės 17 d.

50. **Acta Ordinis Minorum**, (1942), fasc. 1, 25 psl.

51. **Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1940.**

52. P. ANTONINO, **op. cit.**, 45-67 psl.
53. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1932, nr. 10, 376 psl.
54. **Ten pat**, 1933, nr. 8-9, 276 psl.
55. Šis testamentas įrašytas Tumo-Vaižganto antkapio lentoje Vytauto Didžiojo bažnyčioje. A. MERKELIS, **Juozas Tumas Vaižgantas**, I, Kaunas 1934, Ištisas Testamento tekstas 363-366 psl.
56. Viršminėtas prel. F. Bartkaus atsakymas Tėv. Viktorui Gidžiūnui.
57. **Ganytojas**, 1923, 237 psl. ir sek.
58. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1927, nr. 4, 127 psl.
59. **Ten pat**, 1930, nr. 8, 290 psl.
60. **Ten pat**, 1933, nr. 1, 30 psl.
61. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1927, nr. 4, 127 psl.
62. **Ten pat**, 1930, nr. 8, 290 psl.
63. **Ten pat**, 1933, nr. 8-9, 277 psl.
64. **Ten pat**, 1930, nr. 8, 290 psl.
65. **Ten pat**, 1933, nr. 8-9, 277 psl.
66. **Ten pat**, 1935, nr. 9, 267 psl.
67. **Ten pat**, 1930, nr. 4, 147 psl.
68. **Ten pat**, 1930, nr. 6, 225 psl.
69. **Ten pat**, 1930, nr. 7, 239-240 psl.
70. **Ten pat**, 1930, nr. 12, 445 psl. ir sek.; 1933, nr. 8-9, 278 psl.; **Pranciškonų pasaulis**, 1936, nr. 12, 362 psl. ir sek.
71. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1933, nr. 3, 100 psl.
72. **Ten pat**, nr. 9, 267 psl.
73. Prel. F. Bartkaus atsakymai Tėv. Viktorui Gidžiūnui ir **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1933, nr. 10, 306 psl.
74. **Pranciškonų Pasaulis**, 1938, nr. 5, 157 psl.
75. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1933, nr. 10, 306 psl.
76. V. GIDŽIŪNAS, **Pranciškonės**, / **Lietuvių Enciklopedija**, XXIII, So. Boston 1961, 427 psl.
77. V. GIDŽIŪNAS, **Visuomenės seserys**, / **Lietuvių Enciklopedija**, XXXIV, So. Boston 1966, 335 psl.
78. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1933, nr. 12, 368 psl.
79. **Ten pat**, 366 psl.
80. **Ten pat**, 1926, nr. 4, 113-116 psl.
81. **Ten pat**, nr. 10, 315-317 psl.
82. **Ten pat**, 1927, nr. 4, 101-105 psl.
83. **Ten pat**, 1929, nr. 4, 129 psl.
84. **Ten pat**, 1932, nr. 10, 372 psl.

85. **Pranciškonų Pasaulis**, 1937, nr. 2, 46 psl.
86. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1931, nr. 12, 414 psl. ir sek.
87. **Pranciškonų Pasaulis**, 1936, nr. 10, 291 psl.
88. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, nr. 4, 142 psl.
89. **Ten pat**, 1933, nr. 5, 165 psl.
90. **Ten pat**, 1935, nr. 1, 22 psl.
91. **Ten pat**, 1931, nr. 11, 379 psl.
92. **Ten pat**, 1932, nr. 3, 116 psl.
93. **Ten pat**, 1936, nr. 1, 27 psl.
94. **Ten pat**, 1932, nr. 12, 444 psl.
95. **Ten pat**, 1933, nr. 12, 366 psl.
96. **Ten pat**, 1934, nr. 3, 94 psl.
97. **Ten pat**, 1932, nr. 10, 374 psl.
98. **Ten pat**, 1934, nr. 3, 94 psl.
99. **Ten pat**, 1935, nr. 1, 22 psl.
100. **Ten pat**, 1933, nr. 11, 324 psl.; nr. 3, 128 psl.
101. **Ten pat**, 1934, nr. 12, 346 psl.
102. **Ten pat**, 1934, nr. 12, 344 psl.
103. **Ten pat**, 1935, nr. 5, 153 psl.; **Pranciškonų Pasaulis**, 1937, nr. 1, 28 psl.
104. **Pranciškonų Pasaulis**, 1936, nr. 1, 25 psl.
105. **Ten pat**, 1936, nr. 3, 90 psl.
106. **Ten pat**, 1937, nr. 10, 302 psl.
107. **Ten pat**, nr. 2, 61 psl.
108. **Ten pat**, 1926, nr. 10, viršelių 3 psl.
109. **Ten pat**, 1924, nr. 11, 381 psl.
110. **Ten pat**, 1925, nr. 5, 123 psl.
111. **Ten pat**, nr. 12, 283 psl.
112. **Ten pat**, 1927, nr. 1, 15 psl.
113. **Ten pat**, nr. 6-7, 418 psl.
114. **Ten pat**, 1928, nr. 1, 19 psl.
115. **Ten pat**, 18 psl.
116. **Ten pat**, 1930, nr. 1, 29 psl.
117. **Ten pat**, 1929, nr. 8, 271 psl.
118. **Ten pat**, 1930-1935 ir **Pranciškonų Pasaulis**, 1935-1940 metų numeriai passim.
119. Kun. J. PETRĖNAS, **Tretininkai Lietuvoje** (**Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1955, nr. 6, 178 psl.).
120. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1923, nr. 6, 27 psl.; nr. 8, 202 psl.; nr. 12, 284 psl.

121. Ten pat, 1925, nr. 6, 159 psl.; 1926, nr. 1-12; 1930, nr. 3, 103 psl.; 1931, nr. 3, 106 psl.; nr. 7, 242 psl.; nr. 11, 349 psl.; nr. 12, 413 psl.; 1932, nr. 1, 36 psl.; nr. 2, 78 psl.; nr. 3, 117 psl.; 1935, nr. 11-12, 311 psl.

122. Ten pat, 1927, nr. 1, 29 psl.; nr. 4, 131 psl.

123. Ten pat, 1927, nr. 1, 11 psl.; 1930, nr. 6, 226 psl.; nr. 7, 266 psl.; 1931, nr. 8-9, 307 psl.; 1934, nr. 8, 252 psl.

124. J. CICĖNAS, Vilnius tarp audrų, Chicago, Ill., 1953, 182 psl.

125. Šv. Pranciškaus Varpelis, 1933, nr. 6, 199 psl.

126. Ten pat, 1932, nr. 12, 446 psl.

127. Ten pat, 1932, nr. 12, 447 psl.

128. Ten pat, 1925, nr. 5, 123 psl.; nr. 12, 284 psl.; 1931, nr. 3, 106 psl.; nr. 12, 367 psl.

129. Ten pat, 1934, nr. 7, 211 psl. ir 225 psl.; 1935, nr. 1, 5 psl.

130. Ten pat, 1929, nr. 9, viršelių 3 psl.; 1930, nr. 4, 113 psl.; nr. 6, 193 psl.

131. Ten pat, 1926, nr. 10, 335 psl.

132. Ten pat, 1926, nr. 1, viršelių 1 psl.

133. Ten pat, 1927, nr. 4, 142 psl.; 1928, nr. 1, 18 psl.

134. Ten pat, 1937, nr. 5, 159 psl.

135. Ten pat, 1935, nr. 1, 26 psl.; nr. 3, 90 ir 95 psl.; nr. 4, 124 ir 127 psl.; nr. 5, 158 psl.; nr. 6, 191 psl.; 7-8, 235 psl.; nr. 9, 271 psl.; 11-12, 341 psl.; 1936, nr. 2, 64 psl.; nr. 3, 65 psl.; nr. 4, 127 psl.; nr. 6, 191 psl.; nr. 7-8, 238 psl.; nr. 11, 336 psl.; nr. 12, 366 psl.; Pranciškonų Pasaulis, 1937, nr. 1, 31 psl.

136. Pranciškonų Pasaulis, 1938, nr. 4, 125 psl.

137. Šv. Pranciškaus Varpelis, 1947, nr. 8, 280 psl.

138. Ten pat, 1923, nr. 1, 25 psl.; 1924, nr. 10, 359 psl.; 1925, nr. 12, 284 psl.; 1933, nr. 4, 128 psl.

139. Ten pat, 1923, nr. 4, 27 psl.; 1925, nr. 5, 123 psl.; nr. 12, 283 psl.; 1926, nr. 10, 332 psl.; 1927, nr. 7-8, 421 psl.; 1930, nr. 3, 103 psl.; nr. 7, 266 psl.; 1931, nr. 3, 106 psl.

140. Ten pat, 1925, nr. 5, 124 psl.; 1933, nr. 3, 127 psl.

141. Ten pat, 1925, nr. 9, 237 psl.

142. Ten pat, nr. 12, 282 psl.

143. Ten pat, 1930, nr. 3, 103 psl.; 1933, nr. 4, 128 psl.

144. Pranciškonų Pasaulis, 1937, nr. 7-8, 236 psl.

145. Šv. Pranciškaus Varpelis, 1930, nr. 12, 446 psl.

146. **Ten pat**, 1933, nr. 10, 306 psl.
147. **Pranciškonų Pasaulis**, 1937, nr. 2, 58 psl.
148. **Ten pat**, 1938, nr. 6, 183 psl.
149. **Ten pat**, 1926, nr. 2, 57 psl.; **Pranciškonų Pasaulis**, 1937, nr. 2, 60 psl.
150. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1926, nr. 2, 68 psl.; 1927, nr. 4, 140 psl.; 1931, nr. 3, 106 psl.; 1933, nr. 2, 101 psl.; 1935, nr. 4, 124 psl.; nr. 2, 64 psl.; **Pranciškonų Pasaulis**, 1936, nr. 1, 30 psl.; 1939, nr. 2, 61 psl.
151. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1930, nr. 2, 64 psl.
152. **Ten pat**, 1931, nr. 12, 396 psl.
153. **Ten pat**, 1930, nr. 4, 130-132 psl.
153. **Ten pat**, 1930, nr. 4, 130-132 psl.
154. **Ten pat**, 1931, nr. 2, 68 psl.
155. **Ten pat**, 1931, nr. 3, 106 psl. ir sek.; 1933, nr. 3, 302 psl.
156. **Ten pat**, 1925, nr. 7, 186 psl.
157. **Ten pat**, 1926, nr. 2, 63 psl.; nr. 6, 182 psl. ir sek.
158. **Ten pat**, 1926, nr. 2, viršelių 3 psl.
159. **Ten pat**, 1926, nr. 6, 182 psl.
160. **Ten pat**, 1927, nr. 4, 131 psl.
161. **Ten pat**, 1929, nr. 2, 55-58 psl.
162. **Ten pat**, 1929, nr. 4, 139-144 psl.
163. **Ten pat**, 1929, nr. 2, viršelių 2 psl.
164. **Ten pat**, 1929 nr. 4, 7, 8, 9, 10, viršelių 4 psl. Atskirų kongregacijų aukos patiektos ir skyriuje **"Žinios iš kongregacijų"**.
165. **Ten pat**, 1929, nr. 1, 25 psl. ir sek.
166. **Ten pat**, 1930, nr. 3, 91 psl.; nr. 6, 224 psl. ir sek.
167. **Ten pat**, 1930, nr. 6, viršelių 3 psl.
168. **Ten pat**, 1931, nr. 1, 36 psl.
169. **Ten pat**, 1931, nr. 2, 73 psl. ir sek.
170. **Ten pat**, 1931, nr. 5, 182-184 psl.
171. **Ten pat**, 1931, nr. 6, 205 psl.
172. **Ten pat**, 1931, nr. 6, 205 psl.; nr. 8-9, 309-311 psl.
173. **Ten pat**, 1931, nr. 12, 397 psl.
174. **Ten pat**, 1933, nr. 8-9, 334 psl.
175. **Ten pat**, 1933, nr. 12, 371-374 psl.
176. **Pranciškonų Pasaulis**, 1938, nr. 5, 144-146 psl.
177. **Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1940**, 276 psl.

V. TREČIASIS ŠV. PRANCIŠKAUS ORDINAS AMERIKOJE

1. **Enciclopedia Cattolica**, III, Citta del Vaticano 1949, 2007-2011 skl.

2. **The Friars Minor in the United States**, Chicago, Ill., 1926, 27-35 psl.; P. L. OLIGER, O.F.M., **De Missionariorum O.F.M. studiis pastoralibus, philologicis, ethnologicis, historicis in antiquo Mexico saec. XVI-XVIII**, (mašinraštis), Romae 1940-1941; P. H. HOLZAPFEL, **Manualis Historiae Ordinis**, Friburg in Bresgau 1912, 450-476.

3. P. H. HOLZAPFEL, **Manualis Historiae Ordinis**, 365 s. psl.

4. **The Friars Minor in the United States**, 39-135 psl.; **Acta Ordinis** (1970), 140a. psl.

5. **Ten pat**, 139-227 psl.; **Acta Ordinis, ten pat.**

6. **Ten pat**, 231-251 psl.; **Ten pat**, 140a. tabella.

7. **Ten pat**, 255-293 psl.; **Ten pat**, 140a.

8. P. H. HOLZAPFEL, **Manualis Historiae Ordinis**, 366 psl.

9. **The Friars Minor in the United States**, 297-314 psl.; **Acta Ordinis**, (1970), 140a.

10. **Ten pat**, 317-333 psl.; V. GIDŽIŪNAS, O.F.M., **Zaicas, Lietuvių Enciklopedija**, XXXV, 15-17 psl.; P. L. ANASIEWICZ, O.F.M., **History of the Assumption Province** (mašinraštis), Pulaski, Wis., 1958. **Acta Ordinis** (1970), 140a.

11. **The Friars Minor in the United States**, 337-348 psl.; **The Official Catholic Directory 1971**, gale Religious Orders of the Priests.

12. **Catalogus Custodiae Lituanie S. Casimiri O.F.M. sedem habens in statibus Foederatis Americae Septentrionalis**, Kennebunkport, Me, 1960 ir 1971.

13. FR. MAXIMUS POPPY, O.F.M., and PAUL R. MARTIN, M.A., **Survey of a Decade the Third Order secular of St. Francis in the United States**, London, W.C. 1935, 6-8 psl.

14. Kongreso paruošimas ir jo pasekos, **ten pat**, 126-420 psl.

15. **Ten pat**, 425-643 psl.

16. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1942, nr. 1, 27 psl.

17. **Ten pat, 1947**, nr. 6, viršelių 3 psl.

18. Ten pat, 1952, nr. 7, 222 psl.
19. Ten pat, 1962, nr. 4, 127 psl.
20. Ten pat, 1967, nr. 9, 281-284 psl.
21. Tų metų protokolų knyga.
22. Survey of Decade, priedas gale VI-LIX psl.
23. Šv. Pranciškaus Varpelis, 1942, nr. 1, 22 psl.
24. Ten pat, 29 psl.
25. Ten pat, nr. 2, 61 psl.
26. Ten pat, nr. 3, 66 psl.; nr. 5, 163 psl.; 8, 256 psl.; nr. 10, 296 psl.; nr. 12, 350 psl.
27. Ten pat, nr. 9, 286 psl.
28. Tėv. Justino Vaškio laiško kopija Rev. Maximo Poppy — Siunčiamieji raštai — III-jo ordino archyvas.
29. Tos dienos J. E. McCarty, Bishop of Portland laiškas — Vikarijos archyvas.
30. Fr. Mathias Faust, O.F.M., Dlg. Glis. O.F.M. Amer. Sept. dekretas — Vikarijos archyvas.
31. To paties Generalinio Delegato dekretas — Vikarijos archyvas.
32. T. J. VAŠKYS, Pranciškono kelias į mirtį (Šv. Pranciškaus Varpelis, 1947, nr. 5, 169 psl.; nr. 6, 201-3 psl.).
33. III-jo ordino kronika — III-jo ordino archyvas.
34. Žiūrėk Siunčiamieji ir gaunamieji raštai — III-jo ordino archyvas. Iš to paaiškėja, kad provincijai įkurti paruošiamieji darbai buvo pradėti 1941 m., o pati provincija įkurta tik 1944 m.
35. Šv. Pranciškaus Varpelis, 1944, nr. 9, 314 psl.; nr. 10, 332 psl.
36. 1945.IX.6 Tėv. J. Vaškio laiško kopija — III-jo ordino archyvas.
37. 1946.II.1. Tėv. J. Vaškio laiško kopija — III-jo ordino archyvas; 1948.V.21. Tėv. V. Gidžiūno laiško kopija — Ten pat.
38. 1947.X.20. Konv. Prov. D. Lutz laiškas — III-jo ordino archyvas.
39. 1948.I.12 Tėv. M. Faust laiškas — III-jo ordino archyvas.
40. 1948.II.4. Tėv. J. Vaškio laiško kopija — III-jo ordino archyvas.
41. 1948.II.12. Tėv. M. Faust laiškas — III-jo ordino archyvas.

42. 1947.X.20. **Konv. Prov. D. Lutz laiškas** — III-jo ordino archyvas.

43. 1948.III.7. **Kun. F. E. Norbuto laiškas** — III-jo ordino archyvas.

44. **III-jo ordino kronika** — III-jo ordino archyvas.

45. 1949.VII.25 **Tėv. T. Grassmann laiškas** — III-jo ordino archyvas.

46. 1946.III.7. **III-jo ordino komisarijaus pranešimas CV** — III-jo ordino archyvas.

47. 1947.VIII.7. **III-jo ordino komisarijaus pranešimas CV** — III-jo ordino archyvas.

48. **Šv. Kazimiero provincijos 1948 m. veikimo apyskaita** — III-jo ordino archyvas.

49. Atrodo, kad statistika nebuvo tiksliai vedama, nes 1954 m. buvusios 92 kongregacijos, o **Acta Ordinis** statistikoje tais metais pažymėta tik 83.

50. Statistika **Acta Ordinis**, 1967 m.

51. 1968 m. **Šv. Kazimiero provincijos stovis** — III-jo ordino archyvas.

52. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1942, nr. 1, 24 psl.; 1943, nr. 1, 374 psl.

53. **Ten pat**, 1942, nr. 7, 222 psl.

54. **Ten pat**, 1965, nr. 10, 255 psl.

55. **Ten pat**, 1965, nr. 9, 282 psl.

56. **Ten pat**, 1966, nr. 11, 347 psl.

57. **Ten pat**, 1957, nr. 11, 347 psl.; 1961, nr. 12, 379 psl.; 1962, nr. 1, 26 psl.; 1965, nr. 3, 112 psl.

58. Jam buvo įteiktas atitinkamas atžymėjimas. **Šv. Pranciškaus Varpelis"**, 1963, nr. 10, 296 psl.

59. **Ten pat**, 1942, nr. 2, 61 psl.; 1965, nr. 12, 320 psl.; 1956, nr. 1, 31 psl.

60. III-jo ordino archyvas.

61. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1953, nr. 3, 88 psl.

62. **Ten pat**, 1955, nr. 10, 318 psl.

63. **Ten pat**, 1957, nr. 2, 60 psl.

64. **Ten pat**, 1958, nr. 8, 237 psl.

65. **Ten pat**, 1959, nr. 10, 348 psl.; nr. 11, 381 psl.; 1961, nr. 6, 186 psl.

66. **Ten pat**, 1964, nr. 10, 314 psl. ir 1968.II.29. **Tėv. K. M. Butkaus laiškas.**

67. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1968, nr. 4, 120 psl.

68. **Ten pat**, 1969, nr. 9, 261 psl.

69. Privati informacija.

70. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1970, nr. 12, 340 psl.

71. **Ten pat** 1944, nr. 9, 314 psl.; nr. 10, 332 psl.

72. Žiūrėk **Šv. Pranciškaus Varpelio** komplektus 1942-1971 m.

73. **Ten pat**, 1942, nr. 2, 61 psl.; nr. 5, 156 psl.; 1945, nr. 9, 315 psl.; 1949, nr. 1, 30 psl.

74. **Ten pat**, 1942, nr. 1, 29 psl.; 1943, nr. 1, 382 psl.; 1944, nr. 11, 391 psl.

75. **Ten pat**, 1942, nr. 6, 189 psl.; 1949, nr. 2, 56 psl.; 1951, nr. 11, 350 psl.

76. **Ten pat**, 1942, nr. 10, 311 psl.; nr. 8, 254 psl.; nr. 9, viršelių 4 psl.

77. **Ten pat**, 1943, nr. 3, 432 ir 446 psl.; nr. 5, 509 psl.

78. **Ten pat**, 1943, nr. 9, viršelių 4 psl.; nr. 11, 697 psl.

79. **Ten pat**, 1943, nr. 9, viršelių 2 psl.

80. **Ten pat**, 1944, nr. 10, viršelių 4 psl.; 1945.IX.6 **T. J. Vaškio laiškas CV.**

81. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1946, nr. 10, viršelių 4 psl.; nr. 11, viršelių 4 psl.; nr. 12, 415 psl.; 1947, nr. 2, 62 psl.

82. **Ten pat**, 1947, nr. 10, viršelių 4 psl.; nr. 12, 426 psl.; 1948, nr. 2, 58 psl.

83. **Ten pat**, 1948, nr. 9, viršelių 3 psl.; nr. 12, 361 psl.; 1949, viršelių 4 psl.; nr. 12, 378 psl.

84. **Ten pat**, 1950, nr. 9, viršelių 4 psl.; nr. 12, 382 psl.

85. **Ten pat**, 1950, nr. 10, viršelių 4 psl.

86. **Ten pat**, 1950, nr. 10, viršelių psl.; 1952, nr. 1, 27 psl.; 1959, nr. 8, 286 psl. klaidingai sakoma, kad ši konferencija su rengta 1952 m. Ji tik aprašyta 1952, nr. 1, 27 psl.

87. **Ten pat**, 1954, nr. 2, viršelių 3 psl.; nr. 4, 122 psl.

88. **Ten pat**, 1954, nr. 9, viršelių 4 psl.; nr. 11, 360 psl.

89. **Ten pat**, 1954, nr. 7, viršelių 3 psl.; nr. 9, 298 psl.

90 **Ten pat**, 1956, nr. 12, 380 psl.

90. **Ten pat**, 1956, nr. 1., 390 psl.

91**Ten pat**, 1957, nr. 10, 315 psl.

92. **Ten pat**, 1960, nr. 8, viršelių 4 psl.; nr. 10, 348 psl.

93. **Ten pat**, 1968, nr. 17, virš. 4 psl.; nr. 12, 377 psl.

94. III-jo ordino archyvas.

95. Provincijos archyvas; **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1942, nr. 1, 27 psl.

96. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1942, nr. 1, 27 psl.

97. **Ten pat**, 1947, nr. 6 ir 7, viršelių 3 psl.; Aplinkraščiai — III-jo ordino archyvas.

98. Įgaliojimas duotas 1947.VIII.6 — III-jo ordino archyvas.

99. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1947, nr. 10, 348 psl.

100. **Ten pat**, 1952, nr. 6, 222 psl.; nr. 8, 274 psl.; nr. 9, viršelių 4 psl.; 1953, nr. 4, 416 psl.

101. **Ten pat**, 1963, nr. 1, 26 psl.; nr. 2, 52 psl.; nr. 4, 127 psl.

102. **Ten pat**, 1967, nr. 5, 153-157 psl.; nr. 9, 281-284 psl.; nr. 10, 313 psl.; **Tėv. K. Butkaus raportas** — III-jo ordino archyvas.

103. III-jo ordino archyvas.

104. **Ten pat.**

105. **Ten pat.**

106. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1948, nr. 9, 311 psl.; **Tėv. J. Vaškio** 1948.V.25. laiškas — III-jo ordino archyvas.

107. **Ten pat**, 1951, nr. 2, 58 psl.

108. **Ten pat**, 1942, nr. 5, 156 psl.; 1943, nr. 1, 382 psl., nr. 6, 342 psl.; 1944, nr. 8, 282 psl.; 1952, nr. 1, 27 psl.; 1963, nr. 5, 167 psl.; nr. 9, 295 psl.; 1969, nr. 3, 90 psl.

109. **Ten pat**, 1943, nr. 6, 542 psl.

110. **Ten pat**, 1951, nr. 1, 27 psl.

111. **Ten pat**, 1966, nr. 12, 376 psl.; 1969, nr. 8, 250 psl.

112. **Ten pat**, 1948, nr. 4, 132 psl.; 1966, nr. 4, 122 psl.; 1964, nr. 7, 216 psl.; 1950, nr. 7, 221 psl.

113. **Ten pat**, 1942, nr. 1, 18 psl.

114. **Ten pat**, 1942, nr. 10, 312 psl.; nr. 5, 157 psl.; 1948, nr. 1, 24 psl.; 1953, nr. 4, 117 psl.; 1965, nr. 12, 317 psl.; 1966, nr. 4, 122 psl.

115. **Ten pat**, 1964, nr. 7, 218 psl.

116. **Ten pat**, 1948, nr. 4, 132 psl.; 1949, nr. 7, 220 psl.; 1949, nr. 2, 61 psl.; 1946, nr. 3, 133 psl.; 1944, nr. 8, 282 psl.

119 **Ten pat**, 1947, nr. 2, 58 psl.; nr. 3, 94 psl.; nr. 4, 129 psl.; nr. 6, 203 psl.; nr. 8, 279 psl.

120. **Tėv. K. M. Butkaus raportas** — III-jo ordino archyvas.

121. **Šv. Pranciškaus Varpelis**, 1968, nr. 12, 379 psl.

SUMMARIUM

In hoc libro agitur de historia Tertii Ordinis S. P. N. Francisci. Imprimis paucis verbis historia generalis huius Ordinis enarratur, postea prolixiore sermone vita et activitas tertiariorum in Lituania ab initio usque ad nostra tempora exponitur.

Quamvis a quibusdam auctoribus assereretur, Tertium Ordinem statim post Baptismum officiale (1387) populi lituani in Lituaniam introductum fuisse, attamen ipse solum modo post adventum Fratrum Minorum Observantium, in fine scilicet saec. XV, maiorem profectum sumpsisse videtur. Decursu vero temporis, crescente Primo Ordine S. Francisci in Magno Ducatu Lituaniae, large sese expandit etiam Tertius Ordo.

Cum vero saec. XIX in Lituania fides catholica a rutenis schismaticis opprimeretur, tertiarii fortiter persecutoribus restiterunt, testimonium fidei et amorem patriae nonunquam etiam proprii sanguinis effusione vel exilio crudeli confirmantes. Independentiae

satus Lituaniae potita, ipsi in brevi tempore copiosissimos fructus sive in apostolatu sive in operibus charitatis collegerunt.

Exules quoque sodales Tertii Ordinis in America Septentrionali, fundatis parochiis nationalibus, initio congregationes proprias constituerunt, postea vero a Fratribus Minoribus lituanis profugis adiuti etiam provinciam Tertii Ordinis S. Casimiri erexerunt et, mandatorum S. Francisci memores, sacerdotibus et religiosis nec non fidelibus lituanis profugis per totum orbem terrarum ob persecutionem fidei in Lituania, occupatione Russiae Sovieticae provocatam, difusis, in omnibus succurrentes validum auxilium praestant.

DR. KAZYS PUGIUS
ARCHIVAS

TURINYS

Autoriaus žodis 3

ŠV. PRANCIŠKAUS AKTUALUMAS

1. Šv. Pranciškus Asyžietis 5
2. Šv. Pranciškaus laikų dvasia 14
3. Šv. Pranciškaus dvasia tinka ir mūsų laikams 23

TREČIASIS ŠV. PRANCIŠKAUS ORDINAS

1. Kas yra Trečiasis ordinas? 31
2. Trečiojo ordino kilmė 33
3. Pirmoji III-jo ordino regula 34
4. Popiežiaus Mikalojaus IV III-jam ordinui duotoji regula 35
5. Popiežiaus Leono XIII regula 39
6. Trečiojo ordino konstitucijos 41
7. Gyvenimo taisyklės kunigams ir klierikams tretininkams 46
8. Trečiojo ordino privilegijos 49
9. Trečiojo ordino ryšiai su pranciškonais 52
10. Religinis tretininkų gyvenimas 55
11. Artimo meilės darbai 57
12. Trečiojo ordino išsiplatinimas XIII amž. 60
13. Sunkūs bandymai XIV amžiuje 62
14. Sunkumai ir pažanga XV amžiuje 65

15. Trečiasis ordinas protestantizmo verpetuose XV amž. 66
16. Trečiojo ordino žydėjimas XVII amž. 68
17. Persekiojimai XVIII amžiuje 69
18. Trečiasis ordinas paskutiniaisiais laikais 70

TREČIASIS ORDINAS SENOJOJE LIETUVOJE

1. Trečiasis ordinas Lietuvos kaimynystėje 74
2. Pirmieji tretininkai Lietuvoje 76
3. Observantų įsikūrimas Lietuvoje 78
4. Observantų tretininkai iki Lietuvos padalinimo (1469-1795) 82
5. Tretinnkų veikla šv. Pranciškaus dvasioje 85
6. Lietuvos tretininkai rusų valdžioje 88
7. Tretininkai knygnešiai 89
8. Tretininkų vadovai ir dvasinė literatūra 95
9. Trečiojo ordino organizacinė padėtis 101

TREČIASIS ORDINAS NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

1. Trečiojo ordino gaivintojas 105
2. Susiorganizavimo kongresai 108
3. Maldos ir atgimimo kongresai 119
4. Rajoninės tretininkų konferencijos 130
5. Lietuvos tretininkų vadovybė 133
6. Trečiojo ordino direktorių paruošimas 142
7. Dvasiškijos ryšiai su tretininkais 154
8. Kunigai tretininkai 158
9. Tretininkai kunigų seminarijose 161
10. Bendro gyvenimo tretininkai 171
11. Jaunieji tretininkai 175

12. Tretininkų rekolekcijos 179
13. Dvasinis gyvenimas 182
14. Medžiaginė parama bažnyčioms ir vienuolynams 184
15. Apaštalavimo darbai 187
16. Gailestingumo darbai 189
17. Šv. Luko ligoninė ir Labdaringos Krikščioniškos Meilės draugija 193

TREČIASIS ORDINAS AMERIKOJE

1. Amerikos atradimas ir pranciškonai Naujame Pasaulyje 201
2. Pirmieji tretininkai Amerikoje ir jų susiorganizavimas 213
3. Lietuviai tretininkai Amerikoje prieš pranciškonų įsikūrimą 217
4. Lietuvių tretininkų provincijos suorganizavimas 221
5. Vadovavimas šv. Kazimiero provincijai .. 234
6. Amerikos lietuvių tretininkų veikla 254

Summarium 279

DR. KAZIO PUGEVIČIAUS ARCHYVAS

KITOS REIKŠMINGESNĖS T. VIKTORO GIDŽIŪNO, O.F.M., STUDIJOS

ALIA EIUSDEM AUCTORIS MAIORIS MOMENTI STUDIA

De Fratribus Minoribus in Lituania usque ad definitivam introductionem Observantiae (1245-1517), Romae 1950.

De missionibus Fratrum Minorum in Lituania (saec. XIII et XIV). Extractum ex periodico **Archivum Franciscanum Historicum**, XLII, (1950).

Legendariškieji Pranciškonų kankiniai Vilniuje (Legendae de martyrio Fratrum Minorum Vilnensium), Atspaudas iš **Aidų** kultūros žurnalo, 1954, Nr. 3-4.

Duplex jubilaeum Custodiae S. Casimiri in America Septentrionali, in periodico officiali Ordinis Fratrum Minorum **Acta Ordinis**, (1956). Conspectus generalis historiae Fratrum Minorum Lituanorum in Civitatibus Foederatis Americae Septentrionalis.

The Introduction of Christianity into Lituania. Reprinted from **Lituanus**, Lithuanian Collegiate Quarterly, December 1957, Nr. 4 (13).

Šv. Kazimieras (Sanctus Casimirus), Brooklyn, N.Y., 1958.

Krikščionybės įvedimas Lietuvoje, Kunigų Vienybės žurnale **Lux Christi**, 1964, Nr. 3; 1965, Nr. 1-2.

Iš Simno istorijos (Aliquid de historia civitatis Simnensis). Atspaudas iš L.K.M. Akademijos **Metraščio** I tom., Roma 1965.

Vokiečių ordinas ir jo priešai Pabaltijy (Ordo Teutonicus et inimici eius ad mare Balticum). Atspaudas iš žurnalo **Karys**, 1965, Nr. 3-4.

Skotizmas ir skotistai Lietuvoje (Scotismus et scotistae in Lituania). Atspaudas iš **Aidų** kultūros žurnalo, 1966, Nr. 2.

Pirmieji bandymai krikštyti žemaičius (Prima tentamina Samogitas ad Christianismum convertendi). Atspaudas iš žurnalo **Karys**, 1967, Nr. 8.

Augustinijonai Lietuvoje (Augustiniani in Lituania). Atspaudas iš L.K.M. Akademijos **Metraščio** IV tom., Roma 1968.

Scotism and Scotists in Lithuania. Extractum ex **Actibus Congressus Scotistici** Internationalis Oxonii et Edinburgi 11-17 sept. 1966 ecelebrati. Vol. IV, Romae 1968.

Vienuolijos Lietuvoje IX-XV amž. (Ordines religiosi in Lituania saec. IX-XV. Atspaudas iš L.K.M. Akademijos **Suvažiavimo Darbų** VI tom., Roma 1969.

Žemaičių byla Konstancos susirinkime (Causa Samogitiensis in concilio Constantiensi). Atspaudas iš **Lituanistikos Darbai**, II, Chicago, 1969.

Vienuolijos Lietuvoje XIII-XX amž. (Ordines religiosi in Lituania saec. XIII-XX). Atspaudas iš L.K.M. Akademijos **Metraščio** V tom., Roma 1970.

De initiis Fratrum Minorum de Observantia in Lituania (1468-1600). Extractum ex periodico **Archivum Franciscanum Historicum**, LX, (1970).

2.71.3.04
Gi-53
P. 3041